

BHAVAN'S LIBRARY

This book is valuable and
NOT to be ISSUED
out of the Library
without Special Permission

THE VĀLMĪKI-RĀMĀYANA
Critical Edition

THE VĀLMĪKI-RĀMĀYANA

CRITICALLY EDITED FOR THE FIRST TIME

Board of Editors :

1. SHRIMATI HANSABEN MENTA, Vice-Chancellor,
M. S. University of Baroda (Chairman)
2. SHRI P. C. DIVANJI
3. DR. P. L. VAIDYA
4. PROF. K. C. CHATTOPADHYAYA
5. PROF. G. C. JHALA
6. PRINCIPAL D. R. MANKAD
7. DR. P. M. MODI
8. PROF. G. H. BHATT (Secretary and General Editor)

Board of Referees :

(1) DR. S. K. BELVALKAR, Poona.	(7) PROF. H. W. BAILEY, Cambridge (England).
(2) MM. DR. P. V. KANE, Bombay.	(8) DR. W. KIRFEL, Bonn.
(3) DR. S K DE, Calcutta	(9) DR W. RUBEN, Berlin
(4) REV. FR. DR. C BULCKE, Ranchi (Bihar)	(10) DR. RENOU, PARIS.
(5) PROF. VISHVABANDHU SHASTRI, Hoshiarpur	(11) DR. V. PISANI, Milan (Italy).
(6) DR. V. RAGHAVAN, Madras.	(12) DR F. EDGERTON, LARAMIE, WYOMING, U.S.A.

and Illustrated by the Faculty of Fine Arts, M. S. University of Baroda

Published under the Authority of the Maharaja Sayajirao University of Baroda

ORIENTAL INSTITUTE
Baroda (India)

1958

THE BĀLAKĀṆḌA

THE FIRST BOOK OF THE VĀLMĪKI-RĀMĀYANA
The National Epic of India

Critically edited by

G. H. BHATT

Sometime Professor of Sanskrit, Baroda College;

Director, Oriental Institute, M. S. University of Baroda.

**Oriental Institute
Baroda (India)**

1958

All rights reserved

DEDICATED MOST RESPECTFULLY

to

SHRIMATI HANSABEN MEHTA, B A (Hons.),

Vice-Chancellor, M. S. University of Baroda

for her keen interest in the Rāmāyana
and its Critical Edition

CONTENTS

	<i>Pages</i>
PREFACE	ix
ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS	xi
INTRODUCTION	xiii xxxiv
TEXT AND CRITICAL APPARATUS	1-80

LIST OF PLATES AND ILLUSTRATIONS

Facsimile of the Nepālī MS Fol. 2a, 2b and 3a	Frontispiece
Facsimile of the Nepālī MS Fol. 375b and 376a and of the Maithilī MS Fol. 258b	„
Illustration to I 1 1 Valmiki makes a request to Nārada about an ideal man	Facing page 3
Illustration to I 2 14 Valmiki gives a curse to the Niṣāda for killing a female Krauñca bird	„ „ 24

PREFACE

A Critical Edition of the Valmiki-Ramāyana was a long-felt desideratum. Shrimati Hansaben Mehta, the first Vice-Chancellor of the Maharaja Sayajirao University of Baroda, and the members of the Syndicate readily accepted the suggestion of Shri P. G. Shah, the President of the Gujarat Research Society of Bombay and opened the Ramāyana Department in the Oriental Institute on 12th March 1957. The Director of the Oriental Institute, who was put in charge of the Ramāyana Department, collected MSS. from public and private Libraries by an appeal and personal visits, and on 4th April 1954, *Castra Sukla Pratipada*, the Hindu New Year Day, the Collation Section was opened when Shrimati Hansaben Mehta wrote the first verse of the Rāmāyana in the collation sheets. On 12th July 1955 the Critical Apparatus Section was added.

The Prospectus of the Critical and Illustrated Edition of the R, published in 1955, was favourably received by scholars of India and outside. A tentative edition of the first Sarga of the Bālākāṇḍa with a full Critical Apparatus and a short account of the MSS was printed in July 1956 for private circulation and sent to eminent scholars of India, Europe and America. The response was ready and also happy. I am most grateful to them for their appreciation of the work and valuable suggestions.

The first Fascicule consisting of 10 Sargas of the Bālākāṇḍa is now presented to the world of scholars. The text of the Epic is based on 37 MSS in different scripts of India. A list of the MSS, their detailed account and some important textual problems will be found in the Introduction. Statistical reports showing the mutual relation of the MSS, concordance of the principal printed editions of the R, Notes etc are reserved for the last Fascicule of the Bālākāṇḍa.

It is now my pleasant duty to record all the encouragement and assistance which I have received from different quarters in connection with the Rāmāyana work.

To Shrimati Hansaben Mehta, our most popular Vice-Chancellor, whose keen interest in the Rāmāyana is responsible for this ambitious project, I tender my most sincere and cordial thanks. Her continuous inspiration, kindness, appreciation and full support with which she has favoured me have been of inestimable value to me, and I take this opportunity to express my profound gratitude. To Honble Dr Jivraj Mehta, the Finance Minister of Bombay and member of the Syndicate I remain grateful for evincing special interest in the Ramayana Department. To the members of the Syndicate who have always appreciated the work I ever remain thankful.

It is indeed a rare coincidence that my revered Professor, Dr S. K. Belvalkar, happens to be since 1943 the General Editor of the Critical Edition of the Mahabharata, the Great Epic of India. He has always favoured me with valuable guidance from the initial stage and conferred Blessings which have certainly given me strength. To my revered Gurus I simply bow down in all humility.

I, again, sincerely thank H. H. the Maharaja of Bikaner, H. H. the Maharaja of Jodhpur, H. H. the Maharaja of Darbhanga and the Government of Nepal for the loan of R. MSS and the permission to take a microfilm of some R. MSS. I am also indebted to the following Research Institutes and Libraries for the loan of R. MSS —

1. Adyar Library, Adyar, Madras
2. Bada Mandir Library, Bombay
3. Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona
4. Bharat Itihasa Samshodhak Mandal, Poona.
5. Calcutta University Library, Calcutta
6. Government Oriental Manuscripts Library, Madras.
7. Maharaja's Grantha Library, Sanskrit College, Tripunithura, Kerala State
8. Oriental Research Institute, Mysore
9. Scindia Oriental Institute, Ujjain
10. Shri Venkateshwara Oriental Institute, Tirupati.
11. The Asiatic Society of Bengal, Calcutta.
12. Vishvabharati, Santiniketan.

- 13 Vishveshvarananda Vedic Research Institute, Hoshiarpur (E. Punjab)
14 Vitthalbhai Patel Mahavidyalaya, Vallabhavidyanagar.

I further offer my thanks to Prof. Fillozat, Prof. Constantin Regamey, Prof. Pisani and Dr. V. Raghavan for supplying the lists of MSS in the European Libraries and the photostat and microfilm copies of some MSS, to Mr. S. N. Sharma of Shrinagar for procuring MSS in Śāraḍa Script from Kashmir, and to Muni Sri Punyavijayaji of Ahmedabad, Sri Nilakanthan Nambudiripad of Chunangad, and Sri Sankaran Nampyathan Nambudiripad of Adakkancheri, for the loan of MSS.

I take this opportunity to express our gratefulness to the University Grants Commission, and the cultured industrialists who have rendered financial help to the Critical Edition of the National Epic. Following is the list of donors

† 1	University Grants Commission	Rs	60,000/-
2	Sheth Shree Rameshvar Birla		
	The Century Spinning and Manufacturing Co. Ltd	"	24,000/-
* 3	Shri Dorabji Tata Trust	"	9,000/-
4	Khatau Makanjee Spinning and Weaving Co. Ltd	"	10,000/-
5	Sir Purushottamdas Thakordas	"	5,000/-
6	Digvijaya Cement Company Ltd (Shree B. D. Soman)	"	5,000/-
7	Sheth Shree Prantal Devkaran Nanji	"	2,501/-
8	Sheth Shree Harikisandas Lakhmidas	"	2,501/-
9	Sheth Shree Ramnath Anandil Poddar	"	1,250/-
10	Dhrangadhra Chemical Works	"	1,000/-
11	Indian Hume Pipe Co.,	"	1,000/-
12	The Patel Cotton Co.,	"	501/-
	Shri J. P. Patel	"	501/-
		Total Rs	1,22,753/-

It is hoped that other well to-do persons will emulate the noble example of these donors

Now I must express my obligation to the members of the staff of the Oriental Institute of Baroda. Dr. U. P. Shah (Deputy Director), Pandit J. S. Pade (Superintendent, MSS Section), Pandit K. S. Ramaswami Sastri (Superintendent, Collation Section), Pandit M. R. Nambar (Superintendent, Critical Apparatus Section), Shri J. P. Thakur (Superintendent, Printed Section), Dr. Y. J. Tripathi (Translation Assistant) and Shri M. A. Joshi (Technical Assistant) have laid me under a heavy obligation by their continuous hearty co-operation. The members of the Collation and Critical Apparatus Sections and the Office have obliged me by their sincere work.

I thank Shri V. P. Trivedi, Faculty of Fine Arts, M. S. University of Baroda for preparing the illustration for the Critical Edition of the Rāmāyaṇa. I am also thankful to Prof. Markand Bhatt, Dean of the Faculty of Fine Arts and Prof. N. S. Bendre, Professor of Painting for their keen interest in the pictures of the Rāmāyaṇa.

Lastly I must thank my young friend, the competent Manager of the University Press, for his most willing co-operation in all matters relating to the printing of the Critical Edition.

Rāmāyaṇa tasmas namaḥ

ORIENTAL INSTITUTE,
M. S. University of Baroda,
Baroda.

11th January 1958

G. H. BHATT

† The University Grants Commission has graciously continued the annual Grant of Rs. 20,000 since 1955-56.

* A donation of Rs. 15,000/- to be spread over five years from 1955 to 1959 has been promised from Sir Dorabji Tata Trust and out of it a sum of Rs. 9,000/- for the years 1955, 1956 and 1957 has been received.

ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS

add. = adding.
 addl = additional.
 adhy. = adhyāya (s).
 App. = Appendix.
 B. = Bombay edition of the R. (Gujarati Printing Press, A.D. 1912, the Vulgate).
 chap. = chapter(s).
 comm. = commentary (taries).
 cont = continue(s).
 corr. = corrected, correction.
 Cnt. App. = Critical Apparatus.
 ed = edition
 fig = figure(s)
 fol = folio(s).
 foll. = following
 fragm = fragment(ary)
 G. = Gorresio's ed of the R.
 Gov. = Govindarāja.
 hapl. = haplographic(ally).
 illeg = illegible.
inf. lin = *infra lineam* (below the line)
 ins. = insert(s)
int lin = *inter lineas* (between the lines)
 interp = interpolate(s)
 introd = introduction, introductory
 K = Kumbhakonam ed of the R.
 Kat. = Kataka.
 L = Lahore ed of the R.
 l = line.
 m. or marg = marginal(ly)
 Mah. = Mahēśvaratīrtha.
 Manu. = Manusmṛiti (N S P ed).
 Mbh = Mahābhārata.
 N. = Northern
 NE. = North-eastern.
 NW. = North western
 om = omit(s), omitting.
 orig = original(ly).
 post. = posterior.
fr. m. = *propria manu* (by own hand).
 prob. = probably.
 R. = Rāmāyana.
 r. = repeat(s), repeated.
 Rām. = Rāmānuja.
 ref. = refer(ence).

resp. = respective.
 respy. = respectively.
 Rm. = Rāmāyanamañjarī (Kāvya-mālā No 53).
 Ru. = Rāmopākhyāna (Mbh III. 258-276, BORI, Poona, 1912).
 S = Southern.
sec. m. = *secunda manu* (by another hand).
 st. = stanza(s).
 subst = substitute (s, ed).
 supp. = supplementary.
supr. lin = *supra lineam* (above the line).
 Til = Tilaka
 transp = transpose(s), transposition.
 v. = verse
 (var.) = (with variation).
 vl. = varia(e) lectio(nes)
 vulg = vulgate.
 W. = Western
 ☞ ☞ (in the critical footnotes) enclose citations from commentators
 [ ] besides their normal uses, enclose *additions* to MS readings.
 ( ) besides their normal uses, enclose *superfluous* letters, which should be *omitted* from MS. readings
 ✱ (superior star) in the text indicates an *emendation*
 * (in the critical footnotes, before a verse or verses and preceded by a numerical figure) indicates additional or substitute passage
 ** (in the MS readings) indicate syllables lost through injury to MS
 ~~~~~ printed below (or along the side-margin of) any part of the constituted text indicates that the reading of it is less than certain
 C denotes a "Commentary", prefixed to the abbreviation of the name of a commentator (or a commentary), thus, Cr = Comm of Rāmānuja, Cng = Comm of Mahēśvaratīrtha and Govindarāja, Ct = Comm Kataka and Tilaka. A "p" is added on to denote a "pāṭha" or variant, thus, Crp = a pāṭha mentioned in the Comm of Rāmānuja, Ckp = pāṭha mentioned in the Comm Kataka.

13 Vishveshvarananda Vedic Research Institute Hoshiarpur (E. Punjab)

14 Vithalbhai Patel Mahavidyalaya Vallabhavidyanagar

I further offer my thanks to Prof Fillozat Prof Constantin Regamey Prof Pisani and Dr V Raghavan for supplying the lists of R MSS in the European Libraries and the photostat and microfilm copies of some MSS to Dr S N Sharma of Shrinagar for procuring MSS in Sarada Script from Kashmir and to Munu Sri Panyavijayaji of Ahmedabad Shri Nilakanthan Nambudiripad of Chunnagad and Shri Sankaran Nampyathan Nambudiripad of Wadalancheri for the loan of MSS

I take this opportunity to express our gratefulness to the University Grants Commission and the cultured industrialists who have rendered financial help to the Critical Edition of the National Epic. Following is the list of donors

† 1 University Grants Commission	Rs 60 000/
2 Sheth Shree Rameshvar Birla The Century Spinning and Manufacturing Co Ltd.	25 000/
* 3 Shri Dorabji Tata Trust	9 000/
4 Abatau Makanjee Spinning and Weaving Co Ltd	10 000/
5 Shri Purushottamas Thalordas	5 000/
6 Durgaya Cement Company Ltd (Shree H M Somani)	5 000/
7 Sheth Shree Prantal Devkaran Nanji	2 501/
8 Sheth Shree Hanikusandas Lakshmdas	2 501/
9 Sheth Shree Ramnath Anandlal Poddar	1 250/
10 Dhurangadhra Chemical Works	1 000/
11 Indian Home Pipe Co	1 000/
12 The Patel Cotton Co Shri J P Patel	501/
Total Rs. 1 22 753/	

It is hoped that other well to-do persons will emulate the noble example of these donors

Now I must express my obligation to the members of the staff of the Oriental Institute of Baroda Dr U P Shah (Deputy Director) Pandit J S Pade (Superintendent MSS Section) Pandit K S Ramaswami Sastru (Superintendent Collation Section) Pandit M R Nambiar (Superintendent Critical Apparatus Section) Shri J P Thakur (Superintendent Printed Section) Dr Y J Tripathi (Translation Assistant) and Shri M A Joshi (Technical Assistant) have laid me under a heavy obligation by their continuous hearty co-operation. The members of the Collation and Critical Apparatus Sections and the Office have obliged me by their sincere work

I thank Shri V P Trivedi Faculty of Fine Arts M S University of Baroda for preparing the illustration for the Critical Edition of the Ramayana. I am also thankful to Prof Markand Bhatt Dean of the Faculty of Fine Arts and Prof N S Bendre Professor of Painting for their keen interest in the pictures of the Ramayana

Lastly I must thank my young friend the competent Manager of the University Press for his most willing co-operation in all matters relating to the printing of the Critical Edition.

Ramāyaṇa śāstmaī namaḥ

ORIENTAL INSTITUTE
M S University of Baroda
Baroda.

G H BHATT

11th January 1958

† The University Grants Commission has graciously continued the annual Grant of Rs. 70 000 since 1955-56

* A donation of Rs. 15 000 to be spread over five years from 1955 to 1959 has been promised from Shri Dorabji Tata Trust and out of it a sum of Rs. 9 000/ for the years 1955 1956 and 1957 has been received

ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS

add. = adding.
 addl. = additional.
 adhy. = adhyāya (s).
 App. = Appendix.
 B. = Bombay edition of the R. (Gujarati Printing Press, A D. 1912, the Vulgate).
 chap. = chapter(s).
 comm. = commentary (aries).
 cont. = continue(s).
 corr. = corrected, correction.
 Crit. App. = Critical Apparatus.
 ed. = edition.
 fig. = figure(s).
 fol = folio(s).
 foll. = following
 fragm. = fragment(ary).
 G. = Gorresio's ed of the R.
 Gov. = Govindarāja.
 hapl = haplographic(ally).
 illeg = illegible.
inf lin = *infra lineam* (below the line).
 ins = insert(s).
int. lin = *inter lineas* (between the lines)
 interp = interpolate(s)
 introd. = introduction, introductory
 K. = Kumbhakonam ed of the R.
 Kat = Kataka.
 L. = Lahore ed. of the R
 l = line.
 m. or marg = marginal(ly).
 Mah = Mahēśvaratīrtha.
 Manu. = Manusmṛiti (NSP ed.).
 Mbh = Mahābhārata.
 N. = Northern.
 NE = North-eastern.
 NW. = North western
 om. = omit(s), omitting.
 orig. = original(ly).
 post. = posterior.
pr. m. = *propria manu* (by own hand).
 prob = probably.
 R. = Rāmāyaga.
 r. = repeat(s), repeated.
 Rām. = Rāmānuja.
 ref. = refer(ence).

resp. = respective.
 respy. = respectively.
 Rm. = Rāmāyagamañjarī (Kāvyamālā No. 83).
 Ru. = Rāmopākhyāna (Mbh. III. 258-276, BORI, Poona, 1942).
 S. = Southern.
sec. m. = *secunda manu* (by another hand).
 st. = stanza(s).
 subst. = substitute (s, ed).
 supp. = supplementary.
supr. lin. = *supra lineam* (above the line).
 Til. = Tilaka.
 transp. = transpose(s), transposition
 v. = verse
 (var.) = (with variation).
 v.l. = vari(e) lectio(nes).
 vulg = vulgate.
 W. = Western
 ☞ (in the critical footnotes) enclose citations from commentators
 [ ] besides their normal uses, enclose additions to MS readings.
 ( ) besides their normal uses, enclose superfluous letters, which should be omitted from MS readings
 ☞ (superior star) in the text indicates an emendation
 * (in the critical footnotes, before a verse or verses and preceded by a numerical figure) indicates additional or substitute passage
 ** (in the MS readings) indicate syllables lost through injury to MS
 ~~~~~ printed below (or along the side-margin of) any part of the constituted text indicates that the reading of it is less than certain
 C denotes a "Commentary", prefixed to the abbreviation of the name of a commentator (or a commentary), thus, Cc = Comm of Rāmānuja, Cmg = Comm of Mahēśvaratīrtha and Govindarāja, Ckt = Comm Kataka and Tilaka
 A "p" = added on to denote a "pāṭha" or variant, thus, Crp = a pāṭha mentioned in the Comm of Rāmānuja, Ckp = pāṭha mentioned in the Comm Kataka.

INTRODUCTION

The Critical Apparatus

The text of the Balakanda in this Edition is based upon the following 37 MSS selected from out of a total of 86 MSS collated for the purpose —

I Northern Recension (21 MSS — ŚV B 11+D 0)

(a) North eastern Group

Sarada Version [S]

S₁ = Baroda Oriental Institute No 14061 Undated

(b) North east m Group

(1) Nepali Version [N]

N₁ = Baroda Oriental Institute No 1456 Microfilm of MS no 934 of the Bir Library Kathmandu Nepal dated Samvat 1076 (c AD 1020)

N₂ = Baroda Oriental Institute No 14157 Microfilm of MS no 903 of the Bir Library Kathmandu, Nepal dated Newari Samvat 793 (c AD 1675)

(ii) Maithili Version [V]

V₁ = Baroda Oriental Institute No 14137 Microfilm of a MS of the Palace Library Darbhanga dated Lakshmana Samvat 241 (c AD 1360)

V₂ = Baroda Oriental Institute No 14133 Transcript of MS No 273 of the Palace Library Darbhanga dated Śaka 1473 (c AD 1501)

V₃ = Baroda Oriental Institute No 14130 Transcript of MS no 297 of the Palace Library Darbhanga dated Śaka 1753 (c AD 1831)

V₄ = Baroda Oriental Institute No 14134 Transcript of MS no 291 of the Palace Library Darbhanga dated Śaka 1758 (c AD 1836)

(iii) Bengali Version [B]

B₁ = Baroda Oriental Institute No 14122 Photo stat copy of MS no 348 of the Bibliothèque Nationale Paris dated Śaka 1610 (c AD 1688)

B₂ = Śantiniketan Vaidya Bharati No 776 Dated Śaka 1711 (c AD 1789)

B₃ = Calcutta Asiatic Society of Bengal No G 325 Dated Śaka 1754 (c AD 1832)

B₄ = Calcutta Asiatic Society of Bengal No II A 39 Undated

Devanagari Version [D] Sub divided into

(1) Devanagari Version of Tilaka (Dt) the Vulgate * (S)

Dt = Jodhpur Palace Library Unnumbered Undated

(ii) Devanagari Composite Version

D₁ = Baroda Oriental Institute No 14136 Photo-stat copy of MS no 123 of 1884-87 of the Bombay Government Collection deposited at the Bhandarkar Oriental Research Institute Poona dated Samvat 1512 (c AD 1455) (W)

D₂ = Poona Bhandarkar Oriental Research Institute No 825 of 1875-76 Dated Samvat 1650 (c AD 1594) (W)

D₃ = Baroda Oriental Institute No 3937 Dated Samvat 1773 (c AD 1717) (W)

D₄ = Baroda in private possession (of Prof G H Bhatt) Unnumbered Dated Samvat 1829 (c AD 1774) (S)

D₅ = Baroda Oriental Institute No 12864 Dated Śaka 1708 (c AD 1786) (NW)

D₆ = Bombay His Holiness Goswami Sri Gokulnathajumharaja's Bada Mandira No 100 Undated About 200 years old (earlier than Samvat 1851 = C AD 1796) (S)

- D₇ = Hoshiarpur East Punjab V V Research Institute Sadhu Āśrama No 1803 Dated Samvat 1869 (c A D 1817) (NW)
 D₈ = Ujjain Scindia Oriental Institute No 1633 Dated Samvat 1888 (c A D 1831) (S)
 D₉ = Vallabha Vidyānagar (via Anand) Vitthalabhai Patel Mahavidyalaya Unnumbered Dated Samvat 1905 (c A D 1848) (W)
 D₁₀ = Ujjain Scindia Oriental Institute No 1611 Undated (NE)
 D₁₁ = Hoshiarpur East Punjab V V Research Institute Sadhu Āśrama No 2067 Undated (NW)
 D₁₂ = Bikaner Anup Sanskrit Library No 1018 Undated (NW)
 D₁₃ = Jodhpur Palace Library No 4 Undated (NW)
 D₁₄ = Baroda Oriental Institute No 6491 Undated (S)

II S(outhern) Recension (16 MSS —TGM 11+D 5)

(1) Telugu Version [T]

- T₁ = Madras Adyar Library No 73372 Undated
 T₂ = Madras Adyar Library No 73393 Undated
 T₃ = Madras Adyar Library No 75597 Undated

(ii) Grantha Version [G]

- G₁ = Baroda Oriental Institute No 6362 Dated Kollam 993 (c A D 1818)
 G₂ = Trippunithura (Travancore-Cochin State) Maharaja's Grantha Library Sanskrit College No 153 Undated
 G₃ = Madras Government Oriental Manuscripts Library No 9869 Undated
 G₄ = Ahmedabad in private possession (of Muni Śrī Punyavijaya) Unnumbered Undated

(iii) Malayalam Version [M]

- M₁ = Chunangad (via Ottapalam) South Malabar in private possession (of Shri Nilakanthan Nambudiripad) Unnumbered Dated Kollam 687 (c A D 1512)
 M = Trippunithura (Travancore-Cochin State) Maharaja's Grantha Library Sanskrit College No 158 Dated Kollam 865 (c A D 1690)
 M₂ = Kumplangad (P O Kundanoor via Wadakkancheri Travancore-Cochin State) in private possession (of Shri Sankaran Nampyathan Nambudiripad) Unnumbered Dated Kollam 998 (c A D 1823)
 M₄ = Trippunithura (Travancore Cochin State) Maharaja's Grantha Library Sanskrit College No 159 Undated

Testimonia

(1) Commentaries

- Cr = Commentary of Rāmānuja as given in MS no 14066 of Oriental Institute Baroda Transcript of MS no 8214 of the Government Oriental Manuscripts Library Madras undated
 Cm = Commentary of Mahēśvaratīrtha as given in MS no 844 of the Nasik Patwarāḥan Collection deposited at the Bharata Itihasa Samsodhaka Mandala Poona Dated Śaka 1698 (c A D 1776)
 Cg = Commentary of Govindarāja as given in MS of Prof G H Bhatt Baroda Dated Samvat 1829 (c A D 1773)
 Ck = Commentary (Kataka or Amṛtakataka) of Katakayogindra (alias Madhayaogin) as given in MS no 14053 of the Oriental Institute Baroda Transcript of MSS nos 3754 and 8978 of the Government Oriental Manuscripts Library Madras undated
 Ct = Commentary (Tilaka) of Nagesa Bhaṭṭa as given in Dt undated also as printed in Vulgate editions

(ii) Epitomes

- (1) The Ramopākhyāna (Mbh III 258 276 BORI Poona 1912)
 (2) Puranas—Viṣṇu Purana III 3 IV 4 (Gita Press Gorakhpur 1937)
 Agni Purana Chaps 5 11 (Ānandaśrama ed Poona 1900)
 Padma Purana IV 66 121 V 35 (Ānandaśrama ed Poona 1893 94) etc
 (3) The Rāmāyana mānjari of Kṣemendra (Kavyamala No 83 Nirmaya Śāgara Press Bombay, 1903)

Detailed Account of the Manuscripts

Śi

Baroda Oriental Institute No 14061 Undated It was purchased for the Institute by Dr S N Sharma of Srinagar Thick unglazed paper size 1' x 6½" Saraṇa characters.

67 folios (with 15b blank) with 13 to 15 lines to a page and about 46 letters to a line Two Śodhapatras 7½" x 5" written on one side *pr m* are added after folios 39b and 67a resp. The portion subsequent to Sarga II is probably *sec m* Margins unruled stanzas unnumbered Only first seven Sargas numbered Both the Ślokaḥdhas are marked by single danda Colophons are daubed over with red chalk and erasures which are not many are made with yellow pigment Sporadically written marginalia *pr m* Marginal corrections and additions also *pr m* are far and few between with the exception of folios 41 to 53 A few blanks marked by head lines signify conscientious copying Condition fairly old Writing fairly legible and correct in *prsthama*trās Though the MS is undated another one of Ayodhyakāṇḍa written probably by the same scribe as that of the latter part of this MS bears at the end Samvat 34 which is according to Dr Sharma's report probably the Saptarṣi Samvat equivalent to A D 1860

The MS represents the NW version

Śi

Baroda Oriental Institute No 14156 Microfilm of MS no 934 of Bir Library Kathmandu Nepal dated Samvat 1076 which refers to Vikrama Samvat according to Pandit Baburam Acharya Itihāsaśiromani the ex Librarian of the Bir Library Kathmandu (c A D 1020) The oldest dated MS of Valmiki Rāmāyaṇa known to us Palm leaves size 21½" x 2" Newari characters

The codex has preserved all the seven kandas total number of extant folios for Bala being 46 Folios 1 4 5 8 40 55 and 67 go missing With folio 91 begins the 12th Sarga of Ayodhya It has 6 lines to a page and about 86 letters to a line The bulk of the MS is 7½ inches Side margins 1½ inches and top and bottom margins ½ inch unruled Ślokas and Sargas unnumbered Śloka endings are marked by single dandas Marginalia and corrections very few *pr m* additions more frequent *pr m* Tying threads pass through two holes in the middle of the leaves Dilapidated in condition Writing fairly correct but at places not clear in *prsthama*trās *ṣ* and *ṣ*, *ṣ* and *ṣ*, *ṣ* and *ṣ*, *ṣ* and *ṣ*, *ṣ* and *ṣ*, *ṣ* and *ṣ* and at a few places even *ṣ* and *ṣ* are confounded

The whole MS is written by two scribes Bala Ayodhya Aranya and Kiṣkindha kandas are in one hand the rest in another The post colophon entry made at the close of Kiṣkindha *pr m* states that the MS was copied by Śrī Gopati son of Pandita Śrī Śrīkara on the 4th day of the dark half of the month of Āśāḍha in Samvat year 1076 (c A D 1020)

मन्वन् १०३१ भाद्रपद वदि ४ मन्वन्तामिवा पुनर्वा १०३१ ग्रीक सोमदशोद्वयगद्वयन शीमश्रमिपद्वय नुपमाननी धी ११ मुनीमल्लगुण
रिनवशे यानो १ वाशान ११ वसीय १ शि-नि-कालदशोद्विक प्रमाधु ४ नागिक श्रीमानद्वय ११ वाश ११ कावस्थित पवित्रधी धी
कात्यायन धीगोपतिर् १ १०३१ ॥

The MS represents the NE version

Nā

Baroda Oriental Institute No 14157 This also is a microfilm of MS No 903 of Bir Library Kathmandu Nepal dated Newari Samvat 795 (c A D 1675) Written on thick country paper size 20½" x 5" Newari characters The codex contains all the seven kandas total number of folios for Balaṇḍa being 66 (with folio 1a blank) It has 10 lines to a page and about 60 letters to a line Side margins comprise 1½" and top & bottom margins ½" unruled Ślokas unnumbered but Sargas numbered Single danda marks Śloka-endings Sporadically written marginalia very few corrections but more frequent additions all *pr m* Condition good Writing neat legible and fairly correct not in *prsthama*trās This MS also has fallen prey to such scribal confusions as these of *ṣ* and *ṣ*, *ṣ* and *ṣ*, and at a few places even *ṣ* and *ṣ*

At the end of Bala on folio 66b a list of the total number of Sargas and Ślokas in each kanda is provided *pr m* Accordingly Bala has 64 Sargas and 2350 Ślokas and the grand total comes to 560 and 24000 resp. The

rest of the folio is blank. This table is preceded by the following statement which informs us that the Kānda was completed on Friday the ninth day of the dark half of the month of Āṣāḍha in (Newārī) Samvat 795 (c. A. D. 1675).

सम्वत् ७९५ आषाढ वदि ९ शुबेहे श्री श्रीगुप्तविजयानेनामिद्रमछदेवसत् रामावनवाचनमगिरामप्रयादप्रयादेलाभादिवाण्ड संपूर्णया
फिदिन ततो ॥

The MS. represents the NE Version.

V₁

Baroda, Oriental Institute, No 14137 This again, is a microfilm of a palm leaf MS preserved in the Palace Library, Darbhanga, dated Lakṣmana Samvat 241 (c. A. D. 1360) Maithili characters. Total number of folios 258, size 12" × 2½", with 5 lines to a page and about 40 letters to a line. Margins unruled, Sargas and Ślohas unnumbered. Dandas mark the endings of the halves of the stanzas. Corrections few, no marginalia. The tying string passes through the hole in the centre of the leaves. Some folios are broken, at a few places also frayed. Writing fairly legible and correct, with Prsthamaṭrās. As is stated at the close of the Kānda, the MS was copied by two scribes, both named Haradatta Upādhyāya, at a place called Naurigrama, on the sixth day of the dark half of the month of Śravana in Lakṣmana Samvat 241 (c. A. D. 1360).

"छ. सं. १४१ आषाढवदि ९ नैसिमाये उपाध्याय श्रीहरदत्त श्रीहरदत्तभाडेनि लिखिता इति ॥"

The Institute has, also, got a transcript of this oldest MS of the Maithili Version, numbered 14137.

The MS. represents the NE Version.

V₂

Baroda, Oriental Institute, No. 14135 This is a transcript in Devanāgarī of the Bālakānda of a complete MS (no 273) of the Palace Library, Darbhanga, dated Śaka 1473 (c. A. D. 1551). The MS is written on paper, size 6" × 6", Maithili characters, total number of folios for Bāla being 41, with 17 lines to a page and about 75 letters to a line.

Total number of leaves in the transcript is 249 (written on only one side), size 13½" × 8", with 20 lines to a page and 16 letters to a line, *i. e.*, one line comprises of one half. Margins unruled and Ślohas unnumbered, but regular numbers are given to the Sargas, which are 82 in all, in the Kānda. Single and double dandas demarcate the two Ślokārdhas. Colophons are written in red ink. No marginalia, corrections and additions also, not many, all *pr. m.* Some of these are *sup. lin* (cf. leaves 5, 134, 136, 199, 255), a few in the margin (cf. leaf 195), in one case, also *int. lin* (cf. leaf 21). At a few places superscript corrections also are met with (cf. leaves 222, 225, 233). The correction on leaf 235 is in red ink, but *pr. m.* Generally the same black ink is used for making erasures. At a few places, however, the help of a knife seems to have been taken. Condition fresh, writing fairly legible and generally correct. Sometimes the copyist has moved letters while copying (cf. leaf 214, line 9 where the letter स्त of महासाक्षि is dropped), ■ in names ■ at several places replaced by व (cf. वमद्वि on leaf 233). He frequently writes इ for न (e. g., नेतिरे) for नेतिरे) and त for क, ■ and छ, and ङ and ञ also are confounded. Rules of Sandhi are not strictly observed. The optional rule of परसवर्ण ■ generally followed by the copyist, a peculiarity common to all the transcripts of the Maithili Version utilized for this text.

As stated in the post-colophon entry made at the close of the Uttarakānda, the MS was completed by a Brahmin named Gonara on Friday the 15th day of the bright half of the month of Phālguna in the Śaka year 1473 (c. A. D. 1541).

"शाके वद्विनेऽन्धिमन्त्रवलिने मासे शुभे वालुने । पक्षे शुक्लपक्षे दिने शुभमुत्तरमासेति पूर्णं दिवौ ॥
उत्सवं गोनानामकोऽयमद्विजो"...

The MS. represents the NE Version.

V₃

Baroda, Oriental Institute, No 14130. A Devanāgarī transcript of MS No. 297 of the Palace Library, Darbhanga, dated Śaka 1733 (c. A. D. 1831). The MS. is written on paper, size 12½" × 5", Maithili characters of Tirbūta type. It has in all 10 folios, with 10 lines to a page and about 54 letters to a line.

Total number of leaves in the transcript is 227 (the last one being numbered 229 and no. 18, missing), written on one side only, size $13\frac{1}{2} \times 7\frac{1}{2}$ ", with 20 to 28 lines to a page and 16 letters to a line. Each line contains one Ślokaśrīdhā. The scheme of the dandas is the same as that adopted in the preceding and the succeeding codices. Margins unruled. Ślokas unnumbered but Sargas bear regular numbers the total being 79. The word श्री is written on the top of every leaf. New Sarga generally begins on a fresh leaf. Colophons are written in red ink in a few cases in red pencil. Scores of erasures all made with ink. No marginalia. Corrections are numerous but additions are very few. Some of these are *sup lin* (cf leaves 9, 20, 29 etc.) some *inf lin* (cf leaves 20, 48, 55 etc.) and some even superscript (cf leaves 1, 70). Correction on leaf no. 74 is made in red ink but *pr m*. At about 15 places there are blanks (some marked by dots) which indicate that the copyist could not decipher these letters in the MS or the folios of the original are broken at the respective places a sign of conscientious copying. At a few places variant readings are given in brackets in the body of the text. Writing fairly legible and correct. Some of the peculiarities of the MS are shared by this codex. Thus Sandhi rules are not strictly followed. श is used for क्ष for क्ष at a few places and the optional rule of वसवण is generally followed. The use of such words as दुःखद (leaf 111 line 22) and दुःखद (leaf 174 line 10) is a peculiarity of its own.

The post-colophon entry made in the original MS at the end of the Kanda states that the MS was written by Śrī Sankaradatta Śarma on Thursday the thirteenth day of the dark half of the month Vargaśrīra in Śaka 1753 (c. A.D. 1831). [शाक 1753 अ मासि शुक्ल त्रयोदश्या गुरुदिने]

The copyist of the transcript Pandita Śyamananda Jha Sahityagadamapuranaśrīya B.A. (Hindi) of Haimthi P.O. Kothuya Dist. Darbhanga has put his signature on the transcript on 13.3.1955.

The MS represents the NE version.

VI

Baroda Oriental Institute No. 14134. This also is a Devanagari transcript of MS No. 291 of the Palace Library Darbhanga dated Śaka 1758 (c. A.D. 1836). The MS is written on paper size $12 \times 4\frac{1}{2}$ " Maithili characters. Total number of folios 79 with 13 to 14 lines to a page and about 45 letters to a line. The writing is bold and fairly legible but at a number of places the MS is injured, worm eaten and letters are lost.

As to the transcript, total number of leaves is 254 (written on one side only) with 20-22 lines to a page and 16 letters to a line. Each line containing one Ślokaśrīdhā. Size $13\frac{1}{2} \times 7\frac{1}{2}$ ". Margins are unruled and at places even uneven. On the right hand side generally no margin. Ślokas numbered regularly. Sargas numbered in the beginning and then left out completely unnumbered. No marginalia. A few additions but scores of corrections. These are at places *sup lin* (cf leaves 8, 27 etc.) at places *inf lin* (cf leaf 161) at places marginal (cf leaf 66) and at a few places even superscript (cf 42). They are made both in black and red ink. *pr m*. The erasures are in black ink. Colophons also some in black ink and some in red. The numerous lacunae marked by dots indicate that at places the letters were lost and at places the copyist was unable to read the original correctly a sign of conscientious copying. Very few of these blanks are filled up afterwards (in black or red ink) *pr m* which suggest that the letters were deciphered later on or in course of writing. Some of these are put in brackets and stating that the copyist is not sure of their correctness. At a number of places the scribe has underlined certain letters and words some of which are wrongly spelt in the exemplar and some of which are not understandable. All this also indicates conscientious copying. At a number of places again variant readings are noted a majority in the margins and very few in the body of the text. All the same the writing which is without head letters is very hasty in course of which letters have been dropped at places. He writes $\text{सर्वज्ञानादयः सर्वज्ञानादयः}$ for $\text{सर्वज्ञानादयः सर्वज्ञानादयः}$ बाह्यः for बाह्यः नदः becomes नदः at one place. Otherwise the writing is correct. The codex shares most of the peculiarities of the other codices of the Maithili version which are natural in view of their place of origin. It differs from them in always writing वसिष्ठ as against वसिष्ठ of the rest.

The transcript was completed by Śrī Jivānanda on 13.3.1955 and the MS was written by Śrī Dullaha Śarmā on Tuesday the 5th day of the dark half of the month of Bhādrapada in Śaka 1755 (c. A.D. 1836). [शाक 1755 भाद्रपद मास्यो बुध दिनि तमिदि श्रीगुरुद्वयं]

The MS represents the NE version.

B₁

Baroda Oriental Institute No 14122 Photo copy *in situ* of MS no 348 of the Bibliothèque Nationale Paris dated Śaka 1610 (c AD 1688) This MS was utilized by Dr Gorresio in his edition and was designated G by him . Palm leaves Bengali characters . The size of photographs is 18" x 1½"

In addition to Bala this MS contains Ayodhya total number of folios for Bala being 115 It has 4 lines a page and about 65 letters to a line . The tying threads pass through two holes in the middle of the leaves . Margins unruled . No numbering of Ślokas and Sargas . Both the halves of the stanza are marked by single dandas . Marginalia *pr m* are far and few between . Corrections also few *pr m* . Condition good writing fairly legible and correct in Prsthamatras . To mention a few scribal errors छ is written for च न् and न् are written as न and न् च and र are always confounded also व and व्

As stated at the close of the Kanda the MS was written by Śrī Ramasaranasarma in Śaka year 1610 (c AD 1688) "लिखित श्रीरामसरणशर्मण ॥ शकाब्दे १६१० ॥"

The MS represents the NE Version

B₂

Santiniketan Visvabharati No 776 Dated Śaka 1711 (c AD 1789) Old unglazed paper size 18½" x 4½" (except folios 42 44 45 47 50 52 54 59 61 & 63 whose breadth is only 2½") Bengali characters . Besides Bala the codex contains Ayodhya (151 folios) and a portion of Aranya (29 folios) total number of folios for Bala being 90 . It has 10 lines to a page and about 55 letters to a line . In the case of the smaller folios only 4 to 5 lines to a page . Margins unruled . Ślokas not numbered but Sargas bear regular numbers . Single dandas generally mark the halves of the stanza . In few cases the danda is missing . Corrections additions and marginalia disfigure almost every page . They are all *pr m* . Condition old fairly legible writing in Prsthmatras . The scribe generally omits the avagraha . The final न् is always replaced by anusvara . In spelling ताका as ताका this MS agrees with almost all codices of Maithili and Bengali Versions . In replacing स by ह it agrees with the Maithili Version excepting V.

As stated at the end of the Kanda the Codex contains in all 64 Sargas and 2850 stanzas . It was copied by Śivadeva in Śaka year 1711 (c AD 1789)

The MS represents the NE Version

B₃

Calcutta Asiatic Society of Bengal No G 395 Dated Śaka 1754 (c AD 1832) Written on paper size 19½" x 4½" Bengali characters . Total number of folios 128 . No 65 is omitted and nos 41 44 and 72 80 are duplicate . It has 6 lines to a page and about 46 to 50 letters to a line . Margins unruled . Ślokas unnumbered . Sargas bear regular numbers the total being 81 as stated at the close of the Kanda . Double dandas mark the endings of both the halves of the stanza . Colophons are in red ink . No marginalia . Very few corrections but more frequent additions . At some places variant readings also are given in the margins . All these are *see m* . Very few erasures in yellow pigment . Condition good . Writing is very decent clear and fairly correct in Prsthmatras . At several places न् written as न्, स्थ as स्त्थ . Also बसिह becomes बसिह . In addition to these this codex shares the scribal peculiarities of B₁

The MS represents the NE Version

B₄

Calcutta Asiatic Society of Bengal No II A 39 Undated yellow paper thick and durable . Written in Bengali characters . In bound form with numbering of pages and not of folios . In addition to Adikanda this MS contains as its first part the Adhyatma Ramayana comprising 154 pages i.e. 77 folios . Total number of folios for Bala is 57 (with 57b blank) or more accurately 113 pages . Size 13" x 9½" . It has 26 lines to a page and about 32 letters to a line . Margins unruled stanzas unnumbered . Numbers of Sargas are put in the margin in Arabic 13 some one else . Accordingly there are 80 Sargas . Single danda marks the halves of the stanza . Colophons are in the same ink but are distinguished by ॥ ॥ mark put on both sides . No marginalia corrections or

additions. At very few places there are blanks signifying conscientious copying. It is a well preserved decent MS with fairly legible and correct writing devoid of erasures in Prsthmatras. Scribal errors and peculiarities are the same as those in the case of B₁.

In the upper margin on page no 113 is inscribed in Arabic Ramayana—2938. This number is probably the total number of granthas. The codex ends in the middle of this page. Then follows a stamp of the Library of the College of Fort William and on its right is inscribed College of Fort William 1825. Though undated the MS seems to be not more than 300 years old.

The MS represents the NE Version

Dt

Jodhpur Palace Library Unnumbered Undated Written on tough paper size 13½" x 6½" Devanagari characters.

This codex contains all the seven handas written probably by different scribes at different periods (e.g. Kṛṣṇāṇḍha written in Samvat 1899 Yuddha in Śaka 1636 by Trymbak Uttara in Samvat 1876 Śaka 1741). Total number of folios for Bala is 177 (with 1a and 177b blank). There is a square drawn in the centre of the folio 1b (wherefrom the MS begins) intended perhaps to contain some drawing for illumination but kept blank any how. Yellow papers are inserted at places. It is in bound form and has 12 lines to a page and about 36 letters to a line. Margins are ruled in black and dandas are in red.

This MS contains the commentary Tilaka of Nageśa Bhaṭṭa. The text is written in three strips: the upper and the lower ones comprise the commentary while the central band which has generally a still wider margin is the (epic) text written in bolder letters than those of the commentary. Ślokas and Sargas are correctly numbered both in the text and the commentary, total number of Sargas being 77. Double dandas in red ink mark both the halves of the stanza. In the commentary both single and double dandas are used. No marginalia, Correction and additions are few and few between *pr m*. Erasures very few in yellow pigment. Condition good, writing decent and fairly correct but without Sandhi. *अ* *m* everywhere written for *अ*. This MS belongs almost uniformly to a group of MSS on which the Bombay edition or the Vulgate (Nirnayasagar Press and Gujarati Printing Press which is identical with the Recension) seems to have been based. The text of the Epic sometimes differs from that of the Tilaka. Though undated the MS appears to be about 150 years old.

The MS represents the S Recension

D₁

Baroda Oriental Institute No 14136 It is a photo-stat copy of MS no 123 of 1884-87 of the Bombay Government Collection deposited at the Bhandarkar Oriental Research Institute Poona dated Monday the 8th day of the dark half of the month of Kārtika in Samvat 1512 which is equivalent to Monday November 5 1455 A.D. Written on paper size 8½" x 3½" Devanagari characters. Handwriting of Gujarat or Rajasthan.

The MS is complete in seven Kandas total number of folios for Bala being 190 with 11 lines to a page and about 35 letters to a line. Margins ruled in black. Ślokas and Sargas numbered, total number of the latter being 52. Nos 12 and 50 are duplicated in Sarga nos. 13 and 51 respy. Single dandas distinguish the halves of the stanza. A few marginalia, corrections and additions. Very few of these are *see m*. Condition good, writing fairly clear and correct in Prsthmatras. *अण्व* replaced everywhere by *anuvāra*. Colophons *b* at the term *Ajodhyakāṇḍe* instead of *Balakāṇḍe*. A few lacunae marked by dotted lines signify conscientious writing.

The MS represents the W Version

D₂

Poona Bhandarkar Oriental Research Institute No 825 of 1875/76. Dated Samvat 1829 (c. A.D. 1773) for the Kāṇḍas I IV Balakāṇḍa V dated Samvat 1650 (c. A.D. 1594). Paper size 1 ½" x 4 ½" Devanagari characters. Handwriting of Gujarat.

The MS is complete in seven handas total number of folios for Bāla being 131 (with 1a blank). It has 10 lines to a page and about 27 letters to a line. Margins ruled in double red line. In Sargas 8 to 12 stanzas

The whole MS is copied by one hand and the post colophon entry made at the close of Bala states that the scribe Purusottamadāsa Vaiṣṇava completed it in Śrī Purusottamakṣetra on the fourteenth day of the bright half of the month of Kārtika in the Samvat year 1829 (c. A.D. 1773)

“सेवत् १८२९ कार्तिकमासे सुकलपक्ष चतुर्दशी १४ ...
लीख्यत् श्रीपुरोचमक्षेत्रे वैष्णवपुरोचमदास ॥”

The MS represents the S Recension and is generally followed by the Commentary of Govindarāja

D₁

Baroda Oriental Institute No 12864 Dated Śaka 1708 (c. A.D. 1786) Written on paper not so thick size 14½" × 6" in Devanagari characters Handwriting of Gujarat or Rajasthan

The MS contains all the seven Kandas total number of folios for Bala being 58 (with 1a and 58b blank) It has 12 lines to a page and about 60 letters to a line Margins ruled in black A few Sargas between Sargas 2 and 12 bear numbers otherwise no numbering of Sargas and Ślokas Total number of Sargas as stated at the close of the Kanda is 44 Single dandas mark the halves up to folio no 14 Thereafter no distinctive mark Colophons are daubed over with red chalk In Sarga 18 the reference “बसिष्ठ उवाच” occurs once Marginalia corrections and addition are numerous Some of these are *see* *rv* Some correction *int* *hv* Erasures are made in yellow pigment The MS is dilapidated in condition and at places the scribe himself has kept blanks due to holes in the material that he used cf e.g. folios 6 and 41 Writing generally correct and legible but at places some letters are rubbed off due to defrayed condition ए and ह्य are always written as छ and ह्छ, छ for ह, ह for च, च and द are frequently confounded and the परस्पर is replaced by अनुस्वार In addition it has at a number of places ऊ and द written as इ and न् As stated at the close of the Kanda the MS was completed by the scribe Harinidhi on Thursday the 7th day of the dark half of the month of Bhādrapada in Śaka 1708 (c. A.D. 1786)

“बह्मस्वरभूताके मासि भाद्रपदे लिखत्
पक्षेऽस्ति हरिनिधि सप्तम्या शुक्रवारे ॥”

It has to be noted that the ए and the 5 (avagraha) underlined are inserted *sup lin* in another hand probably the same as that of the marginalia and corrections

The MS represents the NW Version with the features of NE and S Version

D₂

Bombay His Holiness Śrī Gokulanāthaḥ Maharāja's Bada Mandira No 100 Undated Thick and durable paper size 10½" × 6½" in Devanagari characters Handwriting of Rajasthan

The MS contains all the seven Kandas Bala and Yuddha—both undated—being in the same hand Sun dara is incomplete while the remaining Kandas in a hand different from that of Bala and Yuddha are written by Devadāsa Vaiṣṇava at the Āśrama of Mahanta Jayataramaji in Mahamadpura near Avanti in Rajasthan Aṅgīrsha, Arjuna and Bhishma are dated Samvat 1837 (c. A.D. 1794) and Uttara Samvat 1837 (c. A.D. 1795) Total number of folios for Bala is 81 (with 1a containing the title and the total number of folios written with the Marāṭhi word पदे in the centre and 81b having only two closing lines written on it) It has 14 lines to a page and about 34 letters to a line Margins ruled in red Ślokas and Sargas regularly numbered total number of the latter being 77 Double dandas in red ink demarcate the Sarga-endings no distinctive markings for the Ślokaḥdhas Colophons written in red ink Additions and corrections far and few between mostly *pr m* A few marginal glosses and a number of v l *see m* Erasures in yellow pigment Condition good Writing fairly legible and generally correct ए is written as ह्छ and छ as ह् छ and ह्छ are occasionally replaced by त and छ ह and च, and च and द are confounded In some places अनुस्वार takes the place of final न् and न् परस्पर generally omitted

The MS represents the S Recension

D₃

Hoshiarpur East Punjab V V R Institute Sadhu Āśrama, No 1805 Dated Samvat 1869 (c. A.D. 1812) Thick paper Size 13½" × 7" Devanagari characters Handwriting of Rajasthan or U.P.

69 folios, with 13 lines to a page and about 40 letters to a line. Margins ruled in red. Stanzas numbered occasionally up to the end of Sarga 8; thereafter no numbering at all. Sargas bear regular numbers, their total number being 54. Double daṇḍas in red mark the endings of the halves. Colophons are written in red ink. No marginalia. Corrections and additions far and few between, in black and red ink *pr m.* Erasures with yellow pigment at a few places in red pigment. A decent and well-preserved MS, with writing nice and generally correct. Some of the scribal errors are common to almost all the MSS of this Version स्स् is always written here as स्स्; अनुस्वार takes the place of final स्; परसर्ग are not used, व and व, and स and श are confounded at several places.

As stated at the end, the codex was written by a Brāhmaṇa named Sukhadeva on Monday, the 5th day of the dark half of the month of Mārgaśīrṣa in Samvat 1869 (c. A. D. 1812):

= लिखितं सुखदेवेन माह्वणेन ॥ ॥ ५५ ५५
संवत् १८६९ शीनि मार्गशिरवदि पंचमस्तरे ॥”

The MS represents the NW Version.

D₃

Ujjain, Scindia Oriental Institute, No 1633. Dated Samvat 1888 (c. A. D. 1831). Machine-manufactured paper, size 12" × 5", in Devanāgarī characters. Handwriting of Rajasthan.

This codex contains all the seven Kāṇḍas, total number of folios for Bāla being 161 (with 1a containing the title and total numbers of folios, Sargas and Ślokas, and 161b having only the title inscribed in the centre). In addition to these there are 7 folios comprising Balakāṇḍa Pārāyaṇavidhi and 5 containing Anukramanikā of seven Kāṇḍas. It has 7 lines to a page and about 38 letters to a line. Margins unruled. Ślokas and Sargas numbered regularly, total being 2284 and 77 respy. Last Sarga is named "Rāmakṛīḍakhyānam". No distinctive marks such as dandas used at all. Colophons lightly daubed over with red chalk. Erasures numerous and in yellow pigment. Corrections and additions sporadic, *pr. m.* A few cases of *sup. lin.* corrections. No marginalia. Condition good. Writing fairly correct, decent and legible. स्स् and स्स् generally written as स्स् and स्, न is written as नै and at places श as शै. In some cases final स् takes the form of अनुस्वार and परसर्ग is mostly omitted. Sandhi-rules also not strictly observed.

The MS is throughout written in one hand, and, as stated in the post-colophon entry at the close of Uttara, it was completed by Pandita Śrī Tīrwārī Lākhana on Saturday the 9th day of the bright half of the month of Āśvina in Samvat 1888 (c. A. D. 1831)

“ संवत् १८८८ माघमास शुक्ल ९ सोमोदयिने लिखितं पुस्तकं पं. श्री तिवारी काव्येन मूलसंख्या ४००० शुभं भूषामंगलं ददामः.....”

The MS represents the S Recension

D₄

Vallabha Vidyanagar (Via Anand), Vitthalabhai Patel Mahāvīdyālaya. Unnumbered Dated Samvat 1905 (c. A. D. 1848). Thick and durable paper, size 14" × 5½", in Devanagari characters. Handwriting of Gujarat.

The MS. contains the text up to the end of Sundarakāṇḍa, total number of folios for Bāla being 128 (with 83b blank and 81b *sec. m.*). It has 11 lines to a page and about 28 letters to a line. Margins ruled in red ink. Ślokas and Sargas regularly numbered, total number of the latter being 80. The endings of Ślokaṛdhas and Sargas are indicated by double daṇḍas and red chalk-marks. Colophons are daubed over with red chalk. Marginalia, corrections and additions are frequent. They are made in black and red ink and at a few places, also in pink ink. Those in black ink are *pr m.*, but the rest *sec. m.* There are a few cases of corrections made *sup. lin.* as also *inf. lin.* Erasures are generally in yellow pigment. At a few places red ink is used for the purpose. This is a decent MS. with writing fairly legible and generally correct. The scribal peculiarities of the MS. D₄ are shared by this MS. also, which is the work of three hands: the copyist, the writer of folio 81b and the corrector in red. As stated at the close of the Kāṇḍa, the MS. was written by Paṭhaka Gaurīkāṇḍa of Suklatīrtha (about ten miles north-east of

Broach in Gujarat) son of Vallabharama grand son of Devasaṅkara and great-grand son of Lakṣmīdhara on Wednesday the 4th day of the bright half of the month of Mārgaśīrṣa in the Samvat year 1905 (c. A. D. 1848)

॥ संवत् १९०५ वर्षे मार्गशिरमासे शुक्लपक्षे चतुर्थ्या सोम्यवार्ता-जताया शुक्लनीचैस्त्रपाकलक्ष्मीविराधजदेवोत्करतस्यामजवल्
भरामासनेन गौरीशङ्करेण लिखिते ॥ श्रीरामो जयतु ॥ ॥ श्रीगुमादेव सत्य है ॥ The underlined is in red but *pr m*

The MS represents the W Version

D₁₀

Ujjain Scindia Oriental Institute No 1611 Undated Written on paper size 14" × 5½" in Devanāgarī characters Handwriting of Rajasthan

This MS contains all the seven Kandas written probably by different scribes at different periods (e.g. Sundara written in Samvat 1837 Śaka 1702 Yuddha in Samvat 1741 and Uttara in Samvat 1742) Total number of folios for Bala is 79 (with 1a and 79b blank) Nos 34 and 35 are duplicate Folios 1b and 79a are illuminated with lotus figures drawn in squares in the centre It has 10 lines to a page and about 47 letters to a line Margins ruled in black The margins of some folios are coloured yellow for illumination Ślokas and Sargas numbered regularly total number of the latter being 78 The Śloka endings are marked by single dandas in red ink up to the middle of Sarga 2 thereafter only sporadic black dandas Colophons are daubed over with red chalk Very few marginalia *see m* Corrections and additions also far and few between *see m* Some folios in the beginning are much defrayed in condition Writing fairly legible and generally correct छ and स्व are always written as छ and छ, ट takes the place of ढ and छ of घ ब and व are frequently confounded and the वसवर्ष is everywhere replaced by अनुस्वार Though undated the MS appears about 400 years old

The Colophon at the end of the Sundarakanda runs as सत्र १८१२ वाके १००२ पौषे दृव्य पक्षे १२ रविवारा विवाया ४५ जेदा नक्षत्र ३८१२ गद्ययोग ४०५२ व घ कर्णे ३० लिखित प श्री दुबे स्वर्गाय वनोजि पाठशैली शुभभावे while the Colophone at the end of the Uttarakanda is सत्र सत्रह म १९१२ मने नाम कार्तिक बदी तैर सीतदास सावकी हारमानकी पोथी लीदीव्य भनकी बहइहा परराम

The MS represents the NE Version

D₁₁

Hoshiarpur East Punjab V V R Institute Sadhu Āśrama No 2967 Undated Written on paper in Devanāgarī characters Handwriting of Rajasthan

Folios 93 (with 1a bearing the title alone) size 14" × 6½" with 9 lines to a page and about 40 to 45 letters to a line Margins ruled in red except a few folios that bear no ruling Stanzas unnumbered Sargas bear numbers only sporadically Generally double dandas in red ink mark the halves of the stanzas At several places single and double dandas are used at random In some cases colophons are in black ink in a few others in black and red together but a majority are written in red ink only No marginalia A few corrections and additions some in black ink some in red all *pr m* A few cases of *sup lin* corrections A majority of the erasures are in black ink some are made with yellow pigment a few in red ink A few lacunae marked with dotted lines suggest conscientious copying At several other places however the scribe has missed letters due to inattention Margins of a few folios are daubed over with yellow chalk just for illumination Folio no 49a is turned yellow with the exception of the margins Condition fairly good writing legible but incorrect द written for ढ (e.g. वसिष्ठ for वसिष्ठ) ख for ल and ए for व Such confusions as those of ब and व and ख and व also are met with Final रु is at places turned into anusvāra and at places retained Though undated the MS seems to be about 400 years old

The MS represents the NW Version

D₁₂

Bikaner Anup Sanskrit Library No 1018 Undated Written on paper size 10½" × 8½" Devanāgarī characters Handwriting of Rajasthan

114 folios (with 1a and 114b blank) with 11 lines to a page and about 30 letters to a line Margins ruled in black No numbering of Sargas and Ślokas Single dandas are generally used to mark Śloka-endings

Very occasionally the *daṇḍa* distinguishes the halves. At a few places it is put even at the end of the quarter of a stanza. No marginalia. Corrections and additions far and few between all in black ink *pr m*. Erasures in yellow pigment. Condition good. Writing fairly legible but not so correct. The scribal imperfections of *Dio* (and some other codices) are shared by this codex also. Moreover at several places *reḥ* are omitted. Additional *anuvāhas* are put here and there. The *visarga* is frequently omitted and final *ṣ* is replaced by *anuvāsa* everywhere. Though the MS is undated the mode of writing is fairly old. Sometimes *Prāṣṭhamātras* are used, sometimes the sign of the short *ḥ* (ॠ) is written in such a broken way as to make one feel the use of *Prāṣṭhamātras*. Due to a hole in the folios 71 and 76 some syllables have been lost. Though undated the MS does not appear to be less than 400 years old.

The MS represents the NW version.

D₁₂

Jodhpur Palace Library No. 4. Undated. Written on very thin but rough paper, size 14" × 7" in Devanāgarī characters. Handwriting of Rajasthan.

The MS contains all the seven *kaṇḍas* total number of folios for Bala being 55 (with 2a and 55b blank). It has 25 lines to a page and about 45 letters to a line. Margins unruled. *Ślokas* unnumbered. *Sargas* are regularly numbered total number being 77. No distinctive marks such as *daṇḍas* to separate the *Ślokaḥ* or even *Ślokas*. In colophons alternate and in several cases two consecutive alternate letters are left out the lacunae being marked by blanks. The scribe probably intended in vain to illuminate his MS by inserting alternate red letters. In such additional references as *अथ उवाच*, *अनासीकिल्लाच* and *अनारद उवाच* also alternate blanks could not be filled in with illuminating red letters. The reference *सूत उवाच* is very frequent. No marginalia, corrections or additions. Erasures are made at two places with yellow pigment and in very few other cases with black ink. Condition good. Writing decent and fairly correct. Here also *ḥ* replaces *ḥ*, *ṣ* is written for *ṣ*, and *ṣ* becomes *ṣ*. The use of *परसवर्ण* also is very occasional.

At the close of *Aranya* it is stated that a Brahmin named Gopala Khare wrote the MS at Kalamula Matha in Central Kashmir. Though undated the MS seems to be about 350 years old.

The MS represents the NW version.

D₁₄

Baroda Oriental Institute No. 649r. Undated. Written on old country paper size 13½" × 6½" in Devanāgarī characters. Handwriting of Maharashtra.

In addition to Bala this MS contains *Ayodhyā Sundarā*, *Buddha* and *Uttara Kandas* total number of folios for Bala being 64. Folios 2a and 64b are illuminated with red chain boundaries and have the title and the total number of folios inscribed in the centre *pr m*. Folios 62 and 63 are thicker and more durable. It has 22 lines to a page and about 50 letters to a line. Margins ruled in red. *Sargas* regularly numbered total being 77. *Ślokas* bear no numbers. Double *daṇḍas* in red ink distinguish the halves of the stanza. Colophons generally in red ink, excepting a few that are in the usual black ink and not differentiated from the text as such. Erasures in white pigment. In one place however (fol. 3b lines 4-5) where the *Ślokaḥ* are to be erased continually only a red line is drawn over the writing. The scribe has economised paper by writing afresh on the erased portion. A few *v l* in margin *sec m*. Additions sporadic generally *sec m*. Corrections not many marginal *inf lin* and even *supr lin* mostly *pr m*. Dilapidated in condition. A few folios are broken and consequently portions of the text lost. On almost every folio some letters are rubbed off due to defrayed condition. Writing fairly legible and generally correct. *ṣ* is occasionally written as *ṣ*, *ṣ* as *ṣ*. Final *ṣ* and *ṣ* generally reduced to *anuvāsa*.

Though undated this codex appears to be more than 500 years old.

The MS represents the S Recension.

T₁

Madras, Adyar Library No. 72372. Undated. Written on palm leaves, size 18½" × 2" in Telugu characters. The MS comprises all the seven *kaṇḍas* total number of folios for Bala being 35. It has 22 lines to a

page and about 96 to 100 letters to a line. Margins unruled, stanzas unnumbered. Sargas bear numbers in words, in all 77 as stated at the close of the Kāṇḍa. One danda marks the ending of both the halves of the stanza. No marginalia, no additions. Corrections, far and few between, are in the same ink, but a few of them are probably *sec. m.* The MS is dilapidated in condition. Folios 8 and 20 are only half-pieces, folios 10 and 23 are broken. Consequently some letters of the text are lost. Writing small but fairly clear and correct. Sandh.-rules not strictly observed. परसवर्ण is everywhere replaced by अनुस्वार; च is written as छ. Though this codex is undated it does not seem to be less than 500 years old.

The MS represents the S Recension.

T₁

Madras, Adyar Library, No. 72393. Undated. Written on palm leaves, size 15½" × 1½", in Telugu characters.

Besides Bālakāṇḍa, the codex contains Ayodhyā and Aranya total number of folios for Bāla being 65. It has 9 to 10 lines to a page and about 64 to 70 letters to a line. Margins unruled stanzas unnumbered. Sargas numbered in words. Total number of Sargas as stated at the end of the Kāṇḍa is 65 and that of the stanzas is 2280. The halves of the stanza are marked by single dandas. No marginalia. Corrections and additions also are far and few between, *pr. m.* Condition fair, writing fairly legible and generally correct. The scribal peculiarities of the preceding codex are shared by this MS. Additional अनुस्वार also are found here, e. g. निशाम्य is written as निशाम्य and प्रहस्य as प्रहस्य. The whole MS is in one hand, but the scribe seems to have adopted small letters in the beginning and bigger in course of copying.

Though the codex is undated, it seems to be about 350 years old.

The MS represents the S Recension.

T₂

Madras, Adyar Library, No. 75597. Undated. Written on palm leaves, size 19" × 1½", in Telugu characters.

In addition to Bālakāṇḍa the codex contains Ayodhyā, Aranya, Kūṣiṇḍhā, Sundara and Yuddha Kāṇḍas, total number of folios for Bāla being 44. No 38 is dropped, there being no break in the continuity of the text. It has 10 to 11 lines to a page and about 90 to 96 letters to a line. The lines on each page are numbered at both ends, *pr. m.* Margins unruled, stanzas unnumbered, while numbers in words are given to the Sargas, which are in all 77 in the Kāṇḍa. Both the halves of the stanza are marked by single dandas. No marginalia, no additions. Corrections, far and few between, *pr. m.* Condition very good. Tying threads pass through two holes kept in the middle of the folios. Writing is very clear but not devoid of scribal errors. The परसवर्ण is replaced by अनुस्वार everywhere as in the case of the other codices of the version. न् is written as न् ह् as थि, माह् as माह्, थु as थ्, न् as न्, थि as थि, थ् as थ् and कीव् as निव्. एव is written for व occasionally in all the three codices of this version.

The MS is undated, but it is stated at the close of the Aranyakāṇḍa that it was copied by Tāḍitoda Venkaṭraṣṭu for Dāsu Atmājugaru. This MS seems to be as old as the preceding one.

The MS represents the S Recension.

G₁

Baroda, Oriental Institute, No. 6362. Dated Kollam 993 (c. A. D. 1818). Written on palm-leaves, size 16½" × 2½", in Grantha characters.

The MS. is complete in seven Kāṇḍas, total number of folios for Bāla being 19 with 23 lines to a page and about 94 letters to a line. Margins unruled and stanzas unnumbered, but Sargas bear numbers in words, the total being 77 for the Kāṇḍa. Both the halves of the stanza are marked by single danda. Marginalia are far and few between, *pr. m.* No additions. Very few corrections, *pr. m.* At a few places blanks are kept to indicate letters not deciphered from the exemplar, a sign of conscientious copying. Folio 1 is in a scattered condition and 8 is lost. To fill up these gaps two other folios are inserted, *sec. m.* Writing fairly legible and correct. The words एव and एहि are written as एव and एहि respectively.

As stated at the end of the Uttarkanda the MS was completed by Śrinivasan on Friday the 28th day of the month of Mithuna (named here as Āni) in Hastanaksatra in Kollam year 993 called Bahudhanya Samvatsara (c A D 1818)

The MS represents the S Recension

G₂

Trippunithura (Travancore-Cochin now Kerala State) Maharaja's Grantha Library Sanskrit College, No 152 Undated Written on palm leaves size 17" × 1½" in Grantha characters

The MS contains all the seven Kandas total number of folios for Bala being 41 It has 12 lines to a page and about 65 letters to a line Margins unruled stanzas unnumbered Sargas 77 in all bear numbers in words Single dandas mark the halves of the stanza Marginalia and corrections far and few between *pr m* Condition good Writing fairly legible and correct पद्य is generally written as पय and कुटुम्ब as कुटुम्

Though undated the codex seems to be about 300 years old

The MS represents the S Recension

G₃

Madras Government Oriental Manuscripts Library, No 9869 Undated Written on palm leaves size 16½" × 2½" in Grantha characters

The codex is complete in seven Kandas total number of folios for Bala being 40 with 16 lines to a page and about 70 letters to a line Margins unruled stanzas unnumbered Sargas numbered in words Total numbers of Sargas and stanzas as stated at the close of the Kanda are respy 77 and 2280 Single dandas mark both the halves No additions Marginalia rare corrections few both *pr m* The scribal peculiarities of the other codices of this version are shared by this MS which though undated seems to be about 500 years old

The MS represents the S Recension

G₄

Ahmedabad in private possess on (of Muni Śrī Puṇyavijaya) Unnumbered and undated Written on palm leaves size 15" × 2½" in Grantha characters

The codex is complete in seven Kandas total number of folios for Bala being 17 Folio no 2 being lost two leaves *sec m* in the same defrayed condition as the rest inserted to fill up the gap The MS has 24 to 25 lines to a page and about 86 letters to a line Margins unruled stanzas unnumbered Sargas numbered in words the total being 77 as stated at the close of the Kanda Both the halves of the stanza are marked by single dandas No additions Marginalia far and few between corrections also very few both *pr m* Dilapidated in condition Minature writing fairly correct Shares the scribal peculiarities of its sister codices of the version

Though undated the MS does not seem to be later than the preceding one (G₃) (i.e. about 500 years old)

The MS represents the S Recension

M₁

Chunangad (via Ottapalam) South Malabar in private possession (of Śrī Nilakanthan Nambudiripad) Unnumbered Dated Kollam 687 (c A D 1512) Written on palm leaves size 12" × 1½" in Malayalam characters

In addition to Balakanda the codex contains Ayodhya total number of folios for Bala being 65 It has 10 lines to a page and about 52 letters to a line Margins unruled Sargas and Ślokas unnumbered No device to separate the halves of the stanza A short hyphen is however drawn at the end of each Śloka No marginalia, additions and corrections far and few between *sec m* Condition very good Writing very nice clear and correct As stated at the close of the Kanda the Balakanda was copied by Kannanur Saṁkaran for Kanpur Mana on Tuesday the eleventh day of the first half of the month of Vṛścika in Kollam year 687 (c A D 1512)

कोटं 687 (in Malabar numerals) वामन वृक्षिक आयर एन्पुन्थान्तिर्यति चोव्वाचुं पूर्वपक्षतिरु एकादशितुं एरवतिरु वृष्टि दिवसं एलुवितीरु काञ्चिपूरमनेरु से वान्नीमिरामायणं चारकाण्डं कण्णनूरु शंकररु एलुतिरुव !

The MS. represents the S Recension.

Ms

Trippunithura (Travancore-Cochin, now Kerala, State), Maharaja's Grantha Library, Sanskrit College, No. 158. Dated Kollam 865 (c. A. D. 1690) Written on palm leaves, size 19" x 2", in Malayalam characters.

The codex is complete in seven Kandas, total number of folios for Bāla being 33, with twelve lines to a page and about 95 letters to a line. Margins unruled, Sargas and Ślokas unnumbered. Total number of Sargas stated at the end = 77. Single danda demarcates both the halves of the stanza. No marginalia, no corrections or additions. Condition slightly injured and moth eaten. Writing clear and correct. Copied by Candrasekharan, son of Karakujattilinkkum Pillai Kutti for Śivatrattu Mullamangalattu Śivantiravasi on the 29th day of the month of Kārttika in the Āntu (i. e. Kollam) year 865 (c. A. D. 1690) (एण्णुह मरपत्तय्यामट्ट).

The MS represents the S Recension

Ms

Kumplangad (P. O. Kundanoor), via Wadakkancheri, Malabar, in private possession (of Shri Samkaran Nampyathan Nambudunpad) Unnumbered. Dated Kollam 998 (c. A. D. 1823) Written on palm leaves, size 21" x 2", in Malayalam characters

In addition to Bāla this MS contains Ayodhya, Aranya, Kishkindha and Yuddha Kandas total number of folios for Bāla being 36. It has 12 lines to a page and about 93 letters to a line. Margins unruled, Sargas and Ślokas unnumbered. Total number of Sargas stated at the end of the Kānda is 77. Dots mark the endings of the stanzas. No marginalia no additions. Corrections far and few between, probably see m. Condition good. Writing fairly legible and generally correct. At a few places ५ written as ४ and ४ and ५ are frequently confounded. As stated at the close of Yuddhakānda, the codex was copied by Kantaramatt Telkūṭṭu Kantara on the sixth day of the month of Tula in the Kollam year 998 (c. A. D. 1823).

The MS represents the S Recension

Ms

Trippunithura (Travancore Cochin, now Kerala State) Maharaja's Grantha Library, Sanskrit College, No. 159. Undated. Written on palm leaves size 18½" x 2", in Malayalam characters

Besides Bāla the MS contains Ayodhya and a portion (i. e. 74 Sargas) of Aranya, total number of folios for Bāla being 59 with 9 lines to a page and about 63 letters to a line. Margins unruled, no numbering of Sargas and Ślokas. Total number of Sargas as stated at the end of the Kānda, is 66. No marginalia, no corrections or additions. Writing good and fairly correct. Moth-eaten at places.

Though undated, the codex does not seem to be less than 450 years old.

The MS is contaminated by N Recension, sometimes agrees with the S Recension, and sometimes stands by itself. It is a misch-codex.

TESTIMONIA

As a subsidiary aid the commentaries, epitomes and translations are useful for the textual study of the R. and may be utilized with some caution for the constitution of the text. The importance of such an auxiliary aid has been already proved in the critical edition of the Mbh.

(1) Commentaries

The R. being smaller than the Mbh—only a quarter of the Great Ep.—and more honoured as a sacred text, has attracted many scholars and religious preachers who wrote commentaries short or long and thereby not only helped devout people and serious students in the appreciation of the R., but also preserved the text in its several Versions. There are more than 50 commentaries on the R. out of which about half a dozen are available in print. Unfortunately the earliest commentaries of Vimalabodha and Sarvajña Nārāyaṇa, the two common commentators

of the R and Mbh., referred to by Lokañātha Caṅkavartī in the introductory verses of his commentary on the R, are not available. Most of these commentators hail from South India—a fact which is also responsible for the careful preservation of the text in that region.

The five commentaries of (1) Rāmānuja, (2) Maheśvaratīrtha, (3) Govindarāja, (4) Kataka and (5) Tīlaka have been included in the Testimonia. The commentaries Nos. 2, 3 and 4 are available even in print but show much corruption in their text—their critical editions are evidently necessary. I have, therefore, relied on their MSS. The remaining two commentaries are not printed. I have used their transcripts from the Government Oriental MSS Library, Madras. Occasionally I have referred to other MSS of these two commentaries in the Grantha and Malayālam scripts preserved in the Oriental Institute, Baroda.

(ii) Epitomes

The Testimonia, again, include the Mbh, particularly the *Rāmopākhyāna* (III. 256-276, also III 147-283), which presupposes the present R¹, the *Harivamśa*, the *Purāṇas* like *Viṣṇu*, *Agni*, *Padmā* and *Bhāgavata*—and the problem of the relation between the R and the *Purāṇas* is very interesting²—and the *Rāmāyaṇamañjarī* of the Kashmirian poet, Keśemendra (11th century A.D.). Several verses from the *Rāmāyaṇa* are quoted in a large number of works in Sanskrit which may be consulted and used with great caution. The Jain and Buddhist stories of Rāma have an altogether different setting with a special purpose and are, therefore, of little help. The *Old-Javanese Rāmāyaṇa Kakawin* (c. 10th century A.D.), as it is based on the *Bhāṭikāvya* and not on the Valmīki R³, cannot be included in the Testimonia unlike the Javanese Mbh. which has been very helpful for the critical edition of the Great Epic. It may, however, be utilized for the problem of the Rākṣasas and Vānaras. The Khotanese R and other foreign versions, although very interesting from the view point of the Rāma story, cannot render any help for textual consideration⁴. Similarly the several adaptations of the R by Kamban, Kṛtīvāsa, Tuṣṭidāsa and a host of other writers in the different Indian languages although interesting and inspiring, are here ignored.

(iii) Translations

No old translation of the R in a regular form is available. The Persian translation (1585-86 A.D.) of the R, prepared by Mulla Abdul Kadir Badayuni at the desire of the Mughal Emperor Akbar could not be obtained from the Palace Library, Jaipur, in spite of all our best efforts. The other Persian translation by Mulla Masih, the Court poet of the Mughal Emperors Akbar, Jahangir and Shah Jahan, (published in Lucknow, 1899) follows the Vulgate⁵ and is, therefore, not included in the Testimonia.

¹ Cf. V. S. Sukthankar *The Rāma Episode (Rāmopākhyāna) and the Rāmāyaṇa*, Sukthankar Memorial Edition, Vol. I, pp. 387-402.

Eugeniusz Słuszkiewicz *Przyczynki do badań nad dziejami Redakcyi Rāmāyang*, Kraków, 1938 pp. 1-86.

Cf. also E. W. Hopkins *The Great Epic of India*, pp. 58 ff. His view, however, does not appear to be probable.

² Prof. W. Kirfel has made most valuable contributions to this subject in his works *Die Kosmographie der Indier* (1920), *Das Purāṇa Pañcalaksana* (1927), *Bhāratavarsa* (1931), *Rāmāyaṇa Bālakhanda und Purāṇa* Die West Des Orients, (1947) and *Das Purāṇa vom Weltgebäude* (1954). I am grateful to Dr. Kirfel for drawing my attention to his learned article *Rāmāyaṇa Bālakhanda und Purāṇa*, and making a precious gift of the Journal containing the article.

³ Cf. C. Hooykaas *The Old Javanese Rāmāyaṇa*

Kakawin, 'S. Gravenhage-Martinus Nijhoff, 1955, *Sanskrit Kāvya and Old Javanese Kakawin*, JOI Baroda, Vol. IV. Nos. 2, 3, pp. 143-148.

C. Bulcke *Ramakathā*, Allahabad, 1950, pp. 232ff.
H. B. Sarkar *Indian influences on the Literature of Java and Bali*, Calcutta, 1934.

M. M. Ghosh *On the Source of the Old Javanese Rāmāyaṇa Kakawin*, JGIS. III. 1.

I thank Dr. C. Hooykaas for supplying me with the literature on the R. in Indonesia.

⁴ I am thankful to Prof. H. W. Bailey for supplying me with the Re-prints of his articles on the Khotanese Rāmāyaṇa.

⁵ For this information I am thankful to my learned friend, Prof. M. F. Lokhandawala, M.A., Head of the Persian Department, M. S. University of Baroda. He kindly supplied me with a synopsis of the whole Translation.

MUTUAL RELATION OF THE RECENSIONS AND THEIR VERSIONS

General Survey

The Card-Index specially prepared for the Critical Edition of the R shows that there are more than 2000 MSS of the whole text and the different parts of the R preserved in the public and private Libraries of India and outside clearly indicating the unique popularity of this National Epic. After a careful scrutiny, 86 MSS of the Bālakānda written in the different scripts of India were selected for collation on the principle of antiquity, purity and completeness. The following table will show the relative strength of these MSS scriptwise —

<i>S No</i>	<i>Script</i>	<i>No of MSS.</i>
1	Śāradā	1
2	Newārī	2
3	Maithilī	4
4	Bengālī	4
5	Devanāgarī	45
6	Telugu	7
7	Kannadī	1
8	Nandināgarī	3
9	Grantha	10
10	Malayalam	9
		—
		86

The oldest dated MS in the above list—probably the oldest Rāmāyana MS in the world—is the palm leaf MS in the old Newārī script preserved in the Bir Library, Kathmandu, Nepal. Its colophon mentions the Samvat 1076 which refers to the Vikrama Samvat (c. 1020 A D) according to Pandit Baburam Acharya, Itihāsaśiromani, the ex Librarian of the Bir Library, who expressed his opinion in person when I met him in Kathmandu in May, 1953. Unfortunately the MS is damaged in several places, depriving us of a very valuable evidence for the missing portion.

When the collation of the majority of MSS was over it naturally became evident that some MSS were mere copies of an old codex and therefore of little value for the constitution of the text. They were, therefore, rejected. The MSS in Kannadī and Nandināgarī which generally agree with the Telugu MSS were also dropped. Moreover, for the sake of convenience the number of the MSS required further reduction without in any way sacrificing the strength of the evidence absolutely necessary for restoring the text to its oldest form as far as possible. Ultimately 37 MSS of the Bālakānda were selected for the Critical Apparatus as under —

<i>S No</i>	<i>Script</i>	<i>No of MSS</i>	<i>Age of MSS</i> (Christian Era)	<i>Recension or Version</i>
1	Śāradā	1	About 100 years old	NW
2	Newārī	2	1020, 1675	NE
3	Maithilī	4	1360, 1551, 1831, 1836	"
4	Bengālī	4	1688, 1789, 1832, undated	"
5	Devanāgarī	15	1455, 1594, 1717, 1774, 1786, 1796, 1812, 1831, 1848 the rest undated.	Composite
6	Telugu	7	Tr about 500 years old	S
7	Grantha	4	1818 the rest undated	"
8	Malayalam	4	1512, 1690, 1823 one undated	"

The collated MSS clearly show that there are two Recensions of the R., viz., Northern (N) and Southern

(S) as in the case of the Mbh.¹ The N has further three Versions viz North-eastern North western and Western which maintain special peculiarities of their own. The S Recension also is represented in the three Versions—Telugu Grantha and Malayalam—which have no doubt preserved an almost uniform text unlike their counter parts in the N Recension. In fact the same text of the R is generally found in the Southern scripts viz Telugu Kannadi Nandinagari Grantha and Malayalam and in some MSS in the Devanagari script also. The R text of the Southern commentators Ramanuja (c 1400 A.D.) Mahāśvaratīrtha (c 1550 A.D.) Govindarāja (c 1600 A.D.) and Katakayogindra (otherwise known as Madhavayogin c 1650 A.D.) is generally identical with occasional variation in individual readings. The interpretation of the text is however different with the two groups of commentators following the two Schools of Vedānta of Śaṅkarācārya and Ramanujācārya. Ramanuja and Govindarāja belong to the School of Viśiṣṭadvaita while Mahāśvaratīrtha and Katakayogindra (and many others such as the authors of the commentaries Tilaka and Śrīmanī) follow the Advaita School of Śaṅkarācārya. The followers of the two Vedānta Schools generally read the commentaries of their respective Schools. This fact has led some scholars to offer a suggestion that there are two Versions of the R according to the two commentators Govindarāja and Katakayogindra.² There is however no sufficient internal evidence in support of such a hypothesis.

The N and S Recensions although they widely differ from one another have preserved in an appreciable measure a common text of the R—a feature which compels us to accept a common source for both of them the Ur Ramayana. The Nepali (N₁₂) Maithili (V₁₄) Bengali (B₁₋₄) and D₁₀ MSS which are uniform in character constitute the North eastern Group (NE) while the Śarada (S) and some Devanagari MSS (D₁₇₋₂₁₋₂₂) constitute the North western Group (NW). These two Versions have however got a major portion in common evidently suggesting a common source an Archaic type Sr Gorresio's edition (1843 1867) which is generally described as representing the Bengali Version³ and the Lahore ed. (1928 1947) have 672 and 666 Sargas with about 23930 and 24202 verses respectively. For the Balakanda they have got 80 and 72 Sargas with 2197 and 2374 verses respectively. The remarkable agreement between NE and NW points to an Archaic-type derived from the original while the divergence is due to local factors. It should be however noted that there are portions in the NW which are missing in the NE but found in the Western Version and the S Recension. This may indicate the connection between the NW on the one hand and the W and S on the other hand and throw light on the history of textual transmission.

There are again eight Devanagari MSS selected for collation out of which only four (D₁₋₄) are included in the Critical Apparatus which owing to their special features appear to form a separate unit different from both the NE and NW Versions and the S Recension. These MSS sometimes agree with NW sometimes with S and sometimes betray their own peculiarities. Of these four MSS D₁ (1455 A.D.) is quite unique inasmuch as it contains passages which are not found in any other MS selected for collation. The eight MSS hailing as they do from the territory ranging from Jodhpur in Rajasthan to Broach in Gujarat with the hand writing peculiar to these regions the Colophons mentioning the places where the MSS were written may constitute a separate Version which may be

¹ Cf. Jacobi *Das Ramayana* Bonn 1893 pp. 1 ff. Ruben *Studien Zur Textgeschichte des Ramayana* Stuttgart 1936 pp. 1 ff. ZDMG 101. 1

Bulcke (1) *The Genesis of the Vālmiki Rāmāyana* Recensions J.O.I. Baroda Vol. V No. 1

(11) Rāmākatha Allahabad 1950

Dr. Jacobi has discussed all the important problems of the R in his excellent work *Das Ramayana* and his conclusions are supported by the MSS of the R collated for the Critical edition. His subsequent articles (ZDMG 48 and 51) and the other works referred to above are equally indispensable for the textual study of the R.

The works of Weber Hopkins Vaidya S. Lévi Winter nitz and Lesny are also very valuable.

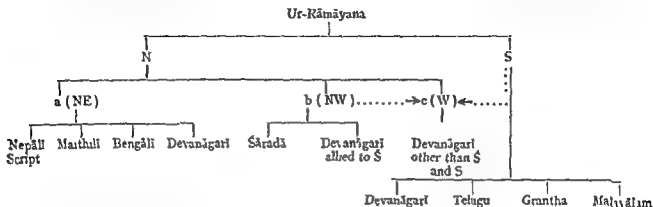
² Ruben *op. cit.* p. 1

³ The claim is however not justifiable as Sr Gorresio has chosen to drop passages even when they are sufficiently supported by Bengali MSS. The Bengali text printed in the Calcutta Sanskrit Series (1933 1941) is more faithful to the Bengali MSS and should be accepted as the proper representative of the Bengali Version. Sr Gorresio's ed. has been accepted here as it is an *editio princeps*.

⁴ For the divergence in the R Recensions see Bulcke *op. cit.*

designated as Western.¹ As these MSS. belong to the region coming between the NW and S, they sometimes represent quite naturally the special features of both NW and S and thereby show the natural fusion of the streams of the text on the two border-lines.

The two Recensions and their different Versions will be more clear from the following *Stemma Codicum* :—

As regional scripts generally represent the text of their own region, Versions vary with scripts with the notable exception of the Devanāgarī script.

It has been generally admitted that the original R. consisted of the 5 Kāṇḍas (II—VI) only and that the Balakāṇḍa and the Uttarakāṇḍa were added later on. The two Tables of Contents in the Balakāṇḍa (Sargas 1 and 3)—and there is also the third Table of Contents in the N MSS—which can be favourably compared with the Anuśāsanikā Parvan and Parvasamgraha Parvan of the Mbh.,—clearly indicate that the Uttarakāṇḍa is a late addition. The Balakāṇḍa also is added later on and an attempt was made to re-construct the beginning of the original text.² It is very interesting to find that some MSS. of the Balakāṇḍa, D 1 s of the Crit. App., have a Colophon mentioning Ayodhyākāṇḍa for Balakāṇḍa. If it is not a scribal error, it may indicate that at one stage in the evolution of the R. the first Kāṇḍa began with the fifth sarga, mentioned the birth of Rāma and his brothers, and described the subject matter of the present Ayodhyākāṇḍa, as shown by Jacobi, and was known under the name of Ayodhyākāṇḍa. This may exclude Rṣyaśringa and Sagara episodes which appear in the present text. Such an arrangement seems to be very probable and more rational. Equally interesting is the statement in the *Padma Purāṇa* (IV 66) that there are six Kāṇḍas in the R. beginning with Bala and ending with Uttara. The Purāṇa does not refer to the Ayodhyākāṇḍa but includes the subject matter of that Kāṇḍa in the Balakāṇḍa. It may be that the Purāṇa here tries to vindicate the claim of the Balakāṇḍa as a part of the original R., even at the cost of the Ayodhyākāṇḍa which must have formed part of the original Epic. The *Rāmāyana māñjarī* of Kṣemendra (11th Century A.D.) has no Colophon for the Balakāṇḍa but includes the matter of the Balakāṇḍa in the Ayodhyākāṇḍa which, like the subsequent *Sargas*, has its own Colophon.

The first four *Sargas* of the Balakāṇḍa, by their very nature, could not have formed part of the original text of Valmiki. They represent an after-thought for giving a finishing touch to the old poem. Such introductory chapters are common in the Mbh. and the Purāṇas. The episodes of Rṣyaśringa and Sagara do not appear to be the parts of the original epic from the view point of context. The Rṣyaśringa episode, for instance is much more developed in the N MSS. than in the S MSS. The summary of the Balakāṇḍa as given in the *Agni Purāṇa* (chap. 5)

¹ What Wirtz called the Western Recension of the Kāmāyana in his Inaugural Dissertation *Die Westliche Rezension des Rāmāyana* (Bonn, 1891), as a matter of fact the North-Western Recension of the R. Possibly Wirtz was led to describe the MS. as representing the Western Recension as the MS. was written in Gujarat. A comparison of that MS. with the other

MSS. of the R. clearly shows that it belongs to the North-western Version.

² Cf. Jacobi, *loc. cit.* pp. 50-59 for his valuable observation on the First Kāṇḍa. 'esny' (*Über das Purāṇaartige Gespräch des Bālakāṇḍa* ZDMG 67 4/7 506) and Kufel (*Rāmāyana Bālakāṇḍa und Purāṇa*, Die Welt des Orients, 1947, pp. 123-128) Ruben *op. cit.* pp. 61 ff.

There are again many cases where the N Recension has simplified the difficult readings of the S Recension (eg I 12d 14d 34b 37b 63c 74cd) and modified the S text so as to bring it in line with the contemporary thought (eg I 76d where *Brahmalokam* of the S Recension has been changed into *Vajnulokam* in the N MSS). The S text has preserved readings which are more appropriate than the N text (eg I 2a 6a 18b 24d, 37b 57d). The N India happens to be the region which includes the place of the origin of the R. and its author. Consequently the N text of the R has glorified Rama and Valmiki. The Crit. App. of the first Sarga of the *Balakāṇḍa* will clearly show how the N MSS have developed the description of Rāma. The first verse of the R. presents a very interesting case. The S text has three adjectives for Nārada and one adjective for Valmiki, while in the N text Nārada is deprived of all the adjectives and Valmiki comes in fore front. One naturally expects Nārada, who enlightens Valmiki on the Rāma story, to be described in a befitting manner. Even such a single case may show how the S text has been able to preserve the older form of the R.

South India has no doubt made most valuable contributions to Sanskrit literature from the earliest times and maintained without any break the high traditions of learning upto the present day. It has, however, always shown unflinching devotion to regional language. As against the regional language which was always powerful and living as a spoken language throughout the History of South India, it was not possible for Sanskrit to enjoy the position of a spoken language there as it did in North India. The natural result of such a situation was the preservation of the text of the Epic in an original form. This has been further aided by the Commentators of the R. most of whom belong to South India. There are, however, cases of interpolation which can be easily detected with the help of the Crit. App. eg 107* I 84 Crit. App.

The two MSS from Nepal N₁ and N₂ agreeing with both the Maithili and Bengali Versions are written in 1020 A.D. and 1675 A.D. respectively and differ from one another in extent—N₂ is longer than N₁—showing how additional passages have crept in during the period of 655 years (eg 104* 107* etc). N₁ represents the NE Version of the R. in the shortest form while N₂ exactly agrees with the Maithili and Bengali MSS. The Maithili and Bengali MSS are generally uniform. N₁ is the oldest MS in the Maithili script (c. 1360 A.D.). The other three Maithili MSS N₃, N₄ and N₅ agree with N₁, N₂ some times differing in individual readings. As regards the Bengali Version the four MSS (B₁–B₄) represent the text uniformly. B₁ which is a photo-stat copy of the MS No. 348 of the Bibliothèque Nationale Paris is the oldest MS (c. 1688 A.D.) in the Bengali group.

S₁ which seems to represent the shortest text of the R. and vies with N₁ in giving the shortest Version embodies the Kashmiri Version which generally agrees with the NW Version. The exact relation between S₁ and N₁ cannot be accurately determined as some folios of N₁ are missing and as it is damaged in some places. There are no Devanagari MSS in the Crit. App. as the transcripts of the Śāradā MS and designated as K in the Critical Edition of the Mbh. But the 5 MSS (D₁–D₅) represent the text of the Kashmiri Version (not exact transcripts of the Śāradā MS)—the NW Version—and have the value attached to K MSS of the Mbh. The NW Version is in agreement with the NE Version and also contains verses common to the S Recension.

As N₁ is the oldest available MS of the R. unfortunately damaged in some places and as it shows the polished text of the Epic—there are some exceptions also—it is clear that the process of improving the old text started much earlier than the 11th century of the Christian Era. As has been shown by S. Lévy¹ the NW Version was known to the author of the Buddhist *Saddharmasmṛtyupakhyānasūtra* translated into Chinese in 539 A.D. This Version like NE shows the polishing hand operating in the text. The process of polishing might have therefore commenced even before the sixth century. The MS D₁ contains the text of the R. with the Commentary Tilaka. The text of the Epic in this MS which some times shows readings different from those of the Tilaka represents the Southern Recension and is taken as representing the Vulgate. Four Devanagari MSS (D₁–D₄) with common traits which hail from Western India show the fusion of the NW Version and the S Recension and are interpreted as representing the W Version since they are written in that part of India. The remaining four Devanagari MSS (D₅–D₈) represent uniformly the Southern Version. The D MSS cover all the Versions of the R. and are thus copiose in character.

¹ cf. Ramayana Balakāṇḍa and Purana. Cf. also Pargiter, *Ancient Historical tradition* 1922 ch. 8. Mankand. Puran c. Chronology 1951 pp. 391 ff.

॥ वाल्मीकिरामायणम् ॥
॥ बालकाण्डम् ॥

नव माणसांमार्गित वफाही जाहिरात करत !
माझे वारंवारच या भीडभुंकेपुढेच न ! १ १ १

तपःस्थापयानिरतं तपस्वी वाग्मिदां वरम् ।
नारादं परिप्रच्छ वाल्मीकिमुनिपुंगवम् ॥ १

G
B
L

Before st 1 Si ins — नमः कमलदलविपुलनयना
भिरामाय धीरामचन्द्राय ॐ नमः शिराय ॥ ॐ नमः सरस्वत्यै ॥
ॐ स्वस्ति ॐ and thereafter follow

- 1° जयति तपुःसातिलकः कमलपादद्वयनन्दनो राम ।
द्वयनन्दनविपनकारी ह्यारयति पुण्डरीकाक्षः ॥
- 2° नमस्तस्मै सुवीर्याय धीयुताय तपस्विने ।
सर्वज्ञाननिवासाय वाल्मीकिमुनेय नमः ॥
- 3° कृष्णः रामराजैतं तपुःं मधुराक्षरम् ।
बाल्यं कथिताशाला वन्दे वाल्मीकिभोजिलम् ॥
- 4° वाल्मीकिमुनिवृक्षस्य कविज्ञानधारिणः ।
भुक्त्वा रामकृपायां को नु पाति परा गतिम् ॥
- 5° यः दिवस्तप्त लोक रामायणकथाकृतम् ।
नमस्तस्य मुनि वन्दे प्रथेव समविमलम् ॥
- 6° गोमयद्वन्द्ववारीशं मशरीरितरावणम् ।
रामायणमहाभारतं वन्ददंतिता ममम् ॥

—N1 fol missing up to st 12 (cf v1 1)

—Before st 1 N6 ins नमः धीरामचन्द्राय, then
follows 1° (v1 स before जयति कौशल्यार्नदिवर्द्धनो,
इत्यसि (corrupt) and thereafter

7° पितृ भगवन्ता तेन हर्षिता लोकधारिणः ।
मजेन विधरूपेण निरुणेन गुणामना ॥
then reads 2° with v1 सर्वज्ञानाभिरसाय तस्मै
वाल्मीक्ये नमः

—Before st 1 V1 ins 2° only with variant in
second line as सर्वज्ञानाभिरसाय वाल्मीक्याय नमो नमः

—Before st 1 V5 ins ॐ नमो गणेशाय । ॐ ससीत
रामलक्ष्मणाय नमः । धीदुमने नमः then follow 1° 2°
(second line as in V1)

—Before st 1 V5 ins ॐ नमो मयजने वासुदेवाय,
then follow 1° 3° (v1 first line रामराजैतं रामेति
कृतं मधुराक्षरं) 2° (v1 सुमनाय पराधुः in the first
line second line शानाय वीरारामाय तस्मै ज्ञानामने नमः)
and thereafter

8° ये देवा सन्नि मेरी वरकनकमये मन्दने ये च वक्ष्य
पाताले ये सुनंगा कणिमगिरिगण्यस्तस्यगन्धकाः ।
कैलासे श्रीनिराले प्रसुदिनद्वया ये च विद्याधरास्ते
कल्पोद्भवाभून् सुनिवर्चनं भोतुमायान्ते सर्वे ॥

9° रामायणमार्गम्यत्वं दुर्लभं हि मुनेर्वच ।

न च तेन विना मोक्षस्तस्याप्योत्पद्यमादरात् ॥

—Before st 1 V6 ins ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः
धीरामाय । ॐ नमो हनुमते, then follow 1° (with
lacuna for नि in निरुक्तं) 2° (with वेदज्ञाय पराधुनाय
and second line as in V1)

—Before st 1 B1 ins ॐ नमो गणेशाय । then
follow 1° (v1 कौशल्यार्नदिवर्द्धनो) 2° (with second
line as in N1)

—Before st 1 B5 ins ॐ नमः धीरामचन्द्राय,
then follow 1° (as in B1) 7° 2° (v1 'मन्त्र' for 'सा'
m and second line as in V1) After 2° रामराजैत्यादि
in marg

—Before st 1 B6 ins ॐ रामचन्द्राय नमः, then
follow 1° (as in B1) 7° 2° (v1 'मन्त्र' for 'सा' in
m) as in N1 (v1 m for second line शानाय धीत
रामाय वाल्मीक्याय नमो नमः)

—Before st 1 B4 ins नमः धीरामचन्द्राय, then
follow 1° (as in B1) 7° (v1 महाभारतं for गुणामना)
2° as in N1

—Before st 1 D1 ins श्रीवृक्षभूषणाय नमः ॥ ॐ ॥

—Before st 1 D1 ins ॐ नमो विष्णवेतिविष्णवेनाय
then reads

10° जयति मधुरसातिलकः प्रययकर्मिर्द्वन्द्वरः स वाल्मीकिः ।
सुदुल्लिखपदमिच्छ कृतमिदं रामायणं येन ॥

Then 1° and thereafter

11° यत्रैव धर्मविशिष्टं पवित्रतया
सौभाग्यमस्ति निम्बिला गुल्मनिरयः ।
वाल्मीकिना कविवरवरेण्येन गीते
रामायणे वदत केऽत्र गुणा न सन्ति ॥

—Before st 1 Dains श्रीगणेशाय नमः and thereafter

12* शुक्लाम्बरपर विष्णु त्रिशिर्षं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥

Then follows 11* (v1 पतिवताय for 'ताना, सीमायम् for सीमायम्, वृष for वर, न सः (on marg)

—Before [st 1 Ds ins ॐ नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः, then follow 10* (v1 तु for स, वध for बर्ध, इह for हृदे)

13* मयूषाणि निर्दोषा सखराणि सुकोमला ।
नमस्तस्मै कृता येन रम्या रामायणा कथा ॥

Then follow 3* 7* 12* (v1 as in Ds)

—Before st 1 Ds ins श्रीमते रामानुजाय नमः, then follow 1* (v1 स जयति) 3* 5* (v1 रामचरितामृत सागर in the first line प्राचेतसबलसर्प in the second line) 4* (v1 'सिंहस्य for 'शृङ्गस्य in the first line शृण्वद् for शृत्वा, को न for को नु in the second line) 6* and thereafter

14* दध्न वध्न रघुनायकीर्तनं तत्र तत्र हृतमलकाभङ्गम् ।
बाणवारिपरिपूर्णलोचनं भारति नमत राक्षसान्तकम् ॥

Then follows 7* (v1 लोककारिणा in line 1) and thereafter

15* चेद्वेद्ये परे पुति जाते दुस्तरयात्मजे ।
वेदं प्राचेतसादसीत्वाक्षाक्षमायणावधना ॥

—Before st 1 Ds ins ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ जयति मुनिसमूर्ति, then follow 1* 2* (v1 first two letters are both eaten in line 1 line 2 सर्वज्ञानाविवासाय)

—Before st 1 Ds ins श्रीमते रामानुजाय नमः then follow

16* श्रीमद्वायवपादपद्मगुल पद्माब्जि पद्मया
पद्मस्थेन तु पद्मजेन विवृत पद्मामयस्माक्षये ।
वद्वेदेष्टु भुते सुरैरनिलये सर्वप्रथम निजियं
शशङ्कराक्षरं मुहुरहो वक्षोमि वल्लभये ॥

17* श्रीमद्रूप तदेव वीनममलं वस्त्रादुरक्षिष्यम्
काण्डे सप्तमिरन्विष्टोऽप्रतिगतो हृष्यालवालोदित ।
पत्रैस्तत्त्वमर्दकं सुविलसत्परागतां पद्मवि-
भ्राममासिष्ठमद्रो विजयते रामायण स्वस्तके ॥

18* वात्सीकिगिरिसंयुगा रामायणेविधिमगना ।
श्रीमद्रामायणां गदा पुनाति सुखनयम् ॥
Then follows 15* and thereafter

19* रामे रामानुगे मीत्रां भरते भरवानुनम् ।
सुमीनं धातुस्तु च प्रणमामि पुन पुन ॥

Then follow 3* 4* 5* (both as in Ds) 6* and thereafter .

20* बभ्रुनीनन्दनं वीर जानकीशोकनाशनम् ।
कपीशमक्षहन्तारं वन्दे हृद्भामयकरम् ॥

21* उल्लङ्घय विन्धो सलिलं सलीलं
य शोकवर्हि जनकाभजाया ।
अक्षयस्य सैवैदं ददाह हृद्भा
नमामि तं प्राञ्जलिप्राज्ञनेयम् ॥

22* मनोव मारुतुल्यवेगं जितेन्द्रिय बुद्धिमतां परिहृम् ।
वाता मर्नं वानरयुग्मस्य धीरामदृत शिरसा नमामि ॥

23* रामाय रामभद्राय रामचन्द्राय धेयसे ।
रघुनाथाय नाथाय सीताया पतये नमः ॥
Then follow 1* 7* and thereafter

24* नत्वा राम शिवं ताम्ब रामो रामवर्तित ।
रामायणस्य विद्वक् कुर्वते रामतष्टये ॥

—Before st 1 Ds ins श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीरत्नसर्व
नमः ॥ श्रीरत्नाय नमः, then follow

25* अक्षिरमद्वन्द्वनिवह
अमरदुःखनेकेसेवितकपोलम् ।
अमिममद्वन्द्वोवा
कामेसे गणपति वन्दे ॥

26* या कुन्देन्दुपारहारधवला या शुभ्रवक्त्रादृता
या वीणावर्दपद्ममण्डितकरा या श्वेतपद्मानना ।
या मङ्गाच्युतसकरमञ्जुनिर्मिते सदा अक्षिता
सा मा धातु सरस्वती भगवती नि शेषजाग्यापहा ॥

27* विरमति मङ्गाकरे नाभिपथेरनिवेतन
विभुनयुग शिल्पि रस्य प्रविशणमाभम् ।
विमथिरणा कौटुम्भस्य व्यवस्थिरिचयसा
मुदमरिशिद्धुदु तस्मै जगन्निधये नमः ॥

Then reads 3* (v1 वात्सीक for 'कि) 10*
(v1 second line हृवमिह) 1* (doesn't read हृदय
after कीसत्वा) 11* (v1 'पतिप्रपतिमतासी, आतारमन्न
कविबुध'), then reads

28* जयति पराक्षरयुग सत्यपतीहृदयनन्दो ध्याय ।
वस्त्यास्तरमलरुडित पाद्याय मनु जगन्निधये ॥

Then follows 7*

—Before st 1 Ds which contains रामायणरायण
विधि and अथवायणरायणविधि in the beginning ins
श्रीगणेशाय नमः धीवदरस्ये नमः श्रीरामचन्द्राय नमः then
reads as in Ds omitting 24*

—Before st 1 Ds ins श्रीगणेशाय नमः ॥ सीतापतये
नमः ॥ श्रीरघुनन्दनाय नमः, then follow 1* 2* (v1
सर्वज्ञानाविपतये धारवीर्यमुने नमः) 3* 4* (v1 सिंहस्य,
शृण्वद् रामकथां लोके) 5* (v1 प्रापेणममरुत्तमं) 6* (v1
राक्षसं for -राजम्) then follow

29* चरिते रघुनाथस्य दानकोटिरिस्मरम् ।
पदैकमक्षरं पुनां महापापकनारातम् ॥

(7th) 30* बहवो दुर्लभाश्चेत् खया ये कीर्तिता गुणा ।
 एतस्मिन् हि श्रुत्यलोके गुणा एते सुदुर्लभा ।
 देवेभ्यो न पश्यामि किञ्चिदेभिर्गुणैर्गुणम् ॥

[lines 2 3 = (var) 51*]

Then follows 7*

—Before st 1 D10 ins. श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ नमः
 श्रीरामचन्द्राय, then follow 1* 7* 2* (v1 [ज] विवासाय
 तस्मै वास्मीकये) 3* 4* (v1 'विमुनिमिहृत्वा; then as in
 D4)

—Before st 1 D11 ins. श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीरामचन्द्राय
 नमः, then follow 1* 7* 2* (v1 त्रिषचारिणा in the
 first line) 2* 3* 4* as in D4 5* (first line as
 in D4) 6* 20* (v1 अजना for अजनी) 29* (v1 प्रोक्ष
 for पुष्प in the second line)

—Before st 1 D12 ins. श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीरामाय
 नमः, then follow 31* (om ॐ) 1* 2* (v1 वास्मीकाय
 सुनये वम hypermetric) 3* (v1 कवितायास्वौ) 4* (v1
 वास्मीकेभुनि then as in D4) 5* as in D11 6* 20* 29*
 as in D11

—Before st 1 D13 ins. ॐ हस्तिता ॥ ॐ नमः सरस्वत्यै ॥
 श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगुरुये नमः ॥ ॐ वम कमलदलविपुल
 नयनाभिरामाय श्रीरामचन्द्राय नमः (cf S1) then follows

31* ॐ वाराणस्य नमस्तस्य नमः चैव नोक्तम् ॥
 वर्षी सरस्वती व्यास ततो जयमुदायेत् ॥

Then follow 1* 2* 3* 4* (v1 'अनारित के न
 याति) 5* 6* as in D11 20* (v1 'रोका' for लङ्का) 29*
 as in D11 7* then follows ref श्रीसुत उवाच

—Before st 1 D14 ins. -***य नमः ॥ श्रीरामचन्द्राय
 नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः, then reads 12* and thereafter

32* आसुरारोगवपुत्राय रात्र्यबन्धुमिहृदय ।
 भवन्तु मे सदा विष्णो प्रसादोद्भवाणि ॥

Then follow 23* 3* 4* 5* both as in D11 6* 20*
 as in D11 21* 22* 14* and thereafter

33* भाजनैयमनिपातानम काञ्चनादिब्रह्मनीयविग्रहम् ।
 पारिजातस्फुरदयमिन्द्र आश्रयमि पद्ममालन्दनम् ॥

Then follows 18* (v1 रामसामरागमिनी in the first
 line पुनादि भुजं पुण्या रामायणमहोददी second line)
 thereafter reads

34* श्लोकसारमानीर्षि इय(स)गैरुल्लेखसुखम् ।
 काण्डमाहमहार्थीनं पदं रामायणार्णवम् ॥

Then follows 15* then reads

35* भाषदामपहृतां दातार सर्वेष्वपदाह ।
 श्लोकमिरामे धीरामे भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥

36* श्रुत्वा मत्पथं भवता यं वादं वदस्व वा ।
 स याति ब्रह्मण स्थानं ब्रह्मणा पुण्यते सदा ॥

Thereafter follows 29* then reads

37* य कर्णाञ्जलिमुपैरहरहः सम्यक्पिब यादरा
 ह्यात्मीकैर्बद्वारविन्दगालित रामायणाय नमः ।
 जन्मम्याधित्वा विपचित्तरथैरत्यन्तलोपद्व
 ससार स विहाय गच्छति दुष्पान् विष्णो पदं शोधतम् ॥

38* वैदेहीसहितं सुरदुमन्तले हेमे महामण्डपे
 मध्ये पुष्पकमण्ये मणिमये वीरामने सुस्थितम् ।
 अग्रे वाचयति प्रभञ्जयसुते तत्र मुनिभ्य पर
 स्वाध्याय भरतादिभिः परिवृतं रामं भजे श्यामलम् ॥

39* श्रीरायं द्वारया नमजमप्रमेय
 सीतापतिं रघुदुराण्यवर नदीपम् ।
 नातानुवाहुमरिन्ददलापक्ष
 रामं निशाचरिनाशकर नमामि ॥

40* नमोऽस्तु रामाय सहदमणाय देवैश्च स तस्यै जनका मयापि ।
 नमोऽस्तु रत्नेन्द्रयमानिलेश्वरौ नमश्च चन्द्रार्कमरुद्गण्यम् ॥
 (vulg 5 23 57)

Then follows हरि ॐ and thereafter reads

41* धर्मात्मा सत्यसचय रामो दाशरथिर्पति ।
 पौरुषे चाग्रिद्वन्द्वः शरीरे वह्निः शक्तिः ॥
 (vulg 6 90 69th)

Ends with इति दृष्टव्यो ज्ञेयः ॥

—Before st 1 T1 ins. श्रीरामचन्द्राय नमः ॥ हरि ॐ,
 T1 ॐ, T2 (m) अविष्मस्तु श्रीरामाय नमः श्रीरामचन्द्र-
 परयस्त्रेण वम followed by 12* 3* 4* as in D11 5* as
 in D11 6* (v1 वाराणसि राक्षस) 20* as in D11 Then
 T1 reads

42* आभिधीहृतसर्वजिह्व गोव्यधीहृतसामगदम् ।
 तृणीहृतसर्पश्रीरामाङ्गनेय नमाम्यहम् ॥

Then T read 21* 22* 14* Then T1 reads 33*
 Then T read 18* as in D11 34* 15* Then T1 reads
 35* Then T read 36* Then T2 ends with श्रीरामाय
 नमः

—After 36* T1 2 ins. 29* as in D11 then read
 23* T1 ends with ॐ, T2 with ॐ श्रीरामचन्द्राय नमः ।
 हरि ॐ

—Before st 1 G1 ins. हरि ॐ, G1 भुजेमस्तु अविष्मस्तु
 श्रीरामे रामानुजाय नमः श्रीरामाय नमः (G1 missing this
 portion) G1 2 4 read 12* (G1 up to विष्णु G2 up to
 धर and then up to वर्ण lost due to injured fol)

—Before st 1 G2 ins

43* अजीमितपथसिन्धुर्धर्ष पुञ्जितो य शूररति ।
 सर्वविष्मन्दि तस्यै श्रीगणेशाय नमः ॥

Then G read 3* 4* (G1 2 as in D11 G2 as in D11)
 5* as in D11 6* (G1 2 as in D11 G2 as in T) 20*
 (as in D11 G1 om) 42* —After 42* G1 2 4 read 33*

G. 1. 1. 2
B. 1. 1. 2
L. 1. 1. 2

को न्वस्मिन्नांत्रं लोके गुणवान्कस्य वीर्यावान् ।
धर्मज्ञश्च कृतज्ञश्च सत्यवाक्यो रूढव्रतः ॥ २
चारित्र्ये च को युक्तः सर्वभूतेषु को हितः ।

G13 cont 14*. Then G1 reads 23* then ins. श्री
गुरुभ्यो नमः । अविग्रमस्तु Then follow 21* 22* 39*
15* 40*

—After 42*, G2 reads 21* 22* 14* 29* as in D13,
18* as in D14, 15* 36* 37* and thereafter reads

44* तदुपगतसमानसंविधोऽयं

सममपुरोपनताथैवाव्यवहन् ।

रघुपरचरितं मुनिप्रणीतं

द्वापरितस्तत्र वर्षे विष्णुमयध्वजम् ॥

(Vulg I 2. 43).

—After 33*, G3 reads 14* 29* as in D13, 36* 15*
37* 44* 41* and ends with 35*. —After 33*, G4 ins
21* 22* 14* 38* 34* 37* 40* (v1 in the second line
नमोस्तु for नमस्तु), 36* 44* 41* and ends with 35*.

—Before st. 1, M1-4 ins (M1 damaged for this
portion) हतिः धीरावपत्ये नमः अविग्रमस्तु.

Thereafter M1 reads 43* 3* 4* as in D13, 5* as in
D11, 6* as in D13, 20* as in D11, 42* 21* 22* 14* 29* as
in D13, 18* 15* 36* 37* 44*. M3 reads from 43* to
22* (3* 4* 20* 21* 22* are partially damaged) as in
M1. Then cont. 39* (partially damaged) 15*
29* as in D13, 37* 40* (partially damaged), 14*
44*. M5 reads from 3* to 22* as in M1, then 39*
15* 29* as in M3 and thereafter 36* 18* 14* 37*
40* 35* 44*.

—Before st. 1, M2 ins धीमहामग्नवत्ये नमः धीरावत्ये
नमः धीराताव नमः धीगुरवे नमः धीदेव्यासाव नमः अविग्र-
मस्तु.

1 In N1 st 1-12 are lost on a missing fol. —
V1 om word after तपः S तप (for तप -) N1 V1-3
M1 D1 6 11 12 नित्तः D2 9 संपदः D7 सयुक्तु (for नित्तं).
—^a V1 om first letter. N2 V B2-4 D1-3 7 11-12 वरः;
M2 moth-eaten (for वरः) S1 सर्वसाधवितारदं. M2
missing ^a on an injured fol. —^b S1 N1 V1 3 B
D1 3 10 11 12 'सचमः' V2 D1 3 11 'सुगव' (D1 'व'). G2
'सुग' (for 'सुगव')

2 N1 missing (cf. v1 1) Before 2, D13 ins.
ref धीशान्मीहितव्य —^a M2 fol. damaged for ^a. V1
om second letter. S1 V1 3 B1-2 D1 10-11 को ह्यस्मिन्;
D13 कोषपति, D2 कषपति; G2 ** सिद्ध (for को न्वस्मिन्).

विद्वान्कः कः समर्थश्च कश्चैकाग्रियदर्शनः ॥ ३
आत्मवान्को जितक्रोधो मतिमान्कोऽनसूयकः ।
कस्य विम्यति देवाश्च जातरोपस्य संयुगे ॥ ४

S1 N1 (N1 missing) V B D1-3 7 10-11 मयितो (for समर्थ)
—^a S1 शाखतो. N2 V B D1 10-11 सद्गुणैः D1-3 7 वैरुग्णैः
(for गुणवान्) S1 N2 V1 4 B1 5 D1 7 9 10 11 13 गुणवत्तर-
(N2 B2 D10 'म'), V2 3 B2 गुण (B2 'णि') सत्तमः; D13
गुणवत्तर. (for कश्च वीर्यावान्) —^a N2 om. क्ष T2 om
ज्ञ in कृतज्ञ In M2 after सत्य four letters are moth-
eaten. D1-3 7 9 गुणज्ञः कश्च धर्मज्ञः कः सत्यः को रूढव्रत-
—After 2, V2 ins

45* कामी त्रियंवदक्षेत्र सर्वेषां त्रियवर्तनः ।

—After 2, M2 ins 46* as in V2.

3 N1 missing (cf. v1 1) V2 transp 3 and 4
M2 transp 3^a and 3^b D13 repeats 3 and 4^a after
49* —^a D7 यो (for को) —For 3^a, S1 N1 (N1 miss-
ing) V B D1 10-12 subst

46* उदात्तापरितस्तत्रः सर्वभूतहितव्य कः ।

[S1 क तदा - (for उदात्त-). V2 3 B D10 11 -हिते त्त
(for -हितव्य कः).]

—^a V1 om. from वद् in ^a up to क्षेत्र in ^a, M1
कषवाद् (for विद्वान्). S1 वीर्यवान् बलवान्हावि, N2 V1-3
B D1-3 7 9-11 वीर्यवान् (D1 'वान्') वत्ता (D1-3 7 9 कृत)
न्यव, V4 वीर्य (सत्यसंघश्च —^a) S1 N1 V B D1 11 कषापि
D1 ** कः D2 10 M1 4 कक्षेकः D13 सदा च (for कक्षेकः).
D13 त्रियवर्तनः (for 'द्वैतन'). D1-3 7 9 त्रिण (D1 9 त्रिण)
मान्कीव (D1 9 न) सूयकः (cf. 1 1 4^b) —After 3, M2 ins .

47* कः धीमान्को वतस्वी त्व ^a ^b श्रेयोऽस्मिन्नः विपः ।

4 N1 missing (cf. v1 1) V1 transp 3 and 4, D13
repeats 3 and 4^a after 49* —^a S1 N1 V1-3 B D1 3 9
-12 जितक्रोधो महान्वयः V2 जितक्रोधश्च सुमहाद् D1 3 त्रिण-
को मो महाद् दक्ष (D1 महादक्ष.) —^b S1 ह्यस्तुत्ता N2 V B
D1 10-12 M1 एस्मिन्; D1-3 9 कषापि (D1 9 'रि'); D2 वृत्ति-
माद् (for सुस्मिन्). S1 चान् V1 को न्वः V2 को न्वः, B2 दनं
(marg. sec. m. as in text), D1-3 (D2 om. न). 7 9
गुणवत्तर (for कोऽनसूयकः) —After 4^a, D1 ins :

45* धर्मैकं समर्थोऽपि जातुमेकित्वं नयद् ।

D1 3 om. 4^a. —^a S1 N1 (N1 missing) V B D1 10-12
समावरोपाकषा (V4 'वम' (sic) घ देवता म (V4 6 दे)
(दे) वतान्प) वि विम्यति, D2 विमिषुर्जातोपयः कषाद् देवपतिः D1
विमिषुर्जातोपस्य वरश्च देवाश्च, D2 विमिषुर्जातोपस्य कस्य
देवस्य; M2 जातरोपस्य यमरे करय देवोऽपि विमपि. —D1
cont. S1 N1 V (V2 reads line 4 after 3) B D1 3 7 9-12
M2 ins. after 4, D2 after 4^a :

एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं परं कौतूहलं हि मे ।
मह्ये त्वं समर्थोऽसि ज्ञातुमेवंविधं नरम् ॥ ५
श्रुत्वा चैतन्त्रिलोकज्ञो बान्मीर्नरार्दो वचः ।
श्रूयतामिति चामन्य प्रहृष्टो वाक्यमनवधीत् ॥ ६

बहवो दुर्लभाश्चैव ये त्वया कीर्तिता गुणाः ।
तुने वक्ष्याम्यहं बुद्ध्या तैर्युक्तः श्रूयतां नरः ॥ ७
इक्ष्वाकुं प्रभयो रामो नाम जनेः श्रुतः ।
नियतात्मा महावीर्यो द्युतिमान्द्युतिमान्द्युति ॥ ८

G 1 12
B 1 1. 8
L 1 13

49* क उदार समर्थश्च त्रिलोकस्वययि रक्षणः ।
क प्रजानुग्रहरतः को निधिर्गुणपदमाह ।
समग्रा रूपिणी लक्ष्मी कमेकं सन्निधा नरम् ।
अविहातसुन्दरानामेन्द्रसमस्रक ।

{ (L x) Ns कुन्दार, Bs कुन्दर्य (for क उदार) Ns
समलुभ, V1 * सर्थश्च (for समर्थश्च) Ns नमि (for अयि) Ds
रक्षिता (for रक्षणे) —(1 2) Ns V1 Bs Ds 2 5 7 9-12 Ms
*क, Vs *मे रक्ष (for *ग्रतः) Vs निधिर् (for निधिर्) —
(1 3) In Ms first four letters are lost Ss कमेका, Bs
मन्य Ds सन्निधा —(1 4) Vs सन्निधा (for अनिधा) Ds
transp अनिध and नल Ds सुर्वे * (for *सुर्वे) Ds
समद्युति (for समस्रक) Vs शम्भो वैष्णवश्च क for post
half }

—Before 49*, Ds ins

50* सज्जतरोयो कक्षाच्च देवा अयि हि विप्रयति ।
(cf 4th in Ss etc)

—After 49*, Ds 1 (var) 3 and 4th

5 Ns missing (cf v 1 x) —^a Cr k एलम् (as in
text also) Vs त्वय (for श्रोतुं) Ss N (Ns missing)
V B Ds 10-12 Ms त्वतो (Vs श्रोतुं) नारदं तत्त्वतः (Bs सक्षम,
Bs moth-eaten Ms सर्वथा) Ds 3 7 यदि शक्यं मया
श्रोतुमत्र (Ds *तु उग्रत्वं) कौतूहलं मम (Ds *हि मे, Ms miss-
ing Ds transp श्रोतुं and शक्यं) — Ss Ns V2
B Ds 8-10 Ms देवैर्वै स्व V1 देव ऋषे स्व, Vs देवर्षिस्व, Vs
सर्वैर्होति, Ds 3 7 कथय स्व, Ds * * वै त्व (for मह्ये त्वं) Vs
हि (for इति) —^a Ds ज्ञानम् (for ज्ञातुम्)

6 Ns missing (cf v 1 x) In Ms letters are lost
from स्त in " to बान्मीके in " —^a Ds Ms वैव, Ds चेति
Ds तद् Gs वैक (for चैतत्) Ds Ms (before corr as in
text) त्रिकालो Ds च तत्त्वतो, Ds जगदीशो (for त्रिलो-
कज्ञो) Ss Ns V B Ds 10-12 Ms काल (Vs लोक) प्रपन्न (Vs
नरस) नानृणा —^a Ms बान्मीकेर् (for बान्मीकेर्) Ds
*मदित विष्णु, Vs बान्मीकेर्य नदा वच Ds om 6th —^c
Bs missing first four letters in Ss Ns V B Ds 3, 10-12
Ms { उ } नाम्ब्य, Ds धर्मस्, Ds 7 9 सर्वे Ds 12 { उ } (for
बान्मन्य) —^a Ss N (Ns missing) V B Ds 10-12 Ms
नारदं प्रवभाषत, Ds तं मुनिं प्रदिभाषित (sic) —Before
7, Ds 12 ins. ref नारद उवाच (Ds श्रीमन्मन्त्रवच)

7 Ns missing (cf v 1 x) Ds om 7 —^a Ds महा-
च, Ds 7 9 मह्ये (for बहवो) Ds 2 7 त्वेते, Ds चैते (for

51* एको न हि त्रिलोकेऽस्मिन् गुणा एते सुदुर्लभा ।
द्वैतेष्वपि न पश्यामि कश्चिदेभिर्गुणैर्गुणतम् ।

{ (1 x) Ds एकस्मिन् Ns एकल हि त्रिलोकेस्मिन्, Vs एक
स्मिन्नेस्मिन् V2 4 एकस्मिन्नेस्मिन्नेस्मिन् B Ds 10 Ms एके
न हि (Bs एकल हि) त्रिलोकेस्मिन् Ds 11 एकस्मिन् हि (Ds
om हि) त्रिलोकेस्मिन् —(1 2) V1 B1 Ds 12 Ms किंचिद्
Vs तैर्वै, Vs कथम् (for वचिद्) }

Bs Ds cont

52* किं तु बह्वाभ्यहं तुभ्य अविश्यामि महायथा ।
एतैर्यथैकैश्चैव गुणैर्गुणो महात्मना ।

[1 2] B1 गुणैश्च महापुति for post half]
Bs cont

53* पुण्यं पुराणमयनाशनमभयेय
रामायणं दशरथा मजवर्णनाम्बम् ।
बान्मीकेर्यनरसौरहनि सृते च
अदापितो नु शृणुयात्कतुमि किमप्यै ।
Ds om 7th —^a Ds ते त्वत् Ds त ते (for तुने)
Ds गुणवान् यक्ष बुध्या वा —^a Ds सद्युक्तः (for तैर्युक्तः)
—For 7th Ss N (Ns missing) V B Ds 10 12 13 Ms
subst

54* श्रवता तु गुणैरभिर्यो युक्तो नरचन्द्रमा ।

[Ns B2 Ds 9 B2 हद्, Ms हि (for तु) Bs युक्तो को,
Ms युक्तो च पतिर (by transp) Ds नरसत्त्व Ms गुणपदना]

8 Ns missing (cf v 1 x) —^a Ss N V B Ds 10-12
गुणक Ds 3 7 9 राम स्मिन्निर्गुणतम् —After 8th Ss Ns
V B (B repeats) Ds 10 12 13 Ms line 2 of 52*
with following variants { Vs B2 m पतिम (for
पतिर) Ss B2 (m अयि) Ds 10 12 13 Ms अयि Vs तैर
(for अयि) Ns एते नरपतिवैता, V1 एतैर्गुणतैता, Vs om एव
Ms *क रवानो (for *वैभव) Ss पति Ns V2 4 B Ds 10 12 13
Ms *पुति V1 महत्ति (for *मना) —^a Ss N (Ns miss-
ing) V B Ds 3 7 9-12 Ms सर्व (Vs 8 स्व्य) वारमा, Ds धर्मा मा
च (for नियतामा) Ss Ns V2 4 B Ds 1 7 9-12 महा मा
च (Ds वै) V1 च एतिमान्, Vs महातो च (sic), Ds
च युतिमान् (for महावीर्यो) Ds कीर्तिमान् च युतिमान् —^a

G 1 1 12
B 1 1 9
L 1 1 13

शुद्धिमान्नीतिमान्नाम्नी श्रीमान्छुनिवर्हणः ।
विपुलांसो महाबाहुः कम्पुग्रीवो महाहनुः ॥ ९
महोरस्को महेष्पासो मूढजतुरतिदमः ।
आजाजुबाहुः सुक्षिराः सुललाटः सुनिक्रमः ॥ १०
समः समरिभक्ताङ्गः सिन्धवर्णः प्रतापवान् ।
पीनरक्षा मिशालाक्षो लक्ष्मीराज्युभलक्षणः ॥ ११
धर्मज्ञः सत्यसंधश्च प्रज्ञानो च हिते रतः ।

Śi N̄ (N̄₁ missing) V₅ 6 B D₅ 10-13 एतिमान्शुतिमान्
(by transp.) V₅ वली, D₁ क्षमी, D₅ बाहु (for वशी)
V₁ सुस्मिन् इतिहरान्शु D₁ 57 एतिमान् ज्ञान (D₇
बल्) बाहु क्षमी, D₁₅ एतिमान्गुणयान्

9 N̄₁ missing (cf v l x) —^a) B₅ missing D₁₀
दीक्षि* (for नीतिमान्) D₅ भीमनाम्नी च (for नीति
मान्नाम्नी) —^a) V₁ नान्, D₅ दूर (for श्रीमान्) M₂
जटु (for दनु) —^a) Śi D₅ 7 विपुलासो, V₁ विपुलाक्षो
D₁₅ मिशालाक्षो (for विपुलासो) V₁ D₅ missing (for
बाहु) —^a) V₁ D₅ missing (for कम्पुग्रीवो) V₅ नना,
B₁ भुज D₅ वषा (for महाहनु)

10 N̄₁ missing (cf v l x) —^a) Śi N̄ (N̄₁ miss
ing) V B D₁-3 5 7 9-13 M₂ द्य V₁ missing हिंयासो महा
सेजा (M₂ सत्यो) —^a) B₁ 3 (m orig as in text) 4
हृदाजुर् D₁ 10 नान् D₇ शुक्रो हि (for मूढजतुर्) —^a)
N̄₂ B D₁₀ 11 सुमुखो, V₅ स्वक्षिरा, D₅ सुशील M₂ सुक्षिर
(for सुक्षिरा) —^a) Śi N̄ (N̄₁ missing) V B D₁-3 5 7 9
-13 बहजान् सत्य (D₂-3 7 9 सिंह) विक्रम

11 N̄₁ missing (cf v l x) —^a) D₁ समा, D₅ सम
(for सम) D₅ निद्राय, M₂ भक्ता* (for भक्ताङ्ग) —^a)
D₅ दिव्य* (for क्षिराय) —^a) D₅ partially missing Śi
N̄ (N̄₁ missing) V B D₁ 3 5 7 9-13 M₂ transp पीनवक्षा
and विशालाक्ष D₁₅ विपुलाग (for विशालाक्ष) V₁ 3 वक्षो,
D₅ वक्ष (for वक्षा) —^a) D₅ लक्ष्मण, D₁₅ कुलन्दन
(for गुणलक्षण)

12 N̄₁ missing (cf v l x) M₂ reads 14^{ab}
after 12 —^a) V₅ न्धश, D₅ सत्यज्ञ (sic) (for
सत्यसपत्न) —^a) Śi N̄ (N̄₁ missing) V B D₁-3 5 7 9-13
चित्रग्रीवो चित्रेन्द्रिय, M₂ प्रचलजक्ष कर्माण —^a) Śi N̄ (N̄₁
missing) V B D₁-3 5 7 9-13 अनस्यी, G₅ न्धवी, M₂
नवशो (for यदास्मी) D₅ तान् (for ज्ञान) —^a) Śi V₅
D₁₀ 11 सुवि (for सुविर्) Śi N̄ (N̄₁ missing) V B
D₁ 3 5-12 शोर् (V₁ शोर्) समरिभट, M₂ शीलवता वर (for
वदप सम पिम द्) D₂ 3 7 सर्वशाला धेरोविद् (D₅ वायव)
—After 12 D₁ D₅ 11 14 S (except M₂) ins

55* प्रजापतिमय भीमान्याय रिपुनिवृत्तन ।

यशस्वी ज्ञानसंपन्नः शुचिर्वश्यः समाधिमान् ॥ १२
रक्षिता जीजलोक्तस्य धर्मस्य परिरक्षिता ।
वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो धनुर्वेदे च निष्ठितः ॥ १३
सर्वाश्चाथैतत्त्वज्ञो स्मृतिमान्प्रतिभानवान् ।
सर्जलोकप्रियः साधुगुटीनात्मा निचक्षणः ॥ १४
सर्वाभिगतः सद्भिः समुद्र इव सिन्धुभिः ।
आर्यः सर्वसमर्थैव सदैकप्रियदर्शनः ॥ १५

[T (except T₁) G सम (for सम) D₁₁ दाता रिपुनिवृ
(निवृ)न (for post half)]

—After 12 D₁ ins

56* कुक्ले सर्वलोकस्य धर्मस्य परिपालनम् ।

13 * D₅ कुक्ले (for रक्षिता) Śi N̄ (N̄₁ missing)
V B D₁ 3 5 7 9 10 15 सर्व, D₁₅ सूर्य (for जीव) D₅
लोकाना, D₁₁ लोकस्य (for शोकस्य) —^a) V₁ स्ववक्ष,
G₅ मर्मस्य (for धर्मस्य) D₅ पारि*, D₅ पालन (for परि
रक्षिता) —After 13^{ab} Dt D₅ 4 6 9 11 14 S ins

57* रक्षिता स्वल्ल धर्मस्य स्वजनस्य च रक्षिता ।

[D₅ विचय D₇ M₂ वक्षस्य, M₂ धर्म* (for धर्मस्य) D₁₁
सत्य धर्मस्य स्वयं (for prior half) D₂ 7 9 प्रीत्यवस्थापि रक्षि
(D₅ रि)जा (for post half)]

N̄₁ om —^a) Śi N̄₂ V₁ 3 B₅ (m in text)
D₁ 5 7 9 10 13 सर्व (for first चेद) Śi N̄₂ V B D₁ 3 5
-15 विधैव, D₅ missing M₂ विद्वामो (for तत्त्वज्ञो)
—^a) Śi N̄ V B D₁-3 5 7 9-13 सर्वशालाविता रत्न, M₂ धेवो
वेदविद्* वर

14 D₅ transp 14^{ab} and 14^{cd} M₂ reads 14^{ab}
after 12 —^a) V₁ नालाजु, B₅ नालाक्ष (m in text)
(for नालाक्ष) T₅ G₁ 3 M₂-3 तवज्ज (for
तवक्षो) —^a) Śi D₁₅ मति* N̄ V B D₁-3 7 9 13 M₂ नीति*
(for स्थिति*) V₅ D₁₁ भायुमान्, D₁ भावनान्, D₅
प्रतिभाजान्, D₅ प्रतिभाजित, D₅ प्रतिभासि स, (for प्रति
भाजवान्) —^a) V₅ दीनामा च, G₅ damaged (for न
दीनामा) Śi N̄ V B D₁ 3 5 7 9-13 बहुधुत, G₅ damaged
(for विचक्षण)

15 * Śi N̄₂ V₁ 4 B₅ D₁ 3 10-11 युगज् N̄₁ B
(B₅ m) प्लुज, V₅ मीहृ D₂ 7 सर्वरिभट, D₅
भिमन, D₅ भि युत, D₁₁ नाना M₂ सर्वे जेमित्त (for
सर्वदाभिगत) —^a) N̄ V₅ B₁ 3 D₁ 3 7 9-11 स सत्य
(B₅ स्य, m as in text) D₅ दा M₂ दाय सौम्य (N̄₁
illeg D₁ 3 7 9 दूर) V₁ स सत्य सतम सौ*, V सतह
स सत्य सौम्य, V₅ स सत्य सुमय रौमै B₅ M₂ स सत्य-
समय सौम्य, D₅ स स्वय सतरे दूर —^a) Śi N̄ V B
D₁-3 5 9 11 13 G₁ M₂ स च, D₁₅ स वा (for सदा) Śi N̄₁

स च सरङ्गणोपेतः कौस्तुभानन्दवर्धनः ।
समुद्र इव गाम्भीर्यं धैर्येण हिमराशिनि ॥ १६
निष्णुना सदृशो वीर्येण सोमप्रतिप्रियदर्शनः ।
कालान्मिदृशः क्रोधे क्षमया पृथिवीममः ॥ १७
धनदेन समस्त्यागो सत्ये धम इनापरः ।
तमेवङ्गुणमेषं रामं मत्प्रपराक्रमम् ॥ १८
ज्येष्ठं श्रेष्ठगुणैर्वृत्तं प्रियं दशरथः सुतम् ।

यौनराज्येन संयोकुमैच्छन्तीत्या महीपतिः ॥ १९
तस्याभिषेकममारान्दष्टा भार्याथ कैङ्गयी ।
पूर्व दत्तपरा देवी वरमेनमयाचत ।
निामनं च रामस्य भरतस्याभिषेचनम् ॥ २०
स सत्यवचनाद्राजा धर्मपाशेन संयतः ।
निगसयामाम सुतं रामं दशरथः प्रियम् ॥ २१
स जगाम वनं वीरः प्रतिज्ञामनुपालयन् ।

G 1 1 27
B 1 1 24
L 1 1 27

V1 2 2 B1 3 D1 3 3 10 T G3 M4 एक, B1 अथ, Dt D1 2 2 14
T1 3 G3 M3 Ct एव, Cg as in text (for एक) D2 स च क °

16 D1 om (hapl) 16^a—17^b —^a) S1 N V B
D1 2 7 9 11 13 राम, M4 स हि (for स च) —^a) S1 N V B
D1 2 1 12 G1 + M (M4 after corr as in text) नदि
(for नद) D1 om (hapl) 16^a—17^b —^a) D2
गोसीर ( ) (for गाम्भीर्यं) B1 om (hapl) 16^a—17^b
—^a) S1 ह्यैव N V1 2 4 B2 4 D2 3 7 10 11 13 ह्यैव च,
V2 ह्यैव (subm trc) (for धैर्येण) D2 हिमराशिनि चरियर
हृष्टः The sequence of st after 16^a in D1 13 17^b,
18^a 17^b 16^a 18^a

17 B1 om (hapl) 17^a D1 12 om 17^b (cf
v1 16) For sequence in D1 cf v1 16 G2
is missing from दि गुना up to सोमवद् —^a) D2 सत्यवद्
(sic) (for दशरथः) V1 D2 2 7 M4 कौर्वे (for कौर्वे) —^a)

S1 D1 11 om 18^a M2 damaged from सर up to
सत्यव and मद् in 18^a —^a) V2 एक, D2 सर्व, D2
एव (for एव) D2 विष्णु (for गुण) M4 धर्मपाशेन
संयत —^a) D2 रामे, M4 राम (for राम) M4 पराक्रम
(for पराक्रमम्) D2 शरण्ये शरणे तथा

19 ^a) S1 D1 11 13 रामम् D2 श्रेष्ठ (for ज्येष्ठ) S1
ज्येष्ठ, N2 श्रेष्ठ V2 D2 3 M4 श्रेष्ठ, V2 श्रेष्ठ, D1 11 13 आवै,
Cg (as in text) (for अथ) N1 V1 om बुक्तं
V1 गुणोपेत —^a) S1 N V2 4 B D2 10—13 रिता, V2 न ता,
V2 D1 3 7 9 राजा (for प्रियं) S1 स्वयं (for गुणम्) —
After 19^a Dt D1 2 3 11 13 S (except M1) ins.

51^a प्रहृतीना हिनेर्बुक्तं प्रहृतिप्रियनाम्भया ।

[D1 प्रहृतीनां (corrupt) (for प्रहृतीना) D1 हिने
(for हिनेर)]

1 letters B1 रात्रयेव (for
रु (for सत्यगुम्) —^a) S1
D1 इच्छन्नु स, D2 तमेच्छन्नु
स (for ऐच्छन्तीत्या) S1 N2
N1 V2 D1 महामति, D1

The repeated star nos 32 37 on pp 9 and 10 could be
read as 37a 37b 37c 37d 37e and 37f respectively

u 13 समार (D2 र्) D1 3
14 भावित (for थ) S1 N
V2 D2 3 11 12 कैरुप, V2 B2 4
7 Cg कैरुप (for भावित)
letters after र् N2 V2 3

52^a रत्नयामास स गुणैरद्वैतैरिमा प्रजा ।
परमादतो राम इति नर्मलक्ष्य विष्णुनाम् ।

[(1 x) V1 2 रमयाम M4 हि (for स) V4 स रमयाम
(by transp) N2 B2 D10 स्वगुणे रमयाम (B2 marg
रमयाम स्वगुणे) B2 रमयामस्वगुणे (sic) V2 वष्टमैस् (for
वदरैस्) D1 2 3 (for है 1) — (1 2) D1 प्रसादो (sic)
(for परमादतो) D10 नोमेन (for तद्) V1 2 विष्णु V2
वैष्णव (for विष्णुम्)]

—After 18^a D2 1 ins

53^a गतो ब्रह्म दशाभेभ्य साधुवर्जितदर्शन ।

... .. दृष्ट (for दृष्टवरा) S1 N V B D2 10—12 राजा (N2 जा) D1 2 7 9
भायो (for वैषी) —^a) V1 2 B2 4 मेतद्, V2 4 मेतद्,
D2 राजान् सम (for वरमेनम्) V2 सदा वृत्ते, V2 अरोचत,
D2 सदावत् (corrupt) (for सदावत्) D1 धीरो
द्वान्मयाचत —In M2 20^a is partially lost on an
injured fol —^a) B1 2 (B2 m as in text B2 m
ong as in text) वनयाम, D2 विनास रामचदल

21 ^a) S1 V2 B2 4 (om स) D2 2 7 G4 M2
सद्यु (S1 B2 यु m) न (D2 ता) V1 4 D2 3 13 यद्वित
(for सयत) —^a) V1 (om) 3 2 वद, B2 स त, D1 2 3

G I 1 27
L I 1 27

पितृवचननिर्देशात्कैकेय्याः प्रियकारणात् ॥ २२
ते त्रजन्तं प्रियो आता लक्ष्मणोऽनुजगाम ह ।
स्नेहादिनयसंपन्नः सुमित्रानन्दवर्धनः ॥ २३
सर्वलक्षणसंपन्ना नारीणामुत्तमा बधूः ।
सीताप्यनुपता रामं शशिनं रोहिणी यथा ॥ २४
परैरनुगतो दूरं पित्रा दशरथेन च ।

Ms तत (for तुते) —^d Ds om from दस in 21^d up to प्रियो in 23^d. Ns Vs 4 B 3 4 (Bs in sec. m.) Ds 1 7 9 राजा, Vs विवाः Ms पुत्र (for रामे) Vs तदा, Vs 4 B सुते, B 3 (orig as in text, m sec. m.) स्वये (for प्रियम्).

22 Ds om 22 (cf v 1 21) B 4 om 22^{ab} Ds repeats 22 —^a Vs Ds 1 7 जगाम स (by transp.) Ds बने (for वने) Vs Ts वीरः Ds राम (for वीरः) —^d Vs om पावयन्, —^a Ns निभशास्त्रः Ds निदेशात्, —^d Ds 4 कैकेय्याः, Ds कैकेया (sic) (for कैकेय्याः) Vs दसनात् Ds 1 7 9 कामया (for कारणात्) —After 22, B 3 ins

55^a सर्वं स्वस्त्वा महाबाहो हृष्टो धर्मस्य पाठने ।

23 Ds om up to प्रियो (cf. v 1 21) —^a Ms जगा ** (for जगाम ह) —^a Ms missing up to सुमित्रा in ^d (fol damaged) Ds सदा (for स्नेहात्), —^d Ds 7 om. ^d, G 1 Ms 9 4 भक्ति- (for -नन्द) Vs Ds 1 9 सीतामनुवर्त्तयन् —For 23, Ss N Vs 4 B Ds 10-12 subst. (Ds 12 subst 1 1 for 23^{ab} and cont 1 2)

56^a तं दान्तमनुजो भीमान् आतर राममग्रवन् ।

लक्ष्मणो नाम विनयादनुव्रजान् वीर्यवान् ।

—After 23, Dt Ds 4 8 9 11 12 S (except Ms) ins

57^a भ्रातरं दमितो भ्रातुः भीष्मग्राममुदसीयन् ।

रामस्य दुहित्वा भार्या निर्ये प्राणमया दित्वा ।

जनकस्य कुले जाता देवमायेव निर्मिता ।

{ (Ds om 1. 1 Ds 1 om lines 23.) —(1 1) cf 23^d in Vs for the post half —(1 3) Ds देवभागेन }

24 —^a Ds अनुपता (for संपन्ना), —^d Ds रामस्य च (for मारीणाम्), B 3 4 सती (for वत्), Ss N V (except Vs) B 3 4 (Bs in as in text) Ds 10 11 12 भार्या चैनं (Vs 3 4 Ds 1 च, Vs m. न) भवतु (Ns परि) प्रता, Ds भार्या सीताचारसमन्विता (hypermetric) —After 24^{ab}, Ss N V B Ds 10 11 12 Ms ins.

58^a अनुव्रजान् वैदेही सीता नाम भुवमता ।

रूपदीपममापुर्वशीलपचारसमन्विता ।

{ Ns om. line 2, Ms om line 1 —(1 1) Ss Ns Ds 1 2 राम Ds 1 2 न) अनुव्रजान्, Ns B नाम पतिव्रता, Ds 1 2 प्राणमया

शृङ्गवेरपुरे खतं गङ्गाकूले व्यसर्जयत् ॥ २५

ते वनेन वनं गत्वा नदीस्तीर्त्वा बहुदकाः ।

चित्रकूटमनुप्राप्य भरद्वाजस्य शासनात् ॥ २६

रम्यमावसथं कृत्वा रममाणौ वने त्रयः ।

देवगन्धर्वसंकाशास्तत्र ते न्यवसन्सुखम् ॥ २७

चित्रकूटं गते रामे पुत्रशोकातुरस्तदा ।

रिता (for नाम भुवमता) —(1 2) Vs सीलभार- (for सीलधार-), Ms गुणागिता (for समन्विता)]

—^a Ss N V B Ds 10-12 वमी सा, Ds 3 भी सा (for सीतापि) Ms ययी (for गता) Ds 1 पुवं (for रामे), —^d Ms missing यया Ss N V B Ds 1 3 7 9-12 Ms निशाकरमिव (D 1 भवतु) प्रभा

25 Ms missing from 25^a up to पित्रा in 25^d, —^a Ds 1 7 यमा (for गते) Vs Ds Ms राम., Ds (before corr. तेन) निर्ये (for दूर) —^d Ds om ज्ञानं दशरथेन, Ds 1 7 om 25^{ab} —^a Ss Ds 1 वीरः Vs 3 मेरः Ds Ts G 3 Ms 3 4 शृङ्गेः Ts 3 Gs Ms शृङ्गिवेर- (for शृङ्गवेर-) Vs 1 ज] धरे (for दूर), Ds (before corr.) रम्ये (for खतं), —^d In Vs from 25^d (except first three letters) to 35 are lost on missing fol Vs तीरे (for कूले), Ds 14 विसं (for व्यसं) —After 25, Vs 3 B 3 Dt Ds (om line one) 4 8 9 11 12 14 15 (except Ms) ins, while Ds 10 11 12 ins after 26^{ab}

59^a शुद्धमायाय धर्मात्मा निवाद्याधिपतिं त्रियम् ।

शुद्धेन सद्वित्तो रामो लक्ष्मणेन च सीतया ।

{ (1 1) G 1 from सा to पि lost Vs पति, Ds पते. (for पति) —(1 2) Ds स (for च) Ds 10 सह सीतया (hypermetric) (for च सीतया) }

Vs B 3 Ds cont.

60^a उच्चतर तनो यज्ञो वनं धेव विवेका ह ।

26 Vs missing (cf. v 1 25), —^a Vs तेन सर्वैः Ds वनेनेन, Ds (before corr.) 3 तेवनेन (sic) (for ते वनेन) Ms तीयो (for तीयाः) Ms समुद्रया (for बहुदकाः), Ss N Vs 4 B Ds 10-12 सीतान्त्य (Ds 12 सीतान्त्य, Ds 12 सीतान्ति (sic)) वनदुर्गाणि सरितश्च सरणि च —^a Ss N Vs B Ds 10-12 यदी क्षीरं, Vs Ds 1 3 7 Ms अनुप्राप्ताः Vs ययी रामः Ds अनुप्राप्तो (for अनुप्राप्य) —^d Vs Ds 3 7 9 भारद्वाजस्य, Ms lost शासनात्.

27 Vs missing (cf. v 1 25) —^a In G 1 Ms 27^a is partially lost on a damaged fol, Ss N V 11 Ds 10-12 तत्र (for कृत्वा) —^d Ds 3 in रममाण sup. lin. Ds रममाणौ, Ss N V B Ds 10-12 कृत्वा रामः सरुदमय, —^d 11 न्यद्रास् (for न्यशस्ताम्), —^d G 3 तनय (for तत्र), Ms ते (sec. m.). Vs B 3 Ds न्यवदन् प्रपद्ये प्रपद्ये, Ds तत्र तेन्दे च

राजा दशरथः स्वर्गं जगाम त्रिलोक्यम् ॥ २८
मृते तु तस्मिन्मरुतो वसिष्ठमुपसृष्टिजैः ।
निपुज्यमानो राज्ञाय नैव द्वाज्यं महाबलः ।

स सुत्र — For 27⁰⁰ S 1 1 2 B 3 4 D 10 11 12 subst.
while 1 2 B D 11 ins after 27⁰⁵

61* उवाच संतया मां वन्द्यमानसम् ।

[1 2 वन्द्यमानः D 11 repeats 1 2]

Then all the above MSS cont (1 2 B D 11 ins after 27)

62* श्रीमद्भक्तिविधिं सदा चिन्तयेत् रराय स ।

अभिलिखेत् यथा श्रेयं धर्मधनसम्पदम् ।

[(1 2) D 11 च (for तेन) D 12 निधि (sic) (for
विधि) 1 2 D 11 विद्वत् 1 2 3 4 (V 5 व) राज —
(1 2) 1 2 अतिथिः B 3 वैमान (m वैमान), D 11
नारायण (for यथा)]

V 5 B 3 cont D 1 2 3 4 11 ins after 27⁰⁵ (D 11 ins
63* before 61*)

63* वात्सल्यं च तत्रैव चतुस्तु सुमयाहितम् ।

[D 2 तु (for त) D 3 दत्ता (for तत्र) V 5 च चक्रे B 2
D 11 लक्ष्य (for च तत्र) 1 2 B 3 D 11 सुमये (for चक्रेते)
1 2 B 3 दिन D 11 च द्वाविधि]

28 1 2 missing (cf v 1 25) G 1 missing from 28⁰⁰
up to दत्त in 28⁰⁵ (for injured) — 1 2 3 D 11
चिन्तयेत् — 1 2 S 1 2 V (1 2 missing) B 2 3 4 5 12
चिन्तयेत् (for वात्सल्यम्) 1 2 D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
मा भूते (for दत्ता) — 1 2 S 1 2 V B D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
जगाम (for जगाम) — After 28 B 3 4 ins

64* रामप्रवासनं धृत्वा विपुत्रं निषण्णं तथा ।

मरुतो त्रिलोकापारं शैलकुलमागतो यतु ।

29 1 2 missing (cf v 1 25) — 1 2 S 1 2 V (1 2
missing) B D D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 text (for मृते)
B 3 (m) D 1 (म जय) D 2 (म जयि D 3 तु (for तु) 1 2
B 3 4 D 10 11 transp तु and तस्मिन् D 11 गतु तु (for
तु तु तस्मिन्) B 3 (m) D 1 मरुत — 1 2 3 4 B 1 D 2 यतिः
G 2 प्रसूत (for वसिष्ठमुपसृष्टि) D 1 om 29⁰⁵ 30⁰⁵ —
G 1 partially missing 29⁰⁵ on a broken fol S 1 2 V B
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 प्रचोदिते (D 1 तत्र D 2 तत्र) D 2 3
प्रचोदितम् D 1 (before corr) निरोधम् D 11 प्रचोदितो
(sic) (for निपुज्यमानो) — 1 2 3 4 5 missing 29⁰⁵ on an
injured fol D 11 राज्य (for राज्य) S 1 2 V B D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
यथा (cf after corr दत्त) (for महाबल) — After
29⁰⁵ S 1 2 V 3 4 B D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

65* मृते निगिरि धर्मानां राज्ये स पुराह्वयः ।

[D 1 पते 1 2 3 4 (for स) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 राज्यस्य

स जगाम वनं वीरो रामपादप्रमादकः ॥ २९

पादुके चास्य राज्ञाय न्यामं दत्त्वा पुनः पुनः ।

निर्वर्तयामास ततो मरुतं भरताग्रजः ॥ ३०

D 11 राज्येन (for राज्येस) 1 2 पुराह्वय (for पुराह्वय) S 1 राज
राष्ट्र पुराह्वय D 11 मरुतस्य महाबलम् (for the post half)]
M 1 om 29⁰⁵ — 1 2 D 1 वीरो (for वीरो) — 1 2 D 11
(before corr) पादा (for पाद) D 2 प्रसेवक — For
29⁰⁵ S 1 2 V B D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 subst

66* रामलोभं परित्यज्य रामं हृदयमुपगम्य ।

[D 1 रामायण (for the post half)]

V 2 cont

67* राममेव जगामासु दर्शयन्निर्गन्धं स्वकम् ।

V 2 further cont while D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 after 29

68* मरुतोऽप्य महाबाहुः स्वपुरादेव सख्यः ।

[D 2 (म) वि D 3 म (for [म] वि) M 1 missing last
four letters on a damaged fol]

— After 29 D 1 D 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 S (except M 1) ins

69* गत्वा तु स महाबाहो रम्यं सच पराक्रमम् ।

[G 1 missing न to सच D 11 T 2 G M 1 2 दुग्धमान (G 1
" 2) M 3 (sec m) " कन (ong " कन)]

V 2 D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 S cont while N 1 B 2 3 4 D 10 ins.
after 29

70* महाबाह्विराजं राममावापुः पुराह्वयः ।

V 2 B 3 D 1 D 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 T G M 1 2 cont (1 2 D 1 D 2 T
G M 1 2 second time)

71* तस्मेव राजा धर्मैः हवि रामं बधोऽप्यधी ।

[V 2 B 3 गृहान राज्य धर्मैः (for the prior half)]

D 1 D 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 S further (M 1 for the second time)
cont

72* रामोऽगिरि परमोदारं सुमुखं सुमहाबलम् ।

V 2 B 3 D 1 D 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 (1 2 B 3 D 2 second time) T G
M 1 2 cont

73* न वैष्णवपुत्रद्वाराण्य रामो महाबलः ।

[In V 1 up to न वैष्णवपुत्र is missing on an injured fol D 2
स वैष्णव (for न वैष्णव) 1 2 B 3 प्रयागवसिष्ठं सच (B 3 प्रयाग
वसिष्ठं सच) नैव द्वाज्यं महाबलम्]

1 2 B 3 4 D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 (D 1 2 3 for the second time) cont

74* न वैष्णवपुत्रद्वाराण्य रामं शोकं महाबलम् ।

[D 2 D 3 प्रयो (for प्रयो)]

— After 29 D 11 ins. 67* with 1 2 जगाम (for
जगाम) and 1 2 claus cont

75* गृहान राज्यं धर्मानां रामनयाधनम् । (sic)

Then repeats 74⁰⁵ with 1 2 महाबलम्

30 1 2 missing (cf v 1 25) D 1 om 30⁰⁵ (cf
v 1 29) — 1 2 D 1 राज्य (for राज्य) G 2 रामाय (for

G 1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
B 1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
L 1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

G 1 : 41
B 1 : 38
L 1 : 39

स काममनसायैव रामपादादुपस्पृशन् ।
नन्दिग्रामेऽकरोद्वाज्यं रामागमनकङ्क्षया ॥ ३१
रामस्तु पुनरालक्ष्य नागरस्य जनस्य च ।
तत्रागमनमेकाग्रो दण्डकान्त्रिनेश ह ॥ ३२
निराधं राक्षसं हत्वा शरमङ्गं ददर्श ह ।

रामाय) G1 missing ^{add} on 1 broken fol —^b) D11
ना(m) m (for (मय) M repeats न्यामे D-37 तन
(for first पुन) D-3 [अ] व राय (for पुन पुन) —^c)
D1 मन्दोदयस तु (for विपतेवामस) S1 N1 V (V1 miss-
ing) B1 D1 3-9-13 तदा (for ततो) —^d) V2 आनर
(for भरत)

31 V1 missing (cf v1 25) —^a) D-3 वायें च, G-
सायैव (for अनवायैव) V-2 7-9 (ए] व (for (ए] व)
In M1 last] two letters are lost (fol injured)
D-3 कामयत वायैव —^b) S1 N1 V (V1 missing) II
D1 3-7-9-13 गृहीत्वा रा (D1 "म) मपादुके —^c) D-3 नंदी
(for मन्दि) N1 repeats राम —^d) G1 रामागमन***
—After 31 B-3 D1 D-3 9-13 S (except M1) ms

76* तते तु अरते श्रीमान्मल्लयो विनेन्द्रिय ।

[In G1 letters up to १ are lost In M1 portion
after अर is lost on a damaged fol B-3 तते (for श्रीमान्)
D1 "तते (for "तते) B-3 ततेपदेन यत्न]

32 V1 missing (cf v1 25) —^a) D-3 9-9 M1 [अ]
रि (for तु) D1-2, 3 M1 आदर्शन् (D-3 "र) , D-3 आदर्शन्
(for आदर्शन्) —^b) G1 आनरस्य (for नागरस्य) D1 2, 3
M1 रै (for र) —^c) D-3 वक्राग्रा (for काग्रो) —^d) G1
missing (fol damaged) D-3 दृढा, D-3 दृढा- (for
दृढाका) T-3 G-3 ह (for ह) —For 32 S1 N1 V (V1
missing) II D-3 10-13 subst

77* आनङ्कमानश्च पुन पौरवानपदगमम् ।
रामोऽपि हित्वा तं दक्षं प्रपद्यो दण्डकं वनम् ।

{ (1 2) D-3 राम (for राम) V-2 3 रिता (for रि
तिता) V-2 दक्षः, V-2 Dis-दक्षान]

II-3 D11 cont , D1 D1 2-3 13 S (except M1 G1 miss-
ing) ms after 32

~8* प्रविश्य तु भद्राण्य रामो राजीरगोचर ।

{ II-3 S D-3 व M-3 तु (for तु) }

33 V1 missing (cf v1 25) —^a) S1 V-2 B-2
रिषा, D-3 रिता (for रिषा) —^b) M1 missing last
three syllables. G-3 ह (for ह) —^c) G1 missing last
four syllables. D11 वा (for first व) —^d) B1 om.
व वायव्य S1 D11 G-3 [अ] व्यगम्य D1 आनरस्य D11
आनरस्य च भद्राण्य

सुतीक्ष्णं चाप्यगस्त्यं च अगस्त्यभ्रातरं तथा ॥ ३३
अगस्त्यपचनाचैव जगद्भिन्द्रं शरासनम् ।
खड्गं च परमश्रीतस्तूष्णी चाक्षयसायको ॥ ३४
वसतस्तस्य रामस्य वने वनचरः सह ।
ऋषयोऽप्यागमन्तर्न वधायामुररभसाम् ॥ ३५

34 V1 mi-sing (cf v1 25) D11 om 34 —^a)
G1 damaged from ग to चै D1 आनरस्य , D-3 भगति
(for वयस्य) —^b) M1 missing ^b from चै in " (fol
damaged) S1 छेद्, N-3 B-3 D-3 10-12 (B-3 m छेद्),
V-2 D-3 छेद् (for छेद्) S1 N1 V B1 D-3 2, 7, 9, 10, 11, 12
चतुर्ना (B-3 "या) (for तामानम्) —^c) G-3 partially
damaged S1 आनरस्य, S1 V II (B-3 m ह हव्या) D1 11
हव्या स, D1 3-7-9-13 हव्या च, D-3 आनरस्य (for हव्य च)
S1 "भ्रिन्, V-3 राम सु, T-3 श्रीता (for परमश्रीतम्) —^d) S1
N1 V, B1 D-3 2, 3, 7, 9, 10, 11, 12 तूष्णी, D1 तूष्णी (for तूष्णी) D-3 1
om D11 वा (for च) N-3 D-3 अक्षय्य, V-2 B-3 "आयको,
D1 "आयवै (for अक्षयसायको) —After 34 S1 B-3
D1 11 ms

79* क्षीरक्षारमक्षयं च अगस्त्यस्य महातुनिम् ।
सोऽभिव्याध ययौ क्षीरानन्दसूयं च सुयताम् ।

{ D11 om 1 x —(1 2) S1 अयस्य, D1 11 अनुयस्य (for
अनयस्य) N-3 सुयता (for सुयताम्) }

N-3 B-3 D1 11 cont while S1 V-2 11, 12, after 34

80* दक्ष पशरदी नाम तत्र वाममक्षयवत् ।

{ V-2 B-3 दक्ष (B-3 m "द), D1 दक्ष V-2 पशरदी, B-3
"वरी S1 om नाम N-3 अक्षय्य N-3 "दक्ष, B-3 (m) अनयवत् }

35 V1 missing (cf v1 25) —^a) V-2 दक्षः, D-3
वक्षयम् (sic) (for वक्षयम्) S1 V B-3 (B-3 m orig
as in text) D1 2 (15 in text also) 3-7-9-13 नक्ष (for
नक्ष) —^b) G1 M1 damaged for ^b In M1 मे म वने and
next व are moth-eaten D-3 वनेचरै (for वनेचरै) —^c)
G1 damaged for सर्वे वक्षाय In G1 35 ^a from मक्षयै
up to मोक्षी in 39 ^a alleg M1 damaged for " .
D1-2, 3 [अ] व्यगम्य, D-3 (before corr) [अ] व्यगम्य,
D-3 [अ] व्यगम्य (for [अ] व्यगम्य) M1 तत्र (for
मर्ते) S1 S1 V-2 B1 D1 11 13 शोभ्य आनरस्य
ऋषयोऽप्या (B-3 m D11 "प्या) गमन् प्रयाग —After 35,
S1 S1 V-2 B1 D1 10-13 (V-2 after 35^{add}) ms

81* रामं बभ्रवन्नाथं वरपुत्रं वरपुत्रं विना ।

महेन्द्रमिव दुर्धनं वायव्यद्वयम् ।

{ V1 ms nr up to दु in line 2 —(1 1) S1 S1
—(1 (for दुर्धन) N-3 वरपुत्र V-2 13 D1 "वर्धन (for
वर्धन) —(1 2) S1 V-2 B1 10-13 वरपुत्र (for वरपुत्र) }

G 1 1 54
H 1 1 52
L 1 1 52

तेन मायाविना दूरमपराह नृपात्मजा ।
जहार भार्या रामस्य गृध्रं हत्वा जटायुषम् ॥ ४२
गृध्रं च निहतं दृष्ट्वा हतां श्रुत्वा च मैथिलीम् ।
राघवः शोभन्तस्तौ मिललपाहूलेन्द्रियः ॥ ४३
ततस्तेनैव शोभेन गृध्रं दग्ध्वा जटायुषम् ।
मार्गमाणां वने सीतां राक्षसं संदर्श ह ॥ ४४

42 ^a D₁ "हत्वा, M₈ "विदा (for मायाविना) D₂ सुमम् (sic) (for दूरम्) —^b V₄ D₇ "हृष्टो, D₁ "हृष्टे, D₂ अयाह (for "हृष्टे) D₃ "हृष्टे D₄ "सायं M₈ "नीय (for अपराह) S₁ B₂ V₁ B₁ 5 4 D₁ 10-12 "यत्न V₄ D₇ "रक्षसं, D₁₈ "भ्यते (for नृपात्मजा) —After 42^{ab} V₃ B₃ (m) ins

86^a रागेष्वारवाक्षीनीं यावद्दीर्घो वधोघटौ ।
V₃ B₃ cont while S₁ N₁ V₁ 2 4 B₁ 4 D₁ 2 7 9-13 ins after 42^{ab}

87^a रागोऽन्तरमासाय सीतां सुरलोचनमाह ।
[D₂ "रक्षितम् V₄ सुरलोचनम् (sic) (for the post half)]

—^a V₃ सीतः (for भार्या) V₄ पत्नीं जहार रामस्य —^d S₁ N₁ V B D₂ 5 7 9-13 हत्वा गृध्रं (by transp)

43 D₁₁ om (hapl) 43^a 44^a —^a S₁ N₁ V B₂ 4 D₁ 2 5 9 M₈ तु (for च) V₄ D₁₁ निहित (for निहत्) D₂ जटायुषं हत्वा दृष्ट्वा —^b D₁ 2 7 9 भार्या (for युग्मा) D₂ M₈ तु (for च) S₁ N₁ V B D₂ 10 12 13 भार्या च (N₁ before corr V₄ B₄ D₁ 10 "सु)दुर्लभा —^d D₁ 2 1 9 सुदुर्लभा (for [सा]दुर्लभ्यः)

44 D₁₁ om 44^a (cf v) 43) —^a D₂ रामेण (for कोऽयम्) S₁ N₁ V B D₂ 10 12 13 स तत्र (V₁ "हत्) काकुत्स्थो (for तेनैव कोऽयम्) —^b M₈ (before corr) 4 हत्वा (for दग्ध्वा) S₁ दृष्ट्वा गृध्रे N₁ V B D₁ 2 5 7 9 10 12 13 दग्ध्वा गृध्रं (by transp) —^c D₂ 2 7 11 M₈ मागमर्गा M₈ वने (for वने) D₁ 2 7 9 11 M₈ दीर्घी (for सीता) —^d T₂ G₂ हा (for ह) D₁ 2 7 9 नी (D₂ [D₁ 10] ददर्शु, D₁₁ "तु M₈ "तु (for रुददर्श ह) —For 44^a S₁ N₁ V B D₂ 10 12 13 subst while D₂ after 44^a D₁₁ after 44 ins

88^a कश्चिद् ददते भूयो दनो पुत्रं महाबलम् ।
[V₄ भूतः (for भूते) D₁₁ भवः दूतः (for ददते भूते) V₃ स दानः (for महाबलम्)]

45 ^a D₂ missing last letter D₁ 2 7 9 "अय(D₁ र/दूतम्) —^b D₂ दीर्घ त, G₂ damaged (for विट्) D₁ दूतः (for "दूतम्) —^d M₈ स च (by transp) —1 or 45 S₁ N₁ V B D₂ 10-12 subst

93^a स स मैत्रेय कोऽनेन कश्चिद् घोरदर्शनम् ।
V₄ "दित्य कोऽदहाय च दित्यवपुष्मम् ।

कञ्चन्धं नाम रूपेण विकृतं घोरदर्शनम् ।
तं निहत्य महाबाहुर्ददाह स्वर्गतथ सः ॥ ४५
स चास्य कथयामास श्रवरीं धर्मचारिणीम् ।
अमणीं धर्मनिष्ठामभिगच्छेति राघव ।
सोऽभ्यगच्छन्महातेजाः श्रवरीं शत्रुमदनः ॥ ४६
श्रवरीं पूजितः सम्प्राप्तो दशरथात्मजः ।

[(1 x) V₄ दृष्टं च (for स तेन) N₁ V₃ D₂ 10 11 कथय —(1 2) D₁ "मिति (sic) (for नित्य) V₃ कथिदवपु (sic) (for कथिदवपु) S₁ D₂ 11 2 "येभ्यः (for स च) B₃ "तनुः D₁₂ घोर (for विवपुन) B₃ 4 दथा (B₃ m वा) (for तप)]

—For 45^a D₁ 2 7 9 subst

90^a स हत्वा राक्षसं घोरं त्रियं पुत्रं दत्तुं तदा ।
सतोऽपश्यन्महाबाहुर्दृष्टिं गच्छन्तमेव हि ।

[(1 x) D₁ 2 "मिया D₂ मिय (for मिय) D₇ तथा (for तप)]

D₁ 2 7 9 cont

91^a दनोऽस्तु बचनादयं सुधीयं क्षाणं गत ।

[D₂ सुधीयेण स्वागता (for the post half)]

46 ^a S₁ N₁ V B D₂ 10-12 कथयामास रामस्य (V₃ B₂ D₁₁ 12 "माय) —^b S₁ B D₁₁ अमणी N₁ V (except V₃) D₁ 10-12 अमणी, V₃ अमला D₂ अमणी D₂ सिपुर्कौ (for सवरी) S₁ N₁ V₄ 2 B D₂ 10-12 सवरी S₁ before corr सव, N₁ V₄ 2 B D₂ 10 12 13 सवरी) (for तप) V₁ सवरी (here and elsewhere below) तत (for धर्मचारिणीम्) D₂ 2 सवरी अमला (D₂ "र्ण) तदा D₇ सवरीधर्मणं तथा —^c S₁ N₁ V B (B₃ m orig धर्मस्य) D₁ 2 7 9-12 सवरी D₁ 2 7 अमणी (D₂ "णा) D₂ (before corr) अमणी Cr mg k. as in text B₃ (m as in text) मां D₂ सवरी (for पत्नी) V₄ अमला D₁₁ तिरताम् (for तिरुताम्) —^d S₁ N₁ V₃ D₁₁ अभ्यगच्छत् V₁ शत्रुमदम्, V₄ अभिराध, B₃ (m) स निर्गम्य (orig as in text) B₃ अभ्यगच्छत् D₁ अभ्यगच्छत् D₂ अभिराधत् (for अभिराध) S₁ N₁ V₃ D₂ 10 12 रघुदहः B (B₃ m वयच्छत्) D₁₁ रघुदह V₄ रघुत्तन, D₁ स राघव, D₂ G₂ G₂ gp राघवः [G₂ cites also as in text] D₁₁ T₂ M₈ 4 Cr G₂ "चर (for [ह]ति राघव) D₂ 2 7 9 अभिराधत् राघव, D₁₁ अभिराधत् * पुट्ट —After 46^a B₃ ins

92^a दिव्यचानेन सा मया कथयिष्यामि राघव ।
B₃ cont S₁ N₁ V B₃ 2 D₂ 10-12 ins after 46^a, while D₂ ins. after 46^a

93^a क्षयिष्यं यथादानो लक्ष्मणेन गदाय ।
[V₃ B₂ 2 D₂ सात्तावत् V₄ B₃ D₁₁ "ता B₃ मातव, D₂ स सीता, D₁₁ मातव (for गताम्)]

पम्पतीरे हनुमता संगतो वानरेण ह ॥ ४७
हनुमद्वचनाच्चैव सुग्रीवेण समागतः ।
सुग्रीवाय च तत्सर्पं शंसद्रामो महाबलः ॥ ४८
ततो वानरराजेन वैरातुभ्यन्तं प्रति ।
रामायारोहितं सर्पं प्रणयाद्दुःसितेन च ।

—After 46^{ed} Ds 3 ins

94* दृष्ट्वा ता शयनीं वाया द्रुह्यसे बालर तत ।

[Ds वायाद् (for वाया)]

Ds 3 om 46^{ed} —^a) Śi N̄ V B 3 Ds 10-12 कथम्, B 4 कथम् D 2 सोमि M 4 सोम्य (for सोऽभ्यगच्छद्) D 1 3 7 9 M 4 बाहु (for 'तेना' —^a) Dt D 4 शयनी, D 7 शयना (for शयनी) M 4 मर्दन (for 'मृदन')

47 Śi om 47 —^a) V 2 व तथा, V 5 सयर्वा, Dt D 1 3 7 10 शयर्वा D 1 सयर्वा, D 11 सयर्वा D 12 सयर्वा (for शयर्वा) D 9 पूजिता, D 12 [अ]थ युत (for पूजित) D 9 तत्र, D 11 राम (by transp) (for सम्प्रण) —^a) D 11 सम्प्रण (by transp) (for राम) —^a) V 1 महानेजा, D 9 हनु (for हनुमता) —^a) V 5 सयुत (for मगत) D 2 3 हि, D 2 स, T 2 G 2 हा (for ह) N 2 V 1 4 B 2 4 (B 2 m as in text) D 10-12 वानरेण स संगत (N 2 B 2 D 10 'समागत', B 4 'समागतः', D 11 'समे गतः')

48 B 2 reads 48^{ed} in m —^a) V 2 D 11 T 2 M (except M) हनुम् (for हनुम्) —^a) V 2 'नम', D 2 महानेजा, G 2 'हित' (for समागत) D 2 9 M 4 om 48^{ed} —^a) Śi N̄ V B D 10-12 सुग्रीवश्च, D 1 3 7 सुग्रीवेण T 2 om 4 11 तत् B 2 च तद्वाच्य D 1 च तत्त्वम्, D 2 तद्वाच्य, D 2 च तत्वं M (for च तत्त्वं) —^a) D 1 3 7 दृष्टो (for संसद्) D 2 (before corr) रामे (for रामो) Śi रामे दृष्टो N V B D 10-12 रामो V 2 राम) सत्सव् Śi 3 11 12 (for महाबल) —After 48 Dt D 1 4 11 12 S (except M) ins

95* भावितमनयपाटुत सीतापात्र विनयेत ।

[D 2 च (for त्व)]

and thereafter cont while Śi N̄ V B Ds 10 12 13 Ms ins after 48

96* सुग्रीवश्चापि तत्सर्पं श्रुत्वा रामस्य वानर ।

[D 11 व in m sup sup ltr Śi N̄ V B Ds 10-12 तत्त्व (N 1 V 1 B 1 तत्त्व, M 4 वै) रामस्य (for चापि तत्सर्पं) Śi N̄ V B Ds 10-12 वाच्य महाबल (N 1 V 1 B 2 'महा' D 11 'समा') B 2 Dt D 1 4 11 12 13 S cont while after 48 D 1 3 7 9 ins

97* चकार सत्यं रामेण प्रीतिर्भाषाभिप्रायिकम् ।

वालिनाथ बलं तत्र कथयामास वानरः ॥ ४९

प्रतिज्ञातं च रामेण तदा जालिबधं प्रति ।

सुग्रीनः शङ्कितधामीभित्त्यं वीर्येण राघवे ॥ ५०

राघवः प्रत्ययार्थं तु दुन्दुभेः कायमुत्तमम् ।

पादाहुयेन चिक्षेप संपूर्णं दशयोजनम् ॥ ५१

[B 2 D 1 3 7 9 रामेण (for रामेण) D 4 प्रीति (for प्रीति) B 2 D 1 3 7 9 कथयामास महाबल for the post half]

49 Ds 3 om 49^{ed} —^a) Śi N̄ V B Ds 10 12 चरे N 2 चरेण (hypermetric) (for ततो) B 1 in वानर sup ltr M 3 न in शयने inf ltr —^a) V 2 वैरायं B 4 वरायु D 1 'वयि' (for वैरातुकथन) Śi N̄ V 2 B Ds 10-12 महत्, V 2 महत् (for प्रति) —^a) Śi N̄ V B D 1 3 5 7 9-12 रामे निवे M 4 रामस्वादे (for रामावादे) —^a) B 2 D 4 प्रणवा (sic) (for प्रणयद्) D 11 हु पितेन (for दु सितेन) V 2 B 2 3 Ds 10 12 ह V 2 हा B 2 हि (for च) V 2 हु निनेवश्च (sic) D 1 3 7 om 49^{ed} Dt Ds 1 3 7 12 S transp 49^{ed} and 50^{ed} —^a) V 1 M 4 बाहि (here and elsewhere below) (for बाहि) V 2 D 2 कर्ष (for कर्ष) D 2 चात्य (for तत्र)

50 Dt D 1 4 11 12 S transp 49^{ed} and 50^{ed} —^a) Śi N̄ V 1 3 4 (m orig as in text) B Ds 10 12 शाते तु (Ds 'तु') V 2 Ds 1 3 7 'ज्ञान तु M (inf ltr sec m orig as in text) 'ज्ञानम् (for प्रनिशतं च) —^a) Śi तत्र, T 2 तथा (for तद्) In D 2 after बाहि 'वीर्य राघवे ॥ ५० ॥' is removed by pigment —^a) D 1 वासिन्, D 4 (before corr) वासिन् (for वासीन्) D 1 3 7 9 M 4 नि (D 2 repeats) च बाहि (for च सीतादे) D 2 वीर्यं च (for वीर्येण) D 2 राघव Śi N̄ V B Ds 10-12 राघवे (B 2 'वो) बाहि (Śi 'बाहि, V 4 'वत्त) वीर्येण सुग्रीव शङ्कितोभवत्

51 *) Dt D 1 4 11 12 T 2 G M 2 राघव D 11 राघवश्च (hypermetric) (for राघव) D 7 11 च (for तु) D 2 प्रत्ययार्थं च (sic) M 4 प्रत्ययार्थं (for 'थार्थ तु) —^a) D 2 तदुभे कायम् (sic) (for दुन्दुभे कायम्) —After 51^{ed} Dt D 1 4 11 12 13 S (except M) ins

98* दशयामास सुग्रीवो महापर्वतमभिप्रायम् ।

उत्सर्गिना महाबुधे मेघं चापि महाबल ।

[(1 x) D 11 रामाय (for सुग्रीवे) —(1 2) D 11 om ltr 2 Dt reads the post half in marg D 2 'वार्थं च (for उत्सर्गिना) D 2 तत्र वसिन् (for वसिन्)]

—^a) D 1 सुपूर्ण (for सपूर्ण) M 4 शनयोचन D 2 पादोत्सर्गं तु विक्षेप मार्गं तु द्यवन्तं योजनं (sic)

G 1 1 66
B 1 1 65
L 1 1 63

G 1 1 67
B 1 1 66
L 1 1 64

भिदे च पुनः सालान्गमैकेन महेषुणा ।
गिरि रसातलं चैव जनयन्प्रत्ययं तदा ॥ ५२
ततः प्रीतमनास्तेन निश्चस्तः स महाकृपिः ।
किञ्चिन्मयो रामसहितो जगाम च गुहां तदा ॥ ५३
ततोऽप्यर्द्धरिवरः सुग्रीवो हेमपिङ्गलः ।

—For 51 S₁ N̄ V B Ds 10-12 (D₁₁ ins line one after line 1 of 98^a and subst line two for 51^a) subst

99^a रामोऽप्यप्रत्यय इहा सुग्रीव वानराधिपे ।
पादेन दुग्दुग्मे काय चिषेप शतयोजनम् ।

[(1 1) B₂ D₁₃ सत्रयन् (for [अ] स^a) B₂ D₁₃ क्लु (for इहा)]

52 Dt^a sec m —^a N̄ V B Ds 10-12 ससत्ता (B₁ before corr "शा"लाल D₁ "लालन् D₂ "बालन् (for च पुन सालन्) D₁ 3 7 9 सस लालन्निर्भिध —^b S₁ N̄ V B D₁ 3 5 9 9-12 शरणा (S₁ मरणा V₂ शरणा D₁ 3 7 12 शरणे) कृत्ययेणा —^c T₂ V₂ 3 गिरिव (for गिरि) S₁ गिरिवार बलं चैव —^d G₂ तथा (for तदा) S₁ N̄ V B Ds 10-12 तस्य V₂ "प्र"वितस्य (B₂ m ong प्रत्यय) D₁ 3 7 9 ताम (D₂ 9 दश) यामास प्रत्यय

53 " S₁ "मनस V₂ प्रीति^a D₂ प्रीती^a (for प्रीतमनाम्) S₁ N̄ V B Ds 10-12 तस्य V₂ त्व (for तेन) —^b D₂ विशास (for विशार) T₁ missing (for महाकृपि) S₁ N̄ V B D₁ 3 12 13 कर्मणा तेन (B₁ तेन sup lin D₁₃ "तस्य) सोमरन् D₁ 3 7 9 कर्मणा विशासन् कृपि (D₁ "सकृपि D₂ "सकृपि) D₁₁ कर्मणा व्यथयन्कृपि —After 53^a S₁ N̄ V B Ds 10-12 ins

100^a सुग्रीवो वानरधेष्ट पर हर्मवप च ।
ततो वानरागेन हृत्वा मरुत महाप्रल ।
प्रत्यय जनयामास तद्वान्योम्यव य निय ।
समय ती तव हृत्वा मरवानुपिगो ।

[(1 1) D₁₁ आतय (for मशर २) V₂ 2 2 B₂ 2 B₂ m (for च) —(1 2) B₂ (m) एवं (ong ततो) B₁ वानर inf lin —(1 3) V₂ प्रयः B₂ प्रीत (for प्रत्यय) V₂ ततो B₂ तथा (for तन) —(1 4) D₁₁ सान्तानुपिगो (sic) (for the post half)]

—After 1 of 100^a B₂ ins.

101^a रामो वाग्विषं चैव करिष्यति य स (स) तस्य ।
—^a T₁ missing " on a damaged fol V₂ किञ्चिं D₁ किञ्चिं D₂ किञ्चिं D₁₃ किञ्चिं (here and elsewhere below) (for किञ्चिं) S₁ N̄ V₂ 2 2 B₂ 2 Ds 10-12 "सुग्रीवो V₂ B₂ महिनी (for "महिनी) —^b V₂ V₂ B Ds 10-12 जगामुप (for जगाम) V₂ V₂ B Ds 10 ती गुहो

तेन नादेन महता निर्जगाम हरीधरः ॥ ५४
ततः सुग्रीवचचनाद्वत्वा वालिनमाहरो ।
सुग्रीवेन तद्राज्ये राघवः प्रत्यपादयत् ॥ ५५
स च सरोन्समानीय वानरान्वानरपैः ।
दिशः प्रस्थापयामास दिदुर्भुजकाल्मजाम् ॥ ५६

(V₂ "गृह्ण V₂ "गृह) D₁ 3 7 9 स्वगृहा (D₁ "गृहान् D₂ 9 "गृह) D₁₁ 12 ता गुहो, V₂ 2 गुहो (for गुहो) D₂ तन (for तदा) S₁ D₁₃ जगामुपिगिरि

54 T₁ missing —^a N₂ B₂ 2 D₁₀ "धेष्ट (for हरिवर) M₂ नतो नवाद सद्वा —^b S₁ N̄ V B (B₂ m) Ds 10-12 मेघनि (S₁ V₂ 4 Ds 10 12 "नि) स्तन, N₂ B₂ (ong) हरि^a (for हेमपिङ्गल) —For 54^a D₁ 3 7 9 subst while B₂ (m) ins after 54^a

102^a नर्दतिव च सुग्रीव वरयामास रोदसी ।

[D₁ निनयेन D₂ वरतिव D₂ नर्दतिव (for नर्दतिव) B₂ त (for च) D₁ 7 रोदसी]

—^a B₂ हर्दयेन, D₁₃ [वा] मादन (for नादेन) —^b D₁ 9 कवी^a, D₂ मही^a, D₂ illeg (for हरीधर) —After 54 B₂ (m) Dt D₁ 4 9 9 11 12 12 ins

103^a अनुमान्य तदा तारो सुग्रीवेण समागत ।
विजयान च तत्रैव शरणेभ्यन राघव ।

[(1 1) T₁ lost the prior half (except तारो) on a damaged fol D₁₁ "जाय (for अनुमान) B₂ D₁ 3 7 9 12 तस्य (for तन) V₂ (after inf lin sec m corr) तारो B₂ om 1 1 —(1 2) G₂ निजयान (sic) D₁ 3 7 9 11 रामेति M₂ त राय (for तयेन) D₁ 3 7 9 11 M₂ कलिन (for राघव)]

55 " V₂ तत्र (for तत) D₂ illeg D₁₃ वचवा (for वचवात्) —^a T₁ missing from 55^a up to प्रस्था in 56^a on a damaged fol D₂ illeg (for हृत्वा) —^b S₁ N̄ V₂ 2 B Ds 10-12 सुग्रीवायेन V₂ D₂ सुग्रीवाय च V₂ सुग्रीवायाव D₂ सुग्रीव व्य (for सुग्रीवय) S₁ N̄ V₂ B Ds 10-12 शयि (for शयि) M₂ सुग्रीवरर मदा शय्य —^c B₂ (m) "दययत् D₂ "पादयत् D₂ प्रपादयत् (sic) D₂ 11 "पादयत् D₂ "येचयत् (for प्रपादयत्) —After 55 V₂ 2 2 B Ds 11 12 12 ins

104^a अनुज्ञापस्तु रामेन दिदिच्छोऽपि प्रविशत ह ।
चतुर्थो धारका जगामनुपिगो सतयेन तु ।

[(1 1) V₂ 2 B₂ 2 4 च (for तु) V₂ 2 म (for ह) —(1 2) D₁₁ 12 म (for तु)]

56 T₁ missing 56^a (cf V 1 55) —^a V₂ तन (for मय) S₁ N̄ V₂ 2 1 Ds 10 11 "मय V₂ 2 "नाय (sic) (for समारिष) —^b D₁₃ वचवात् (for वानरात्) S₁ om B₂ sup lin २ ३ वानर Ds 10 11 वानरव (for वानरव) —^c V₂ missing, २ १० 1 D₂ om मा in

ततो गृध्रस्य वचनान्त्यापतेर्हनुमान्तली ।
 शतयोजनविस्तीर्णं पुष्टुरे लक्षणार्णम् ॥ ५७
 तत्र लङ्कां समामाद्य पुरीं रात्रणपलिताम् ।
 ददर्श सीतां ध्यायन्तीमशोकान्वितां गताम् ॥ ५८
 निवेदयित्वाभिज्ञानं प्रवृत्तिं च निषेधं च ।
 समाश्वास्य च वैदेहीं मर्दयामास तोरणम् ॥ ५९
 पञ्च सेनाग्रगान्हत्या सप्त मन्त्रिसुतानपि ।

शूरमश्वं च निष्पिप्य ग्रहणं समुपागमत् ॥ ६०
 अस्त्रेणोन्मुक्तमात्मानं ज्ञात्वा पैतामहादरात् ।
 मर्षयन्नाक्षसान्वीरो यन्त्रिणस्तान्यदृच्छया ॥ ६१
 ततो दग्ध्वा पुरीं लङ्काभ्युते सीतां च मैथिलीम् ।
 रामाय प्रियमाख्यातुं पुनरायाम्महाकथिः ॥ ६२
 सोऽभिगम्य महत्तमानं कृत्वा रामं प्रदक्षिणम् ।
 न्यरेदयदमेयात्मा दृष्टा सीतेति तत्पतः ॥ ६३

G 1 1 8x
 B 1 1 78
 L 1 1 78

प्रस्थापयामास —^a) D1-3 79 साम्ये, D12 रिचैव (for दिष्टुर) M4 वैदेह्या परिमाणे

57 Ms reads 57 inf lin sec m —^a) D3 [अ]स्य गृध्र (for गृध्रस्य) —^b) D1 हनुमद्, D9 हनुमाद् (for हनुमाद्) S1 N V B D1-3 57 9-13 कपि (for कपि) —^c) M4 -सो-न- (for -सो-न-) V1 'विस्तीर्ण' (hyper metric) V4 D2 57 विनाश (for विस्तीर्ण) —^d) V4 D2 पशुषु T3 पुष्टुरे (for पुष्टुषु) S1 N V B D1-3 57 9 13 मकराण्य, B3 (m) 4 B3 (om) दगाल्य, D13 मकराकर्, M4 सहिहाण्य

ES —^a) S1 N V B D10 12 13 M1 लतो (for तत्र) B3 'गल', M4 'गल' (for समामाद्य) —^b) M4 रम्या (for पुरीं) V1 रात्रण (for रात्रण) B3 (m as m text) -लालित (for पालित) —^c) S1 V 2 4 B D1 2 7 9-13 कविका, V4 'कालिका' (for अशोकान्विता) D3 अशोकानमध्यत M4 ददर्श भार्या रामस्य सीता मन्त्रिणानपि

59 —^a) S1 N V B D10 12 13 निषेधं चापि M2 न्यरेदयित्वा (for निवेदयित्वा) D2 विज्ञात (for [अ]भिज्ञाने) S1 om 59^b T1 missing up to समा —^b) N V B D1-3 59-10 M4 वि (D2 59) निषेध (V3 इव) D1 7 संनिषेध, D3 निषेध Cg as in text (for च निषेध) D2 तत्र वृत्ति निषेध च —^c) D1-3 समायाद्य च D9 ममायाद्य (for समायाद्य च) N V B D10 12 13 Gp गृहीया प्रत्यभिज्ञान —^d) V2 D2 दर्शया V4 B D1 G1 अर्धया (for मर्दयामास) S1 N V B D1-3 59-12 वैदेहीमा, B1 D2 3 राक्षसा (for तोरणम्)

60 —^a) S1 N V B D10 12 13 मन्त्रिसुतान्, D13 सेनाध्व (for सेनाग्रगान्) —^b) D3 प्रथम तत्, D13 पच मन्त्रि (for सप्त मन्त्रि) S1 N V B D10 12 13 दं च सेनाग्रगान् (B1 पत्नी B3 (m) 4 'दुग्गा') नपि N3 alleg (except पच and वि) —After 60^c) V2 3 ins

105^a गन्धुमादिमहाह्वय प्रहृत्य सुत तया ।

—^a) G4 अश् (for अश्वे) S1 N V B D10 12 13 दुग्गाग्रस्य (for धूरमश्वं च) V2 4 निषिञ्च, D3 हत्या तु (for निषिञ्च)

D1 37 धूरमश्व निह (D1 'हि') ल्या च (D1 'ल्यार्थ') —^a) V4 गहन (for ग्रहण) B3 D3 M4 'गत' (for 'गाम्')

61 D1 37 om 61^a —^a) S1 V D10 12 13 अनादि (S1 'नि' V4 ong 'नि') मोक्ष च N1 शस्त्रान्निगुण्य च N2 B D10 13 मन्त्रादुन्मो (N2 'मो' B3 3 (m) 'दु' मन्त्र, B3 'मन्त्र') च (for मन्त्रेणोन्मुक्तम्) —^b) S1 D10 12 13 शुचा, V1 3 4 (m) B3 (m) (V4 B3 ong as in text) मन्त्रा (for ज्ञात्वा) S1 N V (V4 m ong पैतामहाह्वय) B D10 12 13 पैतामहाह्वय, D11 पैतामहाह्वय (sic) —^c) S1 N V B D10 12 13 Ctp मर्दय, D2 मर्दय (for मर्दय) S1 N V B D1 4 4 D2 3 7 9-13 दक्षस्य B3 यत्रणा, D1 दं च (for राक्षसात्) —^d) S1 N V1 3 B1 4 D2 12 13 यत्रणा, V4 यत्रणा B3 राक्षसी D1 37 यत्रण, D2 यत्रण G3 M3 (inf lin sec m orig as in text) मन्त्रिणम्, G4 मन्त्रिणस्य (for यन्त्रिणम्) S1 N V B D1 2 3 7 11 13 ता, D3 त (for तत्र) V4 'हवा' (sic) (for दग्धया) —For 61^a M4 subst

106^a राक्षसमर्दयामास वसेतात्तु दग्धया ।

62 —^a) D3 दग्धा (for दग्धा) D2 पुरा (for पुरीं) D3 12 'दग्धा' (D1 'व्या') पुरी लका —^b) S1 N V B D1-3 D10 12 पुनर्दग्धा च (D1 om च submetric) N1 B दिष्टा सीत तु D1-3 7 9 M4 दग्धा सीता च जानकी —After 62^a) B4 7 62^a as in B1 S1 N om 62^a-63^a —^c) M4 रामस्य (for रामस्य) N1 B1 भार्या दग्धा तु (B1 च) रामस्य, N2 V1 3 B2 4 D10 12 13 यमायाद्य च वैदेहीं, V4 ता समायाद्य वैदेहीं (cf 59^a) D1 3 7 9 देव्या वाप्यायित (D2 च व्ययित) स्मिन् (D2 शीघ्र) —^d) N1 B1 श्रीघ्रम् (for पुनर) B2 महासुनि

63 S1 om 63^a (cf v 1 62) —^a) B1 4 सोवि^a T3 सोम्य^a B3 'गल' (for सोऽभिगम्य) —^b) V2 D3 M4 राम हवा (by transp) —^c) D2 सप्तमीतो (for अश्वेया मा) S1 N V B D10 12 13 निवेदयामास तदा, D2 3 M4 म्य (D2 नि) विद्वत्त सुप्रानो (D2 सुप्रीतो, D3 सप्रीतो), D2 निवेदितस्तु सुप्रीतो —^d) V1 4 D2 11 दग्धा (for दग्धा) D3 om हि S1 N V B D10 12 13 यत्रि वै (S1 च) (for [इ] वि सवत्)

G. I. I. 82
B. I. I. 79
L. I. I. 79

ततः सुग्रीवसहितो गत्वा तीरं महोदधेः ।
समुद्रं क्षोभयामास शरैरादित्यसन्निभैः ॥ ६४
दर्शयामास चात्मानं समुद्रः सरितां पतिः ।
समुद्रवचनाच्चैव नलं सेतुमकारयत् ॥ ६५
तेन गत्वा पुरीं लङ्कां हत्वा रावणमाहवे ।
अम्प्यिष्वस्तं लङ्कायां राक्षसेन्द्रं विभीषणम् ॥ ६६

64 ^d) B३ बाणैर् (for शरैर्) V३ चाद्रीविशेषैः.

65 ^a) G३ *सुद्रः; M३ repeats (for समुद्र) S₁ N₁ V ॥ Dt-३ १११-१३ रावणस्य च (V३ Dt-३ तु, D३ हि; Dt-३ ह) —^a) V३ क्षोभनाच्; D₁₁ M३ (sup lin sec m as in text) -वचनाच् (for -वचनाच्) M३ रामो (for चैव) —^a) S₁ N₁ V₁-३ B Dt-३ १११-१३ G३ मलः (G३ *छः); D₁₀ १३ M३ मल (M३ *छः), T₁ १ G₁ १११ M३ मल (for मलं), V३ सेतुर् (for सेतुम्) V३ अयाक्रोत् (for अकारयत्) V३ सेतुं वक्षु महोदधेः. D₁₁ चैत्र नल. सेतुम् in marg

66 ^a) Dt-३ १११ छ चैः M३ ठो (for तेव). D₁₁ transp. राजा and हंका, V३ om 66^a —^a) S₁ N₁ V₁-३ B Dt-३ १११-१३ हत्वा तं (D३ छं हत्वा by transp., D₁₁ हं) राक्षसेभ्यः (V₁ *हः) —After 66^a, Dt D₁₀ १११ S (except M₁) ins, while D₁₁ १३ M₁ ins after 66; N₁ V३ B D₁₀ १३ ins after 68^a, V₃ after 69^a.

107^a रामः सीतामनुयाय्य परं भीष्माणुयायनम् ।
बाणुराव ततो रामः परशं जनसहितम् ।
अम्प्यनागा सा सीता विवेश ज्वरं सती ।
ततो बाणुः प्रादुरासीद्रावणाचाद्रीमिणी ।
देवाणुमुभयो नेतुः पुनश्चुतिः पणाय ह । [5]
स तेऽतिवचसा सीतां ज्ञाया विगच्छन्मयाम् ।

[1] N₁ V३ B D₁₀ १३ om line 1. V₃ om lines 1 4 5 Dt D₁₀ १११ S om lines 4 5 —(1 2) G₁ missing राम. M३ पुन प्राय्य (for अनुयाय्य) D₁₀ राव सीता अनुयाय्य (for the prior half) D₁₁ सीताय, T १ G M १११ (G sec. m. as in D₁₁) (for सीताय). D₁₀ उरणा (for *यन्) —(1. 2) V३ अनुयाय, D₁₁ सीतायै (for अनुयाय). V३ G३ चैष (for परां) N₁ B-३ (B₁ m as in V₃) D₁₀ १३ वन्. V₃ ३ जानती वच, V३ B३ तवर् (for जन्तसि). —(1. 3) V३ अनुयायना D₁₀ अर्धनागा च (sic) (for अनुयायना). N₁ B D₁₀ १३ सीतायि. V३ छ सीता, V३ सीता तु D₁₁ तेरेति, D₁₁ तसीता, G३ हसीता (for सा सीता). M३ अनुयायनं सीता (submetric). G₁ निरेव- (for निरेव) V३ जयन्, B३ मुने (for जयन्). N₁ V३ B D₁₀ १३ M३ तवर्, D₁₁ प्रति (for तसी). V३ प्रप्रेत जयन् तवर्. D₁₁ ततोऽपि प्रप्रेत ह (for the post half). —(1. 4) N₁ V३ अनुसीता —(1. 5) V३ *वै (for पुनश्चुतिः). B₁ २ 4 D₁₀ १३ च (for ह). —(1. 6) N₁ V३ B D₁₀ १३ स चापि, D₁₁ ततोऽपि B३ ततोऽपि वचसा (for ततोऽपि वचसायः).

कर्मणा तेन महता त्रैलोक्यं सचराचरम् ।
सदेवविषाणं तुष्टं राघवस्य महात्मनः ॥ ६७
तथा परमसंतुष्टैः पूजितः सर्वदैवतैः ।
कृतकृत्यस्तदा रामो विज्वरः प्रमुमोद ह ॥ ६८
देवताभ्यो वरान्नाप्य समुत्थाप्य च वानरान् ।
पुष्पकं तत्समारुह्य नन्दिग्रामं ययौ तदा ॥ ६९

V३ cont

108^a अथोर्था पुनरागम्य रामो राज्यमकारयत् ।

[V३ आगत्य]

Dt D₁₀ cont.

109^a अग्रहीदमलं रामो वचनाय गुरोक्षदा ।

[Dt अग्रीह, D₁₀ आग्रीह.]

M₁ cont line 1 and 3 of 110^a.

Dt D₁₀ १११ S (except M₁) read 66^a after 68^a, —^a) S₁ Dt D₁₀ १११ S मणि (D₁₁ *म्य) विष्य च, (S₁ M₁ तु; D₁ ल), V₁ ३ D₁ सतिपि (V₁ *ति) चत्तः V₃ B३ *सिचत्ता D₁₀ *विष्यत्; D₁₁ *विषत्, D₁₀ *विषित् (sic) (for सम्यविषत्) —^a) V₁ विभीषणः, D₁₁ विभीषणैः, M₁ विभीषिणं (for विभीषणम्).

67 M₁ om 67^a 68^a. —^a) S₁ N₁ V B Dt-३ १११-१३ देवा (V३ तुरा) ईदृ (B३ राम) पुनरागमः. D₁₀ repeats 67^a as in S₁ after 69^a —^a) S₁ N₁ V B Dt-३ १११-१३ सदेवविं (B₁ m, orig. ससुरविं) गणात्, D₁₀ *गणस्य; D₁₁ *गणा, Ctp देव क्षणिकं (for सदेवविं गणैः). S₁ तेन; N₁ V३ B Dt-३ १११-१३ तुष्टा, V₁ D₁₁ १३ वृषा; D₁₀ तुष्टे (for तुष्टे). —^a) S₁ N₁ V B Dt-३ १११-१३ राघवं तेम्यपयन् (D₁₁ प्रतिपयन्).

■ M₁ om. 68^a (cf vJ 67). Dt D₁₀ १११ S (except M₁) read 66^a after 68^a. T₁ reads 68^a in marg —^a) D₁ ३ वनी, D₁₀ तवः (for तया). B₁ D₁₀ १११ *संतुष्टः; D₁₀ *संदष्टः (for परमसंतुष्टे). Dt D₁₀ १११ ■ (except M₁) वनी राम. संवदहः. —^a) D₁₁ तद् (for तवै). V३ D₁₀ १११ T₁ G₁ १११-१३ *देवैः (for *देवैः). —After 68^a, N₁ V B D₁₀ १३ ins. 107^a. —^a) D₁₀ हृत्तव्यः; D₁₁ हृत्तव्या (for हृत्तव्यम्). S₁ D₁₁ तया, B₁ M₁ तनो (for तदा). —^a) S₁ N₁ V B Dt-३ १११-१३ तमपयन्, D₁₀ स तुमुने, G₁ *हः M₁ स महावतः (for प्रमुनेरदः). —After 68, M₁ ins. line 4 of 110^a.

69 M₁ om. 69^a. —^a) T₁ समुद्राय. D₁₁ देवेभ्यः स चरागाय. S₁ N₁ V B Dt-३ १११-१३ देवेभ्यः स बाण्ड (D₁ वरं) मा (B₁ म) ज्य रामः सी (V₁ श्री) तमवाप्य च (V₃ ह). —After 69^a, V₃ ins. 107^a. D₁₀ repeats 67^a after 69^a. —After 69^a, Dt D₁₀ १११-१३ T G M₁ ins. 2

नन्दिग्रामे जटां हित्वा आरुभिः सहितोज्ज्वलः ।
रामः सीतामनुप्राप्य राज्यं पुनररात्तरान् ॥ ७०
प्रहृष्टमुदितो लोकरुष्टः पुष्टः सुधार्मिकः ।
निरामयो *अरोगश्च दुर्मिद्वन्मयजितः ॥ ७१

न पुनररणं केचिद्द्रक्ष्यन्ति पुरुषाः कश्चित् ।
नार्यश्चापि यत्र नित्यं भोगिष्यन्ति पतिव्रताः ॥ ७२
न वारजं मयं किंचिन्नाप्सु मज्जन्ति जन्तवः ।
न चाग्निजं मयं किंचिदथा कृतयुगे तथा ॥ ७३

G 1 1 96
B 1 1 94
L 1 1 92

110* अयोध्या प्रस्थितो राम पुण्यकेन मुमुक्षुत् ।

मरदानाथमैवा राम सत्यपात्रम् ।
भारवस्यान्तिके रामो हनुमन् व्यसज्यैवम् ।
पुनराप्यायिष्य जल्यन्मुप्रीवमहितस्मदा ।

[(1 1) D11 Ts G4 Ms पुण्येन (Ms after corr ms) in
sec m "ण) —(1 2) D11 राम सीतामन्वाय च (for the
post half) After line 2 D11 repeats 69* as in S1 —
(1 3) S अजिह Ms हनुमन् —(1 4) D11 पुण्यपात्रायिह
Ms पुनराप्यायिह D11 पत्नी G4 तथा (for तत्र)]

—) D11 पुनरुक्त S1 N V B Ds 3 7 9-13 च D1 स,
Ds ॥ (for तत्) Vs समासात् छ N1 fol missing
after ममुपा up to 12 13^{ab} —) N1 reads d in
marg S1 N V1 5 B3 D1 3 5 7 9-13 उपरात (N1 ***)
Vs B1 5 6 उपागमत् Vs समासात्, G4 * * * Me तत (for
पत्नी तत्र)]

70 N1 missing (cf v1 69) —) Ds om ग्रामे
Bs Ds 3 12 जग, T1 जटे (for जटा) 1 B3-9 Ds 30.11 13
दित्वा Ds Cr (as in text also) निष्ठा (for हित्वा) —)
D11 अरुभिः (sic) S1 Ns V B D1 3 5 7 9-13 सह रावच
D1 2 * *) Me नय (for सहितोऽज्वल) —) Ds तत
(for राम) D11 om तत in सीताम्, Dr समावाच्य (for
अनुवाच्य) V1 सीतामनुप्राप्य रामो Bs (m) D11 अयोध्या
नगरं प्राप्य —) Bs om वा D11 om स in अवाप्तवान्
D1 11 * च पुनरावाप्तवान् Ds च समाप्तवान् —After 70
S1 Ns V B Ds 9-13 ins

111* हृषे च विरिषिर्द्वैह वा म लोकरुष्टकम् ।

[V1 हृषे स Vs हवाच Bs 3 D11 हृषे च N2 B2 D10 देव
Vs वन Ds वारुहम् (for लोकरुष्टम्)]

S1 cont

112* सीताया सहित श्रीमात्राया दशरथात्मनः ।

Ns V B Ds 9-13 cont while D11 ins

113* सीताया सहित श्रीमात्रेण च मुदिता सुखी ।

पालयान्नाय चैवेना पिबन् मुदिता व्रता ।

अयोध्यास्थितं श्रीमात्राया दशरथात्मनः ।

[(1 1) D11 सीताया (for सीताया) B4 रामन् (for देवे)
Vs तत (for च) Ds राम पुनरुत्त सुखी (for the post half)
—(1 2) V1 वै वेना, V2 वैवेना Ds वै रामन् (for वैवेना)
V1 2.4 D1 11 13 मुदिता (for मुदिता) Vs सग (for सग)
—(1 3) N2 V1 अवेण्याया पति (for अवेण्याया) N2 B2
D10 रान्ते D11 देवे (for सग) D11 दशरथात्मनः (sic)]

71 N1 missing (cf v1 69) —) S1 Ns V B
D1 3 5 7 9-13 इष्ट ॥ Ds अरुष्ट (for प्रहृष्टमुदितो) S1
Vs Ds 12.13 (Vs Ds 12 before corr) लोके (for लोक)
—) V1 इष्ट (for तुष्ट) D11 11 स धार्मिक (for सु)
—After 71^{ab}, B4 ins

114* न च व्य(व्या)धि न(मि)तोमञ्ज दुर्मिद्वोपायवर्जितः ।
—) S1 V1 4 D1 5 7 11 13 Ms सितोग्राम, Ns B D10
विशोकश्च Vs विरागश्च, Dt Ds 6 9 11 S (except M4)
हरोमञ्ज, Ds 3 सितोग्राम, D11 च [मिरामश्च (for अवेण्या)
—) S1 V1 Ds 12 13 *क्षायारवर्जिता, Ns Vs 4 B D1 7 10 11
*क्षययवर्जिता, Vs *क्षाययवर्जिता, Ds दुर्मिद्वोपायवर्जिता
(sic) Ds *क्षोपायवर्जिता, Ms न च केचिद्द्रष्टव्य

72 N1 missing (cf v1 69) —) Vs B1 D1 4 T
G 3 5 किंचिद् (for केचिद्) —) S1 Ns V B D1 2.5 7 9-13
पश्य (Vs "द्व)ति स्म नरा (N1 Vs वा) Ds पश्येत्
सिंहरा (for द्रष्टव्यं पुरा) —) S1 Ns V B
D1 3 5 7 9-13 पश्येत्तुष्टयुगे तथा

73 N1 missing (cf v1 69) Ms om 73^{ab} Dt
Dd 6 11 T G Ms s transp "and" —) Vs च वाहन
(hypermetric) Ds वाहन (for वाहन) —) D11 नाप्यु
(for नाप्यु) D1 2 9 प्राणिन, Ds जन्तव Dr देहिन (for
जन्तव) Vs om 73^{ab} Dt Dd 6 11 T G Ms s transp
"and" —) Ms नापिरये (for न च दिन) —After
73^{ab} Dt Dd 6 11 S ins

115* न पिरवृहत् तथा ।

न चापि सुदृश्यं तत्र न तत्करमय तथा ।

नगराणि च राष्ट्राणि धनच न्ययुगानि च ।

निय प्रमुदिता सर्वं

[Ga om line 2 Ma om line 3 4 —(1 1) D1 जन्मर्ष
T1 3 तत्रा (for तथा) —(1 2) T1 2 Ms तत्रा (for तथा).
—(1 3) Ds *द्वगानि च (sic) (for the post half)]
—Ms om 73^{ab} —) Vs B1 2 (m as in text) 8
D1 2.7 9 13 पुरं (for कृतयुगे) —After 73 S1 Ns V1 2.4
D1 9-13 ins

116* न तस्य राष्ट्रे विषया मानावस्त्रा नानुषः ।

न दुर्गोमे न कृपणे न व्यावर्जोऽमवदरः ।

[(1 1) N2 B2 4 D1 12 राष्ट्रे (for राष्ट्रे) Bs तस्य राष्ट्रे न
(by transp) Ns V B D1 13 वरिते V1 B1 D10 वरिता
(for विपत्ता) B1 विपत्ता राष्ट्रे (by transp) S1 B1 4
नानापात्र Ns B2 4 D1 13 वेणोषत् (Bs D10 भापु) V1 न
मृकम् (for नानाषत्) V4 तस्य (for तत्र) S1 Ns B2

G. 1. 1. 98
B. 1. 1. 94
L. 1. 1. 93

अथमेघशतैरिष्टा तथा बहुमुखैः ।
गवां कोट्ययुतं दत्त्वा विद्वद्भ्यो विधिपूर्वकम् ॥ ७४
राजवंशाश्रितगुणान्स्यापिष्यति रावणः ।
चातुर्वर्ण्यं च लोकेस्मिन्वे सौ धर्मं नियोक्ष्यति ॥ ७५

D₁₀ नावृष, V₄ चावृष, B₁ (m) 3 चावृष (for नावृष).
—For line 1 D₁ reads सत्यं सहे दिनासो न विमलस्य न चावृषा —(1. 2) N₂ दुर्मौले (sic) B₂ D₁₂ दु रिगो, B₂ D₁₀ दुर्गेना, D₈ दुर्गेतो (for दुर्गेतो). V₃ कृणो (for कृणो)
V₁ व्याप्यो B₄ D₁₂ व्याप्यो, D₈ क्षातो च, D₁₀ व्याप्यो (for व्याप्यो) D₁₀ 12 भवेत् (D₁₂ before corr. as in text) (for भवेत्) D₁₂ जन (for नत्.)]

—After line 1 of 126*, B₂ ins.

127* नापना नाप्यदामा च न च कोट्यरावणः ।

74 N₁ missing (cf. v. 1. 69) —^a D₈ जनिहोम*
(for सभवेत्) —^a D₈ वागेरि D₁ तदा M₄ सतो (for
तथा) V₂ missing, D₁₂ च (submetric) (for बहु-).
—^a M₄ damaged from कै: in ^a up to तं. —^a D₈
निर्मो (before corr. as in text) (for विद्वद्भ्यो) D₁₂ 11
S महालोके प्रयास्यति. —For 74*, S₁ N₂ V B₁ D₁ 2-3 7 8
-12 subst. *

128* गवां क्षतवह्मणां बहूनि म हि दास्यति ।

{ D₁₁ om द in सस्यति V₂ स प्र., D₂ च स, D₁₂ हि स
(by transp.) (for स हि.) }

—After 74, D₁ D₂ 2-3 12 S ins. *

129* जसंत्वेयं धनं दत्त्वा प्राज्ञेभ्यो महावता ।

{ G₁ (before corr.) M₄ जसंत्वेय. }

75 N₁ missing (cf. v. 1. 69). M₄ om. 75^{ad}. —^a
D₁ राजवंशदात्, —^a G₁ स्वापयिष्यति (corrupt). —For
75^{ad}, S₁ N₂ V B₁ D₁ 2-3 7 8-12 Subst. *

130* बहुमुखदांश्च राजा, स रावणो वै कथिष्यति ।

{ S₁ D₁ बहुमुखदांश्च, N₂ V₁ 2-3 B₁ D₁₂ 12 बहु (B₁ 2 3)
बती (for बहुमुखदां). D₂ 2-3 7 8 (for च). D₁₁ बहुमुखदां
(sic). N₂ V₁ 2-3 B₁ D₁₂ 12 रावो स (V₂ च). D₁ 7 रावो,
D₂ 2 रावो, D₃ राजव, D₄ राजो (for राज स). D₅ 7
D₂ 7 12 12, D₈ 11 (for वै). D₉ बतिष्यति, D₁₂ विराज्यति
(for कथिष्यति) }

—^a D₁ T₂ 3 G₁ M₄ चातुर्वर्ण्यं (for चतुर्वर्ण्य). —^a T₂
मियोदयति, S₁ N₂ V B₁ D₁ 2-3 7 8 स्वधर्मं (N₂ चर्म स,
B₁ चर्म स) व्यापयिष्यति. D₂ स्वधर्मं व्यापयिष्यति (hyper-
metric). M₄ स्वधर्मं सविरोदयति. —After 75, M₄ ins. :

131* महर्षे च तया प्रोक्ता गुणा, पुरातनैः ।

ते तमेकं रामायणं स्मरन् राममाभिजः ।

नैकस्मिन्पुरे षोडशमहर्षिदत्तदायकः ।

दशवर्षसहस्राणि दशवर्षशतानि च ।

रामो राज्यमुपासित्वा ब्रह्मलोकं गमिष्यति ॥ ७६

इदं पवित्रं पापघ्नं पुण्यं वेदैश्च संमितम् ।

यः पठेद्रामचरितं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ७७

मुच्यते ॥ महात्मानं रामं सर्वगुणारम् ।

इषामो युवा महातेजाः विद्वद्भ्यो बली । [5]

प्रजापतेऽथ रामस्तु राम रामेति वै नराः ।

प्रमुखाश्च विद्वद्भ्यो राम रामेति वै ध्रुवम् ।

[cf. lines 1 and 2 with 4 and 5 of 122*.]

76 N₁ missing (cf. v. 1. 69) —^a D₁₂ राम्यो
(sic) (for रामो). S₁ N₂ V₁ 2 B₁ 2-3 D₁₂ 10-11 'ह्यासौ
V₂ B₂ 'देवहः V₄ 'गम्यासौ (hypermetric). D₅ 'भित्वा
D₈ उभिया तु (for उपायिष्यति) M₄ ह्या राम्ये महावीर्ये..
—^a S₁ N₂ V B₁ (m as in text) —^a D₁₂ 10-11 'रिष्युः
M₄ तन स्वर्ग (for महालोके). D₁ D₂ 4 प्रयास्यति; G₁ as
in text (for गमिष्यति). —After 76, S₁ N₂ (N₂
missing) V B₁ D₁ 2-3 12 S ins. *

122* ॥ सर्वगुणारम्भः श्रीमान्निर्वाणः ।

यन्मां वृषति यासीके राम मुनिर्गुणैर्गुणैः ।

वारद्वयं च भूया यासीति रिदममर्षिह ।

देवर्षे च तया प्रोक्ता गुणाः पुरातनैः ।

तेषां ॥ समदयस्त्वं स्मरन् राममाभिजः । [5]

{ cf. lines 4 and 5 with 2 and 2 of 121*. —(1. 2)
V₂ वृषति (for श्रीमान्) V₂ श्रीमा *** दामम्. —(1. 2) S₁
यासीक, B₂ यासीति D₂ सः (for परि). —(1. 3) N₂
वारद्वयं च (hypermetric). —Before line 4, D₁₂ ins.
ref. वा (lacuna) f₁ (lacuna) वा (lacuna). —(1. 4)
V₂ वृत्, V₄ [च] (for वै). D₁₂ transp. सता and गुणः.
—(1. 5) V₂ 2, D₂ 7 D₁₂ तं (for तं), N₂ V₁ 2
D₁₂ 12 देवर्षे च तया च (for the prior half). S₁ 'f₁ t,
B₂ राणा (for समदयति). }

—After 76, D₂ M₄ ins. *

123* सर्वसारंस्त्वेषामुच्यते पञ्चमाम्बुम् ।

त्रिभिर्नरा रामोऽपि सर्वमजगत्तनुम् ।

वाचस्पत्योऽप्यावाः ह्यानुमद्युपायम् ।

रामो धर्मयुक्तो धेनुः प्रजापतिः नरदत्तमा ।

{ (1. 1) D₂ सर्वसारंस्त्वेषाम् (corrupt for the prior half).
—(1. 2) D₂ च रामः (for रामोऽपि). D₁ वानुमद्युपायम्
(for the post half) —(1. 3) D₂ सतापुता (for वाच-
स्पत्य). —(1. 4) D₂ अप्यावाः (for अप्यावाः). }

77 S₁ missing (cf. v. 1. 69). D₁₂ ins. ref. वृ
(lacuna) 2 (lacuna) च before 77. M₄ transp. 77
and 78. —^a D₁ 2-3 M₄ वाचस्पत्यं (for वाचस्पत्यं).

एतदाख्यानमायुषं पठन्नामायणं नरः ।
सपुत्रपौत्रः सगणः प्रेत्य स्वर्गे महीयते ॥ ७८
पठन्तिजो वायुपुत्रत्वमीयात्

सात्त्विकविषयो भूमिपतित्वमीयात् ।
वणिग्जनः पण्यफलत्वमीयात्
जनस्य शूद्रोऽपि महत्त्वमीया ॥ ७९

इति श्रीरामायणे वाल्मीक्ये प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

G 2 207
B 1 100
L 1 101

D1-77 चैत्र सुलाह, M₁ वेदन^o (for वेदैश्च समितम्) S₁
N₁ V B D₁ 10-13 इदमाख्याय (V₄ "नच्ये" मायुष्य वरास्य
(B₄ om वरास्य) बलवर्धने After 77^{ad} D₁ removes by
p₁ment स पुत्रपौत्रप्रभयो नरहृच्छादिमुच्यते । य इदं विदुषा
मन्ये पठेच्छायात्मनित् ॥ पठन्तिजो D₁ reads 77^{ad}
in marg (sec m) —^o D₁ पिबेद् (for पठेद्)

78 N₁ missing (cf v. 1 69) M₁ transp 77 and
78 —^o D₁ इदम् (for दण्ड) —^o D₂ 77 बुध (for
नर) —For 78^{ad} S₁ N₁ V B D₁ 10-13 subst

124° इदं पठन्सदा ध्याय पुण्यश्रवणरीतिं नमः ।

[N₁ V 1 3 B₁ 4 D₁ 11 13 om]

—^o S₁ N₁ V₂ 4 B₁ 4 D₁ 10 11 13 "पौत्र D₁ स्वपुत्र"
D₁ "पौत्रे (for सपुत्रपौत्र) S₁ N₁ V B₁ 3 D₁ 10 11 13
स्व (D₁ 13) नतो, B₁ सुनतै, D₁ भावेन, D₁ सगणे (for
सगण) —^o D₁ 4 7 7 स्वर्गलोके G₁ 3 3 व्येगे (for प्रेत्य
स्वर्गे) S₁ N₁ V B D₁ 10-13 नर कृच्छा (B₁ m. पापा)
द्वि (V₂ 4 B₁ 4 "म") मुच्यते, M₁ मेल येह व नंदति —After
78 B₁ ins

125° श्रोतव्यं च सदा सज्ज पुत्रसमीपकाणम् ।

य इदं श्रुत्वा हिल्ये वक्षसि परिकीरयेत् ।

शेषया ॥ सनातुगो नर कृच्छाद्विमुच्यते ।

[(1 3) सर्वतोऽपि प्रमुच्यते (for the post half in marg)]
B₁ cont S₁ N₁ (N₁ missing) V B₁ 2 4 D₁ 9-13 ins
after 78

126° रामायणमोषं च तन च शान्तिं भवेत् ।

य इदं विदुषा मन्ये पठेच्छायात्मनित् ।

[(1 1) V₂ 4 B₁ D₁ 11 मनेन V₂ 3 "तु (for मनेन च)
V₂ 4 B₁ D₁ [5] न (for second च) B₁ च भुन (for
भक्ति) V₂ मण्ड (for मनेन)]

—V₂ B₁ cont

127° म सर्वत्रियमाप्नोति प्रेत्य प्रवर्षिणी लीयते ।

[B₁ मण्ड (for मित्य)]

79 N₁ missing (cf v. 1 69) —^o V₂ वायुपुत्रत्वम्
V₂ [म] ययुषमयम् M₁ वायुपुत्रमयम् (for वायुपुत्रमयम्)
D₁ भावाद् (for ईषाद्) D₁ वृषभवमीयवात् —^o S₁

V₂ B₁ 2 4 D₁ 5 7 9 11 13 M₁ क्षत्रात्मयो, N₁ V₂ B₁ D₁
क्षत्रात्मनो V₂ क्षत्रात्मनो, D₂ क्षत्रात्मनो, D₂ क्षयाक्ष यो (for
साक्षत्रियो) D₂ [म] मी विनयवम् (for मृमिपतिवम्)
B₁ om (hapl) 79° —^o D₁ वणिग्जन (sic) (for
वणिग्जन) S₁ V₂ 4 (V₂ before corr) B₁ D₁ 5 7 9 10
11 13 G₁ 5 पुण्य^o, D₂ पुननन वम् (sic) (for पण्यफलत्वम्)
M₁ वेद्यो घनेतत्त्वमियापर हि —^o S₁ N₁ V B D₁ 11 7
9-13 श्रुत्वा हि (D₁ 13 "च) D₂ श्रुत्वा त जनस्य (for
जनस्य) M₁ श्रुत्वा पर सज्जितसुपैरि

Colophon N₁ fol missing —*handa name* All
MSS (except G₁) इत्यर्थे Dt D₂ 5 ins हरि ॐ before
इत्यर्थे S₁ N₁ V₂ 4 B D₁ 7 10 11 om श्री G₁ om
रामायणे Dt T₂ 5 G₁ 3 M श्रीमद्नाम —Before "काण्डे N₁
B₂ 2 D₁ M₁ 13 ins महर्षि (B₁ om महर्षि) वाल्मीकीये
आदिकाण्ये (N₁ om आदिकाण्ये) वनुर्विज्ञानिवाहयथा (M₁
आदिकाण्ये नारदवाक्ये वाल्मीकीये वनुर्विज्ञानिवाहिकाया) सति
ताया D₂ 6 वाल्मीकीये, D₂ 8 G₁ M₁ आदिकाण्ये (V₂ श्री)
वाल्मीकीये (D₂ 9 वा लीकीये आदिकाण्ये by transp) D₁
वाल्मीकीयवित्ति, D₁ T₂ 5 G₁ M₁ 5 (M₁ श्रीमद्) आदिकाण्ये
श्रीमद्, T₂ G₁ आदिकाण्ये नारदवाक्ये वाल्मीकीये (G₁
transp नारदवाक्ये and वाल्मीकीये) S₁ N₁ V B (B₁
om *handa name*) D₁ 2 5 6 आदि (D₁ 3 नयोप्या) काण्डे
—*Sarga name* S₁ N₁ V₂ 4 B₁ D₁ 10-13 नारदवाक्य
वाम (V₂ om नाम and after B₁ om नाम) समग्रवाक्य
(S₁ D₁ समग्रवाक्य N₁ B₁ 4 D₁ समग्रवाक्य (B₁ om.
अये) सर्ग, D₁ सर्ग, D₁ om. the portion after नाम
D₁ 12 सर्ग समग्रवाक्याय V₂ नारदवाक्यमप्ये नाम; D₂
कायतीर्ष नाम D₂ 14 S (except M₁ G₁ श्री) नारदवाक्ये
(D₂ 14 T₂ 5 G₁ 5 M₁ om नारदवाक्ये) सकेयो नाम (before
सके) D₁ 13 ins. वाल्मीकीये, D₂ 13 ins वाल्मीकीये (D₂
वाल्मीकीयस्त्वामना नाम D₂ काण्यवस्तुवादन नाम —*Sarga*
no (figures words or both) N₁ V₂ 4 B₁ D₁ 12
om both V₂ B₁ 4 D₁ 10 figures only B₁ आदि D₂ 11 S
प्रथम D₁ 12 इत्यर्थे (साम्पाद्य) ये (वा) दिं (का) दिं (नार) (र)
वा (क्य) ये (म) ह ( ) ना (म) प्र (म) न (स) मं Lacuna for
bracketed portion. —After Colophon G₁ concludes
with श्रीरामायणं समाप्तं नाम, G₂ 5 M₁ 5 concludes with
श्रीरामाय नम, G₃ concludes with श्रीये रामायनाय
नम

G. 1. 2. 1
B. 1. 1. 1
L. 1. 2. 1

नारदस्य तु तद्वाक्यं श्रुत्वा वाक्यविशारदः ।
पूजयामास धर्मात्मा सहस्रिण्यो महाशुनिः ॥ १
यथावत्पूजितस्तेन देवर्षिनारदस्तदा ।
आपृष्टैराभ्यनुज्ञातः स जगाम बिहायसम् ॥ २
स मुहूर्तं गते तस्मिन्देवलोकं शुनिस्तदा ।
जगाम तमसातीरं जह्नुव्यास्त्यभिदूरतः ॥ ३

2

1 $\tilde{N}_1$ fol missing for 1-13 ^{ad} (cf v l x. 1. 69) —
Before st 1, D₁₂ ins ref श्री (lacuna) लउ (lacuna)
च, T₁ s begins with $\tilde{N}_1$; T₂ श्रीरामर्षिज्ञानमः । $\tilde{N}_1$ —
S₁ तथा, $\tilde{N}_1$ ($\tilde{N}_1$ missing) V B₁ s (m as in B₁)
D₁ 10-11 [म य उदु; B₁ च तदु (for तु तदु) D₁ नारदोक्तस
महाशय. —^d] D₁ विद्वां पर (for विशारदः) —After
2^{ad}, S₁ (marg) $\tilde{N}_1$ ($\tilde{N}_1$ missing) V B D₁ s 10-11 12 ins :

125^{ad} वास्मीकि शिष्यमहितो विस्मयं परमे यवो ।

मनसैव च रामाय पूजां चक्रे महाशुनिः ।

[(1 2) D₁ एव (for एव) V₁ D₁ स, D₁ तु (for च).
V₁ D₁ "मनि" (for "शुनि")]
D₁ cont :

129^{ad} ते पावि शुभव. सर्वे स चावि शुनिपुंगवः ।

—^{ad}) S₁ reads ^{ad} in marg. D₁ s 7 G₁ M₁ शिष्यै
(for शिष्यो) Dt D₁ s G₁ M₁ Cgp "शुनि" D₁ 7^{ad} लमि. D₁
"शुनि" (for महाशुनिः). S₁ $\tilde{N}_1$ V B D₁ 10-11 तं चावि (B₁
तथावि, D₁ वास्मीकि.) शिष्यसहितो नारदः (S₁ "दः" प्रत्य
(D₁ "वि" पूजयत्

2 $\tilde{N}_1$ missing (cf v l 1). S₁ om. 2^{ad}. —^{ad}) B₁
(m, as in text) तथा हि; D₁ तथा च (for यथावत्). D₁
(before corr.) पुनिते (for पुनितः). —^{ad}) D₁ महर्षि
(for देवर्षि). $\tilde{N}_1$ V₁ s B₁ s D₁ s 10-11 ततः Dt D₁ s 9
T₁ G₁ s M₁ तथा, Cg as in text (for तदा). V₁ s B₁ s
(m, ong as in text) अथ नारदः (for नारदस्तदा). —^{ad})

S₁ $\tilde{N}_1$ V₁ s B₁ D₁ 10-12 तदापृष्टः Dt D₁ s M₁ आपृष्टो
(M₁ before corr "पृष्ट"); D₁ s 7 आपृष्टा च, T₁ G₁
आपृष्टा (G₁ before corr "पृष्ट") च, Cg k as in text (for
आपृष्टः) S₁ अभ्यनुज्ञाते; B₁ s अय (B₁ "तु") ज्ञातः (for
अभ्यनुज्ञातः). —^{ad}) M₁ जगाम स (by transp). S₁ $\tilde{N}_1$
V B D (except Dt D₁ s) जगाम विविधा V₁ s B₁ s
(m) D₁ s 12 निदु; D₁ "नि" जा शब्दे.

3 $\tilde{N}_1$ missing (cf v l 1). —^{ad}) V₁ D₁ s स मुहूर्तं
V₁ स मुहूर्तः D₁ s स मुहूर्तः (for स मुहूर्तः).
V₁ स मुहूर्तः D₁ s om. (for गते) $\tilde{N}_1$ C₁ : मुहूर्तं इति पाठम्

स तु तीरं समासाद्य तमसाया महाशुनिः ।
शिष्यमाह स्थितं पार्थे दृष्ट्वा तीर्थमर्कदमम् ॥ ४
अर्कदममिदं तीर्थं भरद्वाज निशामय ।
रमणीयं प्रसजाम्बु सम्भनुष्यमनो यथा ॥ ५
न्यस्ततां कलशस्तात दीपतां पल्लवं मम ।
इदमेवाग्राहिष्ये तमसातीर्थमुत्तमम् ॥ ६

कथितः । $\tilde{N}_1$ —^{ad}) D₁ देवलोकः T₁ (before inf l₁
corr) "रोकः" (for देवलोकः). S₁ $\tilde{N}_1$ V B D₁ s 7 10-11
दे (D₁ च) वल्लोकाय नारदे. —^{ad}) D₁ जाह्वयो (for "ध्यायु").
D₁ s 7 om, M₁ च (for तु). D₁ न दि, D₁ नदि (for
नदिस्ततः). S₁ $\tilde{N}_1$ V B D₁ 10-11 वास्मीकिर्मु $\tilde{N}_1$ "किमु",
D₁ s "कमु" पितृसमा.

4 $\tilde{N}_1$ missing (cf v l 1). —^{ad}) $\tilde{N}_1$ V₁ s B₁ s
D₁ 10-11 स च; D₁ s तदा; D₁ तसु; T₁ स ते (for स तु). S₁
स चरद (m sec m रम्ये) तीर्थमासाद्य, V₁ B₁ स पूर्ण
तीर्थमासाद्य; D₁ 11 12 वरं (D₁ "वद" तीर्थमासाद्य. —^{ad})
V₁ D₁ 12 तमसाया (for तमसाया) Dt D₁ s 4 s G₁ M₁ s
शुनिमरा (for महाशुनिः). —^{ad}) D₁ s 7 11 उपाय शिष्ये
पार्थस्य. —^{ad}) V₁ D₁ 7 तीरम् (for तीर्थम्) D₁ अर्कदमः
(sic) (for अर्कदमम्).

5 $\tilde{N}_1$ missing (cf v l 1). —^{ad}) S₁ $\tilde{N}_1$ V B
D₁ 10 11 नि. (D₁ 11 नि) दक्षिणम् D₁ न कर्दमम् D₁ s 7
नि कर्दमम् D₁ निस्तारैराम् (sic), M₁ निस्तारैराम् (for
अर्कदमम्) V₁ तीरं (for तीर्थ). —^{ad}) $\tilde{N}_1$ V₁ s B₁ s
D₁ s 7 11 M₁ भारद्वाज, D₁ भारिस्तामम्. —^{ad}) S₁ $\tilde{N}_1$
V B D₁ s 10-11 पुण्यं चैव (for रमणीयं). S₁ $\tilde{N}_1$ V₁ s B₁
D₁ s 7 10-11 प्रत्यक्षं च, V₁ परिषे च (for प्रसजाम्बु). —^{ad})
S₁ $\tilde{N}_1$ V B D₁ s 7 10-11 सजगतां यथा मनः (D₁ मनो
यथा by transp). —After 5, S₁ $\tilde{N}_1$ ($\tilde{N}_1$ missing) V
B D₁ s 6 7 10-11 ins. .

130^{ad} इदं तीर्थसमे शिष्यं मुञ्चके वृत्तमापुञ्चम् ।

[$\tilde{N}_1$ इतं (sic), D₁ इतं (for इतं) $\tilde{N}_1$ V₁ s B₁ D₁ s 10 11
दीर्घः; D₁ 11 "ते" (for दीर्घः). $\tilde{N}_1$ V₁ s D₁ s 7 11
शौचं, D₁ शौच्यं, D₁ शौच (for शौच). V₁ पुण्यमिदं शौच्यं
(for the prior half). D₁ सत्तः, D₁ सत्तः (for गत्तः).
D₁ शुष्यं, D₁ शौच्यं (for एष्यं).]

—After 130^{ad}, D₁ ins. 6^{ad} as in S₁ with variant
शो for शीर्ष.

6 $\tilde{N}_1$ missing (cf v l 1). S₁ $\tilde{N}_1$ V B₁ s D₁ s 10 11
om 6^{ad}, B₁ D₁ transp. 6^{ad} and 6^{ad}. —^{ad}) D₁
रिष्यता; D₁ जलया (for न्यस्ततां). D₁ कुरुते (for
कलशम्). B₁ D₁ s 11 वाह्यः D₁ तीर्थं (sic), T₁

एवमुक्तो भरद्वाजो वाल्मीकिं महात्मना ।
प्रायच्छत मुनेस्तस्य वल्कलं नियतो गुरोः ॥ ७
स शिष्यहस्तादादाय वल्कलं नियतेन्द्रियः ।
निचचार ह पर्यस्तत्सर्वतो विपुलं वनम् ॥ ८
तस्याभ्याशे तु मिथुनं चरन्तमनपायिनम् ।

ददर्श भगवांस्तत्र कौञ्चयोद्यारुनिःस्वनम् ॥ ९
तस्मात्तु मिथुनादेकं पुमांसं पापनिधयः ।
जधान वैरिनियो निपादस्तस्य पश्यतः ॥ १०
तं शोणितपरीताङ्गं वेष्टमानं महीतले ।
भार्गो तु निहतं दृष्ट्वा स्त्राप्त कल्याणं गिरम् ॥ ११

G. 1. 2. 16
B. 1. 2. 11
L. 1. 2. 14

damaged, Ts घान (sic) (for तात) Ds कलसादाय
(sic) (for कलसादान्) —^a Gs M: s Ctp वल्कल
(Ms sec m as in text) D: s 7 transp वल्कलं and मम
Ms वल्कल दीपतो मम, Ms दीपेनो मम वल्कले Bs D: s
transp ^a and ^a —^a S: Ns V B Ds 10-12 अस्मिन्
(for इदम्) Vs विग्न (for [ज] यव) —^a Ds दीपम्
(for दीपेम्) S: Ns V B Ds 10-12 तीर्षेदे तमसावले
(D: s 12) —After 6 S: N (Ns missing) V B Ds 10-12
ins, while D: s 7 ins. after 6 ^a

131* वल्कलं रविहस्ताय शीघ्रमेष्टाश्रमायुन ।

यथा कलावयो न स्वात्पया साधु पिपीयथा ।
[[(1 x) D: s 12 वलने Vs सव (for रवि) Dr reads for
1 x रविहस्ताय शीघ्र मेष्टाश्रमायुन —(1 2) D: s 7
कालावयो यथा (by transp) Vs नीतिर् D: s 12 साधो (for
साधु)]

7 N: s missing (cf v. 1 x) Ms om 9 —^a Ds इहने
(for इहने) —^a Ts वाल्मिकेन, Ms वाल्मीकेन —^a Gs
Ms s वल्कला (here and elsewhere below) Ts निधयं
(for निधयो) Gs Ms हुने (for गुणे) —For 7, S: N
(Ns missing) V B D: s 10-12 subst.

132* भुतेर्वचनप्रीतिं पुनरागम्य पापमात्र ।

आनीय वल्कलं तस्मै गुरवे प्रलयेदवत् ।

[[(1 x) Vs सवुरे, Ns Vs B D: s 10-12 transp
आनय (Ns Vs Bs (m. sv) D: s 10 and पुनर Ns Vs B
D: s 10-12 om च Vs पुनरागतवत् (for पुनरागम्य च)
D: s 10-12 आगम्य —(1 2) D: s 10 चापि D: s 7 चापि (for
तस्मै) Vs च नि, Vs [अ]मे न्वं Vs Bs प्रलयादवत् (Bs m
पादवत्) Vs प्रतिपादय (for प्रलयेदवत्)]

8 N: s missing (cf v. 1 x) —^a Ds ७ आदा * —^a
S: Ns V B Ds 10-12 परिपाव च (Bs m पाव) वल्कलं,
D: s 7 स्वात्वा च स (D: s 7) मदाशुभि, Ms वल्कले नियतो
मुनि —After 8^a, S: N (Ns missing) V B D: s (except
Dt Ds 10-12) ins

133* सवगाश्रय बले स्नाया जहा जघ्न च वायवत् ।

तर्पयि वा च विधिबलितोऽन भिदुदेवता ।

[[D: s 7 om 1 x —(1 2) D: s 7 तु (for च)]
—^a D: s 7 निरिक्षन्त, D: s निक्षन्त, Ms र्ह पश्यन्
(for र्ह पश्यस्तव) S: Ns V B Ds 10-12 निरीक्ष V: s
Ds 10 द्यमाणो व्यपद्य (Ds 10 निचरन् D: s 10 om 8
up to ददर्श ins 9 —^a) Vs Bs सई वत्, D: s तर्पयै

(for तर्पये) S: Ns V B Ds 10-12 तमसा (D: s 12) ता
(for विपुले) Vs Bs (m. orig as in text) जले, Vs
सई, D: s 10 च सा (for सई)

9 N: s missing (cf v. 1 x) D: s om 9 ^a and
partially ^a (cf v. 1 8) —^a Ds तदभ्यासे, Ms तमभ्यासे
(for तमसा) Ms स (for तु) S: Ns V B D: s 10-12 12 12
सत स तमसा (Dr तमसा) निरे (Vs 9 D: s 7 व्य)
चरन्त (Ns Bs m D: s 10 रन्त, Bs D: s रन्त) मीन
(D: s 12) वत् (D: s 12) वत् —^a S: Ns V B D: s 10-12
श्री (Vs 10, D: s om 10) च (Bs m, D: s om 10) पोत्
(for भगवांस्त) —^a S: Ns V B D: s 10-12 मिथुनं
(for गौत्रापोत्) S: s सुददर्श, Vs 10 B D: s 10-12
ददर्श (D: s 10) Vs विददर्शन, Dt Ds 10 निददर्श (for
चादनि स्वन)

10 N: s missing (cf v. 1 x) —^a S: Ns V B
Ds 10-12 च, Ms स (for तु) —^a Ds मुख्य (for पुमांस)
Ds (before cor) पारि (for पार) S: Ns V B Ds 10-12
मागत्यानुपस्थित —^a S: Ns V B Ds 10-12 बद्धावुद्यो,
D: s 10 सीरनिलय (D: s 10) D: s कश्चिद्वायुको, Ms पाप
(for त्रैलोक्य) —^a D: s om निपाद S: Ns V B D
(except Dt Ds 10-12) Ms मुनि (D: s 10) चपि, Ms Ms
वृत्ति (for तव पश्यत्) D: s दृष्टु (crossed)
सद्विधौ (submetric)

11 N: s missing (cf v. 1 x) —^a D: s 7 हं रवि
विपयो —^a Ns Vs 10 B Dt Ds 10-12 वेष्टमानं, Vs
रुममाय, Gs as in text (for वेष्टमानं) Vs तल (ong
as in text) (for महीतले) —After 11 ^a, D: s 7 ins

134* ददर्शावस्थितप्रागे रिवदस्य यथावल्कलम् ।
[[D: s 10 (sic) D: s 10 (for निदत्त)]
—^a D: s 7 त, Ts च Ga [ज] च, Ms 10 f hn sec
m, Ms [ज] च (for तु) D: s निहिर् (for निदत्त) Ds
भार्गोवत् हव दृष्टु —^a D: s 10 विललापात् Ds त, Ds
न (sic) या निरा Ms रोद कल्या निर, Ctp खेपरिभ्रमा
—For 11 ^a, S: N (Ns missing) V B Ds 10-12 subst

135* दृष्ट्वा भौमी कोदारां कलसं खेपरिभ्रमा ।
[[Ns Vs 10 (for भौमी) S: Vs Ds 10 स्त्रा (D: s 10) त
(for रोद) D: s कलस (for कलस) S: Bs 10 भ्रमा Vs भ्रमन्,
Vs भ्रमन् Bs (m) खरीभ्रमन् (ong खरीभ्रम), D: s
परिभ्रमन् D: s खेपरिभ्रम D: s खरीभ्रमा (for खेपरिभ्रमा)]
—After 11, Dt Ds 10-12 (except Ms) ins

Picture 2

Yama he gives a curse to the Neph

मा विषाद् मान्धातुव्यसमम् "पावन्ती संम ।
यत्कालमिष्यतादसवपी कप्तमोदितम् ॥ I ३ १५

G 1 2 27
B 1 2 25
L 1 2 27

पूजयामास तं देवं पाद्याध्यासनन्दनैः ।

प्रणम्य तिथिरचैनं शृङ्गानामयमव्ययम् ॥ २४

अधोपनिश्य भगवानासने परमाचिंते ।

वाल्मीकये महर्षये संदिदेशासनं ततः ॥ २५

उपविष्टे तदा तस्मिन्साक्षात्क्षोभिताग्ने ।

तद्वतेनैव मनसा वाल्मीकिर्ध्यानमास्थितः ॥ २६

पापात्मना कृतं कथं वीरग्रहणमुद्रिना ।

यस्तादृशं चारुतरं क्रीञ्चं हन्यादकारणात् ॥ २७

शोचनेन मुहुः क्रीञ्चोऽसुपशोकमिमं पुनः ।

जगान्तरगतमना भूत्वा श्लोकप्रयाणः ॥ २८

also) (for अथ त दृष्ट्वा) —^a) T₁ सहतो (sic) (for सहसोपाय) N₁ illeg V₁ चाप्रत, D₁ चाप्रत (for चाप्रत) D₂ सहवात्पाय परमिन् —^c) S₁ N₂ V₁ 2.4 B₁ 2.4 D₂ 10 12-14 T G 2.4 M₁ प्रणनो, Cg t as in text (for प्रणनो) V₁ तस्मै, D₁ ब्रह्मा (as in text also) (for भूत्वा) —^d) S₁ तस्मै, V₁ भूत्वा (for तस्मै) B₄ (marg. orig as in text) तस्मै भूत्वा (by transp) V₆ 'तस्मै', D₂ 'तस्मै', D₁ illeg (for 'तस्मै') (for 'तस्मै')

24 D₁ om 2.4 (cf v 1 22) D₂ 7.9 transp 2.4 and 25^{ab} D₂ transp 2.4^{ab} and 25^{ab} —^a) D₁ illeg (for पूत) S₁ N V B D₂ 3.9 7.9 10 12 13 V₆ चैत्रे (D₁ चैत्रे by transp) न (for त देवे) D₁ पूजयामास चैनं (submetric) —^b) N₁ illeg after पाया V₁ पायापरित (for also) न V₂ D₂ पायापरित D₁ 'प्या' सन्वदने, D₂ 7.9 पायापरित (D₁ 'प्ये') स्तुतिम् —^c) After 24^{ab} M₁ ins 25^{ab}, which is repeated in its proper place —^d) D₁ illeg प्र to वि S₁ पूर्णतो, N V B D₂ 10 12 13 प्रण (N₁ illeg) लो, G₄ M₁ प्रणसे (for प्रणय) D₂ वारि, D₁ M₁ वारि, D₂ वैव (for चैत्रे) —^e) V₁ D₂ 11 दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) D₂ [अ]गमनम्, D₂ [अ]नाम* (for [अ]नामयम्) D₁ अपय (sic) D₁ 11 व्यय, M₁ अव्यय (for अव्ययम्) D₂ 11 पुष्ट्वा जेव निरायम् Cn g t as in text Ck Ck अव्यय व्ययो कम्पादिनाशान्तविकारा .. ।

प्रथमं स्वागतमनमयत्वा स्वामिनिमित्तनामय शृङ्गा ।

25 D₂ 7.9 transp 2.4 and 25^{ab} D₂ 2.4^{ab} and 25^{ab}

—^a) N₁ B₁ (out in) तयो (for अधोपनिश्य) —^b) V₁ परमाचिंत, G₁ 'मिंते (for परमाचिंते) —^c) For 25^{ab}, D₁ subst D₂ 7.9 ins line 2 after 25^{ab}

245* स्वयं स्वयंभूः भगवानासने परमाचिंते ।

ऋतुगाम्यचित्ता सस्यगाम्यसाधके वितामह ।

[(1 2) D₁ जन्मवित D₂ अज्ञा (sec m orig जन्म) (for अज्ञाचिंते) D₂ 7.9 वारसे (for वितामह)]

N₁ illeg after वाल्मीक up to ^d) D₁ partially illeg —^a) V₁ वाल्मीक्य (for 'कये) S₁ अज्यासनं, N₁ V₁ 2.4 B (B₄ orig) D₂ 10 12 13 [अ]ज्यासन स (N₂ V₁ 'स, D₂ 'च' V₁ B₄ (m) [अ]ज्यसो ब्रह्मा, Dt D₂ 8 Ct च कपये, D₁ [अ]ज्यासनं स्व, D₂ 5 आसन स्त, Cg as in text (for महर्षये) D₁ वाल्मीकिर्ध्यानम स्व, D₁ M₁ वाल्मीकिर्ध्यानम स (submetric) —^b) S₁ सं दिदेशासन, N₂ V₁ 2.4 B (B₄ m as in text) D₁ 3.9 10-12 M₁

दिदेशासनत, V₂ om स, D₁ विदेशासनत, D₁ 4 दिदेशा* (for संदिदेशासन) M₁ तदा (for तत) —^c) After 25 D₁ D₂ 1.9 11 S (except M₁) ins

246* ब्रह्मा सममुत्थात सोऽप्युपावितदासने ।

26 * D₁ उपविष्ट, D₂ 11 उपविष्टो, V₁ उभविष्ट (for उपविष्ट) S₁ N₂ V₁ B₂ D₁ 3.9 12 13 ततस्तस्मिन्, N₂ V₁ B₄ [स्मिन्] स्तु, V₁ च ततस्तस्मिन् (hypermetric) V₆ B₁ D₁ 11 स्तु स्तस्मिन्, M₁ च तस्मिन् स (for तदा तस्मिन्) —^b) N₂ V₁ D₁ वितामह (for वितामहे) —^c) V₁ तद्वतेनैव, D₂ 'तेनैव (for तद्वतेनैव) —^d) S₁ 'रुदित, D₁ 'मास्थित (for 'मास्थित)

27 S₁ N V B D₁ 3.9 7.9-12 M₁ transp 27 and 28 —^a) G₂ 'मान (for पापामना) S₁ N V B D₂ 10-12 कृत पापामना (by transp) D₁ 7.9 कृत कृत पापामना वै (D₂ च पापामना) —^b) S₁ N₁ V₁ 2.4 B D₂ 10 12 13 व्यय (N₂ को) विना (V₁ om ना) वास* (V₂ 'नाम' B₁ 2 'नामै' B₁ (m orig as in text) 'नमै') V₄ व्यापेयम् —^c) D₁ 3.9 11 निषादेनाल* N₁ illeg for ^d) —^d) D₁ 3.9 12 यत् Cg as in text (for यत्) D₁ चारतर, D₁ 'च' M₁ 'रुपे (for चारतर) S₁ यत्तकामानुरं क्रीञ्चम्, N₂ V B D₂ 10 12 13 यत्त (V₂ repeats य, N₂ V₁ B₄ D₁ 10 'स्तु) चारुत्तर (V₁ 2 B₁ 'च' V₁ D₁ 12 'चर, D₁ 'भय' क्रीञ्चम्, D₂ यत्तत्त चारुत्तर (sic) D₁ 11 यत्त क्रीञ्च चारुत्तरम् —^e) D₁ 3.9 M₁ वप्ने क्रीञ्च (for क्रीञ्च क्रीञ्चम्) S₁ N₂ V B D₂ 10-12 अवधीचन (V₁ 'क्ता, B₂ m D₁ om स, D₂ 'दास' कारणात् (S₁ N₂ V₁ B₄ [B₂ m as in text] D₁ 10 'ण)

28 S₁ N V B D₁ 3.9 7.9-12 M₁ transp 27 and 28 —^a) S₁ N₂ V₁ B D₁ 3.9 7.9-12 M₁ शोचश्चि* V₁ शोच यश्चि ता, V₂ शोचयश्चिवा, Dt D₂ 'पुन D₁ शोचश्चि*, D₂ शोचश्चि स ता, G₄ 'शेवमुप, Cg as in text (for शोचनेन मुहुः) V₁ D₁ शोचश्चि D₂ शोचश्चि (for शोचोश्चि) —^b) S₁ N₂ V B D₂ 10-12 तत् N₂ M₁ उप (N₂ तत्) शोचश्चि (for उपशोचश्चि) V₂ 4 B₁ हृ (for हम्) Dt D₂ 8 जयो M₁ मुनि (for पुन) D₁ 3.9 ततेवाथ पुन पुन, D₂ ततेवाथ विविचयत् After 24^{ab} M₁ ins 28^{ab} —^c) S₁ N V B D₁ 3.9 7.9-12 जगदान्तर्गतम्, Dt D₂ 8 पुनस्तत्तत् D₁ जगदान्तर्गतमना भूत्वा M₁ (both times) तयो चातर्तत् —^d) D₁ 10 हुञ्च, M₁ (before corr) भूत्वा (for भूत्वा) S₁ शोच*, V₆ शोच* (for शोचपायम्).

तमुनाच ततो ब्रह्मा प्रहस्तमुनिपुंगवम् ।
श्लोक एव तस्या ब्रह्मो नाम कार्या विचारणा ॥ २९
मच्छन्द्रदेवं ते ब्रह्मन्मृच्छतेयं सख्यती ।
रामस्य चरितं कृत्स्नं पुरु तन्मृषिमत्तम् ॥ ३०
धर्मस्मिनो गुणततो लोके रामस्य धीमतः ।
श्रुतं कथय धीरस्य यथा ते नारदाच्छ्रुतम् ॥ ३१

रहस्यं च प्रकाशं च यद्वृत्तं तस्य धीमतः ।
रामस्य सहमौमित्रे राक्षसानां च सर्वशः ॥ ३२
वैदेहाथीरं यद्वृत्तं प्रकाशं यदि वा रहः ।
तच्चाप्यनिवृत्तिं सर्वं मिदितं ते भविष्यति ॥ ३३
न ते वागमृता काच्ये कचिदत्र भविष्यति ।
हुरु रामकथां पुण्यां श्लोकद्वयं मनोरमा ॥ ३४

G 2 2 39
B. 1 2 36
L. 1 2 39

29 ^a) Di-2 7 9 Ms प्रहस्य (for प्रहस्तम्) S₁ N V B
Ds 10 12 13 सत्तम (for पुण्यम्) —After 29^a S₁ N V
B Ds 10-12 13 ms

147^a) नह्ये यद्य प्रोक्तस्त्वया मौञ्जराधाय ।
[D₁ वर (sic) (for यद्य) B_a "मिन (for "नय)]
—^a) S₁ N V B Di Ds 12 Ct पुत्रास्त्वय, Di-2 9 एष",
D₁₀ पुत्रास्त्वय Ms पुत्रस्त्वया, Cg as in text (for पुत्र त्वया)
D₁₂ श्लोक स चास्त्वय वष C₁ श्लोक इदानीमपि श्लोकव्याजेन
त्वया श्लोक एव बद्ध, C₂ श्लोक एव त्वया इति वादेरि यमोक्त्य
पुत्राय त्वया बद्ध C₁ S₁ N V 12 2 3 B-4 D₁₁ 12 Ms
तत्र वाप्यस्य शोचत, V₂ B₂ तत्र वाप्यमरोपत, Di-2 7 9 12
तस्य वाप्यस्य (D₂ जीवस्य, D₇ वाप्यस्य, D₉ चाप्यस्य)
शोचताम् (D₁₁ न) D₂ [5] भूवाप्यस्य शोचत

30 ^a) S₁ N V 1 2 4 B-4 Ds 9 7 9 11 12 स्वच्छन्द्रम्, B₁
सच्छन्द्रम्, D₁₂ स्वच्छन्द्र, Cmgkt as in text (for
सच्छन्द्रम्) —^a) B₂ (m) प्रद्वयेय D₁₂ स्वास्वती (sic)
—^a) N₁ प्रद्वय (as in text also) D₁₁ S (except
Ms.) Cg सर्व (for कृत्स्न) —^a) V₂ B₂ सत्तम (for
सत्तम) D₂ कुद्वय मुनिपुंगव

31 ^a) N₁ धर्मात्मनो गुणतो (sic) —^a) N₂ V₂ D₇
लोक S₂ B₂ (after corr as in text) Ds 9 10 12
लोक D₂ लोकतामस्य (for लोके रामस्य) —^a) N₁ V₂
B-4 Ds 9 9-10 प्रथय, V₂ B₂ प्रथय, D₁ प्रसिद्ध Cg as
in text (for कथय) S₁ N V 2 3 B D₁-2 3 9-10 G₂
Ms रामस्य, D₁₄ T₁ G₂ M₂ 2 धीरस्य, Cg t as in text
(for धीरस्य) V₂ रामस्य चरितं कृत्स्न (cf 30^a) D₂
रामस्य सप्तहावस्य —^a) D₁₁ यदा (for यथा)

32 ^a) V₁ विहस्य च, V₂ B₂ 7 रहस्य (for रहस्य च)
S₁ D₁ 11 प्रकाशय, V₂ B₂ D₇ प्रकाशय (for प्रकाश) —^a)
S₁ N V B-4 D₁-2 3 7 9-10 Ms सप्तहावस्य, B₂ सहसा
यस्य, Cg as in text (for सहसौमित्रे) —^a) D₂ राक्षसाना
च र च सर्वदा (hypermetric)

33 ^a) M (except M₂) Cg [अ]पि (for [पु]य) S₁
वृत्तत, G₂ चरित (for यद्वृत्त) —^a) G₂ प्रकाशयति नारद
—After 33^a, D₁ 7 9 11 ms while S₁ N V B
Ds 10 12 13 ms after 33

148^a) सदाशिव सदाशिव दत्तारवेण यत् ।
भासित भासित चैव गतं यच्चाप्यनुष्ठितम् ।

[Cf I 2-3 of 154^a—(1 x) V₂ 3 सदाशिव (for सदाशिव)
N₂ B₂ D₁₂ 12 सदाशिव सदाशिव (by transp) D₂ सदाशिव
सदाशिव (hypermetric) D₂ सदाशिव सदाशिव (for the prior
half) D₂ om n in सदाशिव V₂ 3 B₂ D₂ 11 च (for यत्)
—(1 2) V₂ 3 सदाशिव (before corr as in text) हसित
(for भासित) S₁ N₂ V₂ B₂ D₂ 11 12 मत, V₂ 3 हसित, D₂
हसित, D₂ 12 तैव (for गत्) V₂ 3 वाच्य, B₂ तव, D₂ वत्, D₂ 9
चैव (for यत्)]
B₂ 1 cont

149^a) सर्वं विदितमेतत्ते मन्त्रसाक्षाद्विनिवृत्ति ।
[B₂ यत्तन्मात्र]

—After 148^a N₂ V₂ B₂ (after 149^a) D₁₀ 11 12
repeat 33^a —^a) N₂ V₂ B₂ (all both times) D₁₀ 12
(both second time) G₂ Ms यत्त, D₂ 12 यत्त, D₁₁ (first
time) यत्त (for यत्त) S₁ N₂ V₂ 3 B₂ (m as in
text) D₂ 3 9-10 [अ]विषय (for [अ]विनिवृत्ति) N₂ B₂
D₁₀ 11 12 (second D₁₁ first time) किंचिद् (for सर्व)
—^a) B₂ वेदित (for विदित) V₂ वत् (for तैव) —After
33 D₁-2 9 10 ms S₁ N V B Ds 10-12 ms after 40

150^a) धर्मैकामर्षधर्मद्वयं बहुषि नार्थवित्तरत् ।
समुद्रमिव रत्नाढ्यं श्लोकभूतिरसामयम् ।

[Cf I 11 12 of 154^a and I 12-13 of the passage
given m App 2 (No 2)—(1 x) N₁ alleg after यथादे
up to 2 in the prior half N₁ transp कम and अय in यथा
कामाथ N₂ V₂ B₂ 4 सवुक् D₂ संवय (for सवद्वय) S₁
वित्तर B₂ (m orig as in text) भासित (for वित्तर)
—(1 2) B₂ D₂ समुद्र दत्त D₁₀ om विव (for समुद्रमिव)
D₁₂ रत्नाढ्य (for रत्नाढ्य) N₂ V₂ D₂ 10 11 12 श्लोक (for
श्लोक) B₂ पतयय (for रत्नाढ्य)]

34 B₂ om (hapt) 34^a —^a) D₂ वयने (for
वयने) M₂ गान्धे (sic) (for कान्धे) D₂ कचिद् (for
कचिद्) G₂ वत्त (for वत्त) S₁ N V B-4 D₁ 10-12
transp कान्धे (S₁ कचिद्) and कचिद्वत्त —^a) N₁ alleg
(for कुहुरा) N₂ V₂ 3 B (B₂ m orig सुपुत्रा) D₁-2 7 9
T₂ M₂ दिव्या, Cg as in text (for पुण्या) D₁₁
कुलवसकथा पुण्यं (sic) —^a) S₁ वयत्त V₂ श्लोक, D₁₁ श्रुता
(for श्लोकवत्त) M₂ हरा (for यमोरमा)

श्रुत्वा वस्तु समग्रं तद्वर्मात्मा धर्मसंहितम् ।
व्यक्तमन्येषते भूयो यद्वृत्तं तस्य धीमतः ॥ १

उपसृश्योदकं सम्पद्भुनिः स्थित्वा कृताञ्जलिः ।
प्राचीनप्रेषु दर्भेषु धर्मेणान्येषते यतिम् ॥ २

G. 1. 3. 2
B. 1. 3. 2
L. 1. 4. 2

Ñi Va Bz Ds 1-7 *धीरिति; Bz *धीः परो Dt Ds *द्वर्तनः; Ds *दुर्मधीः (for वदामीधुनिः). —After 42, Dt Ds 6-10 11 S (M after 40) ins. 44*

[तदुपगतसमाप्तस्यधियो
सममपुरोपनतार्थवाक्यबद्धम् ।
श्रुत्वाचरितं मुनिप्रणीतं
वृत्तारितस्य धर्मं निजामवधम् ॥]

[(1. 3) Ds निजामय त्वं (for मुनिप्रणीतं) —(1. 4) Ds om ति 11 वदामिस्त्वत् Ds मुनिप्रणीतं (for निजामवधम्)]

Colophon. —Kānda name Before Kāṇḍa name, Ñi ins रामायणे; V1 3 4 Bz Ds 6 7 10-12 इत्यादि रामा; Va Ds इत्यादि श्रीरामा; Bz इत्यादि रामायणे महापुरुषमीरये; Bz इत्यादि रामायणे वाक्मीरये वादिवाक्ये, Bz इत्यादि रामायणे वदुर्वादिनाहवदा; Dt Ds 1-2 इत्यादि श्रीरामायणे वाक्मीरये, Ds इत्यादि श्रीरामायणे; Ds T G M 1-2 इति श्रीमद्, M इति Ñi Va Ds 10 om Kāṇḍa name Śi V1 3 B Ds आदि, Ñi Dt Ds 6 7 10 11 12 S काल* (as in text), Ds अयोध्या* —Sarga name Dt S om Śi Bz ब्रह्मासिगमने; Ñi V1 3 Bz Ds 10-12 ब्रह्मासिगमने, Ñi Va ब्रह्मासिगम, Ds वत्सपादने, Ds 1 2 काव्यवत्सपादने: (Ds *), Ds काव्यासिगमने. —Sarga no (figures, words or both). Śi Ñi V1 3 Bz Ds 1 2 3, V2 Dt Ds 2 द्वितीय, Ds 6 both (as in text) Ds ह वै मा ने एमी ये दिव्ये तु हा सा वया हि वा दि हे ह्य मा वा द्वि व, (After each letter lacuna) —After Colophon, Ds mentions No 128 Gs conclude with श्रीरामाय नम्; Gs with श्रीमते रामानुजाय नमः; Ms with श्रीरामाय नम्.

3

Before Sarga 3, (which is the 4th Sarga in the following MSS) Śi Ñi V B Ds 12-13 add one Anukramani Sarga (Corrosive add adds after the 3rd Sarga) giving the contents of all the 7 Kāndas in detail. Some of the st om m Sarga 3 of the above MSS are found in the additional Sarga relegated to App x (No 1) Their variants are given there. M1 begins the 3rd Sarga from st 3 St 1 and 2 along with the additional passages thereafter are read in the beginning of the 4th Sarga. Tz begins with श्रीरामचन्द्राय नमः. 1.

1 4) Dt Ds धर्माधिपदितं हिं. Ct. धर्माधिनि
त्रिवर्गोपलक्षणं फलत्वेन तसंहितं । हिं मोक्षफलदम् । Ct —*)
M1 तत्र तत्रत. (for तस्य धीमतः). —For 1, Śi Ñi V B
Ds 1 3 7 8 (1 x for 1 2 and om. L 2) 11 subst. ;

152* इत्यादि कान्यवीर्यं देवर्षिनामदायि ।
लोकाद्विन्द्य भूयश्च चरितं चरितवतः ।

[(1. 1) Bz नहरे (marg. as in text) (for देवरे).
Śi Ds 1 3 7 11 12 मुनि (for त्वि). —(1. 2) Śi येनम्, Ds
लेकम् (for लेकाद्). V2 वपि (for वृत्त). Ds लेकान्वेष्य-
मत्स्य (for the prior half) Ds 7 विलस, Ds विलस (for
चौन). V2 ज्ञान, Ds य कन* (for चरितवत्). V2 वपि
मृत्तेजम् (for the post. half)]

2 Va Ms om 2. —*) Ds तस्यी (for शिखा). Gs
मुनितामिपत विदे Ds om 2 4. —*) V2 [म]यमेण (for
दर्भेषु) —*) Śi Ñi Bz Ds 1 2 7 11 12 काव्यस्य (for
यमेण) Śi [अ]न्येष्वप्य V2 [अ]न्येष्वप्य, Bz [अ]न्येष्वप्य
(sic), Ds 1 2 7 11 12 Gs कान्येष्वप्य (Ds *मो), Ds अन्येष्वप्य।
Ds अविपश्यते, Gs अ*पश्यते (for कान्येष्वप्य). Ds 1 2 7 12 (Ds
*त), Ds सति; Ds नति (for सतिम्) —After 2, Śi Ñi V1 3 Bz Ds 1 2 7 11 12 ins, Ñi V1 Bz Ds
subst for 2 4

153* तपोवलेन वाचिन्द्य चरितं चरितवतः ।

[V1 तपोव, V2 तपोवने (both submetric) Śi Ds
चरितेन च वेन्या (for the post. half)]
—After 2, Dt Ds 1 2 7 11 S ins

154* रामलक्ष्मणसीतासी राक्षा दशरथेन च ।

समाख्येण सराक्षेण यथाहं वदं त्वत्तव ।

हृदिनं भारितं चैव यतिषां यद्य चेतिनम् ।

तस्यै चरितवलेन यथात्र व्यपश्यति ।

कीर्तनीयेन च वदा कथाहं कथा वने । [5]

सत्यसत्वेन रामेण तस्यै चरितवलेन ।

तत्त वदति धर्मात्मा तस्यै चरितवलेन ।

पुत्रा वदति शत्रुवत् पाण्डवामलं यथा ।

तस्यै चरितवलेन वदा धर्मेण स महाश्रुति ।

अभिरामस्य रामस्य चरितं कर्तुमुद्यत । [10]

कामाद्युत्पत्त्युक्त धर्माद्युत्पत्त्युत्तरम् ।

ननुद्विन्द्य रत्नाद्य सत्येष्टुमिन्दोदरम् ।

न यथाकथितं पुनं तदप्येनं महाश्रुति ।

श्रुत्वास्त्य चरि । चकार भावावधुनि ।

[M1 om lines 3 Ts om line 4 For 1 2 3
cf 148* —(1 2) 1 2 यद्वृत्त तस्य धीमतः (for the post.

G 1 3 3
B 1 3 10
L 1 4 3

जन्म रामस्य सुमहदीर्यं सर्गोक्तताम् ।
लोहस्य प्रियतां क्षान्तिं सौम्यतां सत्यशीलताम् ॥३॥
नाना चित्राः कथाश्चान्या मिथामित्रसहायने ।
जानक्याश्च मित्राहं च धनुषश्च निभेदनम् ॥ ४ ॥
रामरामविवादं च गुणान्दाशरथेस्तथा ।
तथाभिषेकं रामस्य कैकेय्या दुष्टभासताम् ॥ ५ ॥

half) —(1 3) Dt Ds १० वाक्य (for वाक्य) —(1 5) Dt Ds ११ १४ च तथा Gs M३ चत्ता (for च तदा) Gs M३ च त्वा (for चत्ता) —(1 6) Dt Ds ११ १४ अन्वेषित Ds T३ अन्वेषये Gs M३ अन्वेष्य M३ अनुवीक्षणे (for अन्वेषयिष्य) —(1 7) T३ अभिनि (for आसिन्) —(1 9) Gs क्तावा (for कृता) Dt Ds ११ (sec m) अति Ms १० छुनि (for छुनि) —(1 10) Dt Ds ११ १४ १५ Ms तन्वरी (for चरित) T३ वक्तुम् (for कृतुम्) For 11 12 cf 150* —(1 11) Gs transp कामार्थ and रत्नार्थ Ds १० सप्त (for सप्तक) Ms धर्मार्थ च ह विलत (for the post half) —(1 12) Gs स्तुदस्व Ms लोक (for स्तु) —(1 13) Dt Ds ११ Ms वाक्याना (for मन्त्रिणा) —(1 14) Ds १० T Gs ११ Ms ११ कथि (for मुनि)]
—After 2 Ds १० ११ ins (after 153*) a passage of 19 lines given in App. 1 (No 2)

3 Dm 3 —(1) S३ Ds ११ वैवा, V३ पुरां G३ युक्त्यता (for तत्ता) —(2) V३ कादि (for क्षादि) —(3) S३ N३ V B Ds ११ १०-१३ वाक्यता Ms वादिता (for शीलताम्)
—After 3 B३ ins

155* विधामित्रस्य चरितं मन्त्रलभं तथैव च ।
साङ्कायाश्च निघनं यज्ञनागनिर्दशनम् ।

4 Ds om (hapl) 4 and 5 N३ V B Ds १० ११ १२ read 4^{ab} after 5^{ab} Ds transp 4^{ab} and 4^{cd} —(2) Ds T३ Gs नामाश (for नामा) V Ds १० ११ T Gs Ms Cg k चित्र, Gs विधा (for चित्रा) Ds नामा कथाश्चायमवन् —(3) S३ N३ B३ १० Ds १०-१३ अहामुने, V३ Ds ११ T Gs १०-१३ साहसने, V३ B३ अहामन (V३ १०) Ds अहामने, Ds १० T३ Ms Cg k अहामने Ms अहामने Ct as in text (for सहायने) छिं G३ मिथामित्रसमामने मिथामित्रेण राम लक्ष्मणयोः सहयोगे सति जन्मा रामचरितान्यानामप्यनन्तरं विधा, Ck निरसमामने नामाविजया लीकिय । छिं —(2) Ds १० जनने (for जानक्याश्च) S३ N३ V B Ds १०-१२ मिथारामन वैव —(3) S३ Ds V B १० वैव जेद्व Ds १० Ms चापि भिन्न (for च विभेदनम्) —For 4^{cd} Ds subst

156* चतुर्मेधं च मिथिला वैदहानां प्रतिनिधि ।

5 Ds om. 5 (cf v 1 4) N३ V B Ds १० ११ १२ read 4^{ab} after 5^{ab} —(1) N३ Ds १० निपाद्व, V३ विलप (for विवाद) Ds १० रामरामस्य विवाद —(2) S३ N३ B३ (m as in text) —(3) Ds १० ११ १२ १३ सय, V३ Ds Ms गुण Ds प्रीति (for

न्यापातं चाभिषेकस्य रामस्य च विवातनम् ।
राज्ञः शोकं विलापं च परलोहस्य चाश्रयम् ॥ ६ ॥
प्रकृतीनां विवादं च प्रकृतीनां विसर्जनम् ।
निपादाधिपसंवादं स्तोत्रोपासनेन तथा ॥ ७ ॥
गङ्गायाश्चामित्तारं भरद्वाजस्य दर्शनम् ।
भरद्वाजाम्पुन्यज्ञानचित्रकूटस्य दर्शनम् ॥ ८ ॥

गुणार्थ T३ Gs ११ (before corr) तदा (for तथा) S३ N३ V B Ds १० ११-१२ Ms दशरथस्य च (N३ १० Ms ११) Ds रामस्य कौरविका (for दशरथेस्तथा) —(2) B३ अथ Ds १० तदा (for तथा) Ds [अभिषेके (for १०) —After 5^{cd} Ds ins

157* प्रकृतीनां प्रतिनिधि ।

मन्त्राया कुम्भं च
—(2) Ds भावता (for भारताम्)
6 १) V३ Ds ११ व्यापातम् Dt Ds १० ११ १२ Ms Cg t विवात Ds तु (for च) —(2) N३ V B १०-१२ १३ T३ राधवस्य (for रामस्य च) S३ Ds महा मन (for विवातनम्) B३ १० in marg —(3) V३ शोको V३ Ds १० ११ १२ S Cg शोक, B३ शोक (sec) (for शोक) S३ Ds विवाद V३ B३ विवाप (for विलाप) —(4) S३ N३ V B Ds १० ११ सोह मागमेव च N३ सोदेन माग्य तथा Ds कौशलव्याश्च तथैव च Ds १० ११ शौर्य शौर्यस्य चाश्रय

7 १) N३ विवाद (for विवाद) —After 7^{cd} B 10 ins

158* रामस्य रामन तथा ।

वमसाया निवात च
B १० in marg —(2) S३ N३ V B Ds १० ११ १२ सयैव च, B३ प्रजना च Ds १० सत्य च (for प्रकृतीनां)
—After 7^{cd} B३ (marg) ins

159* शृङ्गेर्युरे वारं

—After 7^{cd}, Ds reads 8^{cd} repeating it in its proper place then ins

160*

पृथिव्यापि विवातनम् ।
राजी शोको विलापश्च रामस्य च महा मन ।
छन्दोनाथाश्रितश्च प्रहस्य (वि) च स्वयं गत ।

—After 7^{cd} Ds ins line 2 of 157* and there-
after cont

161*

प्रजाना च निवतनम् ।
B३ transp १० and ११ Gs reads १० enter in sec m
—After 7^{cd} B३ (marg) ins

162*

महाद्वारं महा मन ।
—(2) S३ V १० ११ B३ Ds १० ११ सुतस्य च नि (V३ नि) वतनम्, N३ अतो तस्य विलेनम्, N३ V १० ११ Ds १० ११ सुतस्य च विसर्जने, Ds तवश्च विसर्जने

8 Ds om (hapl) 8^{ab} Gs reads 8^{ab} in sec m —(2) S३ N३ V १० ११ B३ Ds १० ११ १२ वैव, V३ Dt Ds १० ११

वास्तुकर्मनिवेशं च भरतागमनं तथा ।
प्रसादनं च रामस्य पितुश्च सलिलक्रियाम् ॥ ९
पादुकाग्न्याभिषेकं च नन्दिग्रामनिवासनम् ।
दण्डकारण्यगमनं सुतीक्ष्णेन समागमम् ॥ १०
अनघ्यासमस्यां च अङ्गरास्य चार्पणम् ।

* 14 S (except G₄) चापि°, D₇ जानिदातार (for चापि
सन्तार) —After 8°, D₂ ins.

163* गुहस्य विनिवर्तनम् ।

प्रयागगमनादिव
On the other hand Dr ins

164* सुमन्त्रस्य निवर्तनम् ।

—⁴) *Dz 35713 Mē* भारद्वाजस्य —⁵) *Jj 18* भारद्वाजा (for भारद्वाजा) *Vi Dz 511* बुद्ध (Dz: 'सु') च. *Vi Mē* बुद्धान्, *Vs* बुद्धावश्च, *Dz* बुद्धाव *Gs* बुद्धाव (for बुद्धानाश्च) *Di* भारद्वाजस्य वचनाश्च, *Dz* भारद्वाजायां बुद्धान् —⁶) *Vi* 'हृदस्य' (hypermetric) *Bs* 'हृद' (sub-metric) (for 'हृदस्य') *Vs* 'हृदप्रवर्तन'

9 *) V₄ निवेशः, C_g विशेष (for निर्देश) V₅ Dis
 'कर्मणि' देश ४ ॐ Ch. वास्तुकर्म चित्रकूट पर्वतसाधननिर्माण
 संपूर्णकस्तन निवेश ॐ —*) S₁ Dis अष्टाश्वसन, T₈ प्राणादन
 (for प्रसादन)

10 *) $\text{Si} \quad \text{N} \quad \text{Bz} \quad \text{Dz} \rightarrow \text{sz} \rightarrow \text{sz}$ स्व (Nī illeg)
 निपेक, V: निपेक (submetric) $\text{Vsz} \quad \text{Bsz} \quad \text{Dsz}$ -या (Vsz)
 Bsz Bz भ्य) निपेक, G: श्वपेक (submetric) Me
 -प्रतिपेक (for इयातिपेक) Vs शानुकात्मिकपथन -⁶ Si
 Dsz -प्रत्येक, N: $\text{Bsz} \rightarrow \text{Bsz} \rightarrow \text{Dsz}$ नि (N: नि) विज्ञान Dsz
 भगवत्पथन निपेक, D: भगवत्पथन निपेक $\text{Ts} \rightarrow \text{transp} \rightarrow \text{sz}$
 and sz -⁶ Vs भगवत्पथन (for भगवत्पथन) -After sz
 $\text{Dz} \text{Dsz} \rightarrow \text{sz}$ (except Me) ms

165* विराधस्य यर्धं तथा ।

दशमं दशमः
 [(1 2) T₂ G₂ M₁ तदा]
 —^d V₁ सुतीक्ष्णाय (sic) Dt सुतीक्ष्ण (sic) D₂
 सुतीक्ष्ण D₂ [अ]मिसगम (for समगमम्)

11 T13 transp 10^{ad} and 11^{ab} Note hiatus between ^a and ^a — 9) Ds अनुसूया, D1a अनुसूया S1 D1a समसूया च, N1 C1 समसूया च, D1 समसूयोगम्, D1 G3 C6 सहसूया च D2 सिंगमने D14 T1 G2 नमसूया च (14^a ९था) च, M1 सपयापयम्, Crk as in text (for समसूया च) V3 B1a अनुसूयासमसूया (B1 ९था) च D13.7 जन(D13.7 नु)सूया समसूया च Ck तयापे च नमसूयासमसूया (?) अनुसूयाया जत्रि पय्या समसूयम् (?) सयम् (?) — 8) V1 अंगाराजय (ac)

शूर्पणख्याथ संगदं विरूपकरणं तथा ॥ ११

वधं खरत्रिशिरसोरुत्थानं रामणस्य च ।

मारीचस्य वधं चैव वैदेह्या हरणं तथा ॥ १२

राघवस्य विलापं च गृध्रराजनिर्हरणम् ।

वन्नन्वदर्शनं चैव पम्पायाश्चापि दर्शनम् ॥ १३

D^o (to avoid hiatus) [म]ज्वरागस्य B: अगारागसमर्पण
—After 11^{oa}, Śi Ñ V (V₄ om 11^{od}-21) B D1-3: 7
-13 115

१६६* शरभज्ञाश्रमे वासं यासवस्य च दर्शनम् ।
अगस्त्याश्रमयासं च अगस्त्याश्रितं वितर्जनम् ।
समापमं विराधेन वासं पञ्चवटे तथा ।

[(1 x) Ds [अ] भ्यान् (य) (for वान्) V₄ -भ्यावान् V₅
 रामस्यापि (for वामस्यापि) Ds-3 7 7 ऋकेन सह संभूतः [Ds "न
 (for the post half) —(1 2) Ds तु (for first य) Ds
 भगवत्सम्पन्नये वाम (for the prior half) V₅ [अ]गमस्यान्
 Ds अगमस्यान् (for अगमस्यान्) V₅ B₁ [अ]कृष्णमने (for
 विष्णुपैतृन्) —(1 3) S₁ कथयेन् B₄ विवादेन (for विवादेन)
 N₁ V B₁ Ds 15 पचयेत् (for "चै")]
 —After ३३. Dt Ds 6 ins

167* दर्शन शान्दगस्त्यस्य धनुषो ब्रह्म तथा ।
On the other hand D4 T3 : G4 : M4 ins

168* अगस्त्यदर्शनं वैवर्धन्ययाश्च वर्तमानम् ।
 Vā om (hapl) from 1rnd up to 2r —“ D: सूर्यं
 व्यासः (for वर्धन्ययाश्च) M: प्रज्ञेय च (for च वर्तमानम्) S:
 N: V: 1: B D: 10-13 ह्यसि च (S: V: 1: D: 11 13 व्यासः (S: V:
 D: 10-13 “न”/ला (D: “ह्य”/याश्च D: 1: सूर्यं व्यासः (D: “ह्य”
 प्रज्ञेय च T: तथा च सह स्वादा —“ D: om 1rnd 12“

12 V₄ om 12 D₃ om 12^{80a} (cf v l IX) —^a
 N₁ illeg V₃ वष (for वष) D₃ °निशिरस्ता, D₃ °निशि
 रतोपि (for °निशिरसोर) —^b S₁ N₁ V₁₋₃ B D₃ 10 18 19
 कयनं, D₃ 11 द्युयानं (for उत्थान) D₁ दूषणस्य वषं नया
 —After 12^{80a}, V₃ ins

169* मारीचस्य च दास्यानि वैदेहाय प्रलोभनम् ।
 Dr om st from 12^{4d} up to the 5th Sarga
 After 12^{4d} it ms from line 100 up to the end of
 the Anukramani Sarga (App 1 No 1) For v1
 see App 1 (No 1)

—^c) $N_1 V_{1-3} B D_{13551012} M_4$ निमरा च (for वष
 चैव) $S_1 D_{11}$ मरीचिप्रनिवाश च —^d) $S_1 B_4 D_{13}$ वैदेही
 (for वैदेहा) —After 12 Vans line 3 of 171* with
 व1 सभाया जययुषा (for महायना)

13 V₄ om I₃ (cf v1 II) G₄ रामस्य च (for
राधस्य) —^b D₄ निरुणं M₄ वंण च जडायुष —^c C₆
चापि (for चैव) —^d D₄ G₄ 2 M₄ [पु]व (for [अ]पि) —
For I₃^{ad} M₄ subst

G	I	3	15
E	I	3	21
L	I	4	15

G 1. 3 16
B 1. 3 22
L 1. 4 15

शवया दर्शनं चैव हनुमदर्शनं तथा ।

विलापं चैव पम्पायां राघवस्य महात्मनः ॥ १४

ऋष्यमूकस्य गमनं सुग्रीवेण समागमम् ।

प्रत्ययोत्पादानं सत्यं वालिसुग्रीवविग्रहम् ॥ १५

वालिप्रमथनं चैव सुग्रीवप्रतिपादनम् ।

ताराविलापसमयं वर्षरात्रनिवासनम् ॥ १६

170* अरण्यदर्शनं चैव कनकध्वजं च दर्शनम् ।

14 V₄ G₁ M₄ om 14 (for V₄ cf. v. 1 11). —^a)
D₄ शवया. —^b) T₄ तदा (for तथा) —For 12^a—14^a Du
subst

171* { सीतायाश्च प्रदोमं च मारीचस्य वयं तथा ।
(11^a 13^a) { वेदेष्टा हरणं चैव सोमो ये राघवस्य च ।
गुह्यरात्रेण संभातं(र्षे) धर्महेन महात्मना ।
(11^b) { जटावोनिषनं चैव कनकध्वजं च दर्शनम् ।

Then reads line 3 of 172* —For 13—14^a S₁ N₁ V
(V₄ om.) B D₁ 2 5 9 10 12 13 subst .

172* (जटावोनिषनं चैव) विलापे राघवस्य च ।
कनकध्वजं चैव कनकध्वजं वयं तथा ।
शवया दर्शनं चैव पम्पाया दर्शनं तथा ।

[(1. 1) N₁ D₁ 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 विनाय. D₂ 4 (for second ch). N₂ B₄
राघवस्य विलापन (for the post. half) —(1. 2) B₁ 4
D₂ वयस्य (for वय) V₄ कनकध्वजं च (for the post half)
—(1. 3) 13^a and 14^a transp. B₄ 8 निरर्तनं (for दर्शनं
तथा) D₁ 8 पयामदर्शनं तथा (for the post half).]
—Before the post half of line 1 of 172* B₄
(marg) ins

173* विदेहाल्लस्येण तथा ।

लक्ष्मणानुगमं चैव.

—D₁ 16 T G₁ M₁ 5 om. 14^a. —For 14, D₁ D₂
subst., while V₂ D₂ 9 11 subst. line 2 only for 14^a 2.

174* शवरीदर्शनं चैव फलसूलाशनं तथा ।

प्रहारं चैव पम्पाया हनुमदर्शनं तथा ।

[(1. 2) 14^a and 15^a transp. D₂ 8 हनुमत्.]

15 V₄ om 15 (cf. v. 1 11). —^a) S₁ N₁ V₁ 5
D₂ 10 15 ऋष्य (D₂ 10 ऋष्य), D₂ ऋष्य, T₁ 1 M
कनक, Cg as in text (for ऋष्यमूकस्य). —^b) D₁
alleg (for समागमम्). —^c) D₂ प्रत्ययोत्पादानम्. D₂
सत्ये.

16 V₄ om. 16 (cf. v. 1 11). —^a) D₂ वाटि.
D₂ 11 15 ऋष्य (D₂ 11 ऋष्य) (for प्रत्ययं). S₁ N₁ V₁ 5 B
D₁ 10 15 M₄ रात्रेण M₄ रात्रि (for रात्रे). V₁ वालिप्रमथ
रात्रेण. —^b) V₁ सुग्रीवस्य (hypermetric) (for सुग्रीव).

कोपं राघवसिंहस्य बलानामुपसंग्रहम् ।

दिशः प्रस्थापनं चैव पृथिव्याश्च निवेदनम् ॥ १७

अञ्जलीयकदानं च ऋक्षस्य विलदर्शनम् ।

प्रायोपनेशनं चैव संपातेथापि दर्शनम् ॥ १८

पर्वतारोहणं चैव सामरस्य च लहनम् ।

रात्रौ लङ्काप्रवेशं च एकस्यापि विचिन्तनम् ॥ १९

B₄ -पालनं (for -पादनम्) D₂ 11 सुग्रीवस्याभिषेकं, G₁
प्रापनं तथा —^a) N₁ B₁ 4 D₁ 4 5 11 12 G₁ Comp g-विलापं
(D₂ 4), M₁ -विलाप. (for -विलाप-). S₁ N₁ V₁ 5
D₁ 10 15 -शामनं V₂ -कथनं, D₁ 9 11 -समये (for -समयं).
Cg वाराविलापसमयमिति पाठे 'सर्वो हनुमो विभापयैकवज्र-
वलि' इत्येवमन्नायः. Ck: शरदि कार्यायोगा कार्य इति राम
सुग्रीवकुलसंकेत. समयः Cg —^a) S₁ V₁ M₁ वर्षारात्रः N₁
V₂ 5 B D₁ 2 10 11 वर्षारात्रि D₂ वर्षा चात्र, D₁ 12 (before
corr. as in text) 13 G₁ 2 वर्षारात्रि, Cg k as in text
(for वर्षारात्र-). V₁ विवासनं, V₂ -विषेयानं, D₂ वर्षासु
प्रविवासनं.

17 V₄ om 17 (cf. v. 1 11). —^a) N₁ D₁ 3 कोपाद्
D₂ कोपो. D₂ बचचावसानमिहस्य. —^b) T₁ G₁ 2 M₂ उपसंगमं
(for "संग्रहम्"). V₂ 5 बलराणासुपग्रहं (V₂ 5 लङ्का hyper-
metric). —^c) S₁ D₁ 8 13 विदुः (for दिशः). M₂ 4
नरि (for एव). —^d) D₁ 1 शैव वर्णनं.

18 V₄ om 18 (cf. v. 1 11) —^a) V₂ B₁ 5 अङ्गुरीय.
S₁ N₁ V₁ B₁ 6 D₁ 10 11 12 अङ्गुली (B₁ 6 11) यप्रदानं च
—^b) S₁ N₁ V₁ 5 B₁ 6 D₁ 10 11 12 तथैव M₂ मयस्य
(for ऋक्षस्य). D₁ 10 G₁ बलि (for बिलः) D₂ 8 तथा बिल
विदर्शनं. V₂ om. (hapl.). 18^a. —^c) D₁ 4 M₄ लोका
D₂ 16 T₁ 3 G₁ 2 M₁ 5 वापि, G₁ lacuna (for वापि). D₂
वेता लोके च. —^d) N₁ B₂ संपातेषु, S₁ N₁ (N₁ 12 illeg.
for व) V₁ 5 B D₁ 4 5 10 11 [वृज (for [अ]पि). N₁ 12 illeg
(for दर्शनम्).

19 V₄ om 19 (cf. v. 1 11). D₂ om. (hapl.)
19-20 G₄ om. (hapl.). 19^a. —^a) D₂ 11 T G₁ M₁ 5
[अ]पि (for [वृ]ज). —^b) N₁ om 16. D₁ D₂ 9 T₁ [अ]पि
लंघने; D₂ विवेचनं. —After 19^a, D₁ D₂ 9 10 11 S
(except G₁ (om) M₄) ins .

175* समुद्रवचनाचैव सेनाकरय च दर्शनम् ।

[T₂ शैव (for वैव).]

D₁ D₂ cont. -

176* राक्षसीवर्जनं चैव क्षयाग्रहास्य दर्शनम् ।

D₁ D₂ 9 10 11 12 S (except G₁ (om.) M₄, D₁ D₂ 9
second-time) cont., while S₁ N₁ B D₁ 10 11 12 G₁ M₁
ins. after 19^a.

आपानभूमिगमनमस्रोधस्य दर्शनम् ।
अशोभनिरापानं सीतायाश्चापि दर्शनम् ॥ २०
अभिज्ञानप्रदानं च सीतायाश्चापि भाषणम् ।
राक्षसीतर्जनं चैव विजटास्यप्रदर्शनम् ॥ २१
मणिप्रदानं सीताया वृक्षभङ्गं तथैव च ।

राक्षसीविद्रवं चैव किंनराणां निदर्शनम् ॥ २२
ग्रहणं वायुस्रोतोश्च लङ्कादाहाभिर्नर्पणम् ।
प्रतिष्ठानमेवाथ मधूना हरणं तथा ॥ २३
राघवाधामनं चैव मणिनिर्यातनं तथा ।
संगमं च समुद्रस्य नलसेतोश्च बन्धनम् ॥ २४

G 1 3 28
B 1 3 34
L 1 4 27

177* सिद्धिकायाश्च निघने लङ्कामलवद्दर्शनम् ।

[Ns missing up to लङ्का Ds सिद्धिकायाश्च Ds निघने
(for निघने) S1 B D10 12 13 सिद्धि(D12.13 सिद्धि)कायाश्च
चैव (for the prior half) S1 B3 4 D10 13 निघने (for
नघने) B1 1 D10 लङ्कामलवद् (for the post half)]

Note hiatus between ° and ° — °) Ds एकस्य च Ms
एकस्य (for एकस्यापि) Ds च किंने (for विचिन्नेनम्)
S1 N V1-3 B D12.13.10-13 हरिण(S1 D13 °त्रै)प्रवेश
(B1 Ds °शो, D11 °हान hypermetric) संकायां विंश
(V1 3 B1 Ds 10 13 °वा) हनुमत्तलया (V3 चैव हनुमत)
—After 19 T1 1 ins 178*

20 V4 Ds om 20 (cf v.l. 11 and 19 resp)
—°) V4 B1 Dt Ds अपान, V4 लयापाल (hyper-
metric) (for आपान) Ds भूमी (for भूमि) —°)
D1 हावरोधस्य, G1 अयरोधस्य च (hypermetric) (for
अयरोधस्य) —After 20th Dt Ds 10 13 S (except Ms
T1 1 after 19) ins

178* दर्शनं रावणस्यापि पुष्पकस्य च दर्शनम् ।

[Gs रावणस्य (for रावणस्य) T1 G2 1 Ms 1 [अपि (for
च)]

—After 20th Ds ins.

179* नागपाशवैयस्यस्य दशतामुग्रस्यस्य ।

S1 (hapl.) Ds om 20th —°) N1 V2 B1 D1 13
अनिकाया(अनिका also) च (V3 तु) (for अनिकाया)
—°) V1 दशतापाश (here and elsewhere below) N2
B1 Ds 12 13 [द, अ] (for [अ, दि])

21 V4 om 21 (cf v.l. 11) —°) D1 T1 अपि
(for अपि) Ds S (except T1) रावणस्य च (G1 Ms
स्वपारि)दर्शन Ds om. Ms om (hapl.) 21st —°) D1
G1 3 °दर्शनं G1 Ms अपि (for एव) —°) Ds एव
(for स्वप्न) —For 21 S1 N V (V4 om) B D1 3
(D1 1 2 for 21st) 13-10 subst

180* राघवीनर्पणं चैव रावणस्य च दर्शनम् ।

संभाषणं च रेण्डिल्या अस्मिन्नायस्य चारणम् ।

[D1 om line 1 —(1 1) N1 V1-3 B1 D1 13
°दर्शनं S1 V3 B2 3 D1 13.10 13 चरि (for चरि) B1 अर्पणं
(for दर्शनम्) —(1 2) B1 4 transp the prior and

the post halves V1 संभाषणं चैव (hypermetric) Ds
संभाषण (submetric) Ds भाषणं चैव (for संभाषण च) D1-3
सीताया (for रेण्डिल्या)]

22 °) Ds प्रक्षि° (sic) (for मणिप्रदानं) D1 3 सीतायै
(for सीताया) —°) Ms damaged for ° S1 N1 B1
(marg as in text) 3 D10 13 वन°, V2-4 B1 D1 3 °भगवत्
(for वृक्षभङ्ग) —°) Ds राक्षस (for राक्षसी) G1 Ms
विद्रव्यं चापि (for विद्रव्यं चैव) D1 रक्षोविद्रव्यं चैव —°)
S1 D13 वच (D13 °घस्य)तया (for निवर्धनं) V4 रावणस्य
च दर्शनं —After 22 S1 N1 V B Ds 10-13 ins

181* अमालयुगविधनं सेनापतिवचं तथा ।

अक्षस्य निघने वारि शतमिन्द्रितिलस्या ।

[(1 1) B1 अमाल (sic) (for अमाल) V2 4 °वच
(for °वच) —(1 2) B1 अक्ष च (for अक्षस्य) B1 चैव
(for वारि) S1 V1 1 4 B1 4 Ds 12 निघने(S1 °वै B1 1 4
°वै)रक्षित्व° (B1 3 °अ) V2 निघाणिरक्षित्व° (hyper-
metric) B1 °निघ° (for the post half)]

23 °) S1 N V B D1 2 3 4-13 Ms वारिद्वय (for
वायुद्वयोश्च) —°) D11 om सितार्पणं, G1 1 अर्पणं C1p
अर्पणं S1 N1 V1 3 B D1 2 3 12.13 13 लंकादाहासि(D1 3
°हान)मदने (V1 दर्शन D1 वारि Ds रक्षित) In Ga
23° 25° are written int lin sec m —°) S1 N1 V4
B2-4 Ds 10 13 प्रतिप्रवाणम् V1 अग्निप्रवाणम्, V4 प्रति
प्रवल्गम् D1 कपिप्रवाणम्, D2 3 प्रतिप्रवाणम्, D11 प्रत्यप्रवाणम्
(sic) D11 प्रतिप्रवल्ग° (for प्रतिप्रवल्गम्) S1 N V B
D1 1 3-13 [अपि D2 3 [अ प्र (for [अपि) —°) S1 N V B
D1 1 3-13 Ms सप्तर्षि D1 (before corr as in text)
C1 प्रवल्ग (for हारण) T1 हरा (for वया)

24 G2 reads 24 int lin sec m (cf v.l. 23)
—°) D1 शेषवधामन (sic) Ms °वधम् (for राघवाधामनं)
S1 V1 B2 3 D1 13 12.13 T1 3 चापि D11 वारि (for चैव)
—°) Ms सप्तर (for सप्ति) V4 निवारण B1 विनाशन
(sic) Ds निघाणनं (sic) (for निघाणनं) T1 हरा
(for वया) —After 24th B1 (marg) ins

182* तत समुद्रगमनं समुद्रस्य च दर्शनम् ।

विनीयगणार्पणं चैव अग्निपैक वधेव च ।

G 1 3 28
B 1 3 39
L 1 4 28

प्रतारं च समुद्रस्य राजौ लङ्कासरोधनम् ।
विभीषणेन संभर्गं वधोपायनिवेदनम् ॥ २५
कुम्भकर्णस्य निधनं मेघनादनिर्हरणम् ।
राज्यस्य विनाशं च सीताताप्तिभरः पुरे ॥ २६

—After 24^{ab} T₁s read 25^{cd} M₂ damaged from
समुद्रस्य in 24^a up to विभीषणेन स in 25^a —^d D₁s
संभर्ग (for संभर्ग) Dt D₁-4+9+16 T G₁ 2 4 M₂ समुद्रेण
(for समुद्रस्य) —After 24^a D₂ ins

183* विभीषणसमागमः ।

समुद्रतरणं चैव राज्यस्य विविक्तनम् ।

समुद्रागमनं चैव

S₁ om (hapl) 24^a-25^a —^d D₁ सेतुश्च D₂ नमस्ततोश्च
(sic) (for नमस्ततोश्च) D₂ 11 दृष्टेन (for वन्दनम्)

25 S₁ om 25^a (cf v 1 24) G₂ reads 25^{ab} ins
in sec m (cf v 1 23) M₂ damaged for 25^{ab}
(cf v 1 24) —^d V₁ 2 D₂ 11 12 तरणं च (V₁ चै) V₂
प्रवरण च (hypermetric) V₁ B₁ 2 4 प्रतारण D₂ प्रताप च
D₁ प्रभावं च, M₂ प्रकार च (after corr sec m as in
text) (for प्रतार च) —^d S₁ N V B D₁ 2 3 9-12
M₂ 2 4 रौद्र (D₂ M₂ 2 राजौ) लकोप (V₁ 2 4 D₁ M₂ 2 काव)
रोधन (S₁ D₁ 11 भर्तृन्, N₂ B₂ D₂ 11 दृष्टेन, M₂ लोकेन)
—After 24^{ab} T₁s read 25^{cd} —^d N V विभीषणन,
D₂ 3 विभीषणस्य (for विभीषणेन) M₂ D₂ ससग, D₂
मैत्रेण D₂ सप्तसत्तर्ग मैत्रेण (sic) D₁ 11 सतु सत्तर्ग (hyper
metric) (for सत्तर्ग) —^d V₁ विधोपाय (sic) D₁ 11 वधोप
(submetric) M₂ वधपाय (for वधोपाय) B₂ निर्मग्नं,
M₂ निर्वहन् (for निवेदनम्) —After 25 B₂ ins

184* राजस्य च संग्राहं चारप्रस्थापनस्त(नन्त)था ।

शुक्रसारण्यायाणं सैन्यसदृशैरनन्त(नन्त)था ।

राजणोपायनं चैव दैत्यैश्चैव च निवेदनम् ।

त्रिकापं चैव वैद्यशा भरणभारतयैव च ।

26 * T₂ 2 संकनस्य S₁ N V B D₁ 2 3 9-12 M₂ च
वर्ष (V₂ B₂ 2 धौ) D₂ निधनं (after corr as in text)
(for निधनं) —^d S₁ N V B D₁ 10-12 चष (V₂ 3 B₂
चष D₁ 9 चष (sic)) तथा D₁ [अ]भिमर्दना D₂ विमर्दं,
D₂ निपानन, D₂ [उ]प्रमर्दन (for निवहणम्) N₂ मिहपाद
वषत्तथा M₂ मेघनादस्य मर्दनं —^d G₂ राज्यस्य (for
राज्यस्य) D₁ 11 वर्षं घोर (for विनाश च) B₂ राखण***च
—After 26^a B₂ ins

185* सीतायाय तयैव च ।

महादिदेवतानां च दूर्जनं वचनं तथा ।

सीताया प्रथमं चैव

—^d V₂ प्रासिख V₂ 4 B₂ D₂ 10 वासिख B₂ D₂
प्रासिख (for सीतायासिख) S₁ N V B D₁ 2 3 9-12 तयैव
च M₂ च राधये (for घरे पुरे) —After 26 B₂ ins.

विभीषणाभिषेकं च पुष्पकस्य च दर्शनम् ।

अयोध्यायाश्च गमनं भरतेन समागमम् ॥ २७

रामाभिषेकाभ्युदयं सर्वसैन्यापिसर्जनम् ।

खरापुच्छजनं चैव वैदेहाश्च पिसर्जनम् ॥ २८

186* तत समुद्रगमनं समुद्रस्य च दर्शनम् ।

27 * N V Dt D₁ 2 3 9-16 S विभीषणा, D₂ 3 विभी
षणस्याभिषेक —^d S₁ N V B D₁ 10-15 G₂ M₂ पुष्पकारोहण
तथा —After 27^{ab} D₂ 3 ins

187* महादिदेवागमनं सीताया प्रथमं प्रति ।

[cf 1 2-3 of 185*]

On the other hand D₁ ins lines 11 and 3 of 185*
and thereafter repeats 26^a —^d S₁ V₂ D₂ 13 अयो
ध्याया, D₁ अयोध्याश्च (for अयोध्यायाश्च) V₂ D₂ 11 M₂
अयोध्यागमनं चैव (D₂ कादि) —After 27^a Dt D₂ 3 ins

188* भरद्वाजमनागमनम् ।

प्रेषणं बायुपुत्रस्य

28 * M₂ damaged for * N₂ illeg (for रामा)
S₁ D₁ 3 भ्युदयो (for भ्युदय) D₂ रामाभिषेकोभ्युदये
(sic) —^d S₁ N V B D₁ 2 3 9-15 हृतिक्षी (V₂ 2 धौ)
(sic) M₂ 2 धौ च —After 28^{ab} S₁ N₂ B₂ 4
D₂ 3 10 11 12 ins

189* अथत्यप्रमुखाणां च महर्षीणां संगमगमनम् ।

राक्षसानां समुपतिं राज्यस्य चर्चं तथा ।

[(1 1) B₂ प्रमुखाणां (for प्रमुखाणां) —(1 2) S₁ D₁
om 1 2 B₂ भव D₂ अवर् (for अव)]
D₂ reads 28^a-29^a in marg —^d Dt T₂ स्वराष्ट,
D₂ 3 स राष्ट्र G₂ सुराष्ट (for स्वराष्ट) T₂ सीतायाश्च
(for वैदेहाश्च) N V B D₁ 2 3 9-15 सीतायाश्च परित्यागं
(B₂ 2 न) प्रहृतीनां च रजनं (B₂ 2 वचन D₁ 11 रजः S₁ B₂
D₁ 12 रचन प्रहृतेस्तथा D₂ 3 प्रहृतीरजनं तथा) M₂ 2 रजनं
प्रहृतीनां च सीतायायां तयैव च —After 28 D₂ ins while
D₂ ins after 29

190* लवणस्य विनाशं च शत्रुप्रस्थापितेचनम् ।

मधुताया निवेशं च मैथिल्या प्रसवं तथा ।

यक्षप्रयागं चैव सीताया प्रथमं पुन ।

भूमौ प्रवेष्टुं सीताया स्नातरो राज्यस्य च ।

कालकुप्रासतोर्वाचयाहमणस्य विसर्जनम् । [5]

स्वाध्वं राज्यं मुतामर्षानामस्य च मार्तं दिवि ।

पुनश्च लपसा द्युः भिरित्पुन महासुनि ।

[(1 3) D₂ संगमगमन —(1 4) D₂ सताग —(1 5)
D₂ राधयं —(1 6) D₂ reads प्रायं राज्यं मुना सर्वं राज्यं
भिरित्पुनं —(1 7) D₂ भिरित्पुनं (for भिरित्पुन)]

अनागतं च यत्किंचिद्रामस्य वसुधातले ।

| तच्चकारोचरे काव्ये वाल्मीकिर्मगनादृषिः ॥ २९

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे तृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥

G. 1 3. 33
E. 1 3 39
L. 1 4 42

29 Ds reads 29^{ab} in marg (cf v1 28) —^a
Ds °गतस्य, D1s °गत* G1 °गमे च (for अनगत च) Gs
अनागतम् च किंचिद् —^a Ds वसुधा° (for वसुधा°)
—After 29^{ab} Ś1 N V B Ds 10-12 ms line 15 of the
passage given in App 1 (No 2) N1 V B Ds 12
cont Ś1 Ns Ds 9-11 12 ms after 29

191* अन्वगामवृषीणा च वानसस्य वितपनम् ।
यने प्रवृत्तिं सीताया लक्ष्मणस्य रणे वषट् ।

{ Ś1 D1s om 1 x D1s om 1 a —(1 2), V3 रत्न
(for वने) N1s प्रवृत्ति Ds प्रवृत्ति D1s लक्ष्मण* V3 वचस्तथा
(for रणे वषट्) }

Bs cont lines 2-4 (var) of 190* —After 191*
D1s ms the prior half of 1 2 of 190* and then
cont

192* यद्वागमे चैव सीताया पातालगमन तथा ।
यद्वागमे चैव सीताया पातालगमन तथा ।

—After 191* Ś1 N V B (Bs after 1 4 of 190*)
Ds 10-12 (D1s after 190*) read 1 56 (var) of 190*
then read 1 9-14 (omitting 10) (var) of the passage
given in App 1 (No 2) N1 V B Ds 12 om
29^{ab} —^a Ś1 N1 D1s 9-11 12 Gs काटे, Cg k t as in
text (for काव्ये) G4 * कारोचरे काव्ये Ms तत्रोचरेको
काव्ये Cg मनुजरे काव्ये उचरकाण्डे चकार, Ck रे
काव्य इति । ममप्रकाश्यलक्ष्मणलक्षितवान् काव्योचरे, C1
तत्सर्वमुचरे सर्वतो विशिष्टे काव्ये चकार निवगम्येन्यथ C1
—^a D1s 9-11 12 Ms चरेते (for वाल्मीकिद्) Gs मारि
तामन (for मगवानृषि) —After 29 D1s ms 1 x of
191*, thereafter read 1 6 (var) of 190* and
then ms

193* अक्षवानरगोपुनैस्तथा जनपदैरपि ।

—Thereafter read 1 7 (var) of 190* and then
ms while Ds subst for 29^{ab}

194* चरितं मयस्यस्य सत्यं काव्ये चकार ह ।

[D1s सर्व (for सत्य) Ds काव्य]

D1 cont while Ds ms before 1 4 1

195* एत पुनरह किंचिदुपलोकयते मुनि ।
तं ब्रह्मा समस्यैव शोक इत्यमोदय ।
तत सिन्ध्याश्च वृद्धाश्च सर्वे चान्ये तपस्विन ।
अभिवाद्य महासाधुनिवाक्य विचारयत् ।
पादबद्धश्चतुष्पाद श्लोकान्ते च महर्षिणा । [5]
अत्र ध्याहरणार्थं वै शोक श्लोकस्वमागत ।
तस्य मुदिरिय जाता वाल्मीकिर्माविता मन ।
इत्यन रामायण काव्यमयमेव करोम्यहम् ।
यथा मे ब्रह्मणः शोक नारदस्य च दर्शने ।

(1 3 1) शुवा स वसुमान हि धर्मज्ञो धर्ममहिम्नी (त) । [10]
वसुमन्निष्यते भूयो वदुत तत्र तत्त्वम् ।

[For 1 3-8 cf 1 2 78-40 —(1 4) Ds कर्षेर्वाक्य
—(1 5) Ds श्लोक इत्यमिस्तिन (for the post half)
—(1 6) Ds अनु (for अत्र) —(1 8) Ds एव वै प्रकरोम्य
(for the post half) —(1 9) Ds दर्शन (for दर्शने)
—(1 10) Ds पर्याया (for पर्येता) —(1 11) Ds
व्यकन्निष्ये Ds तत्र ह (for वस्तु)]
—After 29 Ds ms 190* Ś1 Ns Ds 10 11 12 ms 191*

Colophon Ś1 N V B D1s 3 10-12 cont the Sarga
Dr om —Kanda name Dt Ds हव्यार् श्री(Ds om
श्री)रामायणे वाल्मीकीये° (Ds om वा°) Ds हव्यार्
श्रीरामायणे (om बाल°) Ds 12 S इति श्रीमदारकादे (Ds
Ms om श्रीमद्) —Sarga no (figures words or
both) Dt Ds 3 10 12 both as in text S (words)
—After colophon G1 2 Ms conclude with: श्रीरामाय नम ,
G3 श्रीमते रामायनाय नम G4 श्री द्वाय नम

G. 1 3 56
B. 1.4 16
L. 1 4 54

ते प्रीतमनसः सर्वे युनयो धर्मवत्सलाः ।

प्रशंसुः प्रशस्तय्यौ गायमानौ कुदीलवौ ॥ १५

अहो गीतस्य माधुर्यं श्लोकानां च विशेषतः ।

चिरनिर्वृत्तमप्येतत्प्रत्यक्षमिव दर्शितम् ॥ १६

15 Cf v.l. 11 and 18.—7) Ds प्रीता युनयः (for प्रीतमनसः). —8) Ds तथा वै (for युनयो). —9) Ds T1 s गायंतौ तौ Cg as in text (for गायमानौ)

16 Cf. v.l. 2 and 18. Ts repeats 16^{ab} after 20^{ab}. —For 16^{ab}, Ms subst.

202* अहो भगवत् सत्यप्राप्तस्य चरितं महत् ।

—9) Ds ०० चिर (for चित्). Ds ०० निर्वृत्तम् (for निर्वृत्तम्).

17 Cf v.l. 2 and 18 —9b) Dt Ds T1 s G1 s Ct तथा, Cg as in text (for तदा) Ts Ms काव्यम् (for भावम्) Ms अहो सुषु प्रशंस्यैतावुभौ. —7) Ds सहितो (sic), Ds Ms सहितं, Ms सहतं (for सहितं). Gs (before corr) मधुरी (for मधुर). Gs रक्षौ, Ms व्यक्षः Ck सारं (for रक्षं). —9) Ds Ts Gs Ms ० सपत्नी, Cg l. 1 as in text (for सपत्नं) ॥ Cg स्वरसपदा षड्वाहिलस्वरसपदा सपदं अत एव मधुर रसपीरं रक्तं रागयुक्तं च यथा अर्वात तथा भगायवतो Cl. ० तारयुक्तैः संपक्षं यथा तथा भगायवतो, Ct मधुर पाठवो गानतत्र । रक्तयुक्तैः स्वरसपदा षड्वाहिलस्वरसपदा संपक्षं यथा अवति तथा भगायवतो ॥

18 9) Ds प्रशंसमानौ (for प्रशस्तय्यौ) Ds 11 तु; Ds T1 s Gs ० Ms ० वैत् (for तौ) —8) Ds तप श्वापेर, Ds 11 गीपमानौ (for तप. श्वापेर). Ds ० 16 S (except T1 Ms ०) Cg महामनिः (for महर्षिभिः). —7) T1 missing from ms up to सार in 9.

For 2-18, Śi N̄ V B Ds s 19-19 subst a passage diverging from the text, which is given below as one unit for the sake of convenience, Ds subst. for 7-18:

- 203* { कृत्वा चेदमदोषेण कार्यं रामाणामह्वयम् ।
(2) विन्तयामास क ह्येकं शिष्टमप्यविविधम् ।
(3^{ab}) अथ विन्तयामास्य महर्षिर्निर्गमनायुधि ।
(3^{cd}) तदा जगद्वत् पादौ मुनिप्रेषा(ष)पौरो बने ।
यास्मीति तन्व्यौ, तरणौ स्फोटाव्युष्णः स्विनी । [5]
(4^{ab}) शृङ्गिणस्त्रिभिः स्वयं गीतागममङ्गभोजौ ।
स ही मूर्धन्युपाग्रास्य बाल्मीकिर्मगनायुधि ।
उवाचोदं तदा पादयं प्रणारायणं ग्विगी ।
आरं रामाण्यं काव्यमिदं सातमसा कृत्वा ।
मुह्यतां मन्त्रियगेन पुण्यप्रदमर्थीतम् । [20]
(6^{cd}) वीरस्वरसपदयुक्तं धर्मसामर्थ्यमर्पितम् ।
(7^{ab}) पाठ्ये गेव च मधुर ब्रह्मार्थमिदमिदं चित्तम् ।

प्रविव्य तावुभौ सुष्ठु तदा भावमगायताम् ।

सहितौ मधुरं रक्तं संपक्षं स्वरसंपदा ॥ १७

एवं प्रशस्तयमानौ तौ तपःश्लाघैर्महर्षिभिः ।

संरक्ततरमत्यर्थं मधुरं तावगायताम् ॥ १८

- (7^{cd}) { तन्वीगीतैश्च मधुरैरन्वितं सप्तभिः स्त्रीः ।
जातिभिः सप्तभिर्द्युक्तं श्रोतुं क्षुतिमनोहरम् ।
(8) { चत्वार्यवीरवीर्यमस्तौद्रहास्यभावनकैः । [15]
करणानुगतान्त्रैश्च युक्तं काव्यसंरपि ।
एवमुक्त्वा ॥ तौ भार्यौ भावातुषितसप्तः ।
सम्यगध्यापयामास काव्यं रामकथाध्वयम् ।
(12^{cd}) काव्येयं तदा ताम्बा कृतं तच्च विशेषतः ।
पुण्यं रामाण्यं काव्यं तदा तौ मुनिर्मयीतु । [20]
गीतामिदमात्मनो भवद्रूपानुचितम् ।
(12^{ab}) राजर्षीणां पुण्यकृतां साधूनां च समागते ।
गुरुर्गमयतुजानी तत्तत्तौ देवकविणां ।
कुदीलवौ रामयुगी प्रहृत्वा मधुरस्वरी ।
(10^{cd}) रूपानुरूपौ रामस्य विश्वादिभ्यस्मिनीयौ । [25]
(5^{ab}) वेदवेदाङ्गिनिहासकाश्चैव परमिनिविता ।
(12^{cd}) जगत्सु तदा काव्यं मधुरं मधुरस्वरी ।
यथोपदिष्टप्रीणां संतिथौ ब्रह्मपादिनाम् ।
तथोपादिनामनीतः केन्द्राश्च सूर्यसत्तना ।
गन्धर्वैरतपश्चैव पद्मगात्र महर्षिभिः । [30]
(13^{ab}) वी कदापि सनेतानामुदीनान्वेनरुनिगाम् ।
(13^{cd}) काव्यं रामाण्यं मध्ये सहितावभगगायताम् ।
(14^{ab}) शृण्वतां तु तदा काव्यमुदीनां हर्षसंभवम् ।
(14^{cd}) सहसाभून्महाराजः साधु साध्विति संतताम् ।
(15^{ab}) सुधीतमनसश्चैव युनयो धर्मवत्सलाः । [35]
(15^{cd}) सप्तसुभ्रातरौ तत्र गायन्तौ तौ कुदीलवौ ।
(16^{ab}) अहो सावानुपुं गीतमहो गीतमिदं चित्तम् ।
अहो भगवत् सत्यप्राप्तस्य चरितं महत् ।
(16^{cd}) चित्तवृत्तमपि श्रेतप्रत्यक्षमिव दृश्यते ।
संस्कृतं मधुरं वैर सभासपदमम् । [40]
प्रयोभार्यामिदौ चापि सत्यतस्तु कुदीलवौ ।
सुमारौ देवगमांगौ तरणौ मधुरस्वरी ।
अहो अत्यमहो रामायमहो गीतमिदं चित्तम् ।
(17^{cd}) ध्वजं च मधुरं वैर परका चरत्संपदा ।
पदार्थविरतमपुं तालनाममन्विताम् । [45]
(18^{ab}) पुण्यं प्रशस्तयमानौ तौ श्लाघ्यमागौ महर्षिभिः ।
(18^{cd}) श्रुत्यै ध्वजनेरं साधु मधुरजावगायताम् ।
[Ds om. lines 1-18, 24-27, 41, 45 and 47. —(L. 1) Ds 10 11 वेदम् (for वेदम्) V1 विनाग Ds ० वैर विनेन (for the prior half). Ds 11 वैर (by metathesis) (for वायं). Śi V1 Ds 11 [म]र्षं (for [म]र्षं). —(L. 2) Śi V1 Ds 11 Ds ० वैर (for वायं). —(L. 3) Ds 11 वैर (for महर्षि). —(L. 4) Śi Ds 11 तु गी, 11 Ds 11 मुने, Ds

वन (for वने) D* मुनिरुपयै च तो, Ds प्रहस्ययै मुने
(for the post half) —(1 5) Bz कि (m) in
शान्तिम्. Bz (m) 'सन्निधि' —(1 6) Vz रावच (for
रावच) —(1 7) Vz हीच, Bz सन Ds मुनी (for सती)
Ss Ds मुनि (for वपि) —(1 8) Vz Bz गोवाच (for
वाच) Ds [मौ (for [मौ] Ss Vz Ds तने, Ns Bz
तया (for तदा) —(1 9) Ds डस्यन (for वपि) Ds 'ततो
वपानम् (for the post half) —(1 10) Ss Ns (m)
Bz Ds गृहीत, Vz Bz Ds गृहीत, Vz Bz गृहीत (for
गृहीत) Vz सति, Ds मुनि (for वपि) —(1 11)
Ns Vz Bz Ds सयुज (for सति) —(1 12) Ss Vz
Bz Ds Ds 11-13 पते Ds पतिवत्, Ds (after corr sec m)
as in text (for पाटय गते) Bz पाटय (sup lin) गते च
मयुर (hypermetric) (for the prior half) Vz मयिन
त्रिभिः (by transp) Ds वपाने (sic) (for मयिन) —
(1 13) Vz नीति, Ds नये (for नये) —(1 14) Ns Vz
Bz आयुनि, Vz Ds Ds 10-11 योवले, Bz मायुज (for
मोदु मुनि) Ds 11 योव (Ds मोदु, Ds 11 योवले) (for
the post half) —(1 15) Ds erroneously om वीर
Vz नीमले (for नीमल) Vz तिर्यक्ष Bz 1-2 तिर्यक्ष (for
तीर्यक्ष) Ds ध्यात्वरूपोदासीनमल्लम्. Ds 'नी' —
(1 16) Ns Bz दाम्ये, Bz दाम्ये (for दाम्ये) Ds
स्येव हावरीयम् (for the prior half) Ds वाच (by
metathesis) (for वाच) —(1 17) Ds वपि (for वपि)
Ss Vz Bz Ds व, Ns [व]व, Ds वपि (for वपि) Ss Ds
मुनि (for वपि) —(1 18) Ds सयाम्यवपि ** (for
the prior half) Vz 'सि Bz दाम्ये' (for दाम्ये)
—(1 19) Ds 'दय (for वाचि) Ss Vz सन Vz
Bz वपि Ns Vz Bz Ds 10-11 वपि Ds * द Ds 12 तनम्
Ds 11 वा (for वपि) Bz नरि (m as in text) (for
तान्मा) Bz वपाम्यवपि, Ds सयाम्यवपि (for वपि विवेक)
—(1 20) Vz Ds [वा] (for वी) —(1 21) Ds वीर्यम्
(for वीर्यम्) Ds 'व (for वीर्यम्) Ds वपाम्यवपि (hyper
metric) (for वपाम्यवपि) Ds सति Ds नयम् (for
नयम्) —(1 22) Ds सति 1-2 वपि (for the prior
half) Ns * सयाम्ये, Ds वैव मयि (for व सयाम्ये) —(1
23) Vz गृहीतमनुगतम् (for the prior half) Ds वपि तने
गृहीतमनुगतम् (for the prior half) —After 1 23 Ds which om 1
24 27 reads lines 31 32 —(1 24) Vz Bz (m) Ds
वपि Ds वपि (for वपि) Ns om from the post
half up to the prior half of 1 25 Vz om 1 25-27 —
(1 25) Ns om the prior half Ss Vz Ds अनुगतम् च (for
वपाम्यवपि) Ds वपि Ds वपाम्यवपि (ditto) (for वपाम्यवपि)
Ss Vz Ds 12-13 [व वपि, Vz Bz Ds 10 [वपि] (for [व]
वपि) Vz 'विविधविपरीत, Ds वीर्यम् विपरीतम् (sic) Ds
वपाम्यवपि वपि (for the post half) —(1 26) Bz Ds
वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) —(1 27) Vz वपि (for वपि) Bz वपि
(by metathesis) (for वपि) Bz Ds missing (for

मयुर) Ds वपि (for वपि) —(1 28) Vz repeats
(var) 1 28 after 1 42 Ss अने Vz (second
time) 'वपि, Ds वपि (for वपाम्यवपि) Ss Ns Vz B
Ds 10-11 वपि (for वपि) Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
—(1 29) Ds वीर्यम् (sic) (for वीर्यम्) Bz वर (for
वर) Ds वर सयाम्यवपि (for the post half) —(1
30) Ns Vz B Ds वपाम्यवपि, Vz 'वपाम्यवपि, Vz B
(m) Ds 11 वपाम्यवपि, Ds 11 वपाम्यवपि (for
वपाम्यवपि) (for the prior half) Ns Bz Ds वपाम्यवपि, Ds 11
वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Vz वपाम्यवपि (submetric)
Ds वपाम्यवपि (for the post half) Ss Ds वपाम्यवपि
वपाम्यवपि वपाम्यवपि —(1 31) Vz 'वपाम्यवपि (for the
prior half) Ss Ds वैव सति, Ns Vz B Ds 10-11
वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) —(1 32) Ns illeg from वा to
न Ss Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Vz
वपाम्यवपि (sic) Ds 11 वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
(sic) (for the post half) —(1 33) Ns Vz Bz
Ds 11 वपाम्यवपि, Vz (before corr) वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Bz वपाम्यवपि (by metathesis)
(for वपाम्यवपि) Vz वपाम्यवपि, Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
—(1 34) Ns Bz (m as in text) Ds 10 वपाम्यवपि,
Vz वपाम्यवपि, Ds वपाम्यवपि, Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
Bz Ds 11 वपाम्यवपि, Ds वपाम्यवपि (sic) (for वपाम्यवपि) Ns
Vz Bz वपाम्यवपि Ds वपाम्यवपि (sic) (for वपाम्यवपि) Ds वपाम्यवपि, Ds
वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) —(1 35) Bz (m) 'वपि (for वपाम्यवपि)
Bz वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Vz वपाम्यवपि (hypermetric),
Bz Ds 11 वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ds 'वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
—(1 36) Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Vz 'वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि),
Ds (after corr) 11 वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ss Ds
om 1 37 41 —(1 37) Ds वपाम्यवपि (sic) (for वपाम्यवपि) Vz
Ds 'वपाम्यवपि, Vz 'वपाम्यवपि, Bz 'वपाम्यवपि (as in text also)
वपाम्यवपि Ds 11 'वपाम्यवपि, Ds 'वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
वपाम्यवपि Vz वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
(for वपाम्यवपि) Bz (marg) 'वपाम्यवपि वपाम्यवपि Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
वपाम्यवपि, Ds वपाम्यवपि, Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) (for the
post half) —Ds om 1 38 —(1 38) Ns Vz Bz Ds
Ds 11 'वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Bz
(marg) वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ds वपाम्यवपि वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
the post half) —(1 39) Vz वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ds
वपाम्यवपि (for the prior half) Vz Bz वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
Vz वपाम्यवपि Ds 11 वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) —(1 40) Ds वपाम्यवपि
(for वपाम्यवपि) Ds वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ds om (hapl)
from the post half of 1 40 to the prior half of 1 44 Ns
illeg for वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) —(1 41) Ds reads
1 41 43 in marg (for 1 41) —(1 42) Vz repeats 1 28
(var) after 1 42 Bz 'वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Bz [वपाम्यवपि] (for
वपाम्यवपि) —(1 43) Ss Vz Bz Ds 11 वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि)
Vz वपाम्यवपि Bz वपाम्यवपि (for वपाम्यवपि) Ds वपाम्यवपि वपाम्यवपि

G 1 4 I
B 1 4 2
L 1 3 2

प्रातराज्यस्य रामस्य वाल्मीकिर्मगवानृषिः ।
चक्रार चरितं कृत्स्नं विचित्रपदमात्मवान् ॥ १
कृत्वा तु तन्महाप्राज्ञः सभविष्यं सहोचरम् ।
चिन्तयामास को ज्वेतत्प्रयुक्तीयादिति प्रश्नः ॥ २
तस्य चिन्तयमानस्य महर्षेर्मानितात्मनः ।

4

☞ D₁ om Sarga 4 (cf v 1 13 12) T₉ begins with श्रीरामचन्द्राय नमः D₉ begins Sarga 4 with 195* then repeats 132 Then cont. lines 14 of 154* Thereafter reads lines 38 of the passage given in App 1 (No 2) Then repeats 17 of 154* then reads 19 of the passage given in App 1 (No 2) and thereafter repeats 18 of 154*

S₁ N V B D₁ 2-10-12 continues the Sarga with st 2 For 1st in S₁ N V B D₁ 10-12 cf line 15 (cf v 1 13 29) and for st 1 in D₁ 2-10-12 cf lines 15 16 of the passage given in App 1 (No 2) The variants of the above MSS [for D₁ 2-10-12 App 1 (No 2)] are mentioned here along with others

1 *) S₁ N V B D₁ 2-10-12 राजस्य, D₁ राजस्य* (for प्रातराज्यस्य) B₉ प्रातराज्यस्य राज्यस्य (sic) —*) S₁ N V B D₁ 11-12 चरितं वच (S₁ D₁ तस्य) चीमत (V₄ कीर्तित) —For 1st in S₁ N V B D₁ 10-12 cf lines 12 14 (App 1 No 2) (cf v 1 13 29) —*) M₉ वक्र* (for चक्र) D₁ 2-10-12 तस्य, D₁ 11 वित्र (for हृत्) —*) D₁ विचित्रपरम्, G₁ स वित्रपदम् (for विचित्रपदम्) G₂ आसवाह, G₃ आस*, M₁ आसवद्, G₄ as in text C₁ बर्षेय* (for आसवान्) C₂ C₃ आसवानिति वृत्तिवद्विज्ञात-करण । प्रातरस्ये सन्तु आसवान्वाह्यत्वरणायवी । C₄ —For 1st D₁ subst 194* —After 1 B₁ [after 1 24 of the passage given in App 1 (No 2)] D₁ D₁ 2-10-12 S (except M₁) C₁ m g t ins

196* बापुदिरास्यहराणि शोभनमनुकवानृषिः ।
तथा संगतताम्यं पट्टाण्डानि सयोचरम् ।

[Although Kataka comments 1e views that this is interpolated T₁ quotes Kataka as below
वक्रपदम् प्रमाणं चोक्तं न सारं श्लेषः —(L 1)
G₁ damaged for the prior half B₁ वक्रित (for वित्र) B₂ G₁ M₁ मुनि (for कवि) —(I 2) G₂ damaged for the prior half B₁ D₁ 11 G₁ 2 M₁ 2 दुर् (for वक्र) B₂ वैर (for वच) B₁ 1 वचन (sic) (for वक्रपदम्)]

अगृहीतां ततः पादौ मुनिपौ हुशीलौ ॥ ३
हुशीलौ तु धर्मज्ञौ राजपुत्रौ यशस्विनौ ।
आतरी स्वरसंपन्नौ ददर्शश्रममासिनौ ॥ ४
स तु मेघाभिनी हृष्ट्या वेदेषु परिनिष्ठितौ ।
वेदोपबृंहणार्थं ताग्रहयत प्रश्नः ॥ ५

[For 2 18 the MSS S₁ N V B D₁ (for 7 18) —*) 10-12 representing Northern recension have a longer version which is given at the end of st 18]

2 *) D₁ 2-10-12 M₁ च, D₁ 14 T G₁ M₁ 3 [अ]वि (for तु) D₁ 14, G₁ तु ति [वि]द (for तद्) —*) C₁ m g k समविष्ट (as in text) C₂ समविष्ट T₉ सयोचर D₁ 2-10-12 कास्य रामायणं सुम (M₁ महत्) C₃ C₄ सहस्रं सहस्रपर-अविष्टेण सह सहितं विविष्टं यदुत्तरं तेन सहितमिदं कास्य —*) सहोचरमित्यत्र उच्चपदापत्यं समविष्टमिति सहोचरणत्वेत्यारं समास । C₁ —*) D₁ 2-10-12 को वि (D₁ 2-10-12) प्रथमं कोके प्रयुजीतेल (D₁ 2-10-12) विचित्र (D₁ 2-10-12) यद्

3 Cf v 1 2 and 18 —*) G₁ damaged. —*) D₁ 2-10-12 वक्र (D₁ 2-10-12) कीर्ता, G₁ M₁ ब्रह्मीष्टा, G₁ 2-10-12 कीर्ता, C₁ k as in text (for अगृहीता) M₁ त* (for तत) D₁ 2-10-12 वक्रौ वक्रद्वौ पादौ, M₁ गचा पादावगृहीता —*) T₉ राजपुत्रौ वक्राविवी (cf 4*)

4 Cf v 1 2 and 18 —*) D₁ 2-10-12 च (for तु) D₁ 2-10-12 धर्मज्ञा (for तु धर्मज्ञौ) M₁ 2-10-12 धर्मात्मा राजपुत्रौ —*) D₁ 2-10-12 राम*, G₁ M₁ वधौ (for राजपुत्रौ) T₉ रूपेयौ मुखलौ, M₁ रूपयत्तां मतविवी —G₁ om 4th —*) (cf 1 4 9*) D₁ 2-10-12 सत्य*, D₁ 2-10-12 सत्य* (for स्वरसंपन्नौ) —After 4*, M₁ reads 9th and 10th repeating them in their proper place —*) G₁ 2-10-12 (for वक्राविवी) D₁ 2-10-12 reads 10th after 4

5 Cf v 1 2 and 18 —*) D₁ 2-10-12 सौ (for तु) G₁ damaged from यदु up to प्राह in 4th —*) T₉ रूयेनु (by metathesis) (for यदु) —After 5th D₁ 2-10-12

197* शुनिर्मुपेयुषमाय वचनं वेदमर्थान् ।

हृत्स्नं रामायणे तादृजया कावलिने हृत् ।

[Cf lines 7-9 of 203* —(1 2) D₁ 2-10-12 (for तादृज) D₁ 2-10-12 वचनम् (for the post 1 all)]

Thereafter cont 1 10 of 203*

Then read

198* ष्ययुष्या तु भगवद् प्रथमं प्राप्य नियत ।

Thereafter cont 1 18 of 203*

—*) D₁ 2-10-12 (after sec m corr as in text) —महत्ता (for वृद्धता) —*) D₁ 2-10-12 प्राहयत्ता पुन (sic)

काव्यं रामायणं कृतं सीतायाश्चितं महत् ।
 पौलस्त्यमधमित्येव चकार चरितगतः ॥ ६
 पात्रे गेये च मधुरं प्रमाणैश्चिरान्वितम् ।
 जातिभिः सप्तभिर्युक्तं तत्रैवैवसमन्वितम् ॥ ७
हास्यशृङ्गारकारुण्यरौद्रवीरभयानकैः ।
वीभत्सादिरसयुक्तं काव्यमेतदगायताम् ॥ ८
 तौ तु गान्धर्वतचञ्चौ स्थानमूर्च्छनमोनिदौ ।
 आतरो स्वरसंपन्नौ गन्धर्वाविवरूपिणौ ॥ ९
 रूपलक्षणसंपन्नौ मधुस्वरभाषिणौ ।
 रिग्नादिषोद्धतौ रिग्ना रामदेहात्तथापरौ ॥ १०

तौ राजपुत्रौ कात्स्न्येन धर्ममाख्यानमुत्तमम् ।
 वाचो विधेयं तत्सर्वं कृत्वा काव्यमनिन्दितौ ॥ ११
 ऋषीणां च द्विजातीनां साधूनां च समागमे ।
 यथोपदेशं तच्चञ्चौ जगत्सु समाहितौ ।
 महात्मानौ महामागौ सर्वलक्षणलक्षितौ ॥ १२
 तौ कदाचित्समेतानामृषीणां भासितात्मनाम् ।
 आसीनानां समीपस्थानिदं काव्यमगायताम् ॥ १३
 तच्छ्रुत्वा मुनयः सर्वे बाष्पपर्पाकुलेक्षणाः ।

साधु साध्विति तावृषुः परं निस्स्यमागताः ॥ १४

G 1 3 53
L 1 4 54

॥ Cf v 1 2 and 18 —^a) D^a इत्ये (for काव्यं) M^a
 रा * पय D^a वस्तु, D^a तपु (for कृतं) G^a M^a काव्य
 रामासिद्युक्त —^a) Dt D^a * T^a M^a वृत्, G^a J^a as in
 text (for पय) D^a * पौलस्त्यमध इत्यर्थे (D^a इत्यर्थे)
 निपते निपताना

7 Cf v 1 2 and 18 —^a) D^a पात्रे (for पात्रे) D^a
 रोप, M^a रोहे (for रोपे) —^a) M^a प्रयोगेत् (for प्रमाणे)
 T^a * is moth eaten in रमितम् —^a) D^a * S G^a G
 वद (for युक्त) —^a) G^a सप्त * (for -समन्वितम्)

8 Cf v 1 2 and 18 D^a reads 8 in marg (see
 m) G^a damaged for * —^a) Dt D^a * T^a M^a Cr(I)
 g h(I) तस्यै (for हास्य) Dt D^a * करण (for -कारण्य)
 —^a) Dt D^a * T^a M^a हास्यरौद्र, D^a G^a * M^a transp रौद्र
 and पीर, G^a हास्यपीर (for रौद्रपीर) M^a रौद्रवीभत्सका
 ज्ञेते —^a) G^a damaged up to र in रते Dt D^a * M^a
 Ch t धीरादिभौ, D^a T^a वीभत्साद्भूत (T^a * तेषां) सयुक्त M^a
 धीरादिभिश्च सयुक्त —^a) M^a एत*, M^a * गृह्णाता (for
 एतदागायताम्)

9 Cf v 1 2 and 18 —^a) D^a * बुद्धौ (for *वचसौ)
 —^a) D^a S (except M^a) Cr tng गृह्णे (G^a lacuna)
 भास्यान, D^a तालमृष्ट, M^a सूत्रेणाधाम, M^a तालमूर्च्छन,
 Ch t as in text (for स्थानमूर्च्छन) M^a om (hapl)
 9^a-10^a

10 Cf v 1 2 and 18 M^a om 10^a (cf v 1 9)
 G^a damaged from first r up to रि —^a) M^a स्मित
 (for *वर) D^a वया मधुरभाषिणौ D^a reads 10^a after
 4 —^a) D^a जिने इव, G^a * * * (for विम्बादिर) Dt
 D^a * T^a G^a t (उ पिनी), Cr as in text (for [उ दुनी])
 D^a रिषत् (for रिषी) ☞ Cr रामदेहादिमन्त्रोद्घोषौ
 तेनेव सविषेनो न दृष्टौ भरी रिषीः Ct विम्बासुधादेरिष्यौ
 विम्बाविव प्रतिविम्बाविव तथा रामदेहादुद्घोषौ परौ रामदेहा

निरयं । ☞ —^a) M^a इव (for तथा) D^a राजपुत्रौ वरास्त्रिनी
 (cf 4^a) M^a रामविंशतिवापरी

11 Cf v 1 2 and 18 —^a) D^a T^a * कात्स्न्येन (for
 कात्स्न्येन) —^a) D^a धर्माख्यायाम् (submetric) T^a * G^a
 धर्मेमायायाम्, G^a k t as in text (for धर्मेमायायाम्)
 G^a * M^a धर्मा (M^a * र्मा) रयानसमुत्तमम् —For 11^a, M^a
 subst

199^a पात्रे रोपे च निपते वाक्सीरेन महर्षिणा ।
 —For 11 D^a subst

200^a युक्त रामायणं काव्यं कृतं जगद्भुतं शुभम् ।
 वाचो विधेयं सर्वं वै कृत्वा तद्वाक्यतामयी ।

Then cont

201^a बहुमालाच वाक्सीरे पाठस्य च सुखादिव ।

Thereafter ins (var) lines 19-21 of 203^a

12 Cf v 1 2 and 18 —^a) M^a ऋषीणां समवायेषु
 द्विजातीनां समागमे —^a) G^a * * पदेश (for यथोपदेशं) M^a
 वयाप्रदसौ धर्मौ —^a) T^a जगतस्यै (sic) (for जगत्सुतौ)
 D^a T^a * G^a M^a दी तुष्टीरौ, G^a मुनिरेभिर्नौ Ct तुष्टमाहिनी
 (for तौ समाहितौ) M^a om (hapl) 12^a —^a) G^a M^a
 महारौ (for महामागौ) —^a) Dt om कथां Ch इत्य
 दृष्टव्यमिति

13 Cf v 1 2 and 18 —^a) G^a M^a कदाचित्समेतानां
 —^a) T^a च महाभयना, M^a द्रवधर्षिता (for भाषितामनाम्)
 —^a) Dt D^a * मयेयमं (for आसीनानां) M^a समीपे तु
 (for समीपस्थौ)

14 Cf v 1 2 and 18 —^a) G^a [अ च (for [रि रि] D^a
 नितान in marg (see m) D^a T^a * M^a चावृषुः T^a
 [अ चावृषुः], G^a [अ चावृषुः], M^a [अ] क्तु (for
 तावृषुः) —^a) T^a तावृषु (for बागना) D^a G^a * परम
 निस्स्य गता ☞ G^a तवाप्य शुक्ता पर निस्स्यमागता
 बाव्यपरादुल्लेखना सर्वं शुनवली सधु साध्विति क्तु ☞

G 1 3 62
B 1. 4 20
L. 1. 4 12

प्रीतः कश्चिन्मुनिस्ताभ्यां संस्थितः कलशं ददौ ।

प्रसन्नो बल्ललं कश्चिददौ ताभ्यां महायशः ॥ १९

(for the prior half) S₁ D₁ 13 मुनित्तर, V₂ अर्षद, D₁ 13 अविस्तर (for अविस्तरम्) D₂ 3 ओहो वाग्मयो वाग्मयो रम्भायमद्वय, B₂ ओहो वाग्मयिद काव्यमहो रम्भायमद्वय. —(1 44) N₁ V₁ 4 D₂ 3 4 D₁ 12 repeat 1. 44 after 1 45 B₂ transp 1 44 and 45. S₁ N₁ V₁ 4 (first time) D₂ 15 रक्त, D₁ पेशन, D₁ 12 (first time) युक्त (for रक्त च). B₂ (first time) missing (for देव) N₁ V₁ (second time) B D₂ 11 15 (last two second time) सत्त वाति (V₁ B₁ १५, D₂ 11 15 १५) रक्त च, V₂ (second time) सत्तवातिरक्त च (for the prior half) D₁ 13 सु (for सत्तवाति). V₂ 3 D₁ 3 om. 1 45. B₂ transp 1 44 and 45 —(1 45) D₂ 11 12 नृच (for नृचि) S₁ D₁ 13 नृच; N₁ V₁ D₁ 13 तार, B₂ (m) नाल (for ताल). —(1 46) V₁ 3 पत्तय; V₂ 3 D₂ प्राल; B₁ १ १ रक्त (for प्राल). D₁ 13 (for वी) D₁ 13 वी (for वाग्मना). B₂ कुशलौ (for मदीति). D₁ om 1. 47. —(1 47) V₁ १ (sc) (for सुवे). S₁ N₁ V₁ 3 B₂ D₂ 3 3 11 15 रक्त (B₂ m. रक्त; दिव्य, प्यन्), B₁ रक्त, D₁ 13 रक्त (sic) (for व्यक्त) S₁ D₁ 13 स्वाहु (for ताहु). V₂ D₂ 13 वा (for च). V₂ D₂ 13 वा (for [च]वाक्ताव).]

—After 1. 14 of 203*, D₂ ms :

- 204* (9^{ab}) सौ तु गान्धर्वैस्तत्त्वौ तालप्रहणकोविदौ ।
(9^{cd}) भातौ स्वरसंघौ गन्धर्वाधिप रूपिणी ।
(10^{ab}) कपलकल्पसंपदौ मधुसूतापिणी तथा ।

[D₂ repeats 1. 3 after 1. 23 of 203*]

—After 1 21 B₂ ms. :

- 205* रामस्य चरितं विष्य सर्वलोकसुखावहम् ।

—After 1 31, B₂ 4 ms :

- 206* काव्यं तस्मिन् श्रीतौ कुमारौ कलमस्तुतम् ।

(14^{cd}) कुत्वा तु मुनयः सर्वे परं विषयमागताः ।
हर्षविषयसंपूर्णैर्नैरभिप्रेयिषि ।
समीपुस्तत् तत्काव्यं श्रोतुकामाः सहस्रतः ।

[[(1 2) B₂ च (for तु). —(1 3) B₂ भाक्ता (for संपूर्ण) B₂ अनु (for अभिप्रेयिषि).]

On the other hand, D₁ ms

- 207* समासीना मुखा वाचं रामायणमुदीरत ।

(14^{ab}) तच्छ्रुत्वा मुनयः सर्वे वाग्मपर्षाहुलेखनाः ।

19 D₁ om. 19-21^{ab} — S₁ N₁ V B D₂ 3 3 10-12 ताभ्यां श्रीते मुनि. कश्चिद (by transp). — S₁ N₁ V B D₂ 3 3 10-13 पत्नीय; D₁ 12 3 Cr संमत. T₂ G₂ सुस्थित; G₂ उचित, G₂ स स्थित; G₂ संस्थित; Crp m g k t as in text (for संस्थित). — T₂ D₂ प्रसन्नो (sc) (for प्रसन्नो) M₂ बल्ललम्. — T₂ D₂ 12 M₂ तथा (for

आश्चर्यमिदमाख्यानं मुनिना संप्रकीर्तितम् ।

परं कवीनामाधारं समाप्तं च यथाक्रमम् ॥ २०

महायशः). —For 19^{cd}, S₁ N₁ V B D₂ 3 3 10-12 subst. .

208* कश्चिद्वनकलं स्वाहु वल्ललं कश्चिद्विस्तितम् ।

—After 19, Dt D₂ 3 3 11, 2 G₁ 3 M₂ 3 ms .

209* अन्यः कृष्णाग्निमदाचक्षुस्त्वं तथापरः ।

कश्चिद्वनकलं प्रादाम्नीसीमन्यो महासुनिः ।

हृसीमन्यस्तदा प्रादत्तौपीनमपरो मुनिः ।

ताभ्यां ददौ तदा हृष्टः हृष्टमपरो मुनिः ।

काषायमपरो वल्लं चारमन्यो ददौ मुनिः । [5]

कदावध्वनमस्तु काष्ठरक्तं सुदावन्ति ।

यज्ञमाहृष्टयिः कश्चिद्वनकलं तथापरः ।

मौहुमरीं हृसीमन्यः स्वस्ति केचित्तदावह ।

आपुष्यमपरं प्राहुर्मुदा तत्र महर्षयः ।

ददुर्षेवं वरमस्त्वं मुनयः सत्यवादिनः । [10]

[Except Śiromatī (not included in the apparatus) no other commentator glosses on these lines. T₁ however glosses on हृष्टौ and वन्ति. —(1 1) D₂ कृष्णा-जल (for कृष्णाग्निम्). D₂ 11 T₂ transp. the post, halves of 1. 1 x and 2. D₂ T₂ 3 प्रादत्त (for अहत्त). G₂ 3 अय (for तथा). Dt [अ]परे (for [अ]पर) —(1 2) D₂ 11 T₂ 3 transp. the post, halves of 1. 1 x and 2 (cf. v. 1. 1 x). G₂ M₂ अन्य (for प्रादत्त). D₂ 11 T₂ 3 om 1. 3-7 and 10. G₂ 3 om (hapl) 1 3. —(1 3) G₂ M₂ 3 M₂ after 1st p. in sec. m corr. इ)सौ ददौ तदा (M₂ महा) हृष्ट (for the prior half). M₂ om from the post. half. of 1 3 to the prior half of 1. 4. M₂ वृत्तम् (for औपीनम्). G₂ M₂ om. (hapl) 1 4. —(1 4) G₂ 3 मही (for ताभ्यां). —(1 5) G₂ 3 महा (for ददौ मुनि). B₂ om 1. 6 —(1 6) Dt १४; G₂ १४ नृच (for कदावध्वनम्). M₂ reads 1. 7-10 inf. in —(1 7) G₂ 3 अय (for तथा). —(1 8) M₂ अन्य (for अन्य) M₂ तथा (for तदा). D₂ 11 T₂ 3 जगन्नाम (D₂ १० त) तथा (for the post half). —(1 9) D₂ 11 T₂ 3 G₂ M₂ 3 षोडश; T₂ G₂ 3 [अ]पुष्य (for प्राहु). —(1 10) G₂ M₂ चैव, M₂ दय (for चैव). G₂ M₂ 3 श्रीना (for सर्वे).]

—After 19, M₂ ms. :

210* यज्ञोपवीतन्यपरः काष्ठमस्तथा परः ।

काष्ठकथनरक्तं च ददौ ताभ्यां परो मुनिः ।

अन्यः कृष्णाग्निं प्रादाम्नीसीमन्यो महासुनिः ।

कश्चिद्वनकलं प्रादाम्नीसीमन्यस्तथा हृष्टौ ।

Thereafter M₂ reads 1. 5 of 209*, then cont. :

211* कृष्टमपरो प्रादत्तस्वस्ति केचित्तदावह ।

एवं श्रीतावत् मुनयः प्रददुः सत्यवादिनः ।

20 D₁ om 20 (cf. v. 1. 19). — T₂ D₂ इति वहीतं (for इदमाख्यानं). — T₂ D₂ कश्चिदः; D₂ T₂ 3 मुनी (T₂

प्रशस्मानौ सर्वत्र कदाचित्तर गायकौ ।
रथ्यासु राजमार्गेषु ददर्श भरतपुत्रः ॥ २१
स्वरेभ्य चानीय ततो आतरो स कुशीलौ ।
पूजयामास पूजार्हो रामः शत्रुनिर्दहणः ॥ २२

'नि'ना (for मुनिना) M₁ समन्तत After 20⁶⁶ T₁ repeats 16⁶⁶ —⁴) D₁ T₁ G₁ ५ धातुन M₁ समासं चन्मन हृन् —For 20 S₁ N₁ V B D₁ १०-१३ subst while D₁ ins after 20

212⁶ एवं एवंमिदं कायं मुनिभिः प्रतिपूजितम् ।
सातसृजं मनुष्याणां करिनामार्गमष्टवम् ।

[(1 x) S₁ B₁ कायं- एवं (by transp) V₂ D₁ ३ करिभिः, D₁ विदुः (for मुनिभिः) D₂ ५ प्रतिपूजित —(1 2) D₂ कायानाम् S₁ मनुष्येभ्य, V₁ B₁ (m orig as in text) D₂ १०-१३ उपजीवन् (for आर्गमष्टवम्) D₂ कायं नानायेभ्यन्त (for the post half)]

—After 20 Dt D₁ १०-१३ S (except M₁) ins

213⁶ जमिगीगमिदं गीतं सर्वगीतषु कोविदौ ।
भातुषु बुद्धिजनं सर्वबुद्धिमनोहरम् ।

[(L x) G₂ अ^३ G₂ अ^३ M₁ अ^३ (for जमिगीतम्) Dt गीतषु (for गीतेषु) —(L 2) D₁ गीतार (sic) D₂ G₁ हृदि (G₁ हृत्) मनोरम (for the post half)]

21 D₁ om 21⁶⁶ (cf v 1 19) —⁴) S₁ N₁ V B D₁ १०-१३ तापेदं (V₂ D₁ १० 'य', B₁ marg 'नौ') D₂ प्रत्येकमानौ कविनिर्द —⁴) S₁ N₁ V B D₁ १०-१३ द्वयस्मिन्, D₂ १०-१३ तापेदं D₁ T₁ S₁ G₁ ५ भावि (T₁ 'य' नौ, M₁ तौ तु' (for तत्र गायकौ) D₂ उभाजयि हि गायता

22 ^३) G₁ तदा (for ततो) —⁴) D₂ ५ (for स) —For 22⁶⁶, M₁ subst

214⁶ आनीय च स्वर्गं येन तातुमी ज्ञातरी तव ।
—⁴) M₁ तकारेण मुन हृत्

23 ^३) G₁ तत्पे (for दिव्ये) —⁴) D₂ ११ T₁ M₁ ३ हृत् k t (1) 'विष्टः' Ctp as in text (for उपोपविष्टे) M₁ पार्श्वस्थेष्ट (for सविष्टेष्ट) Ctp उपोपविष्टमविष्ट —⁴) M₁ आनु- T₁ स (for च) Dt D₂ १० Ct च समन्वित M₁ सत्वादिभिः (for च परं तव) —For 21⁶⁶-२३ S₁ N₁ V B D₁ १०-१३ subst

215⁶ राजधानीषु राजां च समीपेभ्यमवाप्तवान् ।
अपाधमये रामोऽत्र तातुषुपुत्र गायनी ।

(22⁶⁶) भातयाम्य मन्त्रं यदुपेक्ष्यतामिति ।
(22⁶⁶) पूजयामास पूजार्हो मकारादौ मुनिरष्टतः ।
तस्मिन् जगत्सर्वं कायं राममभ्यर्चयित्वा । [5]
कमारोपु विद्यायां रामलक्ष्मणसंनिधौ ।
शत्रुमरणादीनामपेक्षं च गरीशितम् ।

आसीनः काञ्चने दिव्ये म च सिंहामने प्रभुः ।
उपोपविष्टैः सचिवैर्भ्रातृभिश्च परंतपः ॥ २३
हृष्टा तु रूपमंपन्नौ तातुमी योषिर्नौ ततः ।
उत्राच लक्ष्मणं रामः शत्रुघ्नं भरतं तथा ॥ २४

वसिष्ठश्चित्रोत्तमाया सचिवो मन्त्रवादिनाम् ।
(23⁶⁶) रामस्तजमानं युद्धे स्पर्ध्यास्तद्वर्णयत ।
उपविश्य तु शुभ्राश्च तदा प्रचरितं महत् । [10]
(23⁶⁶) भावे रामायणं कायं आनुमिर्भरतादिभिः ।
चौतगानपदैश्चैव वृत्तं गतमहस्तम् ।
हृष्टा रामस्तदोवाच सगोस्तत्र सभापदः ।

[S₁ N₁ V B₁ २.४ D₁ १० ११ १२ om lines 4 and 13 D₂ om lines 11 13 B₁ D₁ om line 13 B₂ reads line 4 in marg D₂ reads line 10 after line 12 —(1 1) V₂ तनीपे हि D₂ तनीपे तु (for तनीपेषु) S₁ अति गायतां V₂ उपगच्छा, D₁ अथ गायता D₂ अथगच्छा —(1 2) D₂ तथा D₁ om (for अथ) —(1 3) S₁ D₁ सत्कृता वातयामास S₁ V₂ B₁ २ सत्कृतानावाचयामास V₂ १० सत्कृतानावाचयामास (submetric) V₂ B₁ ४ D₁ १० सत्कृतं वातयामास, D₂ ११ १३ सत्कृत्यवाचयामास (for the prior half) —(1 4) B₂ D₁ पूनाता (for पूनाहो) D₂ सत्कृतौ D₂ सत्कृतौ (for तुस्तकृतौ) B₂ D₁ सत्कृतौ स्वकृतौ (for the post half) —(1 5) D₁ उभौ (for हृत्) D₂ तस्य (for तव) V₂ १० प्रेक्षितौ, D₂ ११ तपेऽ (D₂ 'नौ') रिती —(1 7) D₂ २० महाभरतं (for गरीशितम्) —(L 8) D₁ ज्ञातयित्वा —(1 9) S₁ V₂ ४ सर्वा B₁ तव, D₂ १३ हृत् D₁ हृत् (for सत्कृतौ) S₁ D₁ सत्कृतौ D₂ सत्कृतौ D₂ सत्कृतौ (for सत्कृतौ) V₂ परापूर्वात्तराजैः, D₂ स्वदी (sic) सत्कृतसत्कृतौ D₂ गुणसत्कृतसत्कृतौ (for the post half) —(1 10) D₁ सत्कृतसत्कृतौ D₂ २० तवसत्कृतौ D₂ हृत्कृतौ S₁ D₁ १० तव सत्कृतौ S₁ ११ तव सत्कृतौ B₂ (marg as in text) तव तु (for तवम्) —(1 11) S₁ S₁ V₂ ४ B₂ D₂ १० १३ तव (for कायम्) —(1 12) D₂ २० च येन सत्कृतैश्च (D₂ 'नौ' D₂ 'आदि' (for the prior half)]

—After line २ D₁ ins

216⁶ (21⁶⁶) रथ्यासु राजमार्गेषु तौ तु शुभ्राश्च रायव ।

24 D₁ om 24 D₂ transp 24 and 25 —⁴) S₁ V₂ ४ B₁ S₁ D₁ ११ [स च V₂ ११ व₁ D₁ T₁ Cm tp [आ]म (for तु) छ Ct हृत् ॥ रूपमंपन्नौ इति प्रभुः पाठ छ —⁴) G₂ M₁ आतरो (for तातुमी) S₁ D₁ G₂ गायनी (G₂ 'नौ') तत् D₁ ११ तत् V₂ D₁ १० किं नौ ततः, V₂ रामसौ तव V₂ चौराणौ तव D₂ २० ११ परावाचनी D₂ १० S (except G₂ M₁) नियमन्तदा M₁ मुनिश्रुतौ । (for चौराणी तव) B₂ रिती नौ तु उभौ तव Dt D₂ १० रिती नौ आतारुतुमी S₁ D₁ om 24⁶⁶ —⁴) D₂ ११ T₁ M₁ तदा (for तथा) V₂ ११ D₁ १०-१३ सर्वा (V₂ D₁ 'नौ') येन सत्कृतं D₂ सत्कृतमवरो तथा

G 1 3 72
B 1 4 32
L 1 4 70

श्रूयतामिदमाख्यामनमनयोर्देववर्चसोः ।
विचित्रार्थपदं सम्यग्भाष्यतोर्भधुरस्वरम् ॥ २५
इमौ मुनी पार्थिवलक्षणान्वितौ
कुशीलनौ चैव महत्तपस्विनौ ।
ममपि तद्भूतिकरं प्रचक्षते

महातुभावं चरितं निबोधत ॥ २६
तत्तु तौ रामवचःप्रचोदिता-
वगायतां मार्गविधानसंपदा ।
स चापि रामः परिपुद्गतः शनै-
र्भूषयासक्तमना बभूव ॥ २७

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे चतुर्थः सर्गः ॥ ४ ॥

25 Ds transp 24 and 25 —^a) Dt Ds Ct एवम्,
Cm g as in text (for इवम्) —^b) Vs देवरूपिणो, Ds
वेदवर्चसो (by metathesis) Ds ३० उभयोरनु (Ds ३) चायतो (Ds ३) —^c) Vs विचित्राशुपद —^d) Vs गायता,
Ds ३ गायतौ Ds ३ गायतौ (for गायतोर) Vs गायतौ मयुरै
स्वरै, Bs ३ मयुरै मयुराक्षर, Dt Ds ३ S (except Ts Ms)
Cm k गायिनौ (Dt Ds ३ Cm ३) समचोदयत्, Ds गायतौ
मयुरस्वरौ, Ds ३ अनयोर्मयुरस्वर, Ds Ts गायमानाबोदयत्,
Ms गायन्तौ चाप्यबोदयत्, Cg गायिनौ साबोदयत् —After
25 Dt Ds ३ S ms

217* तौ चापि मयुर रक्ष इयचिचायतनि स्वनम् ।
तन्म्रीलवद्वयर्थं विष्टुतापमगायताम् ।
ह्लादयस्सर्वागायतानि सनाति हृदयादि च ।
श्रीनाथयसुख गेय तद्वभौ जनसंसदि ।

[Ms om 1 2 —(1 x) Ds गीतौ (for चापि) Ms
व्यक्त (for रक्त) Ds Ts Gs Ms स्व (Gs Ms स) चित्वाष्ट
(Ms ३) निस्वन (Ds ३) Tz Gs ३ Ms ३ स्वचित्वाष्टनिस्वन
(for the post half) —(1 3) Ds ३ Ts ३ Gs ३ Ms ३
ह्लादयन् Ts transp मनाति इदयानि —(1 4) Ds
श्लोदयन्^a Ts श्लोदयन्^a Gs श्लोदयन्^a Gs श्लोदयन्^a (for श्लो
दयन्^a) Ms गीत, Ms गान (for गेय) Ms कण्ठ रानसंसदि
(for the post half)]

26 ^a) Ds बालाविमौ (for इमौ मुनी) Ss Ns Vs ३ M
Ds ३ ३-१३ हि (Ds तु) बालौ लृप, Vs हि लृप (submetric)
(for मुनी पार्थिव) Ds लक्षणास्विनौ —^b) Ns Vs ३ Bz ३
Ds ३ कुचो (Ns Ds ३) लृपत्, Vs कुचालौ Bs Gs
Ms ३ चापि (for चैव) Ss Ns Vs Ds ३ ३-१३ तपोव (Ds
३) नाथयौ, Gs महापद्मस्विनौ —^c) Ds ३ S (except Gs
Ms) Cm ३ प्रवदयते, Gs प्रवदयते Ct as in text (for
प्रवदयते) Ms मनाप समुनिद्वर प्रवदयते —^d) Ts ३ महातु
भायो Gs Ms महातुभावाद् Ms महातुभावा (sic) —For
26^a, Ss Ns Vs Ds ३ ३-१३ subst.

218* ममेतिवृत्त किल गेयममृत
महर्षिबाल्मीकिभूत प्रगास्त ।

[(1 x) Ds ३ (हृ) हृ Vs ३ काव्यम्, Bz ३ गीतर, Ds ३ गानम्,
Ds कलमान् (for किल गेयम्) Ds ३ वदत् (Ds ३) तोदुन —
(1 2) Ss अगास्त, Vs प्रगास्त, Ds ३ ३ १३ १३ प्रगास्त (Ds ३
३)]

27 ^a) Ts Ms रामस्व (for तौ राम) Ds प्रनोदितौ, Ds
प्रनोदितौ (for प्रचोदितौ) Ss Ns Vs ३ B Ds ३ १३ राघव
स्वचोदितौ Vs तत्तौ राघवप्रचोदितौ (submetric) —^b)
Ss Ns Vs Ds ३ ३-१३ अ (Ss ३ Ds ३) वयं गायता काव्यमिदं
यथाक्रम —^c) Ss Ds ३ सहित समगतै, Ns Vs ३ B
(marg as in Ns) ३ सहि (Vs Bz ३) ते समगतै, Ns Vs ३
Bs Ds ३ १३ सहि (Ns Vs Ds ३) हि ते समगतै, Bs सहितै
समस्तै, Ds ३ सहितै समाहितै Ds ३ ३ राघा सहितै (Ds
३) समस्तै (Ds ३) ते —^d) Ds ३ S (except Gs)
Cg यमृत् ॥ (metri causa) Ct as in text Ss Ns Vs
Ds ३ ३ १३ यमृत् सगानिचयतन (Ds ३) मानस्वत्तदा

Colophon Ns Vs om Ss om up to रामायणे Ds
om up to Kanda name Vs Ds om इति Vs ३ B D
Ds ३ ३-१३ add जयें before राम Ss Ns Vs ३ B Ds ३ १३
om श्री, Ns om रामायणे Vs B Ds ३ ३ add
बालमीकि (Bs महर्षि) after रामायणे —Kanda name
Vs B Ds ३ om Ns Vs B Ds ३ ३-१३ भादिकाण्डे
(Vs ३) Ds ३ S इति श्रीमद्वाल्मीकि (Ms om श्रीम्)
—Sarga name Ss Ds ३ काव्यसंक्षेप, Ns Vs B Ds ३ १३
काव्योपसंक्षेप (Bs संक्षेप) Vs भादिकाण्डोपसंक्षेप, Vs
वसे (sic) Ds वस्तुपादनं नाम, Ds कथासुगते नाम, Ds
काव्यसुगते नाम, Ds काव्यवस्तुपादनं —Sargano (figures,
words or both) Vs B Ds ३ om Ns ३ Vs ३ १३
2 (sic) Bs ३ Ds ३ १३ figure (as in text) Ds ३ Ds ३
मृतीय Ss Ds Ds ३ ३ १३ both (as in text) —After
colophon Gs ३ Ms conclude with श्रीरामाय नमः Gs
श्रीमते रामानुजाय नमः

५

सर्वाध्वमिषं येपामासीत्कृत्स्ना वसुंधरा ।
प्रजापतिमुपादाय नृपाणां जयञ्जलिनाम् ॥ १
येपां स सगरो नाम सगरो येन खानितः ।
पटिः पुत्रसहस्राणि यं यातं पर्यनारयन् ॥ २
इत्थाकृणामिदं तेषां राज्ञां वंशे महात्मनाम् ।

5

1 *Dr om Sarga 5 (cf v 1 x 3 32) N1 V4*
cont 4th Sarga T2 begins with श्रीरामचन्द्राय नमः

1 Before 1 *Si N1 B4 D10 11 12 ms*

219* तन्महौ खरसपको हुनारौ वज्र सखदि ।
अपावता मय काण्य रामायणमिति स्मृतम् ।

{ [1 2] B4 87 (for लुक्) }

Thereafter *N1* glosses इति पात्राख्ये पुनरेते *B4* cont
Si N1 V B1-4 D1 5 10 12 13 subst for 1 D4 5 ms
before 1 while *D1* subst 1 1 for 1 *2nd* then cont
1 3

220* साराम्ना मही येपामासीदीर्घांलिता किल ।
आमनो पुण्यकीर्तिना राज्ञामभिततेनाम् ।

{ [1 1] V4 वैपाद् (for येपाद्) V4 वीर्घानि D4 वीर्घानां,
D4 वीर्घानि (for वीर्घानि) — [1 2] *Si D10 आमानं, V4*
आमनो, V4 D10 11 आमनो (sic) D4 आमन (for आमनो)
D1 पुण्यदाना (sic) (for पुण्यकीर्तिना) }

D4 om 1st —² B4 वृत्ति, D4 वृत्ति (for सर्वा) D4
तेपाद् (for येपाद्) —³ B4 D4 राज्ञा, D4 स्त्रीता (for
कृत्स्ना) —⁴ D4 transp 1st and 2nd B4 प्रजापतिर
(for प्रजापतिन्) D4 वा sup lix in उपादाय —⁵ G
M4-5 पाटिग (for अवशालिनाम्) B4 D4 11 M4
भरैवराय यखदिना

2 *4* *D4 transp 1st and 2nd T1 तेषां, T2 वृषा*
(for येपां) T2 राजा (for नाम) Si N V B D1-3 5 6-12
m (D1 13 स) वर पूर्ववत् येपां, M4 येपां ससपते नाम —After
2nd, B4 reads the post half of 1 2 of 222* —³ D4 खानित, T2 घोषित, G4 खादित (for खानित) G4 M4
य ससुद्रमखानयद् B4 om 2nd —⁴ V4 D4 5 10 11-12
Ct पटि, B4 D4 M4 पटि, G4 कप as in text (for पटि) B4 reads वृत्ति in marg —⁵ D4 नृप (for खानित) Si N1
V B1-3 D10-11 पुटतोऽयम् (Si नृप [sic] V4 B4
[marg] 'ययु, D4 पटु' D4 T4 M4 पर्यववायद् D4 'ययु
य [hypermetric] —After 2 B4 D1-3 ms

221* मञ्जरायै वर्याने व्यरे ज्योतिर्गणा हव ।

{ *D4 'राय D4 व्यरा, D4 व्यरा (for व्यरे) }*

महदुत्तचमाख्यानं रामायणमिति श्रुतम् ॥ ३
तदिदं वर्तयिष्यामि सर्गं निरिलमादितः ।
धर्मकामार्थसहितं श्रोतव्यमनस्यया ॥ ४
कोसलो नाम शुद्धितः स्त्रीतो जनपदे महान् ।
निरिष्टः सरयूतीरे प्रभूतधनान्यवान् ॥ ५

G I S
L I S
L I S

3 *B4 om 3 (cf v 1 2) —¹ T2 reads मिद sup*
lin sec m —² M4 रा* (for राता) Si N V B1-3
D1 5 6 7-12 वरैः (D1 3 'रा, D10 'को'निनिवर्धनं D1
राता* 7 6 6 खला —³ M4 उत्पन्नं महद् (by transp)
Si N V B1-4 D1-3 5 6-12 निवर्द्ध V4 'वर्ष', D4 'वृद्ध)
पुण्यकीर्तिना (D1-3 'मायान' —⁴ V4 हृद (for हि)
V4-4 B4 D10 स्मृत (for श्रुतम्) B4 (marg) काण्य
रामायण स्मृत

4 *B4 om 4 (cf v 1 2) —¹ G1 3 बहु (for हृद्)*
D1 D4 4 C 'व, D4 वर्ष', G4 as in text (for वरं
विश्यामि) —² D4 सम्पद् (for सर्व) G4 निवर्धन (for
निर्वर्द्धमादित) —³ D4 11 सयुक् (for 'श्रुति) —⁴
D1 D4 6 M4 Ct अनसूयता (D4 'ता) D4 मतुक्पिणा, D4
अनुसूयता (sic) G4 as in text (for अनसूयता) —For
4 Si N V B1 3 D1 5 10-12 subst while D4 11 ms
after 4th

222* तदिदं वृत्तायै पुण्य पापमहापद् ।
धर्मकामार्थसंयुक्तं श्रुतिस्मृत्युद्धितम् ।

{ *D4 11 transp 1 1 and 2 — [1 1] N1 B4 (m as*
in text) आय (for आय) D4 तदिदं (D4 कृता) पुण्य
मास्याम् (for the prior half) V4 वाय, B4 स, D4 11
(for पुण्य) D4 transp आयं and पुण्य — [1 2] D4 सुतादि
(for सयुक्त) Si B4 D10 पर्यावधानं N1 B4 D10 कायपर्याव
(for the prior half) N1 'स्मृत्युद्धितम्' (sic) D1-3
नावाहं D4 नावाहपर्याव (sic) (for the post half) }

1 *G and L begin fresh numbering from st 5*
which is given in the marginal concordance

Si reads 5 वरौ समचन्द्राय N1 colophon श्रीरामायणे
वाल्मीक्ये कुशीलपद्वर्त्तन, D10 श्रीगणपतये नमः Then D10
cont

223* ॐ गारायण नमस्तु नर पैव नरोत्तमम् ।
देवीं सारल्यं व्यास तनो जयमुदे (दी)पेद ।

5 *N1 begins Sarga 5 from here D4 ms 5 be*
fore 5 —¹ N V B D1-3 5 10-12 कोसलो (B4 D4 'सला,
D4 'कसलो) D1 M4 कोमलो, G4 कोपट? B4 महत्, D4
सुदित (sic) S (except T1 2) सुदित (for सुदित)
D4 कोसलाना प्रमुदित —² V4 हिषयो, B4 रपारो (for
स्त्रीतो) D4 जान (for जनपदो) —³ N1 1 2 B4 D4

G 1 3 2
B 1 5 6
L 1 5 8

अयोध्या नाम नगरी तत्रासील्लोकप्रियता ।
मनुना माननेन्द्रेण या पुरी निर्मिता स्वयम् ॥ ६
आयता दश च द्वे च योजनानि महापुरी ।
श्रीमती त्रीणि मिन्तीर्णा सुनिभक्तमहापथा ॥ ७
राजमार्गेण महता सुनिभक्तेन शोभिता ।
श्रुतपुष्पाप्रकीर्णेन जलसिक्तेन नित्यशः ॥ ८
तां तु राजा दशरथो महाराष्ट्रप्रियर्धनः ।
पुरीमारुणसामास दिनि देवपतिर्यथा ॥ ९

शरत् V1 सत् (for सत्) D1 डले (for लरे) —^a S1 N V B D1 5 10-33 पशुपान्धर्वादि (D1 11 15 'सहृदि' मान्)

6 ^a T2 ष्या *sup lin sec m in* अयोध्या D2 5 9 [मोहित (for [मोहित] S1 N V B D1 5 10-33 M2 तत्रासी शरती (by transp) D1 5 'ती (sic) G4 'व (for लोके विद्युता) —^a N2 B2 D2 10 मनु (D2 सा तु) नान्ना नरेन्द्र —^a M2 पुते वै (for वा पुते) S1 N V B D1 10 13 15 पुंश्च (V1 B4 D1 15 यनेन, B2 पुंश्च) परिमिता D1 5 21 पुरा स्वमिनिमता (D2 'निरिता)

7 ^a V4 सत (submetric) D1 एक (sic) च (for दश) —^a G M1 'नो (for योजनानि) —For 7^a D2 22 S1 N V B D1 10-13 read a parallel passage which is given at the end of 22 —After 7^a D2 30 ins the post half of l 1 x and the prior half of l 2 of 230^a (for variants cf v1 230^a) —^a D2 न in marg in सुनिभक् D1 'चा (for सुनिभक्) —After 7 D2 ins while D2 30 ins after 10^a

224^a रात्रौ सन्ध्यां किञ्चैरजल्पनमपि सोमसुखम् ।

(20^a) बालमारुणं च विवृत शिग्रहता सुदिग्गिता ।

(20^a) वाहनावा सहस्रं सा संख्यां सुमहा मनाम् ।

[l 1 x] D2 जलमिव सेवुद (sic) (for the post half)]

8 Cf v1 7 and 22 D2 om 8-9 —^a D1 सुशोभिता (hypermetric) D2 विस्तेर्योनिष्योभिता M2 सुविनक्तव्युपमा —^a D1 30 बहुपुपा, T2 'विकीर्ण', M2 (before corr sec m) 'तीर्ण' —^a M2 दय (for जल) D1 30 जलसारात् (D2 massing विमुना)

9 Cf v1 7 and 22 D2 30 om 9 (for D2 cf v1 8) —^a T2 G1 3 महान् (for महा) M2 रा *inf lin sec m in* महाराष्ट्र M2 महारा राष्ट्रवर्धन —^a D1 14 T M2 G2 द्विंश् Ct as in text (for द्विंश्) —For 9^a M2 subst 225^a अयोध्या पुरपुष्पाद्य सप्रदामवत्पुरीम् ।

10 Cf v1 7 and 22 —^a D1 पतका; D1 12 G M कवा (for कवाट) D1 30 लोचनवता D2 मोपुर्वती (for लोचनवती) D2 दृष्टदृष्टलोचनी —^a D1 सुविनक्तव्युपमा

कपाटलोचनवतीं सुविनक्तान्तरापणाम् ।

सर्पयत्रापुष्पतीमुपेतं सर्पशिल्पिभिः ॥ 10

क्षतमगधसंराधा श्रीमतीमतलप्रभाम् ।

उच्चाट्टालचञ्चरीं क्षतमीशतसंजलाम् ॥ 11

वधूनाटकसङ्घैश्च संयुक्तां सर्वतः पुरीम् ।

उद्यानाप्रणोपेता महतीं सालमेखलाम् ॥ 12

दुर्गमन्मरीपरिधा दुर्गमन्मैर्दुरासदाम् ।

वज्रिनारणसंपूर्णा गोभिरष्टैः खरैस्तथा ॥ 13

D2 3 हव्यप्रायास्तदुहारा —After 10^a D2 30 ins. 224^a and thereafter D2 cont l 10 of 230^a —^a D2 'साक्षा (for 'यन्ना) D1 सुषवती D2 सुदवती M2 सुषवती (for सुषवतीम्) —^a Dt D2 उपेता D1 उपेता, D2 3 शोभिता (for उपेता) —After 10 D2 30 ins l 16 5 of 230^a (for variations cf v1 230^a)

11 Cf v1 7 and 22 D2 om 11 12 D2 om 11 12 30 D2 transp 11^a and 12^a —^a D1 सधुवा D2 सधुवा (for सधुवा) —^a D1 सधुव छत्रा (for सधुवप्रभा) —After 11^a the sequence in M2 13 12^a 11^a 13^a 12^a and 13^a —^a D2 'वधे (for उच्चाट्टाल) D1 उच्चाट्टालचञ्चरी —^a D1 शिनरी (for शरती) D1 सधुवा (D2 'ता) T2 G M सधुवा (for सधुवा)

12 After 11^a (which is om in D1) the sequence in D2 3 from 12 19 (including the star passages) is 13 14^a 18 (D2 om 14^a) l 17 of 230^a (D2 om) 15^a (D2 om partially^a) l 18 (230^a) 19^a l 20 (230^a) 226^a 12^a l 21 (230^a) 15^a 19^a 16^a L 24 (230^a) (D2 om) l 25 (230^a) 17 (230^a om) l 33 32 28-30 (230^a) 228^a (D2 om)

12 Cf v1 7 and 22 D2 om 12 D1 30 om 12^a (cf v1 11 for D2) —^a T2 नायक (for नाटक) M2 नटनाटकसङ्घैः —^a D2 G2 मधुता; M2 उपेता (for संयुक्ता) —^a D1 मेखला (for मेखलाम्) M2 om 12^a and repeats 10^a in its place D1 3 उद्यानोपवनो (D2 'मनो) पेता (D2 'तर) सुमहासालमेखला (D2 'तर)

13 Cf v1 7 and 22 For sequence in D2 3 cf v1 12 —^a D2 3 दुर्गा (D2 'मि) (sic) M2 खल (for दुर्ग) Dt D2 30 M2 परिता (Dt D2 30 'ता D1 'था) (for परिता) T2 परि *inf lin in* परिधा —^a D1 M2 युतां (D2 'ता) (for दुर्गा) D2 वधूना (for वधूना) D2 30 वधूनायुक्तमण्डिता (D2 'ता) —^a Dt D1 3 संयुक्ता —^a D2 गो *inf lin in* गोभिर D2 G2 M 1 उष्ट (for उष्टै) D2 वज्रि D2 वज्रि; D2 युतां D2 युता (for तथा)

सामन्तराजसङ्गैश्च बलिर्कर्मभिरावृताम् ।
 नानादेशनिवासैश्च बणिगिरुपशोभिताम् ॥ १४
 प्रासादैर् रत्नचिह्नैः परितेरुपशोभिताम् ।
 वृद्धागारैश्च संपूर्णामिन्द्रस्येवामरपतीम् ॥ १५
 चित्रामण्डपद्वारां चरनारीगणैर्युताम् ।
 सर्वरत्नसमाकीर्णा विमानपृष्ठशोभिताम् ॥ १६
 पृष्ठगङ्गाभगिच्छिद्रां समभूमी निवेशिताम् ।

शालितण्डुलसंपूर्णमिश्रकाण्डरसोदकाम् ॥ १७
 दुन्दुभीमिर्मृदङ्गैश्च वीणाभिः पणवैस्तथा ।
 नादितां मृशमत्पर्यं पृथिव्यां तामनुचताम् ॥ १८
 विमानमिव सिद्धानां तपसाधिवर्तं दिशि ।
 सुनिवेशितवेश्मान्तां नरोत्तमसमावृताम् ॥ १९
 ये च वार्णैर् निघ्नन्ति निविक्तमपरपरम् ।
 शब्दवेद्यं च गितं लघुहस्ता निशारदाः ॥ २०

G 3 5 18
 B 1 5 20
 L 1 5 17

14 Cf v.1 7 and 22 For sequence in D.3 of v.1 12 D.1 33 M. om 14^{ab} —^{cd} D.3 देवताभिया (D.3 'वा') तैश्च, D.3 आत्यैवसंघैश्च (for 'देवनिवासैश्च') D.3 इत्, D.3 चोप (for उप) M. बणिगि रत्नोभिता चैव नानादेशनिवासिभिः —After 14 the sequence up to 19^{ab} in D.3 is 18, 1 17 (230°) 15^{cd}, 1 16-20 (230°) 226°, 1 21 (230°) 19^{ab}, 1 24 (230°) 15^{cd}, 1 25 and 26 (230°)

15 Cf v.1 7 and 22 For sequence in D.3 of v.1 12 D.3 reads 13^{ab} after 16^{ab} D.1 transp 15 and 18 —^{cd} D.1 प्रासादत्राणैर्वृद्धिभिः, D.3 33 म(D.3 मा) द्वापामाद सिद्धैः (D.3 'ता') —^{cd} D.3 शृण्वतैश्च (sic) D.3 शृण्वतैश्च (for पर्वतैश्च) D.1 D.3 33 म(D.3 मा) द्वापामाद सिद्धैः (for शोभिताम्) G. om 15^{cd} D.3 om up to शोभिताम् —D.3 reads 15^{cd} after 18 —^{cd} M. सु (for च) D.3 M. सज्जता (D.3 M. 'य') (for संपूर्णाम्) —^{cd} D.3 Ts [पु]व (for [पु]व) D.3 33 मण्डपद्वारा —After 15^{cd}, D.3 ins 1 18 D.3 ins 1 18-20 of 230° (for variation of v.1 230°) D.3 (both after 1 20 of v.1 19) cont while D.3 ins after 1 20 of 230°

226° योयैरग्निमरुतपुत्रैराद्वेषजनिर्वर्तिभिः ।
 पुष्पा पुष्पाभिश्च सिद्धिर्नि गिर्युहाम् ।

[[(1 1) D.3 कर्णैश्च (for पुण्ड्रैश्च) D.3 जनिवर्णिभिः (sic) —(1 2) (B.3 reads 1 2 after 1 19 of 230° with v.1 तैः for च) D.3 पुष्पा (for पुष्पा) गिर्युहा (for गिर्युहाम्)]

—D.3 cont 1 21 (230°) and thereafter reads 19^{ab} —After 15 M. ins

227° बलिमिर्नययुधैर्नरपणैश्च शोभिताम् ।

—After 15 M. reads 19

16 Cf v.1 7 and 22 For sequence in D.3 of v.1 12 For 16-17^{ab} D.1 subst 1 24 26 (230°) and reads 15^{cd} after 16^{ab} (= 1 24 of 230°) G. om 16 D.1 reads 16 after 19 D.3 after 19^{ab} —^{cd} D.1 (before corr) G. विप्र (for विप्राय) D.3 मण्डपद्वारा (for मण्डपद्वारा) D.3 [मा कार (for -मा कारी) D.3 G. सिद्धिर्नययुधैश्च (D.3 'ता') —^{cd} D.1 Ts G. M. 33 मण्डपद्वारा D.3 मण्डपद्वारा (for च)

(sic) D.3 गणैर्युता (sic) (for गणैर्युताम्) D.3 33 नानाद्रव्य (D.3 'हृदयैः' D.3 'हृदय') समुच्चया (D.3 'वा', D.3 'य') —After 16^{ab} D.3 ins 1 24 (230°) —^{cd} D.1 समाकीर्णा —^{cd} D.3 'वरोभिताम्' —For 16^{ab}, D.3 subst. 1 25 of 230°

17 Cf v.1 7 and 22 For sequence in D.3 of v.1 12 D.1 om 17 —^{cd} M. हृदयैः (for मण्डपद्वारा) D.3 मण्डपद्वारात्पुष्पा (D.3 'हा') —^{cd} D.3 M. भूमि, G. समी (sic) (for समुच्चयैः) D.3 निवेशिनी, D.3 M. निवेश (M. 'सि' ता) (for निवेशिताम्) —After 17^{ab} D.3 33 ins. 1 33 32 28-30 of 230° thereafter D.3 cont 228° पञ्चाग्निविदिग्गुणिभिः सर्वतश्च स्वलोकनाम् ।

—^{cd} D.3 33 om 17^{cd} —^{cd} Ts G. M. नैव (for काण्ड)

18 Cf v.1 7 and 22 For sequence in D.3 of v.1 12 D.3 reads 18 after 14 D.1 transp 15 and 16 —^{cd} D.1 दुन्दुभिर, D.3 Ts दुन्दुभीभिः (sic) G. दुन्दुभिश्च D.1 वेशुभिः (for वीणाभिः) Ts तद्वा, M. वणि (for तथा) D.3 पणवैश्च शृण्वतैश्च शोभिता हुदुभिस्त्वैव —^{cd} D.3 'ता' (for नादिता) G. M. मुहुर (for भूनाम्) —^{cd} D.3 33 प्रथिना (D.3 M. 'ता') (for पृथिव्या) D.3 स्त त्स (D.3 'य') तुत्तना (for तामनुचताम्) —After 18, D.3 ins 1 17 of 230° (for variations of v.1 230°) Then D.3 reads 15^{cd}

19 Cf v.1 7 and 22 For sequence in D.3 of v.1 12 D.1 reads 16 after 19 D.3 after 19^{ab} M. reads 19 D.3 19^{ab} after 15 —^{cd} D.3 [म] विप्रारतिव (corrupt) M. [म] विप्रश्च वद (for [म] विप्रारतिव) D.3 om 19^{ab} —22 —^{cd} D.1 चैनासा (sic) D.3 धेयमाणा (sic) M. सिद्धता (for चैयमाना) D.3 सुनिवेशिता विमानां (sic) —^{cd} M. शता (for मण्डपद्वारा) D.3 चरनारीनां युवा (D.3 'मण्डपद्वारा' D.3 'मण्डपद्वारा' (cf 16^{ab}) G. M. नरोत्तमसमावृता —After 19 D.3 ins 1 20 of 230° and then cont 226° G. ins

229° न कुबेरस्य चेद्रव्य वयस्य वरुणस्य च ।

महर्षोऽपि पुरी रम्या हीरका च स्वयंभुवः ।

20 D.1 om 20-23 D.3 om 20-21 D.3 om 20 (cf v.1 19) —^{cd} M. वि (for न विप्राय) M. om 20^{ab} —^{cd} D.1 T G. M. नरैः (G. 'नैः') M. नरा (for नराय) —^{cd} Ts G. M. शब्दवेद्यं G. तु (for च)

G 1 s 18
H 1 s 21
L 1 s 17

सिंहव्याघ्रराहाणां मत्तानां नदतां वने ।

हन्तारो निशितैः शङ्खैर्बलाद्बहुवैरपि ॥ २१

21 D1 s om 2x (cf v1 20 and 19) —^a) M₁ नाग (for व्याघ्र) —^a) G M1 s वाहेर Cgt as in text (for शङ्खैर) —^a) M₁ बलाद् (for बलेर)

22 D1 s om 22 (cf v1 20 and 19) —^a) D₂ s सः, G₂ M₁ वैर (for ताम्) —^a) G₂ (before corr sec m) मनोरपे (for महारपे) D₂ s सपूर्ण सु(D₂ सुसपूर्ण) महामना D₂ s om 22^{ed} —^a) M₁ पुरीमुवास धर्माया —^a) M₁ चा (for तदा) M₁ राणा दशरथ * *

[The following MSS (Northern) have a version parallel to that of the text it is given here separately]

—For 7^{ed}—22 S₁ N̄ V B D₂ 10-13 subst

- 230* श्रीमती नीलि त्रिस्तोनीं नवसंस्थानशोभिता ।
(7^{ed} 8) सुनिभका हृदया सुनिभकमहापया ।
शोभिता रामनोरणे नलसंस्थितेभुता ।
नानागणितनोपेता नाना नविभूयिता ।
महासागराभुता दुर्गा उद्यानप्रचण्डिता । [5]
दुर्गमभीरपरिका नानापुष्पमन्त्रिता ।
कपाटोत्तरगुप्ता उभेता प्रविभिता सदा
(9^{ed}) राजा दशरथो नाम महामा राष्ट्रवर्धन ।
(9^{ed}) ता पुरीं पालयामास ह्यपुरीं मध्यानिन ।
(10^{ed}) हृदयप्रतोलीका सुविभक्तान्तरागणम् । [10]
(10^{ed}) नानायात्रापुष्पवर्ती नानाशिल्पगुणजिताम् ।
शतश्रीपरिपोषितासुषितपञ्चनोरणाम् ।
हस्तशरथसपूर्णा नानायात्रसमाकुशाम् ।
(14^{ed}) नानापायिभूयैश्च यणिमिश्रोपशोभिताम् ।
निधानशान्तमथा सर्वैश्च त्रिभैर्युताम् । [15]
(16^{ed}) नाना नयनकीर्णा धनधान्यसमन्विताम् ।
देवतायतनैश्च विशानेरिष शोभिताम् ।
समोद्यानप्रपञ्चिश्च रथितभिरलङ्कृताम् ।
(16^{ed}) त्रिभन्मदुहर्ष्यां वरनामिणान्विताम् ।
विद्वच्छर्यैर्युरैरावीर्यनिर्मतोपमै । [20]
शरोहमिव रत्नाना प्रतिष्ठानमिव स्थित ।
महाप्रासादपरिपूरै शैलमरिव शोभिनाम् ।
(15^{ed}) विमानचयसनापमिन्द्रस्येवमाराज्यीम् ।
महापदपदालेयै रम्यामालिसितामिव ।
नाना नचयेभिरा हृष्टपुष्टीयुताम् । [25]
(17^{ed}) अगिष्ठान्तरपृष्ठा समरुमिर्लेखनाम् ।
(17^{ed}) वराप्रपानकरिणा शालिष्णुदुभोजनम् ।
धूमना यदग्निगर्भैर्दक्षिण्यसिन्धिविनाम् ।
शोकपालोपमै शूरै सर्वपात्रायपायै ।
शुभा योषयश्चरिणि नयैर्मग्नवतामिव । [30]

तादृशानां सहस्रैस्तामभिपूर्णा महारथैः ।

पुरीमापासयामास राजा दशरथस्तदा ॥ २२

(18^{ed}) सुदृक्पेयुषीगाना रम्ये शनैर्निनादिताम् ।
निभ्यो तवसमाज्ज्या निभ्युपुष्टनैर्युताम् ।
ब्रह्मचोपसन्नवर्ती धनु शनैर्निनादिताम् ।
म्वय चैवेन्द्रकल्पेन पुरीं ववपुरोपमा ।
शुभामिदमाहुनाथेन राजा दशरथेन च । [35]

For the sake of convenience the variants of D₂ s which are not included in this subst group are given here along with others as they have some lines of the subst in common with others [After 7^{ed} D₂ s ins the post and prior halves of 1 x and 2 resp —(1 x) S₁ चास्ति D₁ चास्ति (for कीर्ति) N̄ s D₁ 11 12 विलीये (D₁ 1^{ed} D₁ 1^{ed}) (for विलीय) S₁ D₁ 1^{ed} V₁ नानाग^{ed} V₂ नलसंस्थित^{ed} V₃ नलसंस्थित^{ed} V₄ D₂ s 11 नाना^{ed} B₂ न^{ed} D₂ मानसस्थानशोभिता (for the post half) —(1 2) N̄ V₁ s B₁ s D₁ 10 क्तातरण (N̄ s D₁ 10 विष्णु V₁ रण्ये (sic) V₂ B₁ रयया B₂ (marg) दारा V₃ B₁ क्तातर गुप्ता (B₂ marg दारा) D₂ द्विभक्त चद्वार (for the prior half) S₁ V₂ D₁ सुविभक्ता B₁ सुविलीये (for सुविभक्त) V₁ नदपया V₂ सुविलीयेनदपय^{ed} (sic) B₂ सुविभक्तचद्वारयया (hypermetric) (for the post half) —(1 3) B₁ D₁ जन (for नन) V₄ B₁ सगात D₂ नचरि (sic) (for सचित्त) D₁ राजमनोप महता विलीयेनोपशोभिते (sic) —After 1 3 B₂ (marg) ins 23^{ed} —After 10 D₂ s ins 1 16 5 —(1 5) B₁ repeats 1 5 after 1 13 N₁ V₂ D₁ गावहृता V₁ B₂ (second time) D₂ s 11 12 शालाजिता (B₂ D₂ ता) V₂ गावहृती D₂ अश्वजिता (for शालावृता) B₂ (second time) D₂ दुर्गे (for दुर्गे) S₁ उद्यानस्तनान्विता N̄ वने (N₂ 1^{ed}) युता V₁ s B₂ (second time) D₂ s 11 उपलवर्तयुता (B₂ ता D₁ युता D₂ ता) V₄ वनोपता B₁ स उपलवन शोभिता B₂ (first time) s D₁ 10 उद्यानात्र (B₂ marg मोर) वनायुता (B₂ marg निता) D₂ उद्यानचर्ययुता D₂ प्रपानो पवनेयुता D₁ सगानास्तनान्विता (sic) (for the post half) —(1 6) S₁ D₁ अस्ति (for दुर्गे) V₂ s D₁ 11 नरिषा D₂ नरिषां (for नरिषा) D₂ 1^{ed} नलसु^{ed} (hypermetric) D₁ ता D₂ युद^{ed} (for the post half) —(1 7) Note hiatus between the prior and the post halves N̄ s D₁ कनात B₂ कना^{ed} (for कनात) V₂ युता D₁ नदी (for युता) D₂ चोपेता (to avoid hiatus) V₂ यतुनि (sic) B₁ जनिनि (for यनिनि) D₁ हर्षयामास्तनुता (for the post half) —(1 8) S₁ D₁ चरीना (for महामा) V₂ राज्य (for राज्य) —(1 9) B₁ नल (sic) (for नालयामात) D₁ स स वुरी (hypermetric) V₂ मयना (for मयना) —D₂ cont 1 10 after 22^{ed} —(1 10) N₂ दृष्ट^{ed} ; B₂ दृष्टद्वार (by dittography) N̄ वुरी V₄ मनोकीर्ति

(sic) B₄ इतोहीय (for प्रतोहीय) S₁ D₁₂ इति
(S₁ marg) जत^o N₂ B₄ ख^o V₁ ननाय, V₂ ननाय D₁₂
इति * सं ** पण^o (for the post half) —(1 17) V₂
रत्न (for रत्न) V₂ मरी (sic) D₁₂ 12 वरी (for वरी)
V₁ 4 D₁₂ 11 निदि D₁₂ निद्या (sic) (for निद्य) S₁
V₂ ननायिनि V₁ D₁₂ ननायुता D₁₂ नरेदुता D₁₂ ननायिनि
ननायुत (after sc m corr "at") (for the post half)
—After 1 12 D₁₂ 11° S₁ D₁₂ om 1 12 —
(1 12) D₂ दत्तरी (for दत्तरी) B₁ D₂ *गेधेयम् D₁₂
*गेधेय (for परिगेधेयम्) D₁₂ इतमीपरिगेधेय (for the
prior half) B₁ (marg) उत also (for उतित) D₁₂
ख ** रत्न^o D₁₂ इतिनयनोत्पत्ता (sic) (for the post
half) —After 1 12 D₁₂ 12° S₁ D₁₂ 23° N₂ V₁ 3 6 D₁₂
om 1 13 15 —(1 13) V₂ सपत्त (for सपत्त) B₁
(marg as in text) 4 नपि D₁₂ पत (for पत) V₂
सप्तनिता (for सप्तपुत्रम्) —After 1 13 B₁ repeats 1 5
with adjectives in accusative qualifying तपुती then
cont 13° —(1 14) V₂ B₂ नैय (for नैय) N₂
B₁ 3 4 D₁₂ नानाविद्वद् (D₁₂ *वृत्ति) (for the prior
half) V₂ वल्लिम् B₄ वल्लिम् D₁₂ वल्लिम् (both sic)
(for वल्लिम्) N₂ B₁ (marg as in text) नीतिना (for
शोभिताम्) —After 1 14 S₁ D₁₂ read 1 18 —(1 15)
V₂ B₁ निपत B₁ निपत B₄ निपत (for निपत) B₁
मन्त्रा (for सन्त्रा) V₂ रिपिनि (for रिपिनि) D₁₂ पुन
(for पुनः) —S₁ D₁₂ om 16 V₂ D₁₂ read 16 after
1 12 (D₁₂ after 23°) D₂ 12 om 1 16 after 10 —
(1 16) D₁₂ रत्ता (for रत्न) D₂ सप्तनिता (for सप्तनि
ताम्) D₁₂ पतताम् (om. स) निपतिता —After 1 16 B₁
reads 1 20 —After 18 D₂ 12 om 1 17 —(1 17) B₁
reads 1 17 19 in marg D₁₂ *ने D₁₂ 2° (for देवताया
नैय) D₂ निरे (for निरे) V₂ निरे (for निरे) S₁
V₂ D₁₂ 13 उप N₂ V₂ B₁ निरे B₁ D₁₂ निरे (for निरे)
—After 17° D₂ 12 om 1 18 D₁₂ 18-20 —(1 18)
B₁ reads 1 18 in marg (cf v 1 line 17) S₁ reads
1 18 after 1 14 V₂ नुजे^o V₂ सते^o B₁ सते D₂
सत्ताय D₁₂ सतोत्तान (hypermetric) (for सतोत्तान)
V₂ D₂ 12 13 प्रमायिन् (for प्रमायिन्) B₄ 3 4 inf lin
in प्रमायिन् D₁₂ समीय *प्रियमिन् (sic) (for the prior
half) D₂ *दी (for अन्तर्भाव) —(1 19) B₁ reads
1 19 in marg (cf v 1 line 17) B₁ नविमन् (for
प्रविमन्) S₁ N₂ B₁ D₂ 12 नेय^o (N₂ *ता D₂ *न) V₂
हन्ता B₄ D₂ हन्ते (for हन्त) V₂ नपान्ता D₂ नपान्ता
D₁₂ नपान्ति (for नपान्ति) —After 1 19 B₁ om
1 2 of 26° —After 19° D₂ 12 om 1 20 —(1 20)
B₁ reads 1 20 after 1 16 D₂ 12 16 (for नरे) V₂ 3 4
B₁ 3 (marg org as in text) D₁₂ निदिनित D₂
निदिनित (sic) (for निदिनित) B₄ *गेधेय D₂ *गेधेय
(both sic) (for अगेधेय) V₂ अगीर्ण नमोदे D₂

अगीर्ण नमोदे (for the post half) —After 1 20 D₁₂
12 26° (for variants cf v 1 226°) —(1 21) D₂
12 1 21 after 12° D₂ after 22° S₁ प्रोदम्
V₂ D₂ 3 आगे (D₂ *दी sic) हृद् V₂ मुगेद् B₄ आगेद्
(sic) D₂ 3 आगेद् D₁₂ आगेद् (for आगेद्) B₁ प्रतिमानम्
(m 37 m as in text) D₂ निद्य (for निद्य) V₂ प्रतिमानम्
च निद्य D₁₂ प्रतिमानम् निद्य (for the post half) —(1
22) D₁₂ निरे (for निरे) V₂ निरे D₁₂ इतरी
(sic) (for इतरी) S₁ B₄ (also as in text) D₁₂ उप,
D₁₂ चोप (for उप) B₁ मुनिता D₂ *ता (for शोभिताम्) —
After 1 22 D₁₂ 12 19° with v 1 मुनि for निदि
D₁₂ om 1 23 —(1 23) V₂ निपत (for निपत) N₂ V₂ 4
B₁ 2 नत (for नत) V₂ सत्ताय (sic) (for सत्ताय)
—(1 24) D₂ subst 1 24 26 for 16-17° D₂ 12
1 24 after 16° B₁ (before corr) अन्ता D₂
(before corr) अन्ता (by metathesis) D₁₂ [अन्तेख
(sic) (for [अन्तेख) D₂ रत्ता (sic) (for रत्ता)
B₁ इतिनि D₁₂ आ *दिताम् (for आदिताम्) N₂ इति
V₂ इति (for इति) V₂ मुनिता निपतानि (for the post
half) —(1 25) D₂ subst 1 25 for 16° D₁₂ *ना
D₂ *ने (for नानात) B₁ m (inf lin) for न 12 नरे
D₂ निरे (for निरे) D₂ हृद् ** (for हृद्) N₂
V₂ B₁ 3 D₂ 10-12 नना (N₂ *न) नना V₂ ननाय V₂
*ना V₂ ननाय D₂ *ना (for नरे) —After 1
25 D₁₂ reads 1 33 —D₁₂ om 1 26 —(1 26) D₁₂
अविच्छिन्न (for अविच्छिन्न) S₁ B₁ 3 नुजा V₂ प्रमा (for
नुजा) D₂ अविच्छिन्नता (for the prior half) N₂ *दी
(for सपत्त) V₂ निता D₁₂ *न (for निरे) —
After 1 26 V₂ D₁₂ 10-12 read 1 31 33 —(1 27) B₁
वत्ता D₁₂ नाता D₁₂ वत्ता (sic) (for वत्ता) N₂
V₂ B₁ 3 D₂ 10-12 स (B₁ m as in text) निता V₂
नतिता (for नतिता) V₂ मोनिता V₂ नातिता D₁₂
मोनि (for मोनिता) —(1 28) D₂ 12 read 1 28-30
after 1 32 D₂ 3 प्रोदम् (D₂ *न) D₁₂ *नाति (for
प्रोदम्) D₁₂ इति (for इति) D₂ प्रोदम् (sic)
D₂ अन्तेख इतिनिरे (for the prior half) D₂ निरे
(for इति) V₂ इति (for इति) B₁ *नातिता D₂ इति
सप्त नोभिता (for the post half) —(1 29) D₂
चने (sic) (for इति) V₂ शान्त D₂ 11 नपत (for
नाताय) S₁ V₂ D₁₂ *न (V₂ D₁₂ नाता) निरे D₂
वेवेनाम् (for the post half) —(1 30) D₁₂ वरी
(sic) (for मोनिता) S₁ D₁₂ 12 वत्ता (for वत्ता) D₁₂ om
1 31 V₂ D₁₂ 10-12 read 1 31 33 after 1 26 —(1 31)
B₁ वत्ता (sic) (for वत्ता) B₁ नि (for निदिताम्)
—After 1 31 B₁ 12 23° —D₁₂ om 1 32 —
(1 32) D₂ 12 transp 1 32 and 33 V₂ B₁ निद्य
(for second निद्य) N₂ V₂ 3 B₁ D₂ 10-12 हृद् ननायुता
(D₁₂ *त) V₂ हृद् ननाय V₂ हृद् ननायिता D₂ 3 नपत

तामग्निमद्भिर्गुणवद्विराष्ट्वां

द्विजोत्तमैर्वेदपटङ्गपारमैः ।

सहस्रदैः सत्परतैर्महात्मभि-

र्महर्षिभ्यैर्ऋषिभिश्च केनैतैः ॥ २३

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे पञ्चमः सर्गः ॥ ५ ॥

स्युता, Ds 'सन्' कुतां (submetric) (for -सुहस्रैर्गुणवद्).
—(1 33) After transposing l. 32 and 33 Ds 29 ins.
l. 33 after 17^{ab} Ds reads l. 33 after l. 25 Vs
-स्तनवर्णो, Ds 3 -स्तनवर्णी (Ds 'ती') (for -स्तनवर्णी). Vs दुदुभि-
(hypermetric), B1 मद्, Ds 3 गीत- (for भनु-). N1 V1 4
Ds 10 -स्तनविना (N1 3 न् in marg) दिता; Vs -स्तनविनादिनी;
Vs B1-4 Ds 11 -स्वकलि (B1 3 in marg) नादिता, Ds 11 -स्व-
* निनादिता (for -दाब्दनिनादिताम्) Ds 11 दातोपेण सवती गीतस्व-
निनादितां —(1 34) B1 -कल्पेव, Ds 11 -क*न (for -कल्पेन).
S1 N1 V1 B Ds 10 12 पुरी (Ds 11 'पे') (for पुरी). S1 V1 B
Ds 10 -पुरोपमा, N1 -पुरिमिवर्णा (sic) (for -पुरोपमा) —
(1 35) S1 N1 V1 B Ds 10 12 तु (N1 3 स्व) ज्ञेते (for गुणभिः).
S1 N1 V1 B Ds 10 12 सा (for व).]

—After l. 3, B1 (marg) ins :

231* कपादगोपुरवती हर्म्यप्रासादसंकुला ।

[The post half = post. half of l. 7 in Ds.]

—After l. 12, Ds 11 ins :

232*

(11^{ab}) सतमायधर्मवृक्षा महद्योपनिनादिवाय ।

—After l. 31, B1 ins

233* नटनतकविद्विद्वैर्दुभिः परिवेष्टिता ।

23 Ds 1 om 23 (for Dt cf v l 20) N1 illeg.
after वरा up to द्विजोत्तम^a. —) S1 N1 V B Ds 9-12
वरागित (S1 N1 V1 B Ds 9 Ds 11 12 'मा' B1 'वि, Ds 'र') द्विद्व-
D1a T1 G1 M1 'चद्विद्व, M1 देवाग्निभ्यैर्द्विद्व (for तामाग्निमद्विर-
B1 missing (for गुणवद्विर). S1 N1 V B Ds 9-12 अन्विता
(V1-2 Ds 11 12 'ता') (for आवृतां). Ds 9 वंचाग्निमद्विद्वि-

विभिः स्वर्लकुलां, —^b) Ds 1 T1 2 द्विजैर्वैर्द्विद्व (for द्विजोत्तमैर्द्वि-
S1 Ds 11 -वरस; Ds 9 -विद्विदां- (for -वद्विद्व-). —^c) S1 N1
V1-2 B1 Ds 12 T1 सहस्रताः (B1 int h n as in text)
(for सहस्रदैः). B1 सप्त (sic), Ds 'पैर्द्वि' (for सत्परतैर्द्वि-
S1 B1 4 Ds 11 12 'सत्यतपोदयान्वितैर्द्वि' N1 V1 B1 Ds 12
'सत्यतपोदयान्वितैर्द्वि', V1 4 'सत्यतपोदयान्वितैर्द्वि', V1 'सत्यतपो-
निराभितैर्द्वि' —^d) T1 महर्षि- (for महर्षि-). S1 N1 V1 B1-4
Ds 10 12 12 यतिभिर्द्वि (Ds 'भि') वा (S1 Ds 11 'महा') तमभिः
(Ds 'तम'). V1 'कल्पेव यतिभिर्विद्विद्वि' (sic). —After 23,
Ds 11 ins. *

234* राम सा चौरिव चन्दलारक्षैः ।

Colophon Dt om N1 om. up to Kānda name.
S1 om up to रामायणे, N1 V1 Ds om इति, B1 Ds 12
S om. श्रीरामायणे, N1 V1 4 B1-2 Ds 10-12 12 भापे
before रामायणे, while Vs Dt Ds 4 12 ins. it before श्री.
N1 V1 4 B Ds 10-12 12 om श्री, Ds रामा **, V1 B1
Dt Ds 4 add बाल्मीकीये (B1 सहर्षि बाल्मीकीये), Ds
बाल्मीकीये after रामायणे. —Kānda name: N1 B1 Ds 12
om. S1 V B1-4 Ds 10 12 आदि, Ds अयोध्या, D1 श्रीबाल*,
D1a S (except M1) श्रीमद्बाल*. —Sarga name: Dt
Ds 4 12 om. S1 N1 V B Ds 3 12 अयोध्यावर्णने (Ds 9
'नो') नाम (N1 B Ds 12 om नाम) Ds 12 हृत्पापे ** यणे **
कदि ** ध्याय ** वाम ** म. सते. —Sarga no. (figures,
words or both): N1 V1 4 B1 4 Ds 11 12 om both V1
7, V1 4; B1 Ds 5, S1 S (except G1) पंचम.; Ds 2
चतुर्थे; Dt Ds 4 12 G1 (as in text) —After coloph-
on, G1 2 M1 conclude with श्रीरामाय नमः; G1 श्रीमते
रामायुषाय नमः; G1 श्रीदीय नम. (sic).

६

पुर्यां तस्यामोध्यायां वेदमित्सरसंग्रहः ।
दीर्घदर्शो महातेजाः पौरजानपदप्रियः ॥ १
इक्ष्वाकूपातिरथो यज्वा धर्मरतो वशी ।
महर्षिरूपो राजर्षिस्त्रिषु लोकेषु मिथुतः ॥ २
यत्नाविहतामित्रो मित्रप्राप्तिजितेन्द्रियः ।
धनंश्च संचयैथायैः शक्रैश्चरणपोषमः ॥ ३
यथा मनुर्महातेजा लोकेषु परिश्रिताः ।

तथा दशरथो राजा वसज्जगदपालयत् ॥ ४
तेन सत्याभिसंधेन त्रिमग्नमनुतिष्ठता ।
पालिता सा पुरी श्रेष्ठा इन्द्रेणामरावती ॥ ५
तस्मिन्पुरे हृष्टा धर्मात्मानो बहुश्रुताः ।
नरास्तुष्टा धनैः स्वैः सैरुन्वाः सत्यादिनः ॥ ६
नाल्पसन्निचयः कथिदासीचस्मिन्पुरोत्तमे ।
कुटुम्बी यो ह्यसिद्धार्योऽग्राश्वधनधान्यमान् ॥ ७

G 3 6
B 1 6
L 1 6

6

1 $\bar{N}$ 1 begins with $\bar{S}$, T s धीरामवन्दाय नम D 1 continues the Sarga —^a $\bar{N}$ 1 पुरे V s पुरि B s D 1 D 2-4 M s C g k तस्या पुर्याम् (by transp) D 1s पुण्या (for पुर्यां तस्याम्) C r सत्येति (for वेद) M s सत्यसंग्रह (for सत्यसंग्रह) $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D s 2-5 7 10-13 वेदवेदांगपरिचय ($\bar{N}$ 1 V s B s 2 [m also] D s 7 वित्तम्) D 1 तप राणा दशरथो दृष्टिमानिष्टिवर्धन —^a V 1 [अ]श्रय, M s विव (sic) (for वि) D 1s राजपदमिति

2 D 1s repeats 2 after 3 —^a M s इक्ष्वाकू (for इक्ष्वाकूपात्) —^a V s राजा (for यज्वा) $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D 1s 10-13 धर्म ($\bar{N}$ 1 illeg) श्रुता (D 1s विदित्) वर, D 1 D s 2-4 T s M s धर्मरतो C g as in text (for रतो वशी) —^a D s 7 सवै D 1s वृत्, C g as in text (for त्रिषु) D 1s (second time) मिथुता (sic) (for मिथुत)

3 ^a $\bar{S}$ 1 B s 4 D s 11-13 G s 4 M s मित्रितामित्रो (D 1s ता मैत्रो (sic)) $\bar{N}$ V s 2-4 B s D 1s मायो, V s विदितामित्रो, C g as in text (for मित्रितामित्रो) —^a $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D s 10-13 नीतिमान्, D 1s 7-9 सत्यवान् (for मित्रवान्) $\bar{N}$ 1 V B s 4 D s 7-9 M s निवर्तयिष्य, D s च यतोऽत्रिषु (for मित्रितेन्द्रिय) —^a D 1s चयय D s चयै स्व, M s चयैश्च (for चयैश्च) D 1 [अ]वि (for [अ]वे) $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D s 10-13 धनधान्यैश्च ($\bar{S}$ 1 D 1s न्यादि, V s 4 B s न्यादि) विभवे (V s निषे) —After 3 D 1s (which om 4-6^a) repeats m reading it (var) for the first time in its proper place while D 7 reads (first time) 4^a as in D 2.

4 D 1s om (hapl) 4 6^a D s om 4^a D s transp 4^a and 4^a —^a $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D s 10-13 प्रजाता D 1s 7-9 लोकना (for लोकस्य) D s रक्षक, G s रक्षित (for परितक्षित) D 1s om 4^a D 1s 11 repeat 4^a after 22 —^a $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D s 9-13 राजा, D s नाम्ना, D 1s T G M s (all second time) वत्सा, M s (second time) तस्यै

(for तथा) $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D s 9-13 नाम (for राजा) —^a $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D s 10-13 बभूव त्रिद (V 1s दि) सोपम, D 1 D s 2-4 M s (first time) लोकस्य (D 7 कानां) परितक्षिता, D s 9 धर्मात्मापवर्धन (for D s cf 1 8 of 230^a) M s (second time) वयम् जगदीमावहन् —After 4^a, D 7 (after 4^a read after 3) ins

235^a कथोभ्या पुरयन्वाग्र समुद्रात्मावतपुरीम् ।

5 D 1s om 5 (cf v1 4) D s om (hapl due to transp) 5^a —^a M s missing (for तेन) $\bar{N}$ 1 सत्यसंधेन —^a $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V s 2-4 B D s 10-13 पदवता (for मनुतिष्ठता) —Note hiatus between "and" —^a M s कालिता $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V s 2 D s 10-13 [अ]भूत्, V s वै, M s [अ]सी (for सा) V s पुरीम् (sic) $\bar{S}$ 1 B s वाय, V s अथ, $\bar{S}$ 1 सा तु (for श्रेष्ठा) —^a $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D s 1-5 7-9 M s श्रेष्ठेण T s इदस्य (for इन्द्रेण) V s G s M s [द]व, B s D 1s वा (for [इ]व)

For 6-24 $\bar{S}$ 1 $\bar{N}$ V B D s 10-13 subst a passage of 48 lines which differs from the text and appears at the end of 24

6 D 1s om 6^a (cf v1 4) —^a D 1s 7-9 हन्वे (for हृष्टा) —^a T s मद्वा C g as in text (for धर्मात्मानो) —^a G s 2 जनात् (for जरात्) D 1s illeg (for चयै ह्यै)

7 Cf v1 6 and 24 —^a T s नाल्पश्च निचय, C r m k सन्निचय (as in text) (for नाल्पसन्निचय) D सत्यक, D s तस्मिन् D s कथिन् (for कथिद्) C r t सतापुङ्गव वस्तुना निचय C m सनापु कुटुम्बनाता निचय C —^a D s 7 M s तस्मिन्नासीन् (by transp) D s कथिन्नासीन् (for आसीत्तस्मिन्) —^a G M कुटु (G s डि) बी (for कुटुम्बी) D 1 योनिसिद्धौ D s 2 योत् (D s व) सिद्धार्यो D 7 M s यो न, M s योग्य (for यो ह्यसिद्धार्यो) —^a D 1 न चात्रि, T s अ, G s योग्य (sic) M s अग्राश्व (for अग्राश्व) D 1 [अ]घन (for घन) —The sequence from 7-16 in M s 17 7 13 14 11^a 15^a 15^a 8 9 10^a 10^a, 11^a 12 16

G 1 6 8
B 1 6 8
L 1 6 8

कामी या न वदयौ वा नृशंसः पुरयः कवित् ।
 द्रष्टुं शक्यमयोध्यायां नाभिद्राक्ष च नास्तिरः ॥ ८
 सर्वे नराश्च नार्यश्च धर्मशीलाः सुमयताः ।
 मुदिताः शीलदृष्टाभ्यां महर्षय इवामलाः ॥ ९
 नाकुण्टली नाकुट्टी नासग्री नाल्पभोगवान् ।
 नामृदो नानुलिप्तको नसमुन्धश्च विद्यते ॥ १०
 नासृष्टभोजी नादाता नाप्यनङ्गदनिष्पष्टरू ।
 नाहस्ताभरणो वापि दृश्यते नाप्यनात्मरान् ॥ ११
 नानाहिताग्निर्नायज्या निग्नो नाप्यमहत्तदः ।

8 Cf vl 6 and 24 and 11 For sequence in Ms cf vl 7 —^a) Ds Ms वानिमानी Ms का-वा न Ms कद्वयौ (submetric) (for कद्वयौ वा) —^b) Gs damaged (for नृशंस) Ds [अ]पि वा Ms कुच (for कवित्) —^c) c=15^d Ds 'नारयस्त्वयोध्याया स भिद्राक्षस्तिष्ठेति वा

9 Cf vl 6 and 24 and 11 For sequence in Ms cf vl 7 —^a) Ds Ms दानशीला सुधामिका —^b) Ts Ms वरिता (for सुधिता) Ds वेदज्ञा वृष्टशीला —^c) Ms [अ]परा (for [अ]परा)

10 Cf vl 6 and 24 and 11 For sequence in Ms cf vl 7 Gs missing up to नाव्य on a damaged fol —^a) Ds [अ]विरपकी Ms [अ]पुरोगवान् (for [अ] एषमोगवान्) Ds om 10^b —^c) Ds नामृदो Gs नामृदो (for नामृदो) Dt Ds Ct न नलि^d Ds न लि^e (wrongly om one न) Gs नागलि^f Ms [अ]नलि^g, Ms नागलि^h, Cg as in text (for नागलितागो) Ms transp 10ⁱ and 12^j —^k) Ds Gs 'गतिश्च Gs Ms नागुलक्षैव Ms नागुलक्षायि (for नागुलक्षश्च)

11 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 Ds reads 11^a after 14 —^b) Ds 'मोक्ष Ms नादक्षमोक्षी (for नादक्षमोक्षी) Ds वा (for न) Ds 'मोक्षो दास —^c) Ds नागुलक्षो न वानृत् —After 11^d Ds ins 1 22 26 of 248^e (cf vl 24) —^f) Ds Ms [अ] गानवान् Gs [अ]ना *** (for [अ]नागवान्) —For 8-11 Ds 11^g subst 1 13 (prior half) 11 (post half) 12 13 20 23 and 29 of 248^h (cf vl 24) then read 16ⁱ

12 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 —^a) Ds नाहित^b (submetric) Gs *** तामिर (for नाहितामिर) Ds पोषज्या Ds Ts नापयो, Ds नापयि (for नापय्या) —^c) Cg t सुदो (for विदो) Ds Ts वा (for न) Dt Ds 11^d Ts 11^e Gs Ms न सुदो (Gs n **) वा न वल्लव, Ds विदो वा Ds विदोवा^f

कश्चिदमीदयोध्याया न च निर्द्वित्संरः ॥ १२

स्वर्त्मनिरता नित्यं ज्ञाहणा विजितेन्द्रियाः ।
 दानाध्ययनशीलाश्च संयताश्च प्रतिग्रहे ॥ १३

न नास्तिनो नानृतो न रुचिदमनुश्रुतः ।
 नाक्षयरो न चाशक्तो नाभिद्राक्षिद्यते तदा ॥ १४

न दीनः क्षिप्तचित्तो वा व्यथितो वापि वध्वन ।
 रुचिश्चो वा नारी वा नार्थमात्राप्यरूपरान् ।
 द्रष्टुं शक्यमयोध्यायां नापि रात्रन्त्यमन्त्रिमान् ॥ १५

—^a) Gs [अ]निर्द्वित्, Cg tp as in text, Gt [अ]नृतो न (for निर्द्वित) Gs १-नगर (for-मकर) Dt Ds न चाशुतो न^b Ds सद्रुचरहितो नर Ds नाशुचाप्य^c Ds सद्रुचरहितो न च Ds अथ नो वृत्ति Ds न तयोत्तर^d Ms य स्थितो वल्लवक^e

13 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 Ds reads 13^a after 1 32 of 248^b which it ins. after 16^c —^d) Ds न कर्मनि^e Ts Ms स्वधर्मनि^f Ms स्वधर्मनि^g (for स्वधर्मनिरता) —^h) Ds च विⁱ Ds निव^j (for विजितेन्द्रिया) —^k) Ds संयुक्त Ms युक्ताश्च (for-शीलाश्च) Dt वज्ञाध्ययनशीलाश्च Ds 11 सुयता (Ds 'शीला) प्रवर्तताश्च —^l) Dt 17 विदताश्च Ds सद्रुच Ts सद्रुचश्च Ms समप्राश्च Cg t as in text (for सयताश्च) Ds 17 व प्रतिग्रहाश्च Ds सप्रतिग्रहे (for व प्रतिग्रह) —For 13^m Ds subst 1 18 of 248ⁿ (cf vl 24)

14 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 —^a) Ds नो^b Ds Ts Ms नो^c (for न नास्तिनो) Ds 17 Ts नावृत्वाश्च (Ds Ts 'वात्) Ds नावृत्तिनो (sic) Ms वानृत वा Ms [अ]नृतवान् (for नावृत्तो) Ds Gs 24 Ms 1 Ct नास्तिनो वानृतो (Ct 'नो Ctp 'नो) वापि Cg as in text Dt repeats (by oversight) 14^d after 236^e —^f) Ds अक्षयको (for ना) Ds नाशुचाल्यो Ds न नाशुचाल्यो (Ds 'कशाल्या sic) Ds वास्तवो वा Ds वास्तवो वा (for व वास्तवो) —^g) Dt (both times) Ds कवित्, Ds वया Ts सदा (for तदा) Dt 17 Ms नागुल्लिप्त दृश्यते Ds reads 11^h after 14 —After 14 Dt Ds 11ⁱ S (except Ms) ins

236^j नाशुल्लिप्तद्विजसतीवापयो नागुल्लिप्त ।

[Dt Ds 11^k] [अ]पि (for [अ]पि) Gs नावृत्ते Ms नावृत्ते (for नावृत्ते) Dt Ds Gs [अ]नृतवान् Gs Ms [अ] प्यनाम्नाश्च Gs [अ]नृतवान् (for [अ]नृतवान्) (for Dt see above)]

15 Cf vl 6 and 24 For sequence in Ms cf vl 7 Ds 17 Ms transp 15^a and 16^b —^c) Gs

वर्णेष्वयचतुर्थेयु देवतातिथिपूजकाः ।
दीर्घायुषो नराः सर्वे धर्मं सत्यं च संथिताः ॥ १६
क्षत्रं ब्रह्मभुजं चामीद्वैश्याः क्षत्रमनुव्रताः ।
शूद्राः स्वधर्मनिरतास्त्रीन्वर्णानुपचारिणः ॥ १७
सा तेनेदगाडुनाथेन पुरी सुपरिक्षिता ।
यथा पुरस्तामनुना मानन्द्रेण धीमता ॥ १८

मिहित (for न क्षील) Ds 'वृत्ते, Ms हीनचित्तो (for
क्षितचित्तो) —^a) Ds 177 T 15 Ms व्याधितो (Ds 'वि+
(for व्यधितो) Ts [क्ष]व्यवधीरो न —For 15^{ab} Ds
subst 1 27 of 248* (cf v 1 24) —^a) Gs [अ]
धीमाद्याप्यस्वरूपभाक्, Gs धीमादौष्य सुरुष्यमाक —For 15^{ab}
Ds subst 1 26 of 248* —^a) = 8^c Ds 'क्षयन्, Ds न
वृ दुष्ट (with hiatus) (for वृष्ट क्षयन्) Ds नवयोध्याया
—^a) Ms [क्ष]राप्य, Ms [क्ष]व्यवृत्त (sic) (for राप्य)
Ds 177 हविमन्नाति प्रधासि —After 15 Ds ms 1 29
of 248* (cf v 1 24)

16 Cf v 1 6 and 24 For sequence in Ms cf v 1
7 Ds 177 read 16^{ab} after 11 (cf v 1 11) —^a)
Ds 177 Gs वीर्यवद् (Ds 'व्य, Ds 'व्यये) Ms वतुर्वैरि
हि वय्यु —^a) Ds द्वदा + वि' Ds 'वृषा —After 16^{ab}
Dt Ds 177 8 (except Ms) ms

237* कृत्वाद्य ददित्याद्य दुरा विज्रमसमुदा ।

[Ts धर्मज्ञात् (for कृत्वाद्य)]

On the other hand Ds 177 ms 1 32 of 248* (cf
v 1 24) Then Dt reads 13^{ab} —^a) Ds 177 तपो धर्म,
Ds विरो धर्म (for धर्म सत्य) Ds मन्त्रा, Gs संभुवा
(for स्मिता) —For 16^{ab} Ds subst 1 30 of 248*
(cf v 1 24) —After 16^{ab} Dt Ds 177 8 (except
Ms) ms

238* सहिता पुरनीत्रैश्च निय क्षीति प्रोत्तमे ।

[Gs Ms श्रीमित्य (by transp)]

17 Cf v 1 6 and 24 Ms Ds ms 17^{ab} as in Ds
after 1 30 of 248* while Ds 177 reads the same for 1
31 (cf v 1 248*) —^a) Ts हि (for च) Ds मासी क्षत्रा
ब्रह्मभुज, Ds ब्रह्मचर्यं वर क्षत्र, Ds ब्रह्मचर्या वेद्या, Ds
मन्त्र पंचरक्षत्र Ms 'धर्मरक्षायि —^a) Ds क्षत्रधर्मम् (for
वेद्या क्षत्रम्) Ds om 17^{ab} —^a) Dt Dt 177 8 Ts Ms Ct
स्वधर्म, Gs as in text (for स्वधर्म) Gs Ct द्वाद्वाणं
स्वधर्महि श्रीमिति । Gs —^a) Ds अन्धपञ्चवत् Ds Ms जलु
(for उपचारिण) Ms विप्रानुपसेदिरि —For 17^{ab} Ds 177
subst on the other hand Ms Ds 177 13 ms after 1
31 Ms Ds after 30 of 248*

योधानामग्निख्यानां पेशलानामग्निपांशम् ।
संपूर्णा कृतविद्यानां गुहा केसरिणामिन् ॥ १९
काम्योजिपये ज्ञातैर्गोह्वैश्च हयोत्तमैः ।
वनायुर्जनदीजैश्च पूर्णा हरिहयोपमैः ॥ २०
मिन्ध्यपर्वतजैश्चैः पूर्णा हेमपतैरपि ।
मदान्वितैरतिउर्मैर्मातङ्गैः परितोपमैः ॥ २१

239* द्वाधैर्वापरि कर्णक्षीयुधपुष्पोऽनसुव ।

[Ds 177 हि (for [अ]ति) Ds 177 13 द्वादते (for द्वादते)
Ds 177 (before corā see m) 'वक्ता (for जम्बव)]

—After 17 Ds ms 1 32 of 248* (cf v 1 24)

18 Cf v 1 6 and 24 —^a) Ds 177 एवम् (for सा
तेन) —^a) Ds 177 पालिता सामवत् (Ds 'महा) पुते Ds
om 18^{ab}—19 —For 18^{ab} Ds subst and reads after
18^{ab}

240* तथा द्वापरयो रापा चातुर्वर्ष्यं प्रधासि ।

—^a) Ds सिमित, Ms पारिता (for चीमता) Ds 177 प्रतेय
परिपालिता —After 18 Gs Ms ms

241* योधाना मन्त्रिकवृत्तान् मन्त्रव च मनीषिणाम् ।

19 Cf v 1 6 and 24 Ds 177 om 19 (for Ds cf
v 1 18) —^a) Gs Ms द्विचानाम् (for योधानाम्) Ms
'वर्णानां (for 'कल्पानां) —^a) Ds T 15 Gs सुवर्चसा, Gs
Ms महर्षिणा Gs महर्षिणा (sic) Ms मन्त्रिणा Ms मन्त्रा मन्त्रा
Gt as in text (for मन्त्रिणाम्) Ds सपुत्रेऽनर्धनान्
—^a) Ms सत्पै पूर्णा च द्वापरा —For 19^{ab} Ds subst
1 36 of 248* (cf v 1 24)

20 Cf v 1 6 and 24 —^a) Ds 177 देशनैर्वापरि
Ds om (hapl) 20^{ab} —^a) Ds हयैवातवैस्त्वया, Ds 177
हयैवातवैस्त्वया (Ds 'रपि) —^a) Ts वनैश्च (for
वनायुर्नर) Ms वनैश्च (for 'जैश्च) Ds 177 नदीनैर्वा
क्षीनैश्च, Ds नदीनैश्च सपुत्रा —^a) Ds हयैर् (for एषां)
Dt Ds 177 T Gs 'सत्पै (for हरिहयोपमै) Ms सपुत्रा
विधिद्वै

21 Cf v 1 6 and 24 —^a) Ms 'मन्त्रैर् (for विन्ध्य
पर्वतैर्) Ds 177 नागैस् (for मत्तै) —^a) Ds 177 तथा
(for एषां) Bs (marg) ms 21^{ab} as in Ds after 1 40
of 248* (cf v 1 24) —^a) Ds सिक्षितै (for मातङ्गै)
—After 21 Dt Ds 177 13 ms Ds subst for 21^{ab}
while Bs 1 ms after 1 41 of 248* (cf v 1 24)

242* पेशलवृत्तानैश्च महापशुजैस्त्वया ।

[Ds 'वन् (sic) (for रेखां) Bs 'वामनैरपि च द्वि
Ds सलवर्द्धिगुणिकै (ते) (for the post half)]
Dt cont 1 41 of 248* (cf v 1 24)

G 1 5 25
B 1 6 23
L 1 6 26

34029

G 1 6 8
B 1 6 8
L 1 6 8

कामी वा न कटयों वा नृशंसः पुरुषः कचित् ।
द्रष्टुं शक्यमयोध्यायां नाविद्यान्न च नास्तिकः ॥ ८
सर्वे नराश्च नार्यश्च धर्मशीलाः सुसंयताः ।
मुदिताः शीलवृत्ताभ्यां महर्षय इवामलाः ॥ ९
नाकुण्डली नामकुटी नासग्मी नाल्पयोगवान् ।
नामृष्टो नानुलिताङ्गो नासुगन्धश्च निधत्ते ॥ १०
नामृष्टभोजी नादाता नाप्यनद्वदन्मिच्छकृत् ।
नाहस्ताभरणो वापि दृश्यते नाप्यनात्मवान् ॥ ११
नानाहितमिन्नारिपज्वा मित्रो नाप्यसहस्रदः ।

8 Cf v1 6 and 24 and 11 For sequence in M₄ cf v1 7 —^a D₁ M₄ नास्तिनामी M₄ का*वा न M₄ कदयों (submetric) (for कदयों वा) —^a G₁ damaged (for नृवास) D₁ [अ]पि वा M₄ कुत (for कचित्) —^a c=15^a D₁ शक्यसमयोध्यायां स विद्यानास्तिकोपि वा

9 Cf v1 6 and 24 and 11 For sequence in M₄ cf v1 7 —^a D₁ M₄ दामशीला सुपांसिका —^a T₃ M₄ उद्विता (for मुदिता) D₁ वेदज्ञा वृत्तशीला —^a M₄ [अ]परा (for [अ]मृष्टा)

10 Cf v1 6 and 24 and 11 For sequence in M₄ cf v1 7 G₁ missing up to नास्य on a damaged fol —^a D₁ [अ]दिपनी, M₄ [अ]गुगवान् (for [अ] ह्यभोगवान्) D₁ om 10^a —^a D₁ नामृष्टी G₁ नामृष्टो (for नामृष्टो) Dt D₁ s Ct न नलि, D₁ न लि (wrongly om one न) G₁ नाबलि, M₄ [अ]नवलि, M₄ नाबलि, Cg as in text (for नानुलिताङ्गो) M₄ transp 20^a and 11^a —^a D₁ G₁ गमिश्र, G₁ M₄ नासुखश्च M₄ नासुख आवि (for नासुगन्धश्च)

11 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 D₁ reads 11^a after 14 —^a D₁ भोक्ता M₄ नाष्टभोजी (for नाष्टभोजी) D₁ वा (for न) D₁ भोजनो दत्ता —^a D₁ नासुगन्धो न वानुजु —After 11^a D₁ ms 1 22 26 of 248^a (cf v1 24) —^a D₁ M₄ [अ] वानवान् G₁ [अ]जा*** (for [अ]जामवान्) —For 8-11 D₁ 2379 subst 1 13 (prior half) 11 (post half) 12 9 10 23 and 29 of 248^a (cf v1 24) then read 16^a.

12 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 —^a D₁ नाहता (submetric) G₁ *** तामिर (for नानाहितानिर) D₁ योपज्वा D₁ T₃ भाषज्ञो, D₁ नायज्जी (for नायज्वा) —^a Cg t बुद्धो (for विप्रो) D₁ जा वा (for न) Dt D₁ 2379 T₃ 2379 M₄ 2379 G₁ न *** वा न वस्त्र, D₁ विप्रदो वा D₁ किनोनाथ

कथिदासीदयोध्यायां न च निर्दत्तसंकरः ॥ १२

स्वकर्मनिरता नित्यं ब्राह्मणा निजितेन्द्रियाः ।

दानाध्ययनशीलाश्च संयताश्च प्रतिग्रहे ॥ १३

न नास्तिको नानृतको न कथिदबहुश्रुतः ।

नास्यको न चाशक्तो नाविद्यान्विद्यते तदा ॥ १४

न दीनः क्षिप्तचित्तो वा व्यथितो वापि कश्चन ।

कथिन्नो वा नारी वा नाश्रीमान्नाप्यरूपवान् ।

द्रष्टुं शक्यमयोध्यायां नापि राजन्यभक्तिमान् ॥ १५

—^a G₁ [अ]निर्दत्त, Cg tp as in text Ct [अ]द्विक्तो न (for निर्दत्त) G₁ 2-स्यर (for सकर) Dt D₁ 2 न नाशुक्तो न^a D₁ सहस्रदित्तो नर, D₁ नाशुक्ताचार^a D₁ स्मृतिरहितो न च D₁ अथ नो वृत्ति^a D₁ न तपोत्तर^a M₄ य स्थितो वर्णसंकरे

13 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 D₁ reads 13^a after 1 32 of 248^a which it ms after 16^a —^a D₁ न कर्मनि T₃ M₄ स्वधर्मनि^a M₄ स्वधर्मनि^a (for स्वकर्मनिरता) —^a D₁ ब वि D₁ विप^a (for विजितेन्द्रिया) —^a D₁ सयुक्ता, M₄ नुक्ताश्च (for शीलाश्च) D₁ यथाध्ययनविद्याश्च D₁ 27 सुयता (D₁ शीला) वतवत्तश्च —^a D₁ 27 रिताश्च, D₁ संयुक्ता, T₃ सयुक्ताश्च, M₄ संयुक्ताश्च Cg t as in text (for सयुक्ताश्च) D₁ 27 च प्रतिग्रहात्, D₁ सप्रतिग्रहे (for च प्रतिग्रहे) —For 13^a D₁ subst 1 28 of 248^a (cf v1 24)

14 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 —^a D₁ नो^a D₁ T₃ M₄ ना^a (for न नास्तिको) D₁ 279 T₃ नावृत्तवान् (D₁ T₃ वान्) D₁ नावृत्तिको (sic) M₄ नावृत्ते वा, M₄ [अ]वृत्तवान् (for नावृत्तिको) D₁ 2379 M₄ Ct नास्तिको नावृत्ते (Ct ती Ctp नो) वापि Cg as in text Dt repeats (by oversight) 14^a after 236^a —^a D₁ असुषको (for ना^a) D₁ नायासव्यो D₁ न नायासव्यो (D₁ कालावा sic) D₁ वाशक्तो वा D₁ धामको वा (for न वाशक्तो) —^a Dt (both times) D₁ बचित्, D₁ तथा T₃ सदा (for तदा) D₁ 279 M₄ नाशुचित्तव दृश्यते D₁ reads 11^a after 14 —After 14 Dt D₁ 2379 S (except M₄) ms

236^a नापद्रवविद्वत्प्रासीन्नयो नापहस्यद ।

[Dt D₁ 2379 [अ]नि (for [अ]निर्दत्त) G₁ नावृत्ते M₄ नावृत्ते (for नावृत्ते) Dt D₁ 2379 G₁ [अ]वृत्तवान् G₁ M₄ [अ]वृत्तवान् G₁ [अ]वृत्तवान् (for [अ]वृत्तवान्) (for Dt see above)]

15 Cf v1 6 and 24 For sequence in M₄ cf v1 7 D₁ 2379 M₄ transp 15^a and 11^a —^a G₁

वर्णेष्वयचतुर्थेषु देवतातिथिपूजकाः ।
दीर्घायुषो नराः सर्वे धर्मं सत्यं च संश्रिताः ॥ १६
क्षत्रं ब्रह्मसुखं चामात्रैर्यथाः क्षत्रमनुजताः ।
शूद्राः स्वधर्मनिरतास्त्रीन्वर्णानुपचारिणः ॥ १७
सा तेनेद्राहुनाथं पुरी मुपरिरक्षिता ।
यथा पुरस्तान्मनुना मानरेन्द्रेण धीमता ॥ १८

निर्दिष्ट (for न दीन) Ds १५० Ms क्षीणचित्तो (for क्षीणचित्तो) —^a) Ds १५० T १ Ms व्यापितो (Ds १५०) (for ध्ययितो) T १ [क्ष] व्यपयितो न —For 15^{ms} Ds subst 1 27 of 248^a (cf v 1 24) —^a) G 1 [क्ष] धीमात्रैव स्वरूपमाह G 1 धीमात्रैव स्वरूपमाह —For 15^{ms} Ds subst 1 26 of 248^a —^a) = 8^a Dr १५० ननु, Ds ननु दुष्ट (with hiatus) (for द्रष्टुं दानयम्) Dr त्वयोभ्याय (—^a) Ms [क्ष] रात्रयम्, Ms [क्ष] न्यून (sic) (for रात्रयि) Ds १५० तस्मिन्नात्र प्रशामयि —After 15 Ds ms 1 29 of 248^a (cf v 1 24)

16 Cf v 1 6 and 24 For sequence in Ms cf v 1 7 Ds १५० read 16^{ms} after 11 (cf v 1 11) —^a) Ds १५० G 1 धर्मोदय (Ds १५० धर्म, Ds १५० व्यप्रे) Ms चतुर्थेति वि वर्णेषु —^a) Ds देवता *वि* Ds १५० —After 16^{ms} Ds १५० S (except Ms) ins

237^a इत्याह वदाम्याह गूता विप्रमसयुता ।

[T १ पन्याम् (for वन्याम्)]

On the other hand D १५० ms 1 32 of 248^a (cf v 1 24) Then Dr reads 13^{ms} —^a) Ds १५० तपो धर्म, Ds विप्रो धर्म (for धर्म सवै) Ds संयुता G संयुता (for स्रिता) —For 16^{ms} Ds subst 1 30 of 248^a (cf v 1 24) —After 16^{ms} Ds Ds १५० S (except Ms) ins

238^a संहिता पुत्रवैश्वेज निच क्षीमि इतोचमे ।

[G १ Ms क्षीमिनिच (by transp)]

17 Cf v 1 6 and 24 Ns Ds ms 17^{ms} as in Ds after 1 30 of 248^a while Ds १५० read the same for 1 31 (cf v 1 248^a) —^a) T १ हि (for च) Ds आसीसया ब्रह्मसुख Ds ब्रह्मसुखं चरस्र Ds ब्रह्मसुखमा वैश्या Dr १५० मदा पयचरस्र Ms १५० धर्मैरक्षयि —^a) Ds स्रष्टवर्णम् (for वैश्या धर्मम्) Ds om 17^{ms} —^a) Dt Ds १५० Ms Ct स्वकर्म G as in text (for स्वकर्म) G Ct शूद्राणां स्वकर्महि नीनिनि (G —^a) Ds अन्यपूजय Ds Ms अजु (for उपचारिण) Ms त्रिपर्णानुपमेदिरे —For 17^{ms} Ds १ subst on the other hand Ns Ds १५० ms after 1 31 Ns Ds after 30 of 248^a

योधानामभिनख्यानां वैश्वलानामभर्षिणाम् ।
संपूर्णा कृतत्रिवानां युद्धा वेभरिणामिन् ॥ १९
वाम्बोज्ञपिपये ज्ञानैर्वाहोत्रैश्च हयोत्तमः ।
वनायुर्जनैर्वाज्ञैश्च पूर्णा हरिहयोपमैः ॥ २०
मिन्ध्यपरितजैर्मत्तैः पूर्णा हयपतैरपि ।
मदान्निर्वातरितजैर्मत्तैः परितोपमैः ॥ २१

239^a यद्वाश्वेनापि वर्णोऽस्त्रुपमोऽनसुयव ।

[Ds १ हि (for अज्ञि) Ds १५० १५० सुयवो (for सुयवो) Ds १५० (before corr sec m)] वत्ता (for वत्तायव)]

—After 17 Ds ms 1 32 of 248^a (cf v 1 24)

18 Cf v 1 6 and 24 —^a) Ds १५० पयम् (for सप्त तेज) —^a) Ds १५० पालिना सप्तवत् Ds १५० मद्वापुते Ds om 18^{ms} 19 —For 18^{ms} Ds subst and reads after 18^{ms}

240^a तथा दशरथो राधा चतुर्थेयं प्रशामयि ।

—^a) Ds निमित्ता Ms पालिना (for चीनया) Ds १५० प्रजेय परिपालिता —After 18 Gs Ms ins

241^a योधानां मन्त्रिणख्यानां सद्गतं च मन्त्रिणाम् ।

19 Cf v 1 6 and 24 Ds १५० om 19 (for Ds cf v 1 18) —^a) Gs Ms द्विनायम् (for योधानाम्) Ms १५० यथापि (for १५० यथापि) —^a) Ds T १ Gs सुवर्षता G १ Ms मद्वापुते, Gs मद्वापुते (sc) Ms मन्त्रिणया Ms मद्वापुते G t as in text (for मन्त्रिणाम्) Ds सयुगे वनिर्वाता —^a) Ms सवै पूर्णा च द्वापुते —For 19^{ms} Ds subst 1 36 of 248^a (cf v 1 24)

20 Cf v 1 6 and 24 —^a) Ds १५० वैश्वेनापि Ds om (hapl) 20^a —^a) Ds हृदिवातनवैश्वेना Ds १५० हृदिवातनवैश्वेना (Ds १५० रवि) —^a) T १ मन्त्रैश्च (for वनायुर्नैर) Ms मद्वापुते (for १५०) Ds १५० तद्वैश्वेना द्विवापि Ds मद्वापुते संपूर्णा —^a) Ds हृदिवातनवैश्वेना (Ds १५० T Gs १५० रवि (for हृदिवातनवैश्वेना) Ms संपूर्णा विविधैर्देवैः

21 Cf v 1 6 and 24 —^a) Ms १५० मद्वापुते (for मिन्ध्य परितपैर) Ds १५० मन्त्रैश्च (for मन्त्रैश्च) —^a) Ds १५० तथा (for पूर्णा) Bs (marg) ins 21^{ms} as in Ds after 1 40 of 248^a (cf v 1 24) —^a) Ds निमित्तं (for मातृहृ) —After 21 Dt Ds १५० S ins Ds subst for 21^{ms}, while Bs १ ms after 1 41 of 248^a (cf v 1 24)

242^a यद्वाश्वेनापि वर्णोऽस्त्रुपमोऽनसुयव ।

[Ds १ यम (sic) (for यम) Bs १ यमनेपि च द्विरे Ds सत्तवर्णानुपमेदिरे (तै) (for the post half)] Dr cont 1 42 of 248^a (cf v 1 24)

G १ 6 25
B १ 6 23
L १ 6 25

34029

G 3 6 25
D 1 6 24
L 1 6 27

अङ्गनादपि निष्क्रान्तैर्यमिनादपि च द्विषैः ।
भद्रमन्त्रैर्भद्रसूक्तैर्मगमन्त्रैश्च सा पुरी ॥ २२
नित्यमर्चैः सदा पूर्णा नागैरचलसन्निभैः ।
सा योजने च द्वे भूयः सत्यनामा प्रकाशते ॥ २३

तां सत्यनामां दृढतोषणार्णालं
गृहैर्निचिवैर्यमोभिर्नां शिवाम् ।
पुरीमयोध्यां नृसहस्रसङ्कलां
अश्वास वं अक्रसमो महीपतिः ॥ २४

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे षष्ठः सर्गः ॥ ६ ॥

22 Cf v l 6 and 24 —^a) D₃ 34 T G₁ M₃ 3 G₂
अपि निष्क्रान्तेर, G₂ अपिनिष्क्रान्तेर M₃ अपिनिष्क्रान्तेर (for
अपि निष्क्रान्तेर) D₃ अपिनिष्क्रान्तेर —^a) D₃ यामर्त
(sic) (for यामर्त) T₃ G₂ द्विषै (sic) (for द्विषै)
—After 22²² D₁ D₃ 3 14 S (except M₃) ms

243* भद्रमन्त्रैर्भद्रसूक्तैर्मगमन्त्रैश्च सा पुरी ।

[T₃ 3 G M₃ 3 भद्र (for भद्र) D₃ भद्र 3 3 T₃ 3 G
M₃ 3 भद्र (for भद्र)]

V₃ 3 (om) B₃ 4 (after 242*) ms 22²² after l 41 of
248* (cf v l 24) —^a) V₃ B₃ D₃ M₃ भद्रमन्त्रैर (B₃
M₃ भद्र) B₃ भद्रमन्त्रैर, D₃ T₃ 3 G M₃ 3 भद्रमन्त्रैर (for
भद्रमन्त्रैर) V₃ D₃ भद्र, B₃ 4 G₁ M₃ भद्र (B₃ भद्र) भद्र
M₃ भद्र (for भद्रमन्त्रैर) —^a) V₃ भद्रमन्त्रैर, B₃ भद्रमन्त्रैर,
B₃ D₃ 14 S (except T₃) भद्रमन्त्रैर (for भद्रमन्त्रैर) B₃
सयुता (for सा पुरी) —For 22 D₁ subst

244* वसुधाजयकुलोद्भवैर्यमिनादपि निर्मुले ।
भद्रमन्त्रसूक्तैर्मगमन्त्रैश्च च द्विषैः ।

[(1 1) (hypermetnc)]

—For 22²² D₃ 3 subst l 40-41 of 248* while D₃
subst l 40 (248*) for 22 (cf v l 24)

—After 22 D₃ 14 S repeat 4⁴ [var] then ms.
243*

23 Cf v l 6 and 24 V₃ 3 (om the prior half)
B₃ cont (see above) B₃ ms (var) the line of 23²²

after l 41 of 248* —^a) G₂ नित्य (for नित्य) V₃ 3
(om) B₃ छुमैर्भद्रैर, B₃ छुमैर्भद्रैर, D₃ 3 14 सदा (D₃
भा) कीर्णा G₂ M₃ सुसर्पा (for सदा पूर्णा) —^a) V₃
भद्रमन्त्रैर B₃ वागै पर्वत (for नागैरचल) —For 23²² D₁
subst l 42 of 248* —^a) D₃ 7 सायोननाद् (for सा
योनने) D₁ D₃ 3 द्वे व (by transp) D₃ 3 14 द्वे (D₃ 7
वा) वा भूयो (for व द्वे भूय) D₁ अयोधनादयोध्या सा M₃
सा विबोधनविरसीर्णा (cf 157*) भूयो वापि ॥ ॥ —After
23 D₁ D₃ 3 14 S (for D₃ 14 see 23) ms

245* वा पुरीं स महातेजा राजा दशरथो गृह्णात् ।
अश्वत्थं शक्तिरसिधौ नक्षत्रायोद्य कन्दमर ।

[(1 1) T₃ M₃ नक्षत्र M₃ गृह्णा (for स महातेज) M₃
गृह्णा (for गृह्णा) —(1 2) M₃ प्रप्राप्तं गृह्णा (for the
prior half)]

On the other hand D₁ ms

246* विजयराजपुरी सा तु पुरा दशरथे गृहे ।

while D₃ 3 14 ms. D₁ reads for l 44 of 248* .

247* तस्यां दशरथो राजा वास्योपनिविष्टासत् ।

[D₃ [वा] तु D₃ [अ] जयत् (for [अ] जयत्) D₃ 7 शक्तिर
(D₃ पुरी) चर्मत्त 22 (for the post. half)]

24 3) V₃ स (for हा) M₃ धामा (for सत्यनामा)
D₃ हनु (sic) (for हनु) —^a) D₃ 3 उपशोभिर्नागां D₃
भर्ता, T₃ शिवा (for शिलाद्) D₁ सदा (निचिवैर्यमवैरलङ्घनां
—^a) D₃ नृपसिंह (for नृपसिंह) D₃ 3 14 पुरीं महोदधम् ।

—For 6-24, Śi N̄ V B Ds 10-15 subst. :

- 248* (6^{ab}) दृष्टपुत्रेन तस्मिन्पुरे नैवावदुष्टतः ।
 कश्चिदासीद्यतो नापि कश्चिदन्वापदुष्टिमाह ।
 (7^{ab}) न चाल्पविभवः कश्चिदासीत्तत्र पुरे जनः ।
 (7^{cd}) न चाप्यासीदुर्ध्वतुष्टः कुडुमी तत्र कश्चन ।
 (8^{ab}) न कर्ध्वः कश्चिदासीत्तान्नीन न पश्येऽपि वा । [5]
 न मांनो न च संतस्मी न नृपयो विचिन्तनः ।
 नामहान्मा न पिपुनो न परस्त्रोपजीवकः ।
 न चावर्षमहस्यनुदीर्ययी भावदुष्टतः ।
 (9^{ab}) नराः स्वदांरतरता मार्यश्चासन्पनिनगाः ।
 (9^{cd}) सुवता धृतिमन्त्रश्च भरा धर्मस्तथा विवः । [10]
 (10^{ab}) नाहुषक्षी नासुडुडी नावली नाविशो नाविशेयी ।
 न च कुडाहो नोसीरिहो ना पुरोचमे ।
 (11^{ab}) नाहृष्टमृगवरो न चाव्यस्तीदृक्कृष्ट ।
 (11^{cd}) नाहृष्टाभरणोपेतो नासुडु न चावित्तक ।
 (12^{ab}) नाताहिताग्निनायकश्च विप्रो नाव्यसहवदः । [15]
 (12^{cd}) कश्चिदासीद्योप्याथां सद्गुतरहितो जनः ।
 (13^{ab}) स्वकर्मनिरताश्चासन्वर्धे तत्र दिवालय ।
 (13^{cd}) यज्ञाभ्यपनित्याश्च विताश्च प्रतिमहाह ।
 (14^{ab}) न नासिधो नासुतयज्ञः कश्चिदोपयो नरः ।
 (14^{cd}) न सुषधो न चातको नागुषिस्त्र न चाप्यभूत् । [20]
 (15^{ab}) नाहृष्टभृशु चाक्षता मासुगणो न चाहृष्ट ।
 न कुडुी सुरपः कश्चिच्च कसीद्वलकृतः ।
 कृपावर्षमनुपमपुर्दोशरामासुगुणविताः ।
 मार्यश्चाभ्यपनित्यां मृष्टाभरणनामसः ।
 नातामवाह च ह्यो न विपुनो न चाल्पः । [25]
 कश्चिदासीद्योप्याथां नाग्रीमास मृष्टाभरणः ।
 (15^{cd}) न ह्यो नपि चोद्विन्नो नातुरो न भवातुरः ।
 (16^{ab}) द्रुष्टुं शक्यो ह्यवोप्याथां नापि राजन्यमभिमन्त्रः ।
 (16^{cd}) वन्येष्टाभ्युपगतः पिपुनोवागिनीमयः ।
 (16^{cd}) आनन्दीशुपुस्तत्र नरा सप्तपरायणाः । [30]
 (17^{ab}) आनी यत्र ग्राममुप विदुषां राजमणिमन्त्रः ।
 न योनिस्तद्व्यापि तत्र नामासकटः ।
 (18^{ab}) एवमिवाहुनायेन पाण्डित्यं सामकपुटी ।
 (18^{cd}) यथा शास्त्रान्मुनोना सामवेदंश्च भूमियम् ।
 (19^{ab}) योपानामग्निकल्पानां समुपेयमिर्विनिर्वाहः । [35]
 (19^{cd}) युवा पुरी सहस्रः सा मिहैव विनिर्वाहः ।
 (20^{ab}) कामोपेयं नैवेद्यं ह्यवर्षानुपुनैस्तथा ।
 (20^{cd}) नदीनैर्वादिर्द्वैवेद्यं धीनां हरिद्वेयनैः ।
 (21^{ab}) पिप्पयर्षां नैवेद्यं नमोर्ध्वमनैस्तथा ।
 सप्तवीर्यगुणैः पुरीर्यास्तवेदिनः । [40]
 पराजित इत्येव नमोर्ध्वमनैस्तथावै ।
 (23^{ab}) सा पुरी क्षुमिः धीनां नदीनां गन्धर्वलिभिः ।
 (23^{cd}) मायोनाम्ना युवो वा सावित्र्या व्यकलत ।
 सा पुरी यत्र राजासीत्पुता दशरथोऽजयः ।

(24)

तौ सत्यनामौ दृढतोणाहोतौ [45]
 महाविदेदमशतैरहोतैः ।
 पुरीं समोवायवर्षानुपुनैस्तथा
 स कोशलिद्वे नृपनिर्वपालयत् ।

As Ds 10-15 have lines 9-13, 23 and 29 of 248* as subst. for 8-11, their variants are given below along with other MSS of the subst. group.

[Vs om. from the post. half of l. 1 to the prior half of l. 5 —(L 2) Vs मन्वा- (for मन्वा-), —(L 3) N̄s V 4 B 1 Ds 11-12 विषय (for विषय-), N̄s जनप्रिय, V 3 4 B 1 Ds 11-12 transp. पुरे and जन (for पुरे जन), —(L 5) Śi [न]मो (for [न]मो) —(L 6) Vs नीतो (for मनी), N̄s missing (for नृपमे) Śi N̄s V 1 B 1 Ds 12-13 न, Vs नवि* (hypermetric), B 1 न वदन्, Ds 11-12 न विलिख (for विलिखन) —(L 7) Vs न मोक्षता (for नामहाता) Ds 12 वरयो (for विपुनै), Vs न पुत्राक्षराक्ष, Ds 12 परस्त्रोपजीवक (for the post. half), —(L 8) Śi B 1 Ds 12 न दीनो, Vs B 4 नामयी (for नामयी) V 1 4 Ds 10-13 ना(Vs om., Vs चा)सुडु, B 1 न* (for नाहृष्टन), —(L 10) B 1 सिद्धा, Ds 10 सुहृत् (for सुहृत्), Ds 10 नमन्त्र (for वृषिपन्त्र) Ds 10 नमन्त्र तथा सिप (sic) (for the post half) —(L 11) Vs 1 "न" (for नादिनेयी) —(L 12) V 1 4 B 1 2 Ds 12 वद, Vs ननु Ds 1 नम (for न च) Vs Ds 12 वृहते (Ds "विद", B 1 वै मायो, Ds 12 वृहदि (for वृहदि) N̄s Ds 10 वादी, Vs नापि (for नादी) Śi Ds 12 रक्तलावणो भाहृत् (Ds "वीद", Vs न च, नाक्षराक्षमादी, Ds 12 कश्चित् पुष्ट (for the prior half) Ds 12 कश्चिदिदं पुष्टे (hypermetric) (for the post half) —(L 13) Ds 10 नृप*पते (for वृषणसे) Śi देर, N̄s Ds 11-12 न ना (for न च) Śi Ds 12 च विदुः, Vs अवीर्यवृष्ट, B 1 (m. also) Ds 12 अनिष्टवृष्ट (for अनिष्टवृष्ट) —(L 14) V 1 Ds 12-13 नमूनी B 1 (m. also) नाहृष्ट (for नाहृष्टन), Śi Ds 12 om. l. 15-21 —(L 15) Ds 12 नर सद्यः (for नाहृष्टनसद्यः), —(L 16) V Ds 12 सद्यः (Vs "न"दीनो (for सद्यदीनो), —(L 17) Vs सद्यनैवि र्याय, Ds सद्यनै* (for स्वर्गनैवि र्याय) B 1 दि (for च) N̄s स्वपरा (for नैव त्व) Ds 12-13 12 for 13^{cd} —(L 18) Vs 12-13 वि-पाय, B 1 12-13 वि-पाय (for वि-पाय) B 1 विवपाय (for विवपाय) V 1 12, B 1 Ds 12 12 (for 12^{ab}) —(L 19) Vs चापिचो (for चापिचो) —(L 20) Vs Ds 12 वदयो (for वदयो) V 1 12-13 (for चाप्यभूत्) —(L 21) Ds 12 नाहृष्टवृष्ट (sic) (for नाहृष्टवृष्ट) Ds 12 च (for च) Vs नाहृष्टन (for चापि) (for the post half) Ds 12-13 22-26 after 11^{cd}, —(L 22) Vs 12 न न (for ननु) B 1 (m. also) न वैरपीरक्षक (for the post half) —(L 23) Ds 12 12 नार- (for नार-), Vs transp. वृष्ट and वृष्ट —(L 24) Vs वदेष्य. Śi om (hapl.) from the post.

half of l 24 to the prior half of l 26 D₁ मुनिः
(for नराम्) — (l 25) V₄ नापुत्रात् (for नानापुत्रात्)
N-V₄ B₂ D₅ 10 [अ]क्रुते (for क्रुते) D₁₂ [अ]विक्रुते (for
विक्रुते) V₅ D₁₁ 15 मलितः (for चाम्) D₁ sub₁
l 26 for 15^{ad} — (l 26) N₂ महात्मन् V₁ [अ]महामा
(submetric) V₅ B₁ [अ] महामना V₅ B₂ (marg)
महायना B₁ [अ]महायना D₅ 11 12 [अ]महायान् (for
महान्) D₁ sub₁ l 27 for 15^{ad} — (l 27) S₁ D₁
कुल N₁ V₁ A₁ D₁ चित्तः (for मयत्तुः) D₁ 11 19 after
sub₁ for 15 — (l 29) V₅ B₁ (m) D₅ 11 15 मद्यन्
(for मद्येद्यन्) V₅ 1 4 B₁ D₁ 11 15 विद् (for विदून्) B₂
एव (for देव) V₅ B₂ (m) D₁ हन् (for हया) D₁
sub₁ l 30 for 16^{ad} — (l 30) D₃ नर (for नरा)
D₁ सत्क्रमा (for सत्क्रमा) — After l 30 N₂ D₁ 11 15
17^{ab} as in D₇ while D₅ 11 15 read it for l 31 then
all cont 239^a — (l 31) V₅ ह्ये V₅ छन् (both sic)
(for ह्यन्) B₁ मुत्तव D₅ मुत्तव (for मुत्तव) B₂ यदो
दानमस्मिन्नात् (for the post half) D₁ 11 15 32 after
17 D₅ 11 15 after 16^{ad} — (l 32) D₅ 11 15 [अ]मीय D₁
[अ]य (for [अ]यि) D₁ 11 32 येन सतायायि (sic) (for
the prior half) S₁ [अ]जन् (sic) (for [अ]जान्) —
(l 33) N₂ शक्तिः (for शक्तिः) V₁ [अ]मीयका (for
सायका) — (l 34) V₅ पुत्र सा (for पुत्रसा) B₂ मने^o
(sic) (for मानवेदेन) V₅ योमना (for योमन्) — (l 35)
V₂ वयोना (for वयाना) D₁ sub₁ l 36 for 19^{ad}
— (l 36) D₁ 11 36 [for दुर्गि] (For l 35 36 cf 226^a)
— (l 37) N₂ B₁ D₅ वसेन् (for वासेन्) B₁ D₅ 11 15
चारि (for वैव) S₁ D₅ 11 15 हरि (D₅ हारि) हरेष्वेन V₁ B₂
वाया (V₁ वाय) दुर्गि D₁ वार्युवे^o (sic) (for वानार्युवेनवा)
V₁ D₅ 11 15 38-41 D₅ 11 38-41 38-41 38-41 (l 39)
1 4 बहिर्यः D₁ बहिर्यः (for बहिर्यः) V₁ B₁ D₁
[अ]यि (for [अ]य) D₁ 11 39 वृणं (for वृणं) D₅ 11 39
1 40 and 41 D₅ 11 40 after 21^{ab} — (l 40)
D₅ 11 40 बहिर्यः (for हार्यः) N₂ B₂ D₅ वने^o (for
वनेष्वेन) N₂ D₅ 11 41 अयस्सुनेन (for अयस्सुनेन) D₅
हय्याप्यान् (sic) (for the post half) — After l 40
B₁ (marg) 11 21^{ad} as in D₅ D₁ cont l 41 after
24^a (cf V l 11) V₅ om (hapl l) from the post
half of l 41 to the prior half of the line of 23^{ad}

(cf v l 23) —(1 41) D11 डुधेदे (for डुधेदे) B2
(m) यय (for यय) B3 यय (for यय) —B4 ins
the line of 23^{ab} after 1 41 (cf v l 23) —After
1 41 B4 ins 242^a the line of 22^{cd} then B3
alone cont the line of 23^{ab} D1 subst 1 42 for
23^{ab} —(1 42) D1 दुग्गि स (by transp) S1 D1 13
तथा (for तथा) —After 1 42 V 2 (om) B4 ins 242^a
then V2 cont the line of 22^{cd} —(1 43) S1
आयेवमा वा V1 B4 आयोजनार्थं (B4 °) (for आयोजनाद्वा)
B4 (before corr as in text) D11 भूदेदे (for भूदेदे) V2
आयेवमाभूदेदे वा D1 स येदेदे इ भूदेदे वा D11 आयोजनप
भूदेदे (for the prior half) V1 B4 D11 13 सलना
(B4 °वा B4 °था)या V2 [अ]ल्लेख्यत्व (sic) B2
समिद्धा (B1 °था)या (for क्षापिण्या) B4 वक्रासने D1 13
प्रकाशने D1 विज्ञात (sic) S1 D1 om 1 44 —(1 44)
B4 (m) 4 नृ (for नृ) D1 reads 247^a for
1 44 —(1 45) D1 स (sic) (for त) S1 D1 13
सुपसं वै V1 B4 सलना (B1 °था)मं V2 B4 (m) दोषमनां
B4 °थानी (for सलनामनी) V1 D1 13 °पार्थनं D1 °ण
येवमनामनी (sic) (for येवमनामनी) —(1 46) D1 सहाकुप
(for अल्लेख्य) D11 भूदेदेविधेयत्वेनातिनाशं —(1 47) V1
सदो° V2 यदे° (for समोधानादीन्) D1 विषयामोधानादी
यनुपसं V2 —(1 48) D1 कोसंभो (for कोसंभो)
S1 N1 V B4 4 दोष (S1 D1 13 स V2 दुपान्तर D1
श्रामय वै श्रामयै नतपिच }

Colophon Si 𑀭 Vt Ds 5 om इति Si Dt 14 S
om श्रीमत्पावणे 𑀭 1 2 2 D 5 11 13 om श्री 𑀭 1
𑀭 2 𑀭 B Dt 2-6 9 12 13 ins मां देवते रामायणे D 5
श्रीमद्रामायणे Dt 6 13 ins वाम्नीनीये after रामं
—*Kāṇḍa* name D 5 om Dt 14 S (except M₁) ins
श्रीमद् देवते बालराजे 𑀭 B D 11 13 मां D 5 भगवोष्वा
—*Sarga* name Si दत्तवर्धनरायणवर्णे 𑀭 1 2 𑀭 Dt 2.
2 9-12 हारवर्णेन (Dt 2-7 9 १०); D 11 9 १०) नाम (𑀭 1 6
B D 10 om) 1 𑀭 दत्तवर्धने, 1 𑀭 पुत्रिणो गो नाम —*Sarga*
no (figures words or both) Si 𑀭 B D 10 16 1 𑀭
8 1 5 5 Dt 7 4 D 2 3 १० वसत, S दत्त, Dt D 10 11 both
(as in text) D 13 इत्यादि * * * १० १० १० १० १०
* * * हय मीराता * * * नाम दत्त * * * G 2 2 M conclude
with श्रीमत्पाव नम, Ga with श्रीमद्रामायण नम

अष्टौ बभ्रुवर्षीस्य तस्यामात्या यक्षस्त्रिनः ।
शुचयश्चानुरक्ताश्च राजकृत्येषु नित्यदाः ॥ १

घृष्टिर्जयन्तो विजयः सिद्धार्थो अर्थसाधकः ।
अशोको मन्त्रपालश्च सुमन्त्राष्टमोऽभवत् ॥ २

7

In Ds 7 the sequence of stanzas in Sarga 7 (along with substitutes and insertions) is so complicated that it is given separately in a tabular form for the guidance of the reader and is ignored in these notes

Tabular conspectus of the sequence
of stanzas in Ds 77

Ds	Ds	Ds	Ds
249*		249*	
3	3	3	3
1	1	1	1
2	2	2	2
252* (4 ^{ab})	252* (4 ^{ab})	252* (4 ^{ab})	252* (4 ^{ab})
1 2 of 249*	1 2 of 249*	1 2 of 249*	1 2 of 249*
255*	255*	255*	255*
7 ^{ab}	7 ^{ab}	7 ^{ab}	7 ^{ab}
258*	258*	258*	258*
10	10	10	10
264*	264*	264*	264*
13 ^{ab}	13 ^{ab}	13 ^{ab}	13 ^{ab}
14 ^{ab}	14 ^{ab}	14 ^{ab}	14 ^{ab}
254*	254*	254*	254*
4 ^{ab}	4 ^{ab}	4 ^{ab}	4 ^{ab}
256*	256*	256*	256*
6 ^{ab}	6 ^{ab}	6 ^{ab}	6 ^{ab}
8 ^{ab}	8 ^{ab}	8 ^{ab}	8 ^{ab}
9 ^{ab}	9 ^{ab}	9	9
		11	11
12	12	12	12
1 256*	1 256*	1 256*	256*
259*	259*	259*	259*
260*	260*	260*	260*
263*	263*	263*	263*
15 ^{ab}	15 ^{ab}	15 ^{ab}	15 ^{ab}
16 ^{ab}	16 ^{ab}	16 ^{ab}	16 ^{ab}
1 3 of 271*	1 3 of 271*	1 3 of 271*	16 ^{ab}
17	17	17	17

Ts begins with श्रीरामचन्द्राय नमः. Dt Ds 4-6-11 S

Cg t begin with Ds 7 ins. after 252*

249* तस्यामात्या गुणैरामचन्द्रायाः सुमहात्मनः ।
मन्त्रज्ञाश्चेद्विजयाश्च नित्यं विप्रहिते रताः ।

[Ds 7 om 1 1 —(1 1) Ds 7 विजयात्मन, Ds 7 G Ms 1-2 सुमहात्मन (for सुमहात्मन) Ds 7 Ts 2 देवात्मन महात्मन (for the post half) Ds 7 repeat 1 2 after 252* —(1 2) Ds Ms मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) Ds (second time) विजयाश्च Ds (second time) विप्रि* (for विप्रि हाश्च) Ds (first time) मन्त्राश्च विजयाश्च (sic) Ds (first time) मन्त्राश्च कृताश्च (for the prior half) Ds 7 (both first time) नमः (for नित्य) cf 1^{ab} in Ss etc for the post half]

1 Ss N V B Ds 7 7-13 read 3 before 1, while Ms transp 1^{ab} and 3 —^a) Ts देवात्म (for देवात्म) Ss N V B Ds 7 7-13 मन्त्राश्च मन्त्राश्च (Bs सु) —^a) Ss N V B Ds 7 10-13 मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) —For 1^{ab} Ms subst

250* स ते परितुष्टो राजा मन्त्राश्च विप्रि विप्रि ।

[Note hiatus between the two halves]

—^a) N V 4 Bs 3 Ds 10 13 स्वतु*, Vi (with hiatus) मन्त्राश्च Bs Du स्वतु* (for मन्त्राश्च) —^a) Ds 1 कर्मसु, Gs राज्य* Ms मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) Ds नोदित्वा, Ms कर्मसु (for मन्त्राश्च) Ss N V B Ds 10-13 विप्रि (Dn मन्त्राश्च) (V 3 चप) विप्रि रता, Ds 7 7 नित्यपुत्रा स्वतुष्टा —After 1^{ab} Ms ins 252*

2 —^a) 1 2 Ds 7 कृतिर, V 3 Ds 12 कृतिर, Ds कृतिर, Ds विप्रि, Ms धर्तर (for कृतिर) Ds 7 marg. in जयते Ds (before corr) विप्रि (for विप्रि) —^a) Dt Ds 4 मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) Ss Ns Bs Ds 12 [S]मन्त्राश्च V 3 Dt Ds 12-13 मन्त्राश्च, V 3 Bs Ds 12 [S]मन्त्राश्च V 3 [S]मन्त्राश्च Ds [S]मन्त्राश्च Ds [S]मन्त्राश्च, T G Ms 12 मन्त्राश्च, Ms मन्त्राश्च (all to avoid hiatus) (for मन्त्राश्च) —^a) Dt Ds 4 मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) Ss Ns V B Dt Ds 7 7-13 Ms मन्त्राश्च (Dn before corr मन्त्राश्च) Ns मन्त्राश्च (submetric) (for मन्त्राश्च) —^a) V 3 सुमन्त्राश्च, Bs सुमन्त्राश्च, Ds सुमन्त्राश्च, Ds सुमन्त्राश्च (for सुमन्त्राश्च) Ds सोदित्वा, Ds illeg (for सोदित्वा) Ss मन्त्राश्च, Bs मन्त्राश्च, Dt Ds 7 [S] मन्त्राश्च, Ds मन्त्राश्च, Gs 4 Ms मन्त्राश्च (for मन्त्राश्च) V 3 सुमन्त्राश्च मन्त्राश्च, Ds सुमन्त्राश्च मन्त्राश्च —After 2 Bs reads 254*

ऋत्विजौ द्वावभिमतौ तस्यास्तामृपितवमौ ।
 वसिष्ठो वामदेवश्च मन्त्रिणश्च तथापरे ॥ ३
 श्रीमन्तश्च महात्मानः शास्त्रज्ञा दृढविक्रमाः ।
 कीर्तिमन्तः प्रणिहिता यथाश्चनकारिणः ॥ ४
 तेजःक्षमायश्च प्राप्ताः स्मितपूरीभिमपिणः ।

3 S1 N V B D1 ३७-३९ read 3 before 1 Ms
 transp 1st and 3 —nd D2 ३७ मन्त्रिणौ चैव Ms
 चाप्यपरितौ (for द्वावभिमतौ) S1 N V B D1 ३८ D1 ३९-३९
 मन्त्रिणौ चैव Ms मन्त्रिणौ वृत्तिल्लक्षौ —⁴ D2 तावास्ताम्
 (for तस्यास्ताम्) B2 अवि (for अवि) —⁵ S1 N V
 B2-4 D1 ३७-३९ चेद (D1 om) वैदग्ध्यपरागौ B2 पश्य
 चेदपरागौ —After 3 D1 D2 ३९ ins

251st सुपथोऽप्यथ जाशलि काव्योऽप्यथ गौतम ।
 मार्कण्डेयस्तु दीर्घोयुस्तथा कालापनो द्विज ।
 पूर्वैर्द्वारिर्मिलिच्छन्निजसत्त्वस्य पौषका ।

Dt D2 ३९ cont D2 34 S (Ms after 1st) ins after 3
 while D2 ३७ subst for 1st

252nd विद्याविनीता ह्रीमन्त कुशला नियतेन्द्रिया ।

[D2 चीन G2 Ms भीमता (for हीमन्त) D2 ३७ Ms
 कुलीना (for कुशला) T2 विनिर्दिष्टा]
 D2 ३९ cont 249th D2 T2 ३९ cont

253rd परस्परानुरक्ताश्च नीतिमन्त्रो बहुश्रुता ।

4th Ms ह्रीमन्तश्च (for भीमन्तश्च) T2 प्राज्ञा (for
 महामान) Ms मन्त्रिणौ विनीताश्च —⁵ Dt D2 शस्त्रज्ञा
 (for शास्त्रज्ञा) T2 श्रुतः Ms वामिनो ददा (for दृढविक्रमा)
 —For 4th S1 N V B (B1 reads after 2) D1 ३९-३९
 (D1 reads after 267th) subst while D2 subst for
 14th D2 ३९ ins after 14

254th ह्रीमन्तो विप्रयोऽप्येता नीतिज्ञा विनिर्दिष्टा ।

[N B2 भीमनो (for हीमनो) V2 D2 विप्रयो (for
 विनिर्दिष्टा)]

—For 4th D2 ३७ subst 252nd After 252nd D2 ३७
 repeat D2 ३९ ins 1. 201 249th then D2 ३९ cont

255th तैत्तिरीयसंपन्ना सर्वे सुविद्युर्लौकिक ।
 पृथुपासन्त राजान वमनो वासन् यथा ।

D1 reads 4th after 254th (for sequence cf v 1
 4) —⁵ S1 N V B D2 ३९-३९ अत्रि D1 कांति D2
 (before corr) कीर्तिवत् (for कीर्तिमान्) S1 त्वन् N1
 V1 B2 स्ववि N2 D1 ३९-३९ स्वव V2 4 B2 (after
 corr स्वव) सुवि V2 दुः D2 चाभिरावा D2 ३७ सुचरिता
 D2 च वि D1 स्वागो (sic) G1 प्रणि (for प्रणिहिता)
 —⁶ S1 N V B D2 ३९-३९ राज (V2 जा) निर्दिष्ट D1

क्रोधात्क्रामार्थहेतोर्ना न नृपुनरुत्तं वचः ॥ ५

तेषामभिदिवं किंचित्सेषु नास्ति परेषु वा ।

क्रियमाणं कृतं वापि चारेणापि चिकीर्षितम् ॥ ६

कुशला व्यवहारेषु साहृदेषु परीक्षिताः ।

प्राप्तकालं यथा दण्डं धारयेयुः सुतेष्वपि ॥ ७

राज्ञामादृश D2 ३७ ins 256th after 4th which they
 read after 254th

5 D2 om 5 —⁶ S1 N V B D1 ३९ Ms वच ,
 D2 ३९ युता D2 वच D1 ३९ वच कृपा (for क्षमायश्च)
 D1 नृपुता D2 ३९ प्राज्ञा (for प्राज्ञा) —⁷ B2 भाषिता
 (for भारिण) —⁸ D2 वा कान (for क्रामार्थ) Dt
 D2 ३९ कामात्रोपाधं —⁹ D2 नानुवद (for न नृपुनर) Ms
 कश्चित् (for वच) —For 5th S1 N V B D1 ३९-३९
 subst D2 ३७ ins after 4th repeating after 12 while
 D2 ३९ after 12

256th बहुव्या धृतिमन्त्रश्च सत्यधर्मपरायणा ।

[D2 (first time) ३७ (both second time) प्राज्ञाश्च
 (for अनुव्या) D1 अनुव्याधृतिमन्त्र D1 अनुव्या धृतिमन्त्र (for
 the prior half)]

—Du cont 263rd

6th S1 N V B D1 ३९ ७-१० Ms वैपात्य (for तेषाम्)
 D2 भाषि (for भाषित्व) D1 चासीत् D1 ३९ विद (for
 किंचित्) —⁷ D2 तेषु (for तेषु) S1 N V B D1 ३९-३९
 चैव D2 (om hapl) ७ Ms वास्ति (for वास्ति
 परेषु) S1 N V 2-4 B2 ३९ ७-१० G2 Ms च (for वा)
 D2 om 6th —⁸ G2 Ms 4 च (for वा) —⁹ G2 Ms
 परेष (for चारेण) D2 T2 Ms [अ]य (for [अ]पि) D2
 विकीर्षित G2 विकीर्षिता Ms च कीर्षित (for विकीर्षितम्)
 —For 6th S1 N V B D2 ३९-३९ subst

257th चिकीर्षितं कश्चिन्नानो मित्रोदासीनविद्विषाम् ।

[V2 B1 कश्चित् (for कश्चित्) N1 राणा B2 तर्का (for
 रानो) Du जाये-रातीन (after corr pr m as in text)
 D2 reads तर्का मित्रादासीनमप्यन्वानां चिकीर्षिता (cf Gita 6 9
 Cnt ed B O R.)]

7th Ms कुशलं (for कुशलः) —⁸ T2 वरीणका
 (for परीक्षा) D2 ३९ विरागा सर्वसमवा (D2 सत्तुगा)
 Ms नीतिज्ञा सत्यवादिन —After 7th D2 ३९ ins

258th वर्षेयन्तश्च धर्मैश्च कोशमूर्त्तं महीपते ।

[D2 च (for च) D2 कोश मूर्त्त (for कोशमूर्त्त)]
 Ms transp 7th and 8th —⁹ G1 ३९ प्राप्तकालं (for
 काय) D2 G2 Ms ३ च ये T2 ३ च T2 च यद् (for
 यथा) Ms च पुनरेषि स विदुर्दृष्टापरौ —For 7 S1 N V B
 D1 ३९-३९ subst while D2 ३९ (after repetition

कोशसंग्रहणे युक्ता बलस्य च परिग्रहे ।
अहितं चापि पुरुषं न विहिंस्युरदृक्म् ॥ ८
वीराश्च नियतोत्साहा राजशास्त्रमनुष्ठिताः ।
शुचीनां रक्षितारश्च नित्यं विपयरासिनाम् ॥ ९

see above.) ins 1 x after 256* and for 7th subst
1 2 which comes in succession

255* धमाचरविषेकता सर्वत्र समदर्शिनः ।
पुत्रेऽपि च प्राचदोपे धर्मो दण्डपाणिः ।

[(1 x) D₁ पचाच, D₂ धर्माचरे (for धर्माचर) V₁
विषेकता, D₁ ११० विपाङ्गा, D₂ विपाङ्गा (for विषेकता)
S₁ N V B D₁ १०-१२ read 1 2 after 8th — (1 2) V₁
प्राचदोपे च (by transp) D₂ प्राचदोपेचि D₂ हि^० (for च
प्राचदोपे) D₁ पुत्रे सम्राजोपेचि (for the prior half) D₁
—* पाणिनः (for दण्डपाणिनः)]

—D₁ ११ (marg) cont 260*, D₂ 262*

8 D₂ om 8th D₂ reads 8th after 11 M₁ transp
7th and 8th (cf v.1 7) — N₁ 'सम्राजो, N₁ V
B₁ ११० कोषः M₁ 'संग्रहणे M₁ 'सज्जनने (for कोश
संग्रहणे) D₁ युक्ते (for युक्ता) D₂ कोशसंग्रहणसमुच्चय
(hypermetric) — S₁ N V B₁ ११० D₁ ११०-१२ तथा
बल (for बलस्य च) D₂ ब्रह्मण्यसुबुद्धका (submetric)
D₂ ब्रह्मण्यसुबुद्धका, D₂ ब्रह्मस्वामिहिसक, M₁ बलस्य
परिग्रहे — After 8th S₁ N V B₁ ११०-१२ read 1 2
of 259* (cf v.1 7) — D₁ अहिते, D₂ ११० M₁ अग्रिय
(for अहित) D₂ ११० वा (for वा) — D₁ न विहिंस्युरः
D₂ न विहिंस्युरः, T₂ न विहिंस्युरः (for न विहिंस्युरः) D₂ ११०
G₁ M₁ न हिंस्युरि, D₂ न विहिंस्युरि — For 8th S₁ N V
B₁ D₁ ११०-१२ subst while D₂ ११० (marg) ins after
259*

260* अद्वोपारश्च धर्मो राजोरुपचरितः ।

[V₁ अद्वोपारश्च D₁ अद्वोपार D₂ ११० अविषेका (for
अद्वोपारश्च) D₁ सु, D₂ सु- D₁ हि (for च) V₁ पुत्रे***
धर्मो, V₁ अद्वोपा इत्यनेन (for the prior half) D₂ ११० अप
(for नरे)]

9 * D₁ वीराश्च (for वीरादः) D₂ ११० सुखीनाश्च
(for विपयोत्साहा) D₂ M₁ ची (M₁ ची) राज्ञेयं सुखीनाश्च
— S₁ D₁ ११० 'मना (for अनुष्ठिता) D₂ ११० 'शास्त्र (D₂
स्वेषु) अनिष्ठिता, T₂ राजशास्त्रमनिष्ठिता — For 9th S₁ N
V B₁ D₁ ११०-१२ subst while D₂ ११० after 259*

261* अजगत्तानिष्ठानां किरुपेयमदोषिता ।

[V₁ अजगत्त (sic) (for अजगत्त) S₁ V₁ D₁ ११० अजगत्त
नानुष्ठाना (for the prior half) D₂ हिता D₂ ११०
(for विना)]

— S₁ V₁ B₁ D₁ ११०-१२ M₁ रक्षितारश्च (D₂ रश्च)

ब्रह्मत्रयमहिंसन्तस्ते कोशं समपूरयन् ।
सुतीक्ष्णदण्डाः संप्रेक्ष्य पुरुषस्य बलाजलम् ॥ १०
शुचीनामेखुदीनां सर्वेषां संप्रजानताम् ।
नामीत्युरे वा राष्ट्रे वा मृषावादी नरः कश्चित् ॥ ११

वर्णान् V₁ om 9th and the prior half of 1 x of 262*
— S₁ illeg for वा in वारि

10 * D₂ कोश तः, D₂ ११० कोश ते (by transp),
T₂ तैः (for ते कोश) D₂ ११० T₁ ११० सम (D₁ T₁
अग्नि) वर्धयन्, D₂ C₁ अग्नि (for समपूरयन्) —
D₂ ११० सुतीक्ष्ण (for सुतीक्ष्ण) — S₁ D₂ ११० मृषावादी
(for पुरुषस्य) — For 10 S₁ N V B₁ D₁ ११०-१२ subst

262* कोशसंग्रहणे युक्ता ब्रह्मस्वामिहिसका ।

सुतीक्ष्णदण्डेवैवारा परायणवर्धयिता ।

[N₁ illeg up to ११ in 1 2 V₁ om the prior half
— (1 1) The prior half = 8th D₁ कोष, D₂ रोह (for
कोश) V₁ ११० विहिंस्युरः (V₁ ११०) — (1 2) V₁ B₁ (D₂
before corr) D₁ ११० सुतीक्ष्ण (V₁ ११०) D₂ नवीन (for
सुतीक्ष्ण) S₁ V₁ B₁ ११० (before corr) D₁ ११०-१२ नरा
(for नरः) D₂ नेवार, D₁ ११० नेवार (for नेवार) V₁ ११०
D₂ ११० वरत (D₁ ११० 'वा) (for वरत) S₁ V₁ ११० B₁
D₁ ११० रोह, D₂ ११० वीर्य (for वीर्य) D₂ वरत वरत
(for the post half)]
S₁ N V B₁ D₁ ११०-१२ cont D₂ ११० ins after 260*,
while D₂ ११० after 261*

263* परस्परानिष्ठानां प्रीतिमन्त्र विषयदा ।

परापराद्विषया गुणव्याप्य च गतिना ।

[D₂ reads 1 x in marg — (1 1) B₁ [अ]विषदा,
(for [अ]विषदा) D₂ परस्परं न विषदा (for the prior
half) — (1 2) B₁ D₂ रतिना, B₂ विषदा, D₂ रतिना,
D₂ विषिता D₁ [अ]विषदा (for विषदा) D₂ परापरादेन रता
(for the prior half) S₁ D₂ गुणव्याप्य, D₂ गुण* (for
गुणव्याप्य) D₂ ११० transp न च V₁ (before corr)
गतिना (for गतिना)]

S₁ N V B₁ D₁ ११०-१२ cont 263* (D₁ om 1 x
and 2) — After 10 D₂ ११० ins

264* स्थानानुष्ठानां दूरा सर्वं ते तु प्रियरदा ।

शुष्यो गुणवन्तश्च सदस्यहितनिधया ।

[(1 1) D₂ स्थान (for दूरा) D₂ 'सर्व D₂ पश्येदीना
(for सर्वं ते तु) — (1 2) D₂ 'सर्व D₂ 'निध (for
सदस्यहित)]

B₂ cont

265* धर्मोऽपि प्रजानां च धनग्रहणवपरा ।

Thereafter reads 267*

11 D₂ ११० 11 S₁ V₁ B₁ D₁ ११०-१२ om 11th.
D₂ reads 8th after 11 — D₂ शुचीनाम् (for शुचीनाम्)

G 1 7 15
B 1 7 15
L 1 7 15

कश्चिद् दुष्टस्तयासीत्परदारतरतिर्नरः ।

प्रशान्तं सर्वमेवासीद्वाङ्मूर्त्तं पूरुवं च तत् ॥ १२

सुरामसः सुनेशश्च ते च सर्वे सुशीलिनः ।

—⁸) D: अनुवायिना (for सप्रधानताम्) —⁹) B: आसीत् (for नासीत्) V: G: om first वा (submetric) B: (m ong as in text) रात्रौ (for रात्रौ वा) D: नासीतेषु पुरे रात्रौ —¹⁰) S: N V B D: 5 7 9 13 M: तत्सरो वा (S: V: 3 B: D: 7 9 13 वा) मुचिर्नर (S: D: 13 अतः)

12 ^a) S: N V: 3 B: D: 9-13 M: न दुष्ट कश्चिद् (by transp) V: 4 न दुष्टी (V: 4-7 सी) कश्चिद्, D: D: 4 इति D: कश्चित् (sic) (for कश्चिद् दुष्टम्) S: N V B D: 9-13 इति M: क्षय (for तत्र) D: 3 7 न दुष्टश्चा भयकश्चिद् —⁸) M: पारदारो (for परदार) S: N V B D: 7 10-13 [अ]मिमर्षक, D: 3 M: [अ] (M: [s]) ननुद्वय (for रतिर्नर) D: 3-7 पुरवराणि च —After 12^{ab} N V B D: 10-13 ins while S: D: 13 subst for 12^{ab}

266* ह्यस्मत् सौदतुद्रिण राक्षसं पर्यापिच्छम् ।

[V: तटे (for राट्) V: पर्यापिच्छे]

—¹⁰) N V B D: 2 3 7 9-13 प्रतप्त (for प्रशान्त) D: 13 न्मासीच्छद् (for सवमेवासीत्) —¹¹) T: G: 3 M: 3 च यद्, M: तथा (for च तद्) N: वैच पुराणि च N: V: 3 B: 4 D: 10 "पुराणि च, V: 4 B: 3 (m) D: 12 "पुरा (B: orig "च) नाति च, D: 2 7 13 तेषु पुराणेषु च —After 12 D: 13 ins D: 2 7 repeat 256* and cont 259* (cf v 1 5 and 7 respectively) D: 2 7 further cont 260* (cf v 1 8) —D: 13 cont 268*

13 cf v 1 14 D: 11 om 13 D: 2 3 9 om 13^{ab} —¹²) D: 1 (int lin) "त, M: सुभाषा (for सुवास) —¹³) D: 14 तसु (for ते च) D: D: 8 मुचिन्ना (for मुशीलिन) T: ते सर्वे सुक्यालिन M: न च सपर्यशीलिन —¹⁴) D: D: 11 M: हितोपायं (for हितार्थं) D: 12 (for च) D: 3 नरेन्द्रश्च (for नरेन्द्रस्य) —¹⁵) D: 2 7 9 जामिनि M: ते जामरं (for जाम्रो) D: 2 3 9 जामचक्षुषा (D: 2 3 च)

14 ^a) D: D: 3 9 G: 3 M: Ct गुह्यं, T: गुह्यं, M: पुरं Cg k as in text (for गुरी) D: 2 7 उपकारगृहीताश्च, D: 3 भोगाश्च प्रगृहीताश्च, Cm tp गुणगुणगृहीताश्च —¹⁶) G: 3 M: विद्यानाम्, Cg as in text (for प्रख्याताम्) D: 14 S Cg k पराक्रमे (for पराक्रमे) —For 14^{ab}, D: 13 subst 254* —¹⁷) D: 7 क्षान्त, D: 14 T: G: 3 M: 3 विद्याना, Cg t as in text (for विद्या) D: 7 क्षान्तोपि (pi on marg) विदोषेषु M: विदोषेषु विद्यास्तौ —¹⁸) G: 3 सर्वे ते (for सर्वतो) D: D: 9 G: Ct निश्चया, Cg as in text (for निश्चयात्) D: 2 7 सर्वैर (D: 3 "र्वै) बुद्धिमिच्छये —For 13 and 14 S: N V B D: 13-13-13 (D: 13 which

हितार्थं च नरेन्द्रस्य जाग्रतो नयचक्षुषा ॥ १२

गुरौ गुणगृहीताश्च प्रख्याताश्च पराक्रमैः ।

निदोषेषु विज्ञाताः सर्वतो बुद्धिनिश्चयात् ॥ १४

om 13 subst only 1 3 and 4 for 14 B: reads after 265* and others after 263*) subst

267* भार्यवेशो सुवचसो न च सदधिनिश्चया ।

नरेन्द्रवचनात्सचेतसस्तथापरायणा ।

स्वगुणेषु परिचयता नामरूपगुणान्वये ।

परार्थेषु विद्याता नयबुद्धिगुणान्वये ।

[D: 11 om 1 1 2 —(1 1) D: 11 भार्यवेशा S: सुवचसो N: 1 3 B: 4 D: 13 सुवचसो B: सुवचसो (for नवचसो) V: 4 भार्यवेशश्चको (for the prior half) D: 1 "सदधिबुद्ध (for the post half) —(1 2) N: 2 वच सक्त (submetric) V: 4 वचन *चाश्च (for नवचासक्त) V: 4 चनमा (for नचनम्) S: D: 11 सुवचसो (for नवचसो) D: 11 om 1 3 —(1 3) N: 1 V: 1 स्वगुणेषु V: 4 गुणत (B: m "ह orig as in text) B: 1 स्वगुणे तु D: 3 स्व गुणेषु D: 11 स्वगुणेषु (for स्वगुणेषु) D: 11 विद्याता (submetric) (for परि) V: 4 स्वगुणे परार्थेषु (for the prior half) N: 2 om (hapl) the post half of 1 3 and the prior half of 1 4 B: 4 नाता (for नात) S: B: 4 D: 13 [अ]विना (for [अ]नये) V: 4 विद्याता स्वगुणान्वये (hypermetric) (for the post half) —After 1 3 D: 13 ins 268* —(1 4) B: 4 परामये D: 11 गुह्ये ॥ D: 11 13 "तज्येति (for परार्थेषु) V: 1 वि ता (for विद्याता) B: नयबुद्धि (for नयबुद्धि) S: N: 2 D: 11 गुणा गुणा V: 4 गुणान्वये B: 4 गुणान्वये (for गुणान्वये)]

—Thereafter S: N V B D: 10 10 (D: 10 after 1 3) cont D: 11 after 256* D: 11 after 12 ins

268* आस्तस्मिन् गृहीतास्ते सर्वे यथा स्वधर्मसि ।

[S: D: 11 11 गुण (S: "द) गुणरात्ता V: 1 तन्मार्त्ता (submetric) V: 2 तन्मार्त्ता V: 2 तन्मार्त्ता B: "तु D: 11 गुण (for तन्मार्त्ता) N: 2 त्व (for त्वे) S: D: 11 11 "द V: 2 स्वधर्मसि B: 11 स्वधर्मसि D: 11 स्वधर्मसि (for स्वधर्मसि)] —After 14 D: D: 3 11 S: ins.

269* मयिमे गुणवन्धश्च न चामन्युजयंता ।

सचिभिर्महत्तत्त्वा प्रहत्या संपदाभित्ता ।

मन्त्रमन्त्रेण सत्ता सत्ता सत्तासु बुद्धिः ।

नीतिशास्त्रविदोपज्ञा सन्त विप्ररादिन ।

[D: 11 S (except M: 2) om 1 1 2 —(1 1) V: 2 मयिमे (for मयिमे) M: 3 भारता M: 4 सत्ताभित्ता (for [अ]मन्युजयंता) —(1 2) D: 11 निम्न (for निम्न) M: 4 सत्ता (for सत्ता) M: 4 प्रहते (for प्रहता) —(1 3) D: 4 संपदा (for संपदा) D: 4 T: 3 G: 1 युक्त T: 3 स्व

ईदृशैस्तैरमात्यैस्तु राजा दशरथोऽन्वयः ।
उपपन्नो गुणोपेतैरन्वदासद्वन्द्वयम् ॥ १५
अवेक्षमाणधारेण प्रजा धर्मेण रक्षयन् ।
नाध्यगच्छद्विशिष्टं वा तुल्यं वा शत्रुमात्मनः ॥ १६

तैर्मन्त्रिभिर्मन्त्रितैर्निर्णिधै-
र्धृतोऽनुरक्तैः वृत्तैः समर्थैः ।
स पार्थिवो दीप्तिमानप युक्त-
स्तेजोमयैर्गोभिरिन्द्रोदितोऽर्कः ॥ १७

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥

G १ ७ १८
B १ ७ २४
L १ ७ २९

(for first शब्दा) Dt Ds : Gs Ms सत्ता, Ds Ms दक्ष्या,
Ms युक्ता (for second शब्दा) Ms om 1 4]

On the other hand Ds १११ ins (Ds after २७७*)
२५४* then Ds reads ४^{२६} ५^{२६} २५६*

15 Ss Ds om १५^{२६} —^२ N १११ B Ds १११-१२
अमायैरादौस्तैस्त्वे (by transp) Vs अमायैरादौस्तैस्त्वे,
Ds १११ अमायैरादौस्तैस्त्वे Dt Ds १११ Ts Ms ४ (after corr
स) B, Ds स (for ह) —^३ N V B Ds १११-१२
[३] षित (for उजय) Ds १११ १५^{२६} Ds transp १५^{२६}
and १६^{२६} —^४ Ds सुप्रसन्नो, Ts (before corr as in
text) Gs Ms उपपन्न, Ms उपपन्न (for उपपन्नो) Ds १११
गुणोपेतैस्त्वे (for गुणोपेतैस्त्वे) —^५ Ds १११ महीमना (for
वसुधामना) —For १५^{२६} Ss N V B Ds १११-१२ subst

२७०* धर्मतः पालयामास पृथिवीमनुरक्षयन् ।

[Ds पालयामास धर्मतः (for the pr or half)]

16 Ds om (hapt) १६^{२६} to 1 3 of २७१* Ds
transp १५^{२६} and १६^{२६} —^६ Vs Ba Dt Ds १११-१२
अवे (Ds before corr 'वे' द्यम् Bs नायम् Ds (after
corr pr m as in text) 'नाय', Ds अवेक्ष' Gs अन्वेष',
Gs अन्वेष' (for अवेक्षमाणश्च) १११ 'नाय' चारण (hyper-
metric) —^७ Dt Ds १११ रक्षयन्, Ts रक्षयन् (for रक्षयन्)
Ss N V B Ds १११-१२ मही सुवर्णं इवागुम्, Ds १११
सर्वाश्च (Ms धर्मेण) रणयप्रजा, Ds सर्वाश्च रणयप्रजा
—After १६^{२६} Dt Ds १११-१२ (Ds after १५^{२६}) १६ S १११

२७१* प्रजापतिं पालयन् वृत्तैश्च धर्मं परिवर्तयन् ।

विशुतलिपु लोकां वदन्त्य सत्यसगर ।

॥ तत्र पुराणस्याथ दशास पृथिवीमिमाम् ।

[Ds १११ १ and २ Ds Ms om 1 १ —(1 १) Gs
निषदे (for अषदे) —(1 २) Ds Ms सव (for लिपु) Ms
transp लिपुम् and वदन्त्य Dt ह्य' (for तत्सवर)
—(1 ३) Gs गवात (sic) (for रागाण) Ds १११ प्रजापति
भगमि (for the post half)]

—^८ Vs Ds [३] मय (Vs 'म्या' गच्छन्, Bs [३] धिगच्छन्
(for [३] धिगच्छन्) Ss N V B Ds १११-१२ वदन्ति किंचिद्
(Ss Bs Ds वदन्ति Ss १११ कश्चिद् Ds तुल्य) Ds विश्व

वा (for विशिष्ट वा) —^९ Ss Ds १११ देववाक, Ns देववाक,
Ns V B Ds १११-१२ इहवाक, Ds विशिष्ट (for तुल्य वा)
Ds वाक्, Ms लिपुम् (for शत्रुम्) —After १६ Dt
Ds १११ १५ S १११

२७२* मित्रवाचतत्तामन्त प्रतापहतकण्टक ।
स क्षामास जगन्नाम दिवि देवपतिर्वेद्या ।

[(1 १) Ts १ (both before corr) Gs ननु (for न)
Ms [३] न (for न) —(1 २) Gs १११ प्रशस्त Ms रणात्
स (by transp) Ds Ts १११ Gs Ms १११ लिप (for दिवि)
Ms देवपते (for देवपति)]

17 " Ss N B Ds १११-१२ अर्द्धितैः, Vs १११ अर्द्ध',
Ds १११ Ts Gs Ms नर (Gs [before corr] Ms नरि) दिवि,
Ds सापुष्टितैः Ds वृत्त' (for नन्मन्त्रितैः) Ds निशिष्टैः
(for निविष्टैः) —^{१०} Ss N V B Ds १११-१२ विद्वद्भिरातैः
(for वृत्तोऽनुरक्तैः) Vs वृत्तैः (for वृत्तैः) N (N m)
V B Ds Gs Ms समर्थैः, Ms समर्थैः (for समर्थैः) —^{११}
Ds १११-१२ सव (for सवार्) Ds १११ पुनैस्त्वे (for पुनैस्त्वे) Vs
स पालयन्परपनिषाव दीप्ति (hypermetric) Ds १११ दीप्ति
(Ds दीप्ति) दीप्तिमद्भिः —^{१२} Ds 'सवो (for तेजोमयैः)
Bs दीप्ति' (for गोमिद्) N V B Ds १११-१२ [३] वरे, Ts १
Gs Ms [३] दिवा (for [३] दिवो) Ss Ds १११ रक्तं इवागुपयै
(Ds 'दी')

Colophon : Ss Ns Ds १११ om इति Ns V B Dt
Ds १११-१२ १११ अर्द्ध' (Ds अर्द्ध' दीप्ति') while Ds १११ S
(except Ms) दीप्ति' after इति Ss N V B Ds १११-१२ S
om श्री Ss Ns Ds १११-१२ S om रामायणे Dt Ds १११
१११ वाल्मीकीये after रामायणे —Kanda name Ss Ns
Ds १११ १२ १११ V B आदिक्कडे, Ds अयोध्याकडे —After
Kanda name Ds reads अयोध्यापर्यन्त —Sarga name
Ss N V B Ds १११-१२ अमा वचनं नाम, Ds १११ संक्षिप्तं,
Ds अमाय *** नाम —Sarga no (figures words
or both) Ns Vs Bs Ds १११-१२ S om Ss Ns
Bs Ds १११ १११ १११ १११ १११ १११ १११ १११ १११ १११
word as in text Dt Ds १११ both (as in text)
—After colophon Ts concludes with श्रीरामायण, Gs १११
Ms श्रीरामायण नम, Gs श्रीरामे रामानुगाय नम

C

G 1 8 1
B 1 8, 1
L 1 8 7

तस्य त्वेवंप्रभासस्य धर्मस्य सहात्मनः ।
मुनार्थं त्वय्यमानस्य नामीद्वंशरः सुतः ॥ १
चिन्तयानस्य तस्यैवं बुद्धिरामीन्सहात्मनः ।
मुनार्थं याजिमेधेन किमर्थं न यजाम्यहम् ॥ २
स निश्चिता मतिं कृत्वा यष्ट्यमिति बुद्धिमान् ।
मन्त्रिभिः सह धर्मात्मा संरेरेव कृतात्मभिः ॥ ३

8

1 S₁ begins with ॐ —^a S₂ N V B Ds 10-13 धर्मप्रभा(Ds १०) नस्य, Dt Ds १० M₁ धर्मप्रभा(Ds १०) नस्य (for धर्मप्रभाप्रभा) Ds om (hapl) 1^a —^b Ds १० धर्मप्रभा(Ds १०) नस्य (for धर्मप्रभा) Ds om (hapl) 1^a —^c D₁ मुनार्थं, M₂ स्तोत्रार्थं (for मुनार्थं) D₂ रूपगो राज्ञो, D₃ त्वत् + D₄ या १० नस्य (for त्वय्यमानस्य) —^d S₁ Ns १० B₂ Ds 10 13 नोभूत्, D₃ न स्यात् (for नोभूत्) D₄ षर (for यष्ट्यम्) D₅ मुन (for मुन) 2 Ds om 2^a (cf v 1 1) —^a G₁ विनयमानस्य (for चिन्तयानस्य) Ds 11 T G₂ Ns १० (for विनय) —^b For 2^a S₁ N V B Ds १० १०-१३ subst

273^a तस्य चिन्तयतो बुद्धिरपश्ये महात्मै ।

[D₂ १० त्वे D₃ त्वे (for बुद्धि) D₄ १० बुद्धिमान् Ds १० त्वे (for त्वे) १० महात्मै १० Ds १० १० महात्मै B₁ महात्मै (for महात्मै)]

N₁ alleg from मेधेन to न्य 1^a —^a Ns १० B₂ Ds (after corr as in text) १० धौ D₁ धौ (for मुनार्थं) —^b B₁ (as in text) न विमर्षं (by transp) D₂ N₁ वि मुनं D₃ विमर्ष (for विमर्षं न) १० इत्यमि (by metathesis) (for यमामि)

3 ^a S₁ N १०-१३ B₂ Ds १० १३ G₂ Ns मुनिप्रभा, G₁ न निश्चय (for न निश्चय) १० बुद्धि (for मति) —^b D₁ बुद्धिमान् S₁ N V B Ds १० १३ यष्ट्ये (१० बुद्धि) यष्ट्यमिति (Ds १०) —^c M₂ त्वयि (for मतिरिति) S₁ N १०-१३ Ds १० १३ सत्यम्, Ds १० मतिरिति (for यमामि) १० मतिरिति सहात्मन्यम् —^d D₁ Ds १० मति (for यष्ट्य) T₂ महा (for यष्ट्यमिति) S₁ N V B Ds १० १३ तै स्वामि(Ds १०) स्वामि(Ds १०) स्वामि(Ds १०) स्वामि(Ds १०)

4 ^a S₁ N V B Ds १० १३ त्वत् त्वत्, M₂ त्वत् (for त्वत्) Dt Ds १० महात्मै (for इदं राजा) —^b B₂ मतिरिति Ds १० मति (for मतिरिति) —^c Ds १० जान (for जान) S₁ N १०-१३ B₂ Ds १० १३ त्वत्(Ds १०) त्वत्, १० १० महात्मै, B₂ त्वत्(Ds १०) त्वत् (for त्वत्) —^d M₂ त्वत् (for

ततोऽप्यसीदिदं राजा सुमन्त्रं मन्त्रिसत्तमम् ।
शीघ्रमानस्य मे सर्वान्युस्तान्सपुरोहिताम् ॥ ४
एतच्छ्रुत्वा रहः स्ततो राजानमिदमब्रवीत् ।
ऋत्विग्भिस्त्वपिद्योष्यं पुरोहितो मया धृतः ॥ ५
समत्कुमारो भगवान्पूर्वं कथितवान्ध्याम् ।
ऋषीणां संनिधौ राज्ञस्तत्र पुढामनं प्रति ॥ ६

तत् (S₁ N V B Ds १० १३) वसिष्ठमुज्ज्वलान् (S₁ Ds १३) वसिष्ठान् T₂ समस्तान्सपुरोहिताम् —^a After 4 Dt Ds १० १३ S (except M₂) Cr m g k t read for the first time 1 11 5-20 repeating them in their proper place thereafter cont here

274^a विस्मयित्वा पद्मिप्रान्तरिषानिदमब्रवीत् ।
ऋत्विग्भिस्त्वपिद्योष्यं यथास्थं पुरोहिताम् ।

[(1 2) cf 5^a Dt Ds १० T₂ M₂ Ck t 'तपिष्ठे D₁ इष्टे G₂ M₂ इष्टे तपिष्ठे (for उत्तिष्ठे) T₂ मन्त्रेण त्वय्यमि (for the post half)]

Then all read for the first time 1 11 21 repeating it in its proper place and finally cont

275^a त्वत् स मया ता पद्मिप्रान्तरि इष्टे त्वया ।
उवाच दीर्घां विततं वक्ष्येऽहं सुतकण्ठात् ।
सर्वं तेनातिक्रान्तेन चरन्तेन सुचर्ययात् ।
सुतपद्मान्मसोमन्त पद्मानीय हिमाचये ।

[(1 1) Dt Ds १० इष्टे त्वया —(1 3) G₂ त्वत् (for त्वत्) G₂ सुचर्येण (for सुचर्ययात्) —(1 4) G₂ M₂ विततं]

Then read Colophon मया त्वत्, then T₂ reads धीराग्रपद्मत्तमम् ।

5 For 3 S₁ N V B Ds १० १०-१३ subst while Dt Ds १० M₂ ms. 1 2 only after 5^a

276^a एतच्छ्रुत्वा मुनिप्रान्तरिषानिदमब्रवीत् ।
वेदं भवत्तं त्वत्पुराणं यमया मुनयः ।

[(S₁ om 1 1 —(1 1) Ds १० त्वत् (Ds १०) त्वत् (Dt १) Ds १० त्वत् (for त्वत्) —(1 2) Ds १० त्वत् (before corr 'त') Ds १० त्वत् (for त्वत्) Dt Ds १० M₂ मया ६२ (Ds १०, M₂ मया) त्वत् (for the prior half) Ds १० त्वत् (Ds १०) (sic) (for त्वत्) Dt Ds १० M₂ मया (for त्वत्)]

6 ^a Ds १० १३ त्वत् (for त्वत्) M₂ त्वत् (for त्वत्) S₁ N १०-१३ B₂ Ds १० १३ त्वत् त्वत् (१० त्वत्) M₂ त्वत् (for त्वत्) त्वत् (for त्वत्) त्वत् (for त्वत्) —^b For 6^a S₁ N V B Ds १० १३ subst

277^a मन्त्रिणं शिष्यं मन्त्रेण त्वत् त्वत् त्वत् त्वत् ।

काश्यपस्य तु पुत्रोऽस्ति विभाण्डक इति श्रुतः ।
 ऋष्यकृच्छ्र इति ख्यातस्तस्य पुत्रो ऋषिप्यति ॥ ७
 म दने नित्यसंयुद्धो मुनिर्मनचरः सदा ।
 नान्यं जानाति निरेन्द्रो नित्यं पिबतुर्नृत्तमा ॥ ८
 दैविधं ब्रह्मचर्यस्य ऋषिप्यति महात्मनः ।
 लोकेषु प्रथितं राजन्विश्रैष कथितं सदा ॥ ९
 तत्सर्वं वर्तमानस्य काशः समभिरुत ।

अथि शुधूपमाणस्य पितरं च यशस्विनम् ॥ १०
एतस्मिन्ने काले तु रोमपादः प्रतापवान् ।
यद्धेषु प्रथितो राजा भगिष्यति महाप्रलः ॥ ११
तस्य व्यतिक्रमाद्राज्ञो भगिष्यति मुदार्ण ।
अनादृष्टिः सुधोरा वै भर्तृभयाद्वाह ॥ १२
अनादृष्ट्यां तु कृत्वायां राजा दुःखसमन्वितः ।
जाज्ञाणाञ्च्यतवृद्धांश्च समानीय प्रसस्यति ॥ १३

G	1	8	13
B	1	9	10
L	1	8	13

V: तत्र पुत्रस्य सभवा (for the post hall)]

7^a) D1-4 कश्चपस्य D1 D2 ०-० 1० T2 M३ ष (for तु) S1 N1 V B D2 10-1० वस्तीह क (V1-० काश्चप सुतो -^a) D2 वीसाङ्क, D11 S (except T2) here and elsewhere below विमङ्क (for विमार्क) V३ B३ D३ स्मृत, D11 सुति (for सुत) -^a) D३ तय^a D7 1० कवि^a (for तययुक्त) -^a) D३ तय (for तस्य) G३.१ M३ ३ इमत्तस्य (by transp)

8^a) Śi D15 जातु ऋ V B4 D110 म जातु (B1 D1 1^a) B1 जातसमुद्रो, D2 जातमवधो (in "समुद्रो") D2 "समुद्रो" (for दिपसमुद्रो) —^a) D2 7 वनयो सह (for वन सह) D2 दया, G4 15-4 दत्ता (for दत्ता) Śi ऋ V B D2 10-13 सुविप्रो वनवध, D1 नविप्रो नरेवध, D2 सुविजयवध सह (corrupt) —^a) D2 नामध (for नाम्ने) D2 7 7 जात्यति (for जानाति) —^a) D2 15 मयं (for मिय) D2 G4 15 विप्रान्, D2 विजयन् (for विप्रान्) D2 7 7 मानव विप्र दिना 2 स मिय विप्रानामान्, M4 मानव जनवर्जान् — For 8^a) Śi 7 V B D1 10-13 subject

2/8⁴ नाम्न्य प्रज्ञास्यते कश्चिन्मात्रव पितृवर्जितम् ।

[V1 + D1: 28 नावत् (for नाव) V3 प्रहारयते (sic) Ds
प्रनास्यते (sic) (for प्रनास्यते) V1 + D1: 3 निचिद्वत् (for कचिद्वत्)
D1 मानुष पितर बिना (for the post half)]

9 *) Si तस्यादिष्ठं प्रहचर्च, Si Bz D12 M तस्यास्का
(D11 च) प्रहचर्च, Si V2 Bz D12 तस्या (Bz D12
स्व) नृपु प्रहचर्च, V1 D13 तस्या (D11 स्व) नृपु प्रहचर्च,
V तस्यानृपु प्रहचर्च, V2 तस्य रिद्धि (sc) प्रहचर्च,
B1 तस्यानृपु प्रहचर्च, D1-12 तस्यानृपु (D1 स्व
तस्य, D3 स्व दुर्ध) प्रहचर्च D12 तस्यादिष्ठं प्रहचर्च
—) D2 महामन, D3 महामना (for महामन) —)
D1 लोके च D3 (before cor) होयेवु (for होयेवु)
प्रति च D2 वृति, D3 प्रविष्टि (sc) T3 प्रविष्टि (for
प्रति) Si Si V B D1 21-22 M1 चोम, D3 चय्य, D2
प्रह (for रात्र) D7 लोके प्रविष्टि चोम —) Si Si V B
D1 21-22 M1 चोम, D3 चय्य, D2 प्रह (for रात्र) —)

10 *) $D_2[\sigma] \equiv \{ \text{for } [\sigma] \} \ S_2 \hat{N} \setminus B D_1$ 2,10-23

१२ D113 'व' —^a) Śi २ P23 D29.113 लमयि (D12
 'नि') लययि, १-३ D07 'च' लयि, १४ 'ल' लयि, B1 'व' लयि,
 B2 D12 'व' लयि (D12 before cor 'च' लयि) D1 'व' लयि
 (sic) D2 'व' लयि, D4 G0 ४ 'व' लयि, D10 'व' लयि
 (sic) (for 'ल' लयि) —^c) D13 अल्लि (for अलि)
 लियि (sic) (for लुयि) —^d) D2 व लयि
 ३ B2 (orig) D12 लयि लयि —^e) D12 'न' B2 as
 in text D1 लयि लयि (for लयि लयि)

11 *) १: काले (submetric) Ds कालेयु, Du का-
(for कालेयु) -⁵) Śi N V B D: २: १-१-२ Mā here
and elsewhere below रोमपाद, Ds होनापाद (for
रोमपाद) Ds प्रताम्बान् -⁶) Ds (before corr)
महाभन (for महाबल) D: सर्वभूतहिते रत

12°) Si 7° V B Di 211-213 Ms व्यभिचरसभाया (Vi
 'नाभाया, Ds 'नामभा) Ds 'नम द्वा, D10 'नमसता, D11
 [अ प्यभिचरम् (before cor मा)भाया (for व्यभिचरनामसो
 —⁸) Sa Ns V1a6 B Di 210-213 अ विभिराया (for
 सुभारया) —⁹) Si 5° V B Di 4-5 10-12 नमसत (D11 10°)
 D सुभारो (submetric) Ds Gs 'गामि, Ms 'रा ति (for
 सुभारो वे) —¹⁰) Dt Ds 2° Ms रोक Cr n g as in text
 (for भू) Ds Ms सुभार (for सभा) Si N V B Di 2-3
 5 10-12 सुभाय बहुपार्ष्णि (B^o 'कारिका) —After 12 Ds
 ms 280° then cont

३७९* (I४^{६६}) भवन्त श्रुतदृष्टाया लोकदृष्टान्तयेति च ।
यथा च प्रशमेद्येव सर्वभूति क्षयायहा ।

15 ^a) D₂ शखादो D₂ 7 Me मू^a (for तु युवादा)
 —^c) D₁ D₂ 8 सृष्टान्, D₁ reads in marg D₂ वा
 सृष्टवान्, M₁ नृष्टान् M₂ विद्याश्च (for नृष्टान्) —^d)
 V₂ B₂ 9 ज्ञान, D₂ 9 ज्ञे (for मत्वात्ति) V₂ B₂ 10 य
 पाथि, D₂ 10 ज्ञ वदधि (for प्रवदधि) —^e for 13 S₁
 N V₁ 13 B₁ D₁ 13 15-18 subst while V₂ B₂ 13 subst
 1 x for 13^a and ms 1 2 after 13 D₂ ms, both lines
 after 12

280* अनमृष्टा हया राजा म तदा परिकल्पित ।
प्रहयति धामिनो विमाननाडिप्रतिधियाम् ।

G 1 8 1
B 1 8 1
L 1 8 1

तस्य त्वेवंप्रभासस्य धर्मज्ञस्य महात्मनः ।
मुताथं तप्पमानस्य नासीदंशकरः सुतः ॥ १
चिन्तयानस्य तस्यैवं बुद्धिरासीन्महात्मनः ।
मुताथं वाजिमेधेन किमर्थं न यजाम्यहम् ॥ २
म निश्चिता मतिं कृत्वा यष्टव्यमिति बुद्धिमान् ।
मन्त्रिभिः सह धर्मात्मा संररेव कृतात्मभिः ॥ ३

४

1 Śi begins with उ३ —^a) Śi N V B Ds 10-12 धर्मप्रभा(Ds १०)नस्य, Dt Ds १० s Ms चैवप्रभा(Ds १०)स्य (for चैवप्रभासस्य) Ds om (hapl) 1st —^b) Ds १० धर्मिकस्य (for धर्मज्ञस्य) Ds om (hapl) 1st —^c) Ds सुताथं, Ms स्तोकाथं (for मुताथं) Ds तस्यतो राज्ञोः Ds १० माद * Ds १० मा * स्य (for तस्यमानस्य) —^d) Śi Ns १s Bs 4 Ds 10-12 माधु, Ds न स्यात् (for मासीत्) Ds १० घर (for घषाकर) Ds सुम (for सुत) 2 Ds om 2nd (cf vl 1) —^e) Gs चिन्तयानस्य (for चिन्तयानस्य) Ds 12 T Gs Ms [ह्य] (for [ह्ये]) —For 2nd Śi N V B Ds १०-१२ subst

273* तस्य चिन्तयतो बुद्धिरुपपद्ये महात्मते ।

[Ds १० त्वेव Dr वैष (for बुद्धि) Ds १० बुद्धिर्नाम Ds उपपद्ये (for उपपद्ये) Vs महात्माने Vs Ds १०-१२ महात्मनः Bs महारते (for महामते)]

Śi illeg from मेधेन to स्य in 4th —^a) Ns Vs १s Bs 4 Ds (after corr as in text) 10 धर्मो Ds १० धर्म (for सुताथं) —^b) Bi(m as in text) न किमर्थं (by transp) Ds Ms किं तुनेन Ds किम * (for किमर्थं न) Vs अयानि (by metathesis) (for अयानि)

3 ^a) Śi V 4 B 1s 4 Ds 11 12 Gs Ms मुनिश्चिता Gs स निश्चिन्तय (for स निश्चिन्तय) Vs मुनि (for मति) —^b) Ds बुद्धिमान् Śi N V B Ds १० 12 बहस्ये (Vs १० १२) वसुधाविष (Ds १० १२) —^c) Ms तज्जिहि (for मतिरिति) Śi N Vs 4 Ds १० 12 13 समन्य, Ds नयसे (for धर्मात्मा) Vs मतिरिति सहसामय —^d) Dt Ds १० अपि (for एव) Ts महा (for कृत्यामिति) Śi N V B Ds १० 12 13 ते स्वामि(Ds स्वामिने, Ds स्वामिने) शित कारिति

4 ^a) Śi N V B Ds 10-12 तज्ज, Ds तव Ms तदा (for ततो) Dt Ds १० महातेज (for तद रात्रा) —^b) Bs मज्ज Ds १० १२ मि (for मज्जिस्सपमज्ज) —^c) Ds ज्ञान * (for ज्ञान) Śi N Vs 1 B 1 Ds १०-१२ ज्ञानो(Ds १० १२)स्य, Vs १ स्यात्सात्, Ms १ स्यात्सात् (for स्यात्सात्) —^d) Ms त्वं (for

C

ततोऽप्रीदिदं राजा सुमत्रं मन्त्रिसत्तमम् ।
श्रीप्रमाणं मे सर्वाङ्गुरुस्तान्स्वपुरोहिताम् ॥ ४
एतच्छ्रुता रहः क्षतो राजानमिदमनरीत् ।
ऋत्विग्भिर्महद्योऽप्यं पुरावृत्तो मया श्रुतः ॥ ५
सनत्सुमारो भगवान्पूर्वं कथितजान्मधाम् ।
ऋषीणां संनिधौ राजंस्तत्र पुनागमं प्रति ॥ ६

सात्) Śi N V B Ds १० ११ १२ वसिष्ठमुजान्मुक्त्वा (Śi Ds १२ श्रीजान्) Ts समस्तान्पुदरात्मात् —After 4 Dt Ds १० ११ S (except Ms) Gr m g k t read for the first time T 11 5-20 repeating them in their proper place thereafter cont here

274* विसर्गविना तन्निप्रान्मन्त्रिणातिदमप्रवीत् ।
मन्त्रिभिर्महद्योऽप्यं यथायथपुरावृत्तात् ।

[(1 2) cf 5th Dt Ds १० Ts १३ Ck t मन्त्रिणे Ds १० १३ Gs Ms इह सन्त्रिणे (for उपपद्ये) Ts इहोप समाप्यं (for the post half)]

Then all read for the first time T 11 21 repeating it in its proper place and finally cont

275* तत स नया ता एनीनेन्द्रो हृदयमिया ।
उवाच वीक्ष्य विनाद वदयेत्सु सुतकारणात् ।
तावतो तेनातिक्रान्तेन वचनेन सुषर्षसात् ।
सुसप्तान्नाथोभ्यस्त पद्मानीय विमोचये ।

[(1 1) Dt Ds १० हृदयमात् —(1 3) Gs तस्य (for तावत्) Gs सुवर्चन (for सुवर्षसात्) —(1 4) Gs Ms हिरण्ये]

Then read Colophon अहम् सर्वं, then Ts reads श्रीरामचन्द्राय नमः ।

5 For 5 Śi N V B Ds १० ११-१२ subst while Dt Ds १० Ms in 1 2 only after 5th

276* एवमुक्त्वा वृषणिना सुमन्त्रो वासयमप्रवीत् ।
नरेन्द्र धृयता तामपुराणे यन्मया श्रुतम् ।

[Śi om 1 x —(1 1) Ds १० स राजा (Ds १० १२) वृ (D १०) Ds वृ राजा वै (for वृषणिना) —(1 2) Ds एतत् (before corr 'ता') Ds तत्पद (for तत्पद) Dt Ds १० Ms अयानं वत् (Ds तत्, Ms न) पुरावृत्त (for the prior half) Ds पुराण, Ds नयने (sic) (for पुराणे) Dt Ds १० Ms व (for वत्)]

6 ^a) Ds 12 पुरा (for पूर्व) Ms कथा (for कथात्) Śi N Vs 4 B Ds 12 Ms यथाप्रोक्त (Vs १० प्रोक्त Ms वै प्रोक्त) वायुता V 1 कथयामास वै दुरा —^d) Ms प्रयो (for प्रति) —For 6th Śi N V B Ds 10-12 subst

277* मन्त्रिणं विदुषा मन्त्रे तव पुनस्तमुदयम् ।

G १८ 14
B १९ 10
L १८ 14

भन्तः श्रुतधर्माणो लोके चरित्रोदेिनः ।
समादिशन्तु नियमं प्रायश्चित्तं यथा भवेत् ॥ १४
वक्ष्यन्ति ते महीपालं ब्राह्मणं वेदपारगाः ।
त्रिषाण्डकमुतं राजन्सरोपायैरिहानय ॥ १५
आनाय्य च महीपालं रूप्यशृङ्गं सुसक्ततम् ।

[(1 r) D11 अनाव्या (sic) Ns V 1 s B 2 s D 10-11
तदा स (by transp) V 4 स तथा (for स तदा) V 5
निरुपित D 5 परीक्षित D 10 परीक्षित (sic) B 4 तत्र
रूपितरित (for the post half) —(1 2) V 1 प्रहृति V 5
प्रहृति (hypermetric) V 4 वृष्टि B 1 प्राधानि, B 5
(margin as in text) D 5 12 वक्ष्यति B 4 D 3 प्रकृति D 11 प्रहृति
(for प्रहृति) D 11 (before corr) शान्त्यो (for शान्त्यो)
V 1 वृष्टा (for विमान्)]

14 °) S 1 V B 4 D 11-12 श्रुति (S 1 °) एतलैः (V 1
D 11 12 °) N 1 श्रुतिमन्त्रादि, N 2 B 3 D 10 श्रुतिवृत्तलैः,
B 1 °) दोषे वै, B 2 °) वक्ष्यति (sic) D 1 D 5 °) कर्माणो, D 5 श्रुति
कर्माणा D 5 दद्याथा, D 10 वृत्ता (for धर्माणो) —°) S 1
D 5 °) लोकराज, N 1 V B 1 D 10-12 M 6 लोकराज, D 1
D 5 °) T 5 G 4 M 1 s लोकराज D 5 लोकराज; (for लोकराज
वारिद्र) M 4 लोकराज (for वेदिन) S 1 D 5 om (hapl)
14°-15° —°) D 5 °) सप्त (for समादिशन्तु) —°) G 4 om
from यथा to रूप्यशृङ्ग in 16° —For 14° N 1 V B
D 1 s 10-12 M 6 subst

281° समाज्ञा वहुमन्त्रेण यथा प्रमोदयिष्यत् ।

[N 1 वहुम् (for वहुम्) N 1 V 5 B 4 D 10-11 यथा च
(for यथावत्) M 4 इ (for इवम्)]
while D 7 subst

282° यथा भवति मे राट् वृष्टिस्तु विधीयताम् ।

—After 14 D 1 D 5 °) Ct ms

283° ह्युक्तस्ते तमे राज्ञा सर्वे ब्राह्मणसत्तमा ।

15 G 4 om 15 S 1 D 5 om 15° (cf v 1 14)
—°) D 5 °) ते वक्ष्यति (by transp) D 11 वक्ष्य° (m as
in text) M 4 महीपाल (for महीपाल) —°) D 5 (before
corr) ब्राह्मण (for ब्राह्मण) D 1 वेदपारगा (for वेद
पारगा) —For 15° N 1 V B 1 D 10-12 subst

284° ते समाज्ञापयिष्यन्ति श्रुतिवृत्तान्तवेदिन ।

[V 5 °) वक्ष्यति (for °) विधीयति] N 1 V 4 B (B 1 m B 5
orig as in text) D 11 वृष्टिः N 2 D 10 10-12 वेदिनः D 11
वेदिन (for वेदिन) D 5 वेदिन (for वेदिन) D 11 ब्राह्मण
प्रमोदयित (for the post half)]
while D 7 subst

285° लोमराजं च श्रुत्वा ते वक्ष्यन्ति द्वितीयमा ।

—°) D 11 विमोदकं, D 11 विमोदक (for विमोदक) B 1

प्रयच्छ कन्यां शान्तां वै मिथिना सुसमाहितः ॥ १६
तेषां तु वचनं श्रुत्वा राज्ञा चिन्तां प्रपत्स्यते ।
केनोपायेन वै शक्यमिहानेतुं स वीर्यान् ॥ १७
ततो राजा मिनिथित्य सह मन्त्रिभिरात्मनान् ।
पुरोहितममात्यांश्च प्रेषयिष्यति सक्ततान् ॥ १८

—मुतो, D 5 om (for मुतो) —°) D 11 illeg (for सर्वेषां)
S 1 N 1 V B D 1 s 10-12 त्व (V 4 त) मानय (for इहानय)

16 G 4 om up to रूप्यशृङ्ग in 16° (cf v 1 14)
—°) D 1 D 5 °) तु, D 1 मानयैव, D 5 °) मानयैव (D 5 °)
D 1 14 T 1 s M 4 मानयैव च (T 5 तु) D 7 मानयैव, G 4 M 4
मानयित्वा (for मानय च) S 1 D 11 महानेता N 1 V B
D 5 10-12 महाराज (V 5 B 3 °) जन्) D 1 M 4 महाराजन्;
D 5 10-12 महाराज (D 7 °) ग (for महीपाल) —After
16° M 4 repeats 15° changing nom pl into acc
sing —°) D 5 कवि° T 5 °) शिवा (for रूप्यशृङ्ग) S 1 N 1 V
B D 5 10-12 11 M 4 कवे सुत, D 7 सुते सुत, D 5 तु सक्त-
(for सुसक्तन्) —After 16° D 1 D 5 °) repeat 15°
changing nom pl into acc sing —°) D 5 10-12 तस्य
(D 7 °) ते (for शान्ता वै) S 1 N 1 V B D 5 10-12
प्रयच्छस्मै (B 2 वेदि तस्मै) तुता हाता (D 1 भार्या) —°)
D 1 हाता च (for मिथिना) B 1 °) दित, B 5 सुमहादित, M 6
°) दित (for सुसमादित)

17 D 5 om 17 and 18 —°) S 1 N 1 V B D 5 10-12
एतद्वच, D 5 17-18 वदन् (for तु वचन) —°) D 1
अवाप्तयति, D 5 प्रपत्स्यति, D 7 °) ति (for प्रपत्स्यते) S 1 N 1 V
B D 5 10-12 M 4 स (B 1 D 11 om m submetric) राणा
वितयिष्यन्ति —°) S 1 N 2 चेन (for केन) S 1 N 2 V 5
D 5 10-12 11 S (except G 4) वै शक्यं D 1 [भा]नयेयम्
(for वै शक्यम्) —°) V 5 कवि° नेतुम्, D 1 कवि° नेतुम्,
D 5 इह नेतु (for इहानेतु) S 1 N 1 V B D 5 10-12 हृति
प्रतु; T 5 लपयेयम् (sic) (for लो वीर्यान्)

18 D 5 om 18 (cf v 1 17) —°) G 1 damaged
up to राजा D 5 ह° M 4 °) शिष्य (for मिथिना) —°)
D 5 10-12 मन्त्रिभि सह मन्त्रितुं —°) D 5 (before corr)
ब्रह्मपक्ष (for ब्रह्मपक्ष) —°) D 1 14 T G M 1 s Cr m g
तत् प्रेष्य (G 1 °) दित (for प्रेषयिष्यति) D 1 T 5 प्रमोदयितुं,
D 7 11 यनत (for सक्तान्) —For 18 S 1 N 1 V B
D 5 10-12 subst a passage of 5 lines while D 5
subst for 18° 1 x and 2 then cont 1 6 D 7 s
ms 1 G only after 18

286° तन्निश्चयं यदा राजा स्वयं जायमानिष्यति ।
तदा मातृव्यान्ममाहूय मन्त्रिवर्यानि निश्चयम् ।
पुरोहितं वनांश्चापान्मन्त्रिणश्चोपरिभारम् ।
तच्च विद्यां यदा राजा स्वयं जायमानिष्यति निश्चयम् ।

अथ हृष्टो दशरथः सुमन्त्रं प्रत्यभाषत ।

| यथर्ष्यञ्चत्स्वानीतो विस्तरेण तयोच्यताम् ॥ २३

इति श्रीरामायणे वाल्मीक्ये अष्टमः सर्गः ॥ ८ ॥

G 1 8 31
B 1 9 20
L 1 8 29

(for वधिष्यति) B२ D1 तदा (for ततो) D1३ देव (for देवत्वं) S1 D२३७७१११३ भविष्यति ततो (S1 सुतो D२ लो भविष्यते) वृद्धित्व (D२ "न D11 "थी राहो) रातो (D11 तस्य) महात्मन —(1 4) V२ [अ]वागमं V३ चागमं B1२६ ह्यागमं D7 ३३ [अ]धिपमं (for [अ]ध्यात्ममाद) N1 V1 B D1१३ ऋषि (for बुधि) N1३ पुत्र- (for पुत्रत्व) —(1 5) D7 तत् सु (for तत् स) S1 D२३७७१११३ कदा (for गाता) N1 M६ तस्य D२ om (for तस्यै) V३ प्रयच्छति (for प्रनरयति) —(1 6) D२ (before corr) त्वत्ता M६ दत्ता (for त्वत्ता) D1 जावं (for अया) B३ मन् (for गुणात्मिता) —(1 7) S1 D२३७७१११३ स तस्य (by transp) D1 "व D२ स्वत्व (for तस्य स) N1३ V३ B२-4 D1१३ महात्मन (for महात्मा) —(1 8) D1 राशिरू (for राशेरू) S1 D7 कविश्व D11 (before corr) कथय (for कथयन्) D11 प्रवाचन् —(1 9) B1 स्वपुत्रम् (for स पुत्रम्) D२ "काव तन् D1३ अनि (for अभिनिहितम्) —(1 १०) S1 D२३७७१११३ "वै (for महावै) V३ दत्ता B1३ धृत्वा (for दृक्वा) S1 D२३७११३ कृपाते V३ पुता M६ [अ]वर्ते (for [अ]वराधिपु) —(1 ११) S1 N V२३ B1३ D२३३३ सन्तुमारद (for सन्तुमार) D1३ -नचनद D1३ -न नम् D1 सन्तुमारस्य वच B२ B३ "वै D1 पुत्र D11 इति तत्र (hypermetric) (for इति वै) V३ समुक्ते (hypermetric) (for स्मृत) D7 पुत्र (for वच) V३ "तकृप तम्या D1३ "वैव मया ह्य (for the post half) D२ ११३ १ १२ after १९ —(1 १२) D२ वचने (for कथयन्) D1३ मध्ये कथयत्तस्य (for the prior half) S३ तत्तत् N३ V३ B३ D1३ तत्ता V३ तत्तत् D२ दत्ता D7 वचनद D२ तत्तत् (for तत्ता तत्) V1 * त V३ B1३ ह्य V३ न D२ M६ मने D1३ तत् (for मन्)]

N V B D1३ ३० M६ cont while D1३ ins after १९ १^d (wh ch it ins after repetition of the prior half of २९३* see below)

२९०* मन्त्रिभिः मन्त्रिभिर्यथा तथा स कृतवास्तदा ।
अत्र जो महाप्रज्ञो होमपादो महावरा ।

{ (1 १) V३ सङ्गि (submetric) (for मन्त्रिभिः) D1 एव (for एव) M६ तत् (for तथा) V३ B३ सङ्ग V३ D1३ M६ तत्तत् (for स कृतवास्त) V३ B३ तथा (for तत्ता) — D२ om 1 2 —(1 २) B३ "प्रज्ञो (for "प्रज्ञो)]
—After *2 D1 ins

२९१* एव वराधिपस्य रामो सुमन्त्रायस्यति ।

२३ *) N1 V B D1३ M६ इति सुवा D२ अव हीत्वा (sic) (for अथ हृष्टो) —*) D1 M६ पुनरवतीर्य D1३ प्रत्यभाष-
N1 V B हृष्ट वचनमवतीर्य —After २३* S1 N३ B३ D1३ ३७-१३ ११३

२९२* तस्य पुण्यात्मन साधोर्भक्षधर्मस्य ह ।

[B३ D२ ३७-१३ १३ साधो (for साधो) B३ D1३ ३७-१३ मन्त्र-
ह (B३ व) D२ ३७-१३ तस्य व (for -तस्य ह)]
Then D1३ cont while S1 D२ ३७-१३ subst for २३*^d

२९३* आनीतिर्न वञ्चयस्व विस्तरेण मनोच्यताम् ।

[D२ (sec m orig as in text) विस्तरेण (for विस्तरेण)]
B३ D२ ३७-१३ १३ (D1३ for second time) cont while S1 D२ ३७-१३ १३ after २३

२९४* अथै साधे विदुहस्य कौमारमन्त्राचारिण ।

[B३ साध (for साधे) S1 D२ ३७-१३ प्रदुहस्य (for विदुहस्य) D२ त्र (for मन्त्र) D२ सुमन्त्र कथ्यमानं मन् (for the post half)]

Thereafter D1३ reads १९ १st, then repeats the prior half of २९३* and reads १९ १^d repeating it in its proper place. Thereafter reads २९०* and finally cont

२९५* इति सुत्वा दशरथ इदं वचनमवतीर्य ।

—*) D२ वचनम् M६ (before int in sec m corr) वचनम् (for वचनम्) N1 V B D1३ ३७-१३ M६ कथयन्तस्य (D1 "वि) सुत्वा (for सुत्वा) S1 D२ ३७-१३ मनोच्यताम् D२ मनोच्यताम् G३ लयोच्यता M६ सुदुच्यता (for लयोच्यताम्) D1 D२ ३७-१३ येनोपायेन सोच्यता —After २३ B३ ins

२९६* कथमानीतवात्राया अस्तेरिभिर्देवे सुमन्त्र ।
कथं जाता सुवृद्धिश्च पुरे तस्मिन्महात्मन ।

[Note hiatus between the prior and post halves of 1 १]

Colophon S1 D२ ३७-१३ continue the Sarga ८८^g उत्तरसेप शोक । अत्र सर्गाविच्छेदो लेखकदोषकृत इति प्रतिभाति । ८८ B३ V३ B1 D1३ ३७-१३ Kāṇḍa name V1 om इति श्रीरामायणे N1 om इति —Before श्रीता N1 V३-4 B D1 D1३ ३७-१३ ११३ आये D1३ om श्रीरामायणे N1 V३-4 B D1३ ३७-१३ ३७-१३ श्री D1 श्रीमद्भारतमायणे —Before hāṇḍa name B1 D1 D1३ ३७-१३ वाल्मीकीये S (except M६) ins श्रीमद् —Kāṇḍa name V1३ B आदिहृते D1 अयोध्या कांडे —Sarga name N1 V B D1३ ३७-१३ ऋद्ध्युत्तमोपायने (V३ "ने D1 om) मन्त्रिवाक्ये (V३ om B1 D1३ ३७-१३ सुमन्त्र वाक्य) D1३ मन्त्रि वाक्य —After sarga name V३ D1३ ३७-१३ नाम —Sarga no (figures words or both) N1 B३ D1३ ३७-१३ ३७-१३ ३७-१३ D1३ ३७-१३ S (except M६) पत्रम् D२ M६ (word) as in text D1 D1३ नवम ९ D1३ हृद्यार्थं कांडे श्रुत्ययान एव सति (lacuna in place of dash) —After colophon G1 ३७-१३ M६ conclude with श्रीरामाय नम G३ श्रीमते रामानुजाय नम

अपिपुत्रवचः श्रुत्वा सर्गासां मतिरास वै ।
तदाथमपदं द्रष्टुं जम्बुः मर्वाथ तेन ह ॥ १६
गतानां तु ततः पूजापुत्रिपुत्र्यकार ह ।
इदमर्चयिदं पाद्यमिदं मूलं फलं च नः ॥ १७
प्रतिपुत्र तु तां पूजां सर्गा एव समुत्सुकाः ।
श्रोतृभीताश्च योधिं तु गमनाय मतिं दधुः ॥ १८
अस्माकमपि मुख्यानि फलानीमानि वै डिजि ।
शृद्धान् प्रति भद्रं ते भक्षयस्व च मा चिरम् ॥ १९

ततस्तात्तं समालिङ्ग्य सर्गा हर्षसमन्विताः ।
मोदकान्प्रददुस्तस्यै भक्ष्यांश्च निनिधान्भुम्भा ॥ २०
तानि चास्माद्य तेजस्वी फलानीति स्म मन्यते ।
अनास्वादितपूर्वाणि केन नित्यनिगमिनाम् ॥ २१
आपृच्छ्य च तदा मित्रं व्रतचर्यां निवेद्य च ।
गच्छन्ति स्मापदेसात्ता भीतास्तस्व पितुः स्त्रियः ॥ २२
गतासु तामु सर्गासु काश्यपस्यहमजो दिजिः ।
अस्वस्यहृदयधारीदुःखं स्म परिवर्तेते ॥ २३

G 1 9 41
B 1 10 43
L 1 8 60

16 Dii om 16⁴⁰ (cf v 1 15) —^a) G^a *त्वा
(for शुक्ता) —^a) D₁ सदेव (for सदासा) S₁ D₂ 5 7
9 13 अभवन्मपि (D₁ *मुनि) M₂ ताना प्रीतिराज्य —^a)
D₂ 1 9 13 सत्, D₇ M₂ तस्य (for तद्) —^a) D₁ सदाथ
तार (for जायु सर्वाश्च) S₁ D₂ 5 7 9 11 12 तर (for तत)
D₁ T₁ 3 हा (for ह) D₁ D₂ 8 *हततोमना

17 *) S₁ D₂ 5 7 9 11 12 *तर वै, T₂ M₂ G^a मातताना
(for गताना तु तत) D₁ 7 9 ततान्, D₂ पूर्वम् (for
पुत्रम्) —^a) G^a *पुत्रार (acc) (for अपिपुत्रार) D₂ 7 9
वचाच (for चकार) S₁ D₂ 11 12 चको वैभ्राद्वि (D₂ *डिक)
रुदा —^a) D₂ ग्राधस् (hypermetric) —^a) D₂ 9 G^a
M₂ मूल, D₂ चावि (for तु) D₂ पलोदक, D₁ T₂ इद
पत्, D₁ *तत् (for कल च य)

18 *) D₂ 14 T₁ *G^a 5 *च, T₂ तु (for तु) —^a)
D₂ हृषे (for हृष) —For 18⁴⁰ S₁ (repeating after
20⁴⁰) D₂ 1 7 9 13 subst 1 45 then cont 1 64 of 309*
while D₂ 11 subst 1 61 then D₂ cont 1 62 where-
as D₁ repeats 1 45 and then cont 1 67 and 64 of
309* (cf v 1 32)

19 Dii om 19⁴⁰ —^a) S₁ D₂ 12 मति वै, D₁ D₂ 8
हे* (for वै द्विन) —^a) S₁ D₂ 5 7 9 13 प्रतिपुत्राण (by
transp) D₁ D₂ 14 T₂ *मि, G^a m g k t as in text
(for पुत्राण प्रति) D₂ मत्र (submetric) (for अर्द्ध वै)
—^a) S₁ D₂ 5 7 9 13 भक्षयतानि (for भक्षयस्व च) —For
19 D₂ subst 1 63 and 64 of 309* (cf v 1 32)

20 D₂ om 20⁴⁰ S₁ D₂ 5 9 11 12 read 20⁴⁰ after
21 —^a) S₁ द तु, D₂ तु स, D₂ 9 11 12 तु न, T₁ तासु
(for तासु) D₁ समालि* (for समालिङ्ग्य) —^a) S₁
D₂ 7 9 13 समुत्सुका (for समन्विता) D₁ सत्पुं च
समुत्सुका —After 20⁴⁰, S₁ repeats 1 45 which it
subst for 18⁴⁰ then cont D₂ 5 7 9 11 12 ins 1 68
and 69 then D₁ alone cont 1 74 76 of 309*
(cf v 1 32) —^a) M₂ *विपिपुत्रहृत् —For 20⁴⁰, S₁
D₂ 5 7 9 11 12 subst 1 65 then all read 1 66 then

D₂ alone cont 1 74 76 and D₁ cont 1 67 of 309*
(cf v 1 32)

21 D₂ om 21⁴⁰ D₁ reads the lines of 21 after 1
67 of 309* —^a) S₁ D₂ 5 7 9 11 12 [जा]त्वा (D₂ *सा) च
य (D₂ *य, D₂ च by transp) G^a वासास्व (by meta-
thesis) (for वासाच) —^a) S₁ D₂ 5 11 12 त्व (D₂ 12 त्व
अन्यत्, D₂ *स*, D₂ च* (for स मयते) —^a) S₁ भमाचारानि
दीर्घानि —^a) D₂ 5 7 11 12 वच (for विल) D₂ वने च
वनवाधिरा —After 21, S₁ D₂ 5 9 11 12 read 20⁴⁰

22 *) D₂ सपृच्छ, D₁ *तु, D₂ 11 12 14 प्रापृच्छ* (sic)
T₂ सपृच्छन् (for प्रापृच्छ्य च) M₂ यथा (for तया) —^a)
D₂ तासु (for तत) D₁ 12 om निवेद्य च —For 22⁴⁰, D₂
subst 1 77 of 309* (cf v 1 32) —After 22⁴⁰ S₁ D₂
(after 22) 5 7 9 11 12 ins 1 78 of 309* (cf v 1 32)
—^a) D₂ स्त्रपदेसात्, D₂ 7 9 11 12 स्मापदेसात्, G₁ 12 हम्
प्रदेसात् (for स्मापदेसात्)

23 *) G^a [स्व]मनो (for [जा]मनो) —For 23⁴⁰
S₁ D₂ 5 7 9 11 12 subst 1 79 of 309* (cf v 1 32)
—After 23⁴⁰ T₂ ins

300* स्मत्वा नगम त देव तस्य पुत्रोऽभवच्छात ।

—^a) S₁ D₂ 5 7 9 11 12 तर, M₂ श्रीमार् (for वासीर्)
—^a) S₁ D₂ *स, D₁ D₂ 5 *M₂ Ct तु तार, D₂ तु तस्य,
D₂ तु तस्य, D₁ T G M₂ 1 तु जायाम् D₁ T₂ M₂ *स, T₁
*स्वा G^a as in text (for तु स स) D₂ *पथेयते (sic)
* G^a हि यस्मादु स यादु* (स) *यैष्ठ्यापुत्रादिविपयसुख
विश्लेषन् उपविशते स्म । G^a —After 23 S₁ D₂ 5 7 9 11 12
ins

301* सप्तमवेद्यं ते देवा त जगाम क्षियन्त्या ।

[D₂ 7 नाकसुख (for स गाम) D₂ 7 9 13 तरा (for
तया) D₂ सतिना सत्ता वर, D₁ आनामय वीधिवत् (for
the post half)]

—After 301* S₁ D₂ 5 7 9 11 12 read 1 80 of 309*
Then S₁ D₂ 12 cont

G 1 9 50
B 1 10 24
L 1 8 66

ततोऽपरेद्युस्तं देशमाजगाम स वीर्यवान् ।
मनोज्ञा यत्र ता दृष्टा वारमुख्याः स्तलंकृताः ॥ २४
दृष्ट्वं च तदा विप्रमयान्तं हृष्टमानसाः ।
उपभृत्य ततः सर्वास्तास्तभूचुरिदं वचः ॥ २५
एवाश्रमपदं सौम्य अस्माकमिति चाब्रुवन् ।
तत्राप्येष विधिः श्रीमन्विशेषेण भविष्यति ॥ २६
श्रुत्वा तु चचनं तासां सर्वासां हृदयंगमम् ।

302* अथ सायकने काले न्यवर्तत विमार्गक ।
तदाश्रम विरोधयेव पुन आस्यस्थयानसन् ।
पुन च मोक्षतामास कोऽप्यागत इहाश्रमन् ।
पुन वृष्टमदा तेन जल्पदृष्टा संगदृष्टम् ।
भूते स्म विरर कृप भो वित श्रुता वच । [5]
तवाश्रमपदं वृद्धा मुचयो मतचारिण ।
सिक्वाविशिष्टा मुनय प्रदीप्तानरतेतस ।
तेभ्योऽद्भुदा पित पायमय चैव महामुने ।
ते माः सत्त्वनिरे स्नेहापीता वै प्रह्वचारिण ।

[(1 1) Ds मिषर्त (for मयर्वण) — (1 5) Ds पि*र
(for पितर) — (1 8) Ds दतो (for दस्त) — Ds ins 1 8
after 1 8 of 314* — (1 9) Ds तेषा (for ते मा)]
On the other hand Ds cont 314*

24 * Ds 11 अथ (for ततो) Ds [अ]रेदि Ds Tz
G h t परेसुर, Tz प्रभाते (for अरिपुत्र) Ss Ds 7 9 11
अथपरिहृति हदा —^d Ds (to avoid hiatus) ह्याजगाम
Ds पुनस्तन, Ds पुनस्तन, Ds मुनिस्तन, Ds ततस्वर
(sic) Ts स तपविद् (for स वीर्यवान्) Ss Ds 7 11
भानमुर्ध (Dz *श्च) पुनस्तन — After 24^{ab} Dt Ds s Ms
ins

303* विमार्गकमुत श्रीमत्प्रमनसा चिन्मयमुद्गु ।
[Ms वृ (for दृ)]

—^c Ms मनो* (for मनोज्ञा) Ds om (erroneously)
ता Gs Ms दृष्टा (for दृष्ट) —^d Ds S (except Ms)
‘श्रुतास्तलंकृता’ — For 24^{cd} Ss (repeating the prior
half after 1 8; subst for 25^d) Ds 7 9 11 12 subst
1 82 of 309* (cf v 1 32)

25 * Dt Ds सतो Ms विरो (for तदा) —^d Ts
‘मानस (for हृष्टमानसा) — For 25^{ad}, Ss Ds 7 9 11 12
subst

304* ताम दृष्ट्वा समागतान् कश्यपस्था नामाश्रमम् ।

(Ss Ds ‘ताम, Ds 7 9 तमाणा (Ds ‘त) (for समागतान्)
Ds कश्यपस्थ Ds [अ]श्रम तमा, Ds ‘तस Ds [अ]श्रम तमा]
—^c Ds ‘त्रिय (for उपसृत्य) — For 25^{cd} Ss Ds 7 9 11 12
subst 1 84 of 309* (cf v 1 32) Then Ss repeats the prior
half of 1 82 and then reads (var) the post half of 1 62 of 309*.

गमनाय मतिं चक्रे तं च निन्युस्तदा स्त्रियः ॥ २७
तत्र चानयमाने तु निषे तस्मिन्महात्मनि ।
वर्षं सहसा देवो जगत्प्रह्लादयस्तदा ॥ २८
वर्षेणवागतं मित्रं विषयं स्वं नराधिपः ।
प्रत्युद्गम्य मुनिं प्रह्वः क्षिरसा च महीं गतः ॥ २९
अर्घ्यं च प्रददौ तस्मै न्यायतः सुसमाहितः ।
अथे प्रसादं मित्रेन्द्रान्मा विषं मन्पुराणिशेत् ॥ ३०

26 Note hiatus between * and ^d —^c Dt मुख
(sic) (for वृि) Gs Ms सौम्यम् (for सौम्य) —^d
Ds Tz s Gs Mi (to avoid hiatus) ह्यस्माक (for अस्माक)
Ms [मा]स्ता (for [अ]दृष्टम्) — For 26^{ab} Ss Ds 7 9
11 12 subst 1 83 of 309* (cf v 1 32) — After 26^{ab}
Dt Ds s Ct ins

305* चित्राण्यत्र बहुमन्युर्मुद्राणि च फलानि च ।
—^c Ds तव वैप, Ds तवा* Gs तत्राप्येष (for तत्राप्येष)
Dt Ds s विरो (Dz *श्च) Gs as in text (for विरो
धीमान्) —^d Dt Ds सिद्धिं भविता धृष्टम् — For
26^{cd} Ds subst 1 86 of 309* (cf v 1 32)

27 * Ds reads (var) the line of 27^{ad} for 1 87 of
309* Ds हृद्य * —^d Ds क्षिप्रम् (sic) (for क्षिप्रम्)
Dt Ds सदा (for तदा) Ds सार्धेन निन्दुराणा

28 * Ms ततस्वर (for तत्र) Ss Ds 7 9 11 12 तत मा
(Ds ‘मा) नीयमाने नै (Ds च) —^d Ss Ds 7 9 11 12 Ms
तस्मिन्निषे (by transp) Ds तत्रामनि (sic) (for
महामनि) —^c Ss Ds प्रहृष्ट Ds 11 प्रविष्ट, Ds 7 11
प्रहृष्ट (for वर्षं) Ds ततमा* (sic) Ms च तद्वलाप्त
(for सहसा देवो) —^d Ss Ds 7 9 11 12 भगदापाक
हासन् — For 28 Ds subst 1 89 and 90 of 309* (cf
v 1 32) — After 28 Du ins

306* वर्षेणवागतं कल्पेन विषये इत्थं श्रूते ।
and then cont 315*

29 * Ds [च]य, Ds (before corr as in text) मा
Ds Gs च (for [च]य) Ds सत्वा, Ds reads sup lin
(for मित्र) —^d Dt Ds सत्पयं स Ds ‘त (sic) Ds
Ts s Gs s ‘स, Gs as in text (for विषय स्य) Ds 11
नराधिप (sic) (for नराधिप) —^c Ds [अ]धियुक्तेन, Gs
Ms ‘सम्यक्, Ms ‘बद्ध (sic) (for मुनि प्रह्व) —^d Ds
ययौ (for पत) — For 29^{cd} Ds 7 9 11 12 subst

307* मेने वृषावयंमालां क्षिरमामिप्रणय तम् ।

[Ds 7 9 11 12 प्रवृत्त (Dz ‘वेक्षि (for वृषावयंमाला) Ds
च (for वृ)]

30 Ds transp 30 and 31 —^c Ds 7 9 11 हृद्यं (for
मय्यं) Ds तस्मि (sic) (for तस्मै) —^d Ss Ds 7 9 11 12
एवै कृपा तु शाश्वत (Ds ययाविशि) Ds 7 9 11 12

- (13^{ad}) ऋषिपुत्रस्तदा मलमाख्यायामुपचक्रमे ।
 (14^{ad}) पिता रिणालङ्को नाम मर्द्दो कश्यपोषम ।
 (14^{ad}) तस्याहमौरस पुत्र ऋष्यशृङ्ग इति श्रुत ।
 (15^{ad}) आश्रमोऽयमिहास्माकं स्वायम्भूलपराश्रित ।
 (15^{ad}) करित्ये तत्र पुत्राश्च सर्वासामभिगम्यताम् । [55]
 (16^{ad}) ऋषिपुत्रवच श्रुत्वा तासा मतिरजायत ।
 (16^{ad}) तदाध्रमपदं द्रष्टुं प्रणमु सहिजास्तन ।
 (17^{ad}) तामां पूजां तदा चक्रे ऋष्यशृङ्ग ऋषे सुत ।
 (17^{ad}) पादापर्याप्तनदानेन स्वायम्भूलकलेन च ।
 (18^{ad}) प्रणिपूज्य तु तां पूजां सर्वास्ता परिदाहिवा । [60]
 (18^{ad}) ऋषे शपाममोऽग्निना वमनाय मर्नि द्रुष्टु ।
 कञ्चुञ्चैर्न मुमधुर ता हस्तान् हर्दं धव ।
 (19^{ad}) अस्माकमप्युषे पुत्र स्वायम्भूनामि भक्षय ।
 (20^{ad}) मरुतारामस्तकालि मरुदे शे शेकरेजम् ।
 (20^{ad}) अथास्मै प्रददु स्वायम्भोदकान्कलसन्निभाम् । [65]
 अन्नाद्यश्च विविधान्यश्चान्ध्रमपि सत्तमि च ।
 तीर्थोदकमिदं तारत्पीयतामिरि भूपते ।
 (20^{ad}) परिपरस्वामिरे चैत हस्तं चो मर्द्विद्वहा ।
 परिपरस्वामिरे चैत पीतैरहस्तिनैर्दुष्टु ।
 श्रोत्रमूले चोपनेत्रपुन्द्रेनैर्मोदकान्पुषिभि । [70]
 सोऽभ्यस्त कलानीति मोदकान्मा-मुवाचतन्मा ।
 (21^{ad}) भर्द्वाभ्यावाय विविधान्कलकारा-मुपोजिताम् ।
 (21^{ad}) अनास्थादितपूर्वाणि कलान्मास्वाय तानि स ।
 मधुमि च सुगन्धनि पीत्वा मधुमिदोऽभनत् ।
 सुदुर्गन्धं तद्वैरक्षानि दृष्ट्वा म्यमुक्षत । [75]
 रुद्रपामास तासां च स्पर्शं च दलितेष च ।
 (22) अथारुण्य मुने पुत्र ता शिय प्रयवस्तत ।
 स्वमाध्रमपदं नाम व्यपदिदवाधिरूत ।
 (23^{ad}) तासु प्रतिगतास्वेव ऋष्यशृङ्ग ससुसुक ।
 (23^{ad}) तन्नतेनैव मन्त्रा न निद्रामध्यगच्छत । [80]
 (24^{ad}) अपारंरुष्टेन देनामात्रमाय पुनस्वरत् ।
 (24^{ad}) मनोहृत्पात्मा धर हृदा वै चारुमध्यमा ।
 (25^{ad}) ताश्च द्रष्टुं दूरात्तामावा-त कश्यपं तन्मय ।
 (25^{ad}) प्रत्युद्रमाह्वयन्त्यहर्दं प्रहस्तन्व दृष्टुं तदा ।
 (26^{ad}) पद्माध्रमपदं रम्यं पश्यात्सकमपि प्रभो । [85]
 (26^{ad}) तत्र पुत्रमवाप्याम्य पुनस्त्यागमिष्यसि ।
 (27^{ad}) शुचये चतद्रचनं तस्मात्प्रमनोहरम् ।
 (27^{ad}) शमनाय मर्नि चक्रे ताश्चैव निन्दुरनना ।
 (28^{ad}) कानीययान् पयाम तस्मिन्नुपिमुते तत ।
 (28^{ad}) प्रत्यय तदा देवस्तस्य राक्षे स्तूपते । [90]
 (28^{ad}) ऋषिपुत्रोऽपि धर्मा मा नैषान्मरुतास्थित ।
 मेघनादेन महता ह्वा सतिमिर मय ।
 महाजलीपर्येण शान्धर्नीमुपायवे ।
 (29^{ad}) चण्डैवाप्त विरं ह्मि मचा नराधिप ।
 (29^{ad}) प्रत्युद्रमाधैवाक्षे विरसा च मर्द्दो नवी । [95]
 (30^{ad}) अयं च प्रददासी रुद्रस्त्वयं पुरोदिताम् ।
 सान्तं पुरानश्चैव प्रपेद सान्त्वयिषिव ।
 महार्द्धेक्षितेनैर्मोदुषोर्नैव प्रसादयन् ।

- (30^{ad}) स्वयं चोपचारैर्न मनुयुमस्य भवेदिति ।
 (31^{ad}) ददौ चास्मै तदा कन्या भार्या कमललोचनाम् । [100]
 (31^{ad}) शान्ता शान्तेन मनसा दत्त्वा हर्षमवाप च ।
 (32^{ad}) पृच स न्यवसत त्वेन राजाभिपूजित ।
 (32^{ad}) ऋष्यशृङ्गो महोदजा शान्तवा सह भार्याय ।

§ 2 D³ 3579115 are included in the notes below as some lines of this passage are appearing in these MSS either as substitutes or insertions

[(1 1) V₂ 3 || तदा³ (hypermetric) V₂ B₂ D₁ M₄ तमा³ D₁₀ त * रयत्तु³ D₁₂ °चदुम् (for तदायत्तुम्) —(1 2) S₁ D₂ 3579111 subst 1 2 for 1^{ad} N₁ आनीय, D₂ आनी * V₂ श्रुतो वै B₁ °श्रुता D₂ 3511 M₄ कश्य (D₁ °नि D₂ °व्य/क्योमूत्, D₇ कश्चिद्योव (for कश्यशृङ्गोऽनी / D₁₂ repeats here the post half (= r^{ad}) (cf v. 1 1823) —(1 3) D₂ 37 subst 1 3 for 2^{ad} M₄ तेन³ (for लेमपात्तु³) N₁ तदाम्ना, V₁ व्यन्तासु (with hiatus) V₂ 4 B₂ अमालास्य, D₂ अमालास्य, D₁₂ तयुक्तुने (for अमायात्त) D₁ 37 वसन्त, M₄ पुनर् (for इत्) N₁ V₂ 4 B (D₂ 3511 is) D₁ 7 M₄ मयैपवे (B₂ D₁ 7 °ने B₂ orig °नि) D₂ महामिनि (for महोपनिम्) D₁₂ महामा-उपोरिता (for the post half) —(1 4) V₁ 34 B₂ (m orig as in text) a सिंह³ B₂ * * * * * यम्, D₁₂ [°ज निरापयो (for निरापयोयम्) D₁₂ शेस्तमि (for अस्तमि) V₂ °पितित, D₁ °पूजित M₄ परे * * * (for परिचित) —(1 5) D₁₂ [°अ-व्यधने (for [°अ-रते) V₁ शित (sic) V₂ 4 D₁ शित V₂ सः (for त) —(1 6) V₂ 4 सगीनाम् (for स ताराणां) B₂ रुद्रिवाणा (for विपवाणा) —(1 7) D₁₂ °रैर् (for अभिमर्दैर्) V₂ 3 व D₁ न च (for नर) V₂ D₁ 10 पिता (for चित) D₁₂ प्रमापिभि (for [°प्रमापिभि) —(1 8) V₂ D₁ 10 M₄ [°अ]नुपायेन V₂ [°अ]नुपायेन the rest (except D₁) ब्रवातेन (all to avoid hiatus) N₁ V₂ 4 B₁ D₁ श्रीप्रम् (for क्षिप्रम्) V₂ 1 musing V₂ 3 बलाद् (for बलाद्) M₄ श्रीप्रमा * * * बलाद् (for the post half) D₁₂ पुनरा वाहन्निवाय क्षिप्रं चार विधीयत —(1 9) D₁ transp 1 9 and 10 V₂ D₂ °येष (for °येत) B₂ °तिष्ठन्वा (m as in text) (for प्रति-च्छन्वा) N₁ 3 ष (for त्व) D₁ 12 read 5^{ad} (as in text) for 1 9 —(1 20) D₁ transp 1 9 and 10 S₁ D₂ 357911115 subst 1 10 and 11 after 5^{ad} V₁ नान्नाय, V₂ च कान्ता D₂ 7 कान्तिना (for कान्ताया) S₁ देशिनि, D₂ देशेने (sic) D₁₂ देशिने (sic) (for देशिके) —(1 11) V₂ हरति (by metathesis) V₂ [°रत्तय D₇ [°रत्तय (sic) (for [°उ]येव) S₁ D₁₂ 12 °पदम् D₂ 3 तमिद्, D₇ इद् (submetric) D₁₂ [°उ]पादेन (hiatus) (for ता पनम्) D₂ 7 न³ D₁₂ पित³ (for दुष्टमन्त्रम्) —(1 12) S₁ D₂ 357911115 subst 1 12 for 5^{ad} V₂ D₂ 37 °योग्य, M₄ °न्याय (for °योग) D₂ नन (for देन) —(1 13) N₁ तथे * D₁₂ तथेद् (for तथेति) B₂ D₁ तदाय D₁₂ ता * अ,

Di० व तथा (for द्वाराच) $\tilde{N}_1$ V१ a Di० Ma [अर्जि] (for विचारक) —(1 14) B१ सदा (for तथा) $\tilde{N}_2$ B१ व इत्यादि V१ Di० स इत्यन्तर, वैश्वक * मय (for सत्यतन्त्र) V१ B१ (m orig as in text) तथा (for तदा) $\tilde{N}_1$ V१ a B१ transp तथा and नदा —Di० Me om, Di० ins after G 1 15 18 —(1 15) B१ ये (for ये) Di० मृदाश्च पन्थमुत्तरात् (for the prior half) V१ Di० मन्त्रा (for मन्त्र) V१ तापयत्, Di० धात् (for निरपयत्) —(1 16) Di० रोयिच * $\tilde{N}_1$ को (for इत्) V१ सुप्रीच (sub-metric) B१ (m orig as in text) * वद्वि (for दृष्टीनि) V१ Di० च (for च) —(1 17) V१ वाकितानि, Di० पापानि च (sic) (for पालानि च) B१ मुन्यी * (for *मन्त्रीनि) Di० व च * त्वा* —(1 18) V१ मन्त्राश्च, V१ म मन्त्राश्च, B१ मुन्त्राश्च Di० सुसुद्धलात् (hypermetric) (for मन्त्राश्च) $\tilde{N}_1$ V१ B१ तदा (for तथा) Di० मन्त्राश्चानुवे (sic) (for the post half) Di० om (hapl) 1 19 20 —(1 19) V१ Di० *तृपयत् (for *तृपयत्) $\tilde{N}_2$ B१ Di० तथा (for कने) —After 1 19 B१ read the lines of 8 and 7th (var) as follows [8th] Both शिवा (for शिु) B१ र्वाच (for सचिच) B१ सचिच (for ननुच) Both (with hiatus) भाग्यात् (for चा) ~7th Both *त्वा (for भाग्यात्) and विवृत्ता (for [अ]विवृत्ता) —(1 20) V१ B१ तथा Di० मन्त्रा (for ननु) V१ तय च (for तरयु) V१ B१ Me मन्त्रात् (for मन्त्रात्) —(1 21) Di० तातु (for तत्तु) V१ *तापयि V१ *तापयि Di० *तापयि* (sic) (for *तापयिनि) Di० *तापयि (for *तापयिनि) B१ Di० (after 9th) 1 19 20 11 12 22 24 after 7th —(1 22) Di० [विशि] (for [व]शि) Di० 1 19 20 11 12 22 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839

Vs पवनः (for अनुप) Ns om 1 29-34 —(1 29) V1 1
Dn 13 विजयिनी (for विजयिनी) —(1 30) Bs [म]
विजि Dn मुने विजिनने (for the prior half) Vs नोविजि वि Bs Dn नोविज्यस्व (for वाविजि) Bs reads 1
1 33 in marg —(1 31) Bs यस्व (sic) (for यस्व)
Vs अविन (sic) Bz तद् (for स्व नद्) —(1 32) V1 1
1 33 13 धुमादौ Vs Dn धुमानाद् Bz धुमानाद् (for
धुमानाद्) Vs पुण्य Vs Bz 12 ऋ वैर (for वृक्षैर)
V1 B- अक्षयिणी (for अक्षयिणी) Ns Dn ख (Dn मु)
सूक्ष्म गणपते (for the post half) —(1 33) V1 विविज्य
(sic) Dn विविजि (sic) (for विविजि) V1 Dn
नोभते (for ओभते) —(1 34) V1 रूयस्व (for वृक्षैर)
Ns V1 Dn ख (V1 स्व) गणपति Dn वृक्ष व लपिना (for
the post half) —(1 36) V1 वयव (य) (for वयव)
V1 वयवस्व Vs प्रकुं Du यस्व (for प्रविजि) Dn ह्य
(sic) (for ह्य) V1 सज्जना Dn सज्जना (for
सज्जना) Dn वराना (for वराना) V1 वरानावृक्ष
(for the post half) —(1 37) V1 ह्य V1 वृक्ष
(for अनुप) V1 Bz Dn 10 V1 n V1 त (for तद्)
V1 लविजिना (hypermetric) Dn न (for विजि)
V1 स त तत् V1 Dn 13 सायसत (Dn ता) (sic) (for
सायस त) —(1 38) V1 Dn 11 12 read 1 38 after
10^{ab} Dn after 11^{ab} Si यस्व (for यस्व) Dn Ms तु (for
व) Si V1 12 13 स (Si Dn 13 यस्व) वयवस्व Ns Bz
Dn 13 वयवस्व Dn द्विष वयवस्व Dn द्विष वयव
वयवस्व (for the prior half) Dn त (for तद्)
—For ins see below —(1 39) Dn दिनाम (for
दिनाम) V1 Bz Dn 11 Ms तु (for तद्) Dn Ms
मुने (for वने) —(1 40) V1 वयवस्व (sic) (for
वयव) Dn वयवस्व (for वयवस्व) —(1 41) Bz विजे
(for वयव) V1 om वा (submetric) Bz V1 वयव
(for वयव) V1 वा V1 वयव Dn वयव (for वयव)
Bz वयव (for वयव) —After 1 41 V1 Dn ins 293^{ab} and
299^{ab} (cf v 10) Si Dn (after 11) 12 13 14 15 16 17 18
and 43 (for Dn see below) while Dn ins 1 42 45
after 21^{ab} —(1 42) V1 Bz वयव (for व)
(for वयवस्व) Si Dn 11 12 न (Dn तद्) विजि (Dn वयव)
(for वयव) Si Dn 11 12 न (Dn तद्) विजि (Dn वयव)
विजि Bz वयव (for वयव) —(1 43) Dn subst 1 43
for 10^{ab} V1 वैवायव (for विवायव) V1 नतो (for
नतो) Si Dn 12 13 विजि Dn वयव (for वयव) Dn
विजि V1 नतो (for तद्) Si Dn 12 13 14 15 16 17 18
(Dn वयव) विजि (for वयव) Dn ins 1 44 46
(repeating 1 45 after 18) after 10^{ab} —(1 44) V1
न (for त) V1 नुसि Dn विजि (for विजि)
विजि (sic) (for नु वयव) Si (repeating after 10^{ab})
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
Dn

मधुर) D₁₁ (first time) बाहमधुर (sic) M₁ चतुधुर (for जतुधुर) —(1 46) D₂ subst 1 46 for 11st V₂ अजवीच D₁₁ 12 आग्रधुर (for अग्रधुर) V D₁₁ 11 चैवम् (for चैवम्) V₂ B₂ 4 D₁₀ 11 अग्रम्य D₁ 3 M₁ आग्र (for आग्रम्) D₁ विहङ्ग —After 1 46 D₂ reads the line of 11st with the following variation समग्रम्य (for अग्रम्य) D₁ om 1 47 —(1 47) D₃ subst 1 47 for 12nd V₂ B₁ औत्तिकर B₄ ओत्ति कश्च D₁₀ वृद्धकश्च (for औत्ति कश्च) V₂ 2 2 2 बुतधुर M₁ कुनो (for तुनधुर) D₃ M₁ वासि (for च व) V₁ १ राशान्मय V₂ लरामय D₁ १ किम् (for लरामय) D₁ 1 इषा (for उपगल) D₂ लवानस्तमुपागल (sic) (for the post half) D₁ transp 1 48 and 1 49 —(1 48) N₁ 1 र (for च) D₁ स्वचने (sic) (for विचने) V₂ घृदे (for चघृदे) V₂ 2 वमि B₂ 2 वमि (for वमि) V₁ सगल (sic) M₁ सत्तम (for दात न) D₁₁ 11 ins 1 49 after 12 —(1 49) V₂ बवमिह (for स्वा वम्य) N₁ 1 आचक्ष D₁ 8 M₁ आचक्षि (for आचक्ष) V₂ 2 न (for प्रभो) —For ins see below —(1 50) V₂ M₁ न्वाप (for वृषाव) M₁ वृषैव (for ता वृषा) N₁ 1 2 4 B₂ 4 काम (for काम्यकाम्य) V₂ 2 तथा M₁ तु ता (for तन) D₁ चारक्षधरा लिख (for the post half) D₂ subst 1 51 for 13th while D₁ ins after 13th —(1 51) D₁ आचक्षान् (for आचक्षान्) —(1 52) N₁ 1 2 4 B₂ 4 का (B₂ क) वयोचन V₂ 2 का (V₂ क) वयोचन B₂ 12 का (D₁ 2 क) वयोचन M₁ कावन् M₁ कावन् * * * (for वयोचन) —For 1 52 D₂ reads the line of 14th as in D₁ (var) सुगल for पुगल —D₁ om 1 53 —(1 53) V₂ नून (for हृ) —For 1 53 D₁ reads the line of 14th as in text —For ins see below D₂ subst 1 54 and 55 for 15 —(1 54) D₂ शाक (for स्वाड) M₁ क्वापिच —(1 55) N₁ 2 [5] तिनि D₁ 2 [5] च (for तन) V₂ 2 चो V₂ D₁ M₁ ० च (for चो च) V B₂ 4 D₁ 12 सर्वपाव (for सर्वपाव) D₁ विरिचूचन M₁ अति (for अभिमयान्) —(1 56) D₁ 12 वृष (for पुत्र) V₂ 2 अमय (submetric) (for अमय) D₁ 12 सर्वपावमयानि (for the post half) —(1 57) N₂ B₂ 4 D₁ 10 तव V₂ 2 तव (for तव) B₂ 2 तन (for तन) D₁ 12 तव तव तव ह (for the post half) —(1 58) N₂ B₁ D₁ 10 अमा D₁ M₁ तव (for ताता) N₁ 2 4 B₂ 4 D₁ M₁ तव (for तव) N₁ repeats अमयतव N₂ B₂ D₁ 10 मुने (for चने) D₁ M₁ तामयुगलान् (for the post half) —For 1 58 D₂ reads the line of 17th as in S₁ (cf v 1 17) —(1 59) V₂ 4 B₁ पावा (V₂ ० दा) ० (for पावाय) D₁ 2 वनेश (for न्दाने) —For 1 59 D₂ reads the line of 17th as in D₁ (cf v 1 17) —(1 60) V₂ 4 B₁ D₁ 12 च तौ, D₁ M₁ तत (for तुत) M₁ सतां * (for सताता) —(1 61) D₂ 11 subst 1 61 for 18th D₁ 11 करि (for कर) N₂ B₂ 1 D₁ 12 नने (for ननि) N₁ 1 D₁ 2 वृ V₂ 2 * (for वृ) D₂ 11 read 1 62 after 18

(D₁ after the repetition of 1 45) —(1 62) B₂ 2 D₁ 12 समधुर (for समधुर) D₁ 2 11 अयेनमुत्तुता वावच (D₂ ० वनेश ताव, D₁ ० वनेश) M₁ अयेनमुत्तुताधुर (for the prior half) V₂ ता वावच D₁ M₁ इयमाना D₂ तयमाना (sic) D₁ 12 स्वयमाना (for ता हयल) D₂ 2 वृच (for वच) D₂ subst 1 63 and 64 for 19 M₁ reads the lines of 19 for 1 63 and 64 (var) मूलनि for मूलानि —(1 63) D₂ 2 तयने D₂ 2 च मुने (for अयने) D₂ 2 मयय (by ditto) (for मयय) —(1 64) S₁ D₂ 2 7 9 11 read 1 64 after 1 45 (subst for 18th) D₂ reads after 1 62 (cf v 1 18 for sequence) D₂ रोचनि वे (for वे रोचने) S₁ D₂ 2 7 9 11 12 ददि रोचनि वे (D₂ ० वे) दित्र (D₁ ० जा) B₂ (marg) स्वाहनि रसति च also (for the post half) S₁ D₂ 2 7 9 11 12 subst 1 65 for 20th then cont 66 (D₁ 1 66 and 67) —(1 65) D₂ om the prior half V₂ वदा, B₂ तथा तल्ले (hypermetric) D₂ अथ ता (for अथास्ते) N₂ V₂ B₂ 4 प्रदी (for प्रदु) V₂ D₂ 12 स्वाड (for स्वाड) D₁ 11 पूर्वा च (for वयोचन) D₂ 12 तमिताम् D₂ ० आ (for सन्निधाय) —(1 66) V₂ चक्षश्च (hypermetric) V₂ D₂ 2 7 9 11 M₁ (repeats) भक्षान् B₂ भोगान् (for भक्षान्) —D₂ om 1 67 —(1 67) M₁ ता * * * ताम D₁ 2 ह (for हति) B₁ 2 हान D₁ 2 भुने D₁ 2 भुने B₁ कावये (for भुने) —After 1 67 D₁ ins both lines of 27 (cf v 1 27) S₁ D₂ 2 7 9 11 12 ins 1 68 and 69 after 20th —D₂ om 1 68 —(1 68) D₂ परिधाय चि D₂ ० निने (sic) M₁ परि * * * रे (for परिधायिरे) —(1 69) D₂ पयसो व तिरत् D₂ 7 10 अय (D₂ ० आ) D₂ परिधाय चि D₂ 4 परिधायिरे (for परिधायिरे) N₂ V₂ B₂ 2 D₁ 12 [5] च (for [5] न) D₂ om पीने in पीने S₁ D₂ 2 12 मुदे D₂ 2 हने (sic) D₂ 2 वे D₂ 2 हव (for हव) —(1 70) V₂ D₁ 2 अयुर D₁ 2 अयुर M₁ सुवृषल (for गवधुर) N₁ 2 मयुर (hypermetric) D₁ 2 मयुर M₁ मयुर * * (for मयुर) —(1 71) V₂ मोधनय (sic) V₂ मोधनय (sic) M₁ * मयन (for मोधनय) B₂ ० च M₁ मोद * * (for मोदवासात्) V₂ प्रवति ताव V₂ सर्वपाव V₂ सुवृषल B₂ D₁ 12 मु (D₁ 2 स्व) वनिताम् (for मुनिताम्) N₁ 2 मोदवासात्तमय (sic) (for the post half) —(1 72) V₂ 4 B₁ M₁ मयश (for मयश) N₁ 2 [अ] नान् (submetric) D₂ 2 [आ] ताय (for [आ] स्वाव) D₂ 2 विनिधाय (for विनिधाय) D₂ 2 मयश विनिधाय स्वाड (for the prior half) N₁ 2 प्रोविताम् (for सुविनिताम्) M₁ मयि मयुराति च (sic) (for the post half) —(1 73) N₂ [आ] स्वातितानि (for [आ] स्वातितानि) D₂ reads 1 74 76 after 1 66 (which it inserts after 20) D₁ reads after 1 69 (which it inserts after 20th) 1 74 76 —(1 74) D₂ M₁ तानि चास्वाव (for च सुवपीनि) D₂ स्वातितानि तानि (for the prior half) D₂ 2 मयुरि (for प्रयुरि) D₂ मयुर —(1 75) M₁ * * * रे (for सुवपीनि) V₂ 2 वृदे (for वृदे) D₂ 2 [5] मयुरान् D₂ मयुरान्

(sic) (for व्युत्पन्न) —(l 76) D₁ वृद्धयाम् (erroneously)
 (for वृद्धायाम्) V s ut (for v) D₁ स कर्तार न् D₂ om
 च submetric रसता तामा (for the prior half) V सत्यं
 (for रसतर्य) V d D₂ सुलेख्य (for लेखितम्) —(l 77)
 D₂ subst l 77 for 22nd D₁ ३ गव वृ D₂ स् रज्ञ M s
 आरुच्योपा (for अरुच्योपा) V s उपेक्षता D₁ s M युनिज
 (for युने युव) V s विषय (submetric) (for ता विषय)
 V s ता M पुन (for पुन) —(l 78) S i D₂ (after
 22) s s r n i i ns l 78 after 22nd D₁ s * e r (for
 भावनारः) S i D₂ s i i i ns तव्य D₂ हव्य (for जाम) B i
 परदेह D₂ ध्रुवरिद्व (for व्यधिरिद्व) V s [अ]विद्वल
 (sic) D₁ इ दूत D₁ १३ [अ]ति दूत D₁ विदूल (for
 [अ]विदूल) —(l 79) B s om (hapl) from समुल्लुक्त
 up to कथञ्चन l 1 2 of 314^d S i D₂ s s r n i i ns subst
 l 79 for 23rd D₁ [अ]प्रति (for मन्त्रे) D₂ s i i i ns
 [ए]ज (for [ए]ज) M s * यथा V s प्रमण्डल D₂ सुदू ति
 (for समुल्लुक्त) —(l 80) S i D₂ s s r n i i ns l 80
 after 30r* (cf v l 23) B s तदा* (for तुप्रेवेव) D₂ मनमा
 सहनेन* (by transp) D₂ (with hiatus) मिदम्* (for
 न निद्राम्) S i D₂ s s r n i i ns मिदिच्छति D₁ ज्य D₂ अमिगच्छति
 (for अमगच्छति) —For ins see below —(l 81) V i
 लक्ष (for त) V s * लक्ष D₂ M स तव्य D₁ su
 (for पुरस्तात्) —(l 82) S i D₂ s s r n i i ns subst l 82
 for 24th M s तद्वा (for ता वत्) S i D₂ s s r n i i ns मोतो
 रुलाद्य (D₁ *लोभ) D₂ मान्या D₂ मोतो रुला वीर
 (for the prior half) S i D₂ i i ns हृत् N V s B s
 D₂ s i M हृत् V s शिवो (for हृत्) S i D₂ s s r n i i ns
 M s ताद्य (for वै) D₂ s s r n i i ns D₁ *मध्य D₂
 *लोचन (for चालस्याना) —(l 83) M damaged for
 र्स्त्र i i द्वै and वा in आयान् V i सु (for [ए]ज and त्व
 resp.) D₁ भवता (for कावता) —(l 84) S i D₂ s s r
 n i i ns subst l 84 for 25th S i *वृत् (for प्रलुप्तम्) V i
 D₂ [अ]ग्ररीद् (for [अ]ग्रुक्) S i D₂ s s r n i i ns तदा* (for
 दाया) B i D₁ su D₂ s s r n i i ns वच (for वच) S i
 जानन्दुमुनलदा (for the post half) —(l 85) S i
 D₂ s s r n i i ns subst l 85 for 26th V s दिव्य D₂ दिव्य
 (for त्य) S i परशम सिन् V i परव नाममान्* (hyper-
 metric) B s D₂ वरा* (for परवामान्) N s V s B s
 D₁ s i D₁ s इति (for अति) V s ग्रही (sic) (for घ्नो)
 —(l 86) D₂ subst l 86 for 26th V i missing from
 m up to था V i D₂ s [अ]ज्य V s [अ]जि (for [अ]जये)
 S i नय V s चापि V s D₂ जि B s नय (for अग्नि) —(L
 87) V i missing B s परिग्रह M s त्व (for [ए]ज) N s च
 तद्* V s वेद व* B i जनतान् D₂ वेद व* M s पद* (for
 वेदजन) B i श्रीणा* (for तामा) D₂ रघ (for मनेहर)
 M s हा * * निमोहे* (for the post half) D₁ reads the
 line of 27th for l 87 with v l 1 for g D₂ subst l 89
 and go for 28 —(l 89) N s एव नाप (hypermetric)

D३ च तदा D३३ एवास्मिन् (for एवाय) D३३ तदा (for तस्यिच)
D३३ युदि (for कुरि) V३ M३ त३ B३ (m as in text) तदा (for तन) —(l 90) V३३ तनो (for तदा) N३ B३ D३३३ बहिम्न् (for लय) N३ illeg (for हेम in राह महीपने) V३ सुयुद्धे (for महीपने) —For ins see below —(l 91) D३३ तु (for अग्नि) N३ V३ B३ D३३ नैयान् पत् (for नैयान्वाचयम्) D३३ विजय प्राय्ये ये तदा (for the post half) —(l 93) N३ भार्गवि (sic) (for राधानीपत्) —(l 94) V३ वा (for [ए]ज) D३३ न (for [आ]न) D३३ मत्वा (for विद्) V३ रुष्टि रुष्टा (for the prior half) N३ स मत्वा (submetric) V३ समन्वय V३ D३३ महका स V३ लव्हा वा, D३३ लव्हा स (for स हि मत्वा) M३ विदि म३३३ दापि (for the post half) —(l 95) V३ [अ]र्जना D३३ [अ]र्जना (for [अ]र्जना) M३ युदि प्रलुङ्गश्चे (for the prior half) M३ न (for यो) —(l 96) V३ अदं (for अदं) M३ वन (for युतिहेतुम्) —After 30th D३३ 3 ins l 97 and 98 —(l 97) N३ V B३३ शान (for सान) V३ B३ D३३ [ए]न V३ [ए]ज (for [ए]ज) V३ प्रवेष्टे D३३ M३ प्रवेष्टे D३३ प्रव्य (for प्रवेष्टे) N३ V३ B३ D३३ शास्वत्पन् V३ B३ D३३ शास्वत् (for शास्वत्पन्) V३ च त, D३३ विनु D३३ प्रनु (for ह) —V३ om l 98 —(l 98) D३३ मवत्त (for महाश्च) D३३ विलिखे (sic) D३३ वेसिन्नि D३३ वेव त (for वेसिन्नि) B३ damaged from तो वे V३ मर्गै V३ योगै M३ damaged (for योगै) V३ म३कोन V३ युयोकेन (sic) D३३ सुवने D३३ प्रयुत त (sic) D३३ प्रयतो न D३३ तनन त (for युयोकेन) D३३ प्रयति M३ प्र३३३ (for प्रयान्वाच) —(l 99) D३३ 7 subst l 99 for 30th V३ [ए]जप्रचारेण D३३ प्रचारेण (for [ए]जप्रचारेण) V३ म३न्मो, D३३ न३श्च D३३ 7 प्रीतिरल्ल D३३ म३ंने (for म३न्मवत्त) N३ B३ [ए]ज मूत् (for म३न्म) —(l 100) D३३ 7 subst l 100 for 31st N३ V३ B३ D३३ ३ ल्ले (for वारि) D३३ 7 M३ न (for ल्पन) B३ transp कन्वा चार्ले —(l 101) D३३ राना M३ ह* (for दत्ता) V३ न B३ ह (for ए) —(l 102) B३ D३३ सन्मन्न् (for ह*) M३ damaged (for मन्मन्न्) V३ ह, D३३ [अ]ग्नि (for [अ]ग्नि) —(l 103) D३३ om (hapl) from the post half of l 103 to the prior half of l 2 of 31st —For ins see below }

-After 1 24 B: ins

310* सदाद्विताश्च ता सर्वा श्रुतितापमयेन च ।

—After 138 Ba (m) 4 ms

311* मुचिग्राभरणायेश गायन्तामं पुरस्वरा ।

[B_a स्ते (for सु) B_a गायते (for गाद-ग्रीद)]

—After 1 49 V. B. Dis ins.

312* एवमुन स ताभिस्तु विमाण्डकमुतो बली ।

[Dis दि (for तु) Ba बरी (for बरी).]

—After 1 53 V₄ B₂ (m.) 4 ms

313* यूपं किमर्थमायातास्वरावन्तो गमाग्रमम् ।
किं च न चित्रया कार्यं शिष्यं शमितुमर्हम् ।

{ (1 2) B3 + किञ्च (for किं च व) }
—After 1 80 N̄ V B D10n (after 1 80 inserted
after 301*) = ins

314* अधोगायाम भगवान्काश्यप स्व निवेशनम् ।
ध्यायमानं च तद्दृष्ट्वा न्ययश्च समुत्सुकम् ।
पत्रच्छ काश्यप पुत्रं कस्मान्मा नाभिनन्ददिति ।
विनामामगमभ्यस्यमय स्वा तात लब्धये ।
न हीदरा तापसानां रूपं भवति किञ्चित् । [5]
द्वीप्रमाचद्वह मे पुत्र किमिदं वैकृतं कृतम् ।
मृद्युन काश्यपेन प्रोवाच वितरं तदा ।
भगवन्निह मे दद्या पुरश्च साधुलोचना ।
सुकुमारतरसिन्धौ पीतैरत्यस्तुतेषमै ।
परिपश्यसि मां च गामागिह्य सर्वम् । [10]
गायन्ति सुकुमारानि मनोशानि सुहृद्विह ।
श्रीशान्तिं चाकुलकार्त्तनैर्यनभूषिचक्षितैः ।
अथदीनतामोऽप्युवा न्ययश्चाहवचनम् ।
रक्षास्येतेन रूपेण तपसो नामनाय वै ।
विश्रम्भस्ते न कर्तव्यस्तेषु पुत्र कथंचन । [15]
एवमुक्त्वा न्ययश्चाह समाधाय च काश्यप ।
उपिवा रजनीमेकामरन्त्य स जगाम ह ।

{ B3 om up to कपयन्तु 11 2 (cf v1 line 79 of
309*) —(1 1) N̄s नाशयन् (for काश्यप स्व) V1 मुनिवेशन
V4 सति D1018 त्वनि —(1 2) V1 ध्यानं D11 "मामम्
(for ध्यायमानं) D10 कर्त्त (for काश्यपश्च) —(1 3) V4 तं
D11 मा D10 वा (for मां) —(1 5) B3 दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) N̄s
B1 मयि (sic) (for भवति) —(1 6) N̄s B3 वैकृतं, V4
वैकृती (sic) D11 विकृतं (for वैकृतं) —(1 7) D11 कथंचन
—(1 8) B3 D11 दद्या (for दद्या) V4 B1 D10 द्युन (for
साधु) V4 तापसां शुभरक्षण (for the post half)
—After 1 80 D10 ins. 1 8 of 302* with v1 दृष्ट्वा (for
दृष्ट्वा) —(1 9) B4 उच्यते D11 सुगमरे इत्यने (sic)
(for the prior half) D11 10 मयि (for अति) —(1 10)
B1 परिपश्यसि D11 परिपश्यसि D10 सव्य (for सव्य)
—(1 11) B1 मुकुमारानि —(1 12) N̄s B3 D10 नवैर्
(for नयन) —(1 13) V4 मुद्रा (for मुद्रा) V4 ध्यान
द्युन (for "द्युनवचन") B1 तथा B2 तन (for तन) —(1 14)
V4 लब्धये (for लब्धति) V4 B1 तेन, B3 [ए]गमि (for [ए]
नेन) N̄s illeg for ए in रूपेण —(1 15) N̄s V4 B3
विश्रम्भ (V4 "स) N̄s विश्रम्भ (for विश्रम्भ) N̄s 10 (for
ने) V4 कथंचन (for कथंचन) —(1 16) D10 उक्तं (for
उक्ता) D10 स समाधाय (for समाधाय च) D11 वचन
—(1 17) N̄s अवश्य (for मरन्त्य)]

—After 1 90 N̄ V B D10n (after 306*) = ins

315* विमाण्डकश्च विप्रविराजगाम स्वमारचम् ।
चण्ड मूलं कर्त्तव्याय भारते सोऽविशयदा ।

अन्यमावसर्षं दृष्ट्वा पुनर्दर्शनलास ।
परिभ्रान्तस्तथैवासाजकृत्वा पादधानम् ।
सुमोक्ष कप्यश्चक्षेति सर्वतः प्रविवेकयत् । [5]
न चापश्यस्वुव तत्र काश्यपो भगवानृषि ।
ग्रामाश्च परिपत्रच्छ गोडुलानि च सर्वदा ।
कस्यैव विषय सौम्यो ग्रामाश्च बहुगोडुला ।
नयेर्वचनमाज्ञाय सर्वे ते गोष्टीजनिन ।
कृताञ्जलिपुत्रा मूल्या विनयेनाचचक्षिरे । [10]
कष्टेपु प्रयितो रामा लोमपाद इति श्रुत ।
तेनाभिमुद्रा ब्रह्मर्षे ग्रामां ह्येते सगोडुला ।
एवापश्यन्त्यश्चाहस्य विमाण्डकस्तुतय वै ।
एवमुक्त्वास्तु स रुषिर्दृष्ट्वा वै ध्यानचक्षुषा ।
अभिव्यमेतज्ज्ञात्वा च श्रीतन्मा स मयवैत । [15]

{ (1 1) V1 s B3 s (marg orig as in text) ब्रह्मर्षि,
V4 B3 राजर्षि, D11 सचारा (for शिर्षि) N̄s B3 D10
आमय (for आत्मय) D11 निवृत्तश्च वनापरम् (for the
post half) —(1 2) N̄s V4 B3 वन्य, N̄s D1018 दृष्ट्वा,
B4 रन्त्य D11 वयं (for वच) N̄s D11 अह, N̄s न्यय,
V1 B D10 दूत (for दूत) D11 चान्य (for प्राय) B1
विषय, D10 प्राविशत (for सेविषय) —(1 3) B3 (m
orig as in text) आनय (for राजस) —(1 4) V4 D10
आतय (for परिभ्रान्त) V4 D11 आर्त्त (for [अ]
सा) D10 दृष्ट्वा (for पादधानम्) —N̄s om 1 5 —(1 5)
V4 D11 सुमोक्ष (for सुमोक्ष) D11 च तनस्तन (for कप्य
श्चक्षेति) N̄s V4 B3 D10 सव्य, B1 सव्य (for सव्य)
B4 परि, D11 स वि (for प्रविवेकयत्) —For ins
see below —(1 7) D11 तु (for च) V4 B3 B4
D10 मयि (for परि) V1 बहुगुण (sic) B1 सतत
(for च सर्वे) —(1 8) B4 [ए]व (for [ए]व)
N̄s illeg for ए in विषय N̄s V4 B3 s लीम्या
D10 सौम्य (for सौम्ये) D10 ग्रामय (for ग्रामाय) N̄s B4
गोडुल (sic) D10 गोडुल (for बहुगोडुल) —(1 9)
V4 आमय D10 आसा (for आसाय) V4 B3 गोडु
D10 गोडु D10 जीवति (sic) (for गोष्टीजनिन) —(1 10)
V1 कृताञ्जलि D11 दृष्ट्वाकलि (sic) (for ह्यनञ्जलि)
V1 पुत्रे V4 पुत्रे (for पुत्रा) —(1 11) N̄s B3 तेन
(for लोमपाद) —(1 12) N̄s दृष्ट्वा V1 s [अ]विश्रदा
V4 दृष्ट्वा B3 [अ]विश्रदा D11 दृष्ट्वा (for [अ]विश्रदा)
D11 त्वरे D10 एते (for ह्ये) —(1 13) V4 D10 कर्त्त,
B3 "मयव D11 उपसगम्य (for कप्यश्चक्षय) B1 च
(for वै) —(1 14) V4 उक्ते (for उक्तम्) N̄s B3 s
D1018 विप्रर्षि N̄s विप्रर्षे V4 ब्रह्मर्षि (for र कर्षि)
N̄s वै ज्ञान D10 च्यानेन (for वै ध्यान) —(1 15) B1
D10 मयिष्यत् (for मयिष्यत्) B1 एव B4 D10 एव (for
पतन) V4 "दु B1 तन्वाता D10 आत्ता (sic) (for
ज्ञात्वा च) N̄s मयिष्येति (sic) V4 मयिष्येतिनवाय (sic)
(for the prior half)]

—After 1 6 of 315* V4 s B2 (m.) D10 ins

भूय एव च राजेन्द्र शृणु मे वचनं हितम् ।
यथा स देवप्रवरः कथयामास बुद्धिमान् ॥ १
इन्द्राक्षूणां कुले जातो भविष्यति सुधार्मिकः ।
राजा दशरथो नाम्ना श्रीमान्सत्यप्रतिश्रवः ॥ २

अङ्गराजेन सर्व्वं च तस्य राज्ञो भविष्यति ।
कन्या चास्य महाभागा ज्ञान्ता नाम भविष्यति ॥ ३ ॥
पुनस्त्वङ्गस्य राज्ञस्तु रोमपाद इति श्रुतः ।
तं स राजा दशरथो भविष्यति महायशः ॥ ४ ॥

G	I	IO	4
B	I	IX	4
L	I	9	4

316* निश्चक्रामाथमात्तस्मात्प्रतिमधातुमा मजम् ।
निःक्रम्य ■ वनात्तस्माद्दशद्वान्स काश्यप ।

[{ 1 1 } V s स विधिजुन हरा (for the post half)
 — For 1 x D s Dn read निजमयाश्रितकवय (D11 "ब
 निष्कलात्) न वेदु सुन हत — { 1 2 } D11 वचनात् (by
 metathesis) (for व वनात्) V s वा दरदी व B s जन (m
 gloss देशाददी (for दशाक्षान्) D11 विपद्य च जगत् स
 (for the post half)]
 On the other hand B s ns

317* शान्वा योगवसेनाथ सुतस्य गमन वत ।
जगाम आशिषेणेन क्रोधेन च ममायुत ।
—After l 103 Ns 1126 Bs (marg after 320*)
Dio 11 125 while Dn 125 after 32

318* सर्वमेतद्दोषेण श्रुत्वा ब्रह्मयित्तम ।
विभाण्डको महातेज गतमभ्युद्भिज्जोत्तम ।
जगाम तपसे धीमान्मप्रीतैरान्तरा मया ।

[D₁₀ om 1 1 and the prior half of 1 2 (cf. v.l. line 103) V₁ B₂ D₁₁ 13 om 1 2 —(1 3) D₁₁ जग * (for जगद) D₁₁ तप्ये (for तपसे) V₂ 1 D₁₁ वैव (for वीमाव) D₁₁ स प्रीदेन (for सुप्री°) N̄ 2 V₄ D₁₀ पुनरेवाहम प्रन (for the post half)]
On the other hand V₃ 1ns

319* रेमे बहुतिथे काल तेन राजानुमोदित ।
—After 1 103 B: ins

३१०* शुश्रुमे नगरे तस्य लोमपादस्य भूषते ।

✎ Hereafter the details such as इत्यादि etc which are not constituent elements of the colophon are ignored

Colophon Kāṇḍa name Śi Nī Vā Bā Dīo om
Vā-ś-Bā-Dīi भादि, Dī ś-कनोदया —Sarga name Dt
Dā-ś-ś-Dām Śom Śi Dī-ś कव्यशृंगमिममन्, Nī Vā-
Bā-ś-ś कव्यशृंगोपायानि (Bī Dī Dī २ न) Vā-
कव्यशृंगोपाख्यानपणन (Vā ने मत्रिवाचर्षे) Dīi कव्यश्रमा
नयन —Sarga no (figures words or both) Nī Vā-
Bā-ś-Dīi ś-ś om both Śi Nī Bā Bā Dīo १ ३ ४ ५
६ ७ ८ ९ Dī ६ स्तम्भ, S (except Mā) द्वाभ, Mā
नयम (as in text) Dt Dā-ś-ś-ś १० द्वयम्, Dī both
as in text —After colophon GLR & Ms conclude
with धीरामाय नम, Gś धीमेदे रामानुजाय नम

10

1 Before 1 Śi. mss. ref सुमन्, T's श्रीमत्सुमन्
नम —°) Śi एवं (for एव) N V1 + B D10 महातः,
V महातेन, V2 D3713 म महाबाहो, D1 B914 T G6
M3 हि G3 M5 मु° (for व हाम्नु) —°) B6 शानु
ष्व (for हाम्नु मे) N1 V1 + B3-4 D27 [ऽ]वहितो, N
D10 [ऽ]वहित, V6 विदित B6 मुहित, D1 [ऽ]प हित, D2
व हित D3 वदतो G6 M परमे (for वचन) N1 V B
D1-8710 वच (for हितम्) —°) D4 द्यु, T2 द्या° (for
वया) Śi धर्म (for देव) —°) Śi D9113 धर्मवि
(for बुद्धिमान्) D416 S (except M3) Cm g k कथाया
मेगमश्रीव (G° सुचकाय) G° क कथायां कथासुतं एव
वहयमागरीत्या यथा उक्त्वात् यथा सुतं —For 1°, N V
B D3713 N5 M5 subst

321* सवत्सुमाराद्रुदत श्रुत मे वचन यथा ।

[M॥ सन * माराद, V३ उदित, V४ B३ Du॥ गगन (for वदन)
V४ विदित (for वचन) B४ तथा]

2 Before a *S*i ns in marg ref स्वल्कुमार —^{a)}
D*s* कुलेले (by ditto) D*s* ३१० राता D*m* हातो (for
जाते) N*i* V B D*s* 10 13 M*s* इच्छाकुवतानो (V*i* "रगतो")
[sic] B*e* "बस शेर जाता जस्त्यांजल मायरा" —^{b)}
D*s* नाम, T*s* नाम (sic) (for नात्वा) V*s* D*s* 9 16 transp
राता and नात्वा S*i* N*i* V*m* II D*s*-37 10-11 S
(except T*s* M*s*) नात्वा(D*n* नाम इतराये तो नाम (S*i*
D*s* 12 वीर) —^{d)} N*i* V B D*s* २९ 10 12 M*s* चीमल,
G*s* M*s* इला (for श्रीनाम्न) N*i* V B D*s* 20 32 T*s* M*s*
सावरपाराम, D*t* D*s* G "धवा D*s* धरेपरायण, Cm g k t
as in text —D*i* repeats ^{a)} after 3^{b)}

3^{ab}) S: N̄ V B D: २५७०-२५ M: सत्यं तस्याः (N̄: २५ also) ग्राजेन भविष्यति महा मन (D: २५: ना, D: २५: सत्तय) — After 3^{ab} Du repeats 2^{cd} — G: मन्था D: M: तस्य (for सत्तय) V: ओया, M: आग (for प्राग) — D: माम्ना शाता B: * विवर्ति

4 Da om 4 —^a) M.L. च (for second तु) G
राज्ञस्य (sic) Da T₁ G M₃ पुत्रस्वग्राहिणस्व, G₁ स
पुत्रस्वग्राह्यस्व —^b) T₁ स्मृत (for धृत) —^c) T₁
अपराजितं (for स राजा) —For 4 7 S₁ N V B D₁—
3 9-13 M₃ subst 322*

G 1 10 5
B 1 11 5
L 1 9 5

अनपत्योऽस्मि धर्मात्मश्चान्ताभर्ता मम क्रतुम् ।
आहरेत त्वयाज्ञः संतानार्थं कुलस्य च ॥ ५
श्रुत्वा राज्ञोऽप्य तद्वाक्यं मनसा स विचिन्त्य च ।
प्रदास्यते पुनरन्तं शान्ताभर्तारिमात्मवान् ॥ ६
प्रतिगृह्य च तं पित्रं स राजा विगतज्वरः ।
आहरिष्यति तं यज्ञं प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ ७

5 °) D14 S (except T3 G2 M1) Ck धर्मा (for °त्मन) —°) G2 M1 आभेन (for आहरेत) —°) T3 मे, M3 न (for च)

6 °) Dt D3 8 G1 M2 3 Ct च, Cg k as in text (for स) D4 G2 M1 विस्मय (for विचिन्त्य)

7 °) M3 प्द inf lin sec m in आहरिष्यति —For 4 7 S: N V B D1-9 7 9-13 M3 subst

322* अन्नराजोऽनपत्यस्तु रोमपादो भविष्यति ।
स राजानं दशरथं प्राप्तेष्विष्यति युधिषि ।
अनपत्याय मे कन्या सखे दातुं त्वमर्हसि ।
शान्ता शान्तेन मनसा पुनर्यं परागिनीम् ।
श्रुत्वा दशरथो वाक्यं प्रहृष्टा कुरुणा मम । [5]
दास्यते तां सदा कन्या शान्ताभर्तापिपाय स ।
प्रतिगृह्य च सा कन्या स राजा विगतज्वरः ।
स्वपुरं यास्यति शीतं कृतार्थेना-नरा मना ।
ता कन्यायुष्यश्चाप्य प्रदास्यति स पाथिव ।
ऋष्यशृङ्गोऽपि च प्रीतो लज्जया भार्या भविष्यति । [10]

{ [1 x] S1 D2 8 7 9 11 12 अनुपस्मरतागे वै, V1 अगताम् * * * (for the prior half) V4 °रागे (for रोमपादे) S1 D1-8 7 11 12 °पार इति क्षु (for the post half) —(1 2) D12 राजा ह, M4 स राजा (for राजान) M4 नपेयिष्यति युधिषि (for the post half) —(1 3) D1 M4 अनपत्याय V4 D12 सखे (for सखे) D1 M1 transp दातु and त्वम् S1 D2 8 7 9 11 12 मनपस्तेमि धर्मज्ञ कचेय मन (D2 2 wrongly om one स) दीवता —D1 om line 4 —(1 4) The prior half = 1 9 31°. N1 V4 D2 8 7 9 10 13 M4 दाता, D2 दाता S1 पुत्राभी, D1 11 12 °यं (for पुत्रावै) S1 N1 V4 D1 8 7 10-12 परागिनी M4 स कन्या युधिषिहेतवरे तं प्रती * * —(1 5) D1 ह्रवा न (hypermetric) D1 M4 वास्य (for वाक्य) S1 D2 8 7 9 11 12 लो राजा दशरथ (for the prior half) V4 °नत S1 D2 9 11 12 अनपति (D2 °ति) निषित तां (D2 त, D2 तव) D1 विचिन्त्य मनसा विर (for the post half) —(1 6) N1 om (erroneously) D2 8 7 तत (for तदा) D1 हस्ये (for हस्यं) M4 पुत्रकामाय (for ता तदा कन्या) D1 M4 दुहिते पिपा (for कदापिपाय स) —(1 7) V4 प्रगृह्य स (for प्रतिगृह्य) S1 B4 (missing) D2 8 7 11 12 तु (for न) V4 राजा कन्या स (by transp) —(1 8) N V4 B1 8 9 D10 वास्ये S1 D2 8 7 9 11 12 क्षिं, M4

तं च राजा दशरथो यष्टुकामः कृताञ्जलिः ।
ऋष्यशृङ्गं द्विजश्रेष्ठं वरयिष्यति धर्मनिर्त्त ॥ ८
यज्ञार्थं प्रसमार्थं च स्वर्गार्थं च नरेधरः ।
लभते च स तं कामं द्विजमुख्याद्विज्ञापतिः ॥ ९
पुत्राश्चाप्य भविष्यन्ति चत्वारोऽभिततिक्रमाः ।
वंशवृत्तिष्ठानकराः सर्लोकेषु विभुताः ॥ १०

शील (for शील) S1 D1-3 5 7 9 12 प्र (D2 erroneously om प्र) इष्टेन (for कृतार्थेन) —(1 9) S1 repeats line 9 (var) after 8 S1 D2 11 12 कन्या ताम् (by transp) V4 च (for स) S1 स चेषत् (second time) V4 नरापि, D2 8 7 9 11 12 स वीर्यान् (for स पाथिव) D1 M4 स प्रदास्यति (by transp) धर्मवान् (for the post half) —For ins see below —(1 10) V4 ता, V4 स- (for च) S1 D2 8 7 9 11 12 सत्यप्रतिश्रवो (D2 °ह्वो) राजा (for the prior half) S1 D2 8 7 9 11 12 स च (D2 सव) शुद्धे, N1 हृष्यभाषो (for लज्जया भार्या)] —After line 9 B4 M4 ins

323* आभ्यवृत्तिः क्रमाद्भवे नियमे नास्य भविष्यति ।
तत्त्वाभ्यागमनादेव धरिष्यति शतक्रतु ।
{ [1 x] B4 आनेष्यति क्रमाद्भवे (for the prior half) M4 स्ते स (for नास्य) —(1 2) M4 पुनरेनाभिवर्ति (for the post half)]

8 °) D14 T1 2 G1 3 त्तु, M3 स तु (for त च) —°) V4 ऋषुकाम, Dt D4 8 9 S (except M4) यशस्काम, Cg as in text —°) S1 प्रहृष्टेनान्तरात्मना —B1 r (ditto) from it in वरयिष्यति up to प्द in 11° (cf B1 variant), after प्द in 11° —For 8° 9°, D1 subst while M4 for 8

324* त च राजा दशरथो होतार वरयिष्यति ।
यष्टु च पुत्रकाम ससुपेयं हताञ्जलि ।
—After 8 in the place of 9° S1 wrongly repeats (var) line 9 of 322*

9 S1 om 9° —°) V4 यज्ञार्थं च (hypermetric) V1 धर्मार्थं च, B1 om (hapl first time) (for हरमार्थं च) N1 B4 D10 11 वरापि, D2 नरेधर, D2 जवेधर, M4 स्वर्गार्थो पुत्रकामश्च वरये त्वमिति भुवन्, —°) S1 N1 V B D1 8 7 9-12 M4 हृष्यते S1 N1 B4 सतत, N1 V4 D10 स तु, V4 D10 स च स्ते (by transp), B4 D1 12 स (D2 च) तत, D11 च शत, G1 2 च स तान् (for च सव) B4 G1 2 कामान् (for काम) —°) D2 तुष्टा, D4 विप्र° D1 द्वि° (for द्विजमुख्याद्) D2 विज्ञापते N1 V B D10 12 M4 अरिपुत्रा (B4 °प्र) वरापि (N1 V2 8 B1 दीधर)

10 °) V1 पुत्रास्तव, V2 पुत्रा वास्य, D1-3 5 7 9 11 12 मुदाश्वास्य —°) S1 N1 V B D1 10-12 M4 नेतस (for

यसं स देवप्रवरः पूरं कथितशान्कथाम् ।
सन्तुमारो भगवान्पुत्रा देवयुगे प्रभुः ॥ ११
न त्वं पुरुषार्थार्थं तमानय सुमत्कृतम् ।
स्वयमेव महाराज गात्रा सखलाहनः ॥ १२
अनुमान्य वनिष्ठं च स्रुतास्यं निद्राम्य च ।

मान्तःपुरः सहामात्यः प्रययौ यत्र स द्विजः ॥ १३
वनानि सतिथैव व्यतिरम्य शनः शनः ।
अभिचराम तं देशं यत्र च मुनिपुंगवः ॥ १४
आमाय तं द्विजश्रेष्ठ रोमपादममीपगम् ।
ऋषिपुत्रं ददर्शदौ दीप्यमानमिगानलम् ॥ १५

G 1 10 19
B 1 11 15
L 1 9 18

विश्रामा) —^a) D11 सवै (for सवे) Dt Ds सवैभूतेयु
N V B D10 11 Ms सुवैर्वादि (B1 'नाम, D11 'दाव) घर्मे (V1 'घर) सतानर्धना

11 *) V1 2 4 स वृष (by transp) Ds देव (for देव)
N V B D10 11 Ms विवरो, V4 रिप्ररो (hyper
metric) —^b) Ds 7 पुरा (for पूर्व) Gs कथा (for
कथा) N V B D10 11 Ms सतिथैव (D11 'दि) दसुक्तम्
—After व्य (cf B1 variant) B1 repeats (ditto ?)
the portion of the text from विन वरिथिनि in 8^a
up to व्य in 6 here —^c) D1 अगन् —^d) D1 इमा
(for पुत्र) Ds 7 प्रभो (for प्रभु) N V B D1 10 11 Ms
मुनिपुंगवसे

12 *) S1 D1 11 स्रुतास्यं, D1 2 7 11 स्रुतास्यं
—^a) D11 तमानः Ds 7 7 सुमत्कृत —^b) Ds 7 रात्रि, T1
G1 Ms 'रात्रो (for महाराज) —^c) Ds 7 स्वयं Ds 'न,
Gs 'मानह (by metathesis) (for 'वाहन) S1 Ds 7 11
सखलबलहान —For 12 and 13 N V B D10 11
(for 12—13^a) 11 Ms subst 327*
—After 12 S1 D1 2 7 7 11 (after 1 6 of 327*) 11
ins

325* सूतस्य वचनं शुचि रात्रा संपूषामनयः ।
[D11 स गय (for गय)]
—while Dt Ds 9 Gs ins

326* सुमन्त्रस्य वचः शुचा हृष्टो दत्तायोऽनवत् ।

13 *) D1 स्रुतास्य Ds स (for स) —^a) Ds सूक्त
वाच्य (hypermetric) S1 D1 9 11 निषेध च Dt Ds
निद्राम्य च (sic) Ds 7 11 न्यवेदयत् —After 13^a S1
D1 2 7 7 11 11 T1 Gs ins f 7 of 327* —^c) S1 D1 11
सौ (D1 सौ) त पुरा —For 12 and 13 N V B
D10 11 (for 12—13^a) 11 Ms subst

327* स त्वं वृत्तिपार्थिवः समानयिषुमन्त्रि ।
विभाण्डरुते गंवा वरिथिवा सतो सुहृत् ।
हनि शुचा दत्ताय सुमन्त्रस्य सुमन्त्रितम् ।
वनिष्ठं समुपागम्य ततो वचनस्मरिष्य ।
सुमन्त्रोऽयं वदत्येवमुक्तं दातुमर्हसि ।
वनिष्ठोऽपि वचः शुचा वयेनि प्रत्यक्षत ।
सोऽनुज्ञातो वसिष्ठेन रात्रा सुश्रीतमावस ।
सुमन्त्रवचनापुर्णं प्रयातुमुपचयसे ।
नत्यथैव वरिषु सामास्य सपुत्रोहित ।
सन्त पुरानवशैव यत्रासौ निद्रास्य च ।

[5]

[10]

[D11 om 1 1 —(1 1) Ms एव (for स त्वं) V1 B1
Ms तमा (V1 सान्ना hypermetric) नेतुविद्विषि —for ins
see below —B1 om 1 2—5 —(1 2) V4 हावा (for
गा) V1 चामो (hypermetric) (for [आ, त्वने) —(1 3)
V1 सुदृग्गुण (sic) V1 च सतिन V4 D10 11 11 Ms तुमवि
(D10 'त) B1 स सतिन (for सतिन) —(1 4) N1
उपागम्येव (sic) V2 4 D11 11 उत (V4 'त) न्यवेदयत् (D1 'व)
V1 B1 Ms उत (Ms सतिन) गये (for समुपागम्य) V1 B1 स
वनिष्ठुपागम्य (for the prior half) V1 2 4 D11 (with
hiatus) 11 इव Ms तया (for ततो) —(1 5) D11 [एव
तत्तुनादुत् (for [एव] तत्तुनात् तत्तु) —(1 6) V1 B1 2 4
D11 11 च तत् (for वचः) V2 4 D11 प्रतिपद्य (V1 'दे)
—After 1 6 D11 ins 325* —(1 7) S1 D1 2 7 7 11
11 11 T1 G1 वरिथिवाच्य (D1 'व) वृत्तिपार्थिव (D1 श्रीतो)
दत्तायवचन (D1 'वा D11 'व्य च D11 T1 2 G1 स्रुतास्यं
—(1 8) D11 वचना (for वचना) V1 स (for प्र)
—(1 9) V4 स्रुतास्य सुतं D11 लेमनास्य दे इत् (for the
post half) —D11 om line 10 —(1 10) B1 गात्रं
(for स्रुत) B1 वरा (for वर)]
—After 1 1 B1 ins

—After 1 1 B1 ins

328* वरिषिर्द्वि तदा मेने विभाण्डकमुवाहृतम् ।

14 *) Ds हरितश्च (for सतिन) —^a) D1 विनि कथ्य
—^c) S1 Ds 9 11 सत्यनिष्काम, Ds 7 7 सतिपेद स (for
सति) —^d) Gs पुत्र (sic) (for वर) S1 Ds 7 7 11 11
[व] र्मा (for वै) Ds 'सत्तम (for 'पुरा) —For 14
N V B D1 (line 2 only for 14^a) 11 11 Ms subst
while S1 Ds 9 11 11 ins after 14 whereas Ds 7 7 subst
for 15^a

329* कर्मास्यं सतिषिवा देवाप्रात्रा नाविचिरेण स ।
लोमपादपुत्रं श्रीमान्प्रविषयामिपुत्रित ।

[S1 Ds 9 7 11 11 11 om 1 1 —(1 1) V1 V4 B1 Ms
सर्वात् 11 11 B1 त्व B1 Ms ह (for स) —(1 2) V1 V1
B1 2 4 D10 11 'पुरी V2 'वा पुत्र V4 'वाहन V4 रोमपादपु-
S1 Ds 7 7 11 11 प्राय V1 वीमात् Ms श्रीपद (for श्रीमात्)
S1 Ds 7 7 11 11 11 11 V4 [व] ति Ds स र्त्विन D10
[व] ति]

15 *) G1 द्विच, Gs V1 मुनि (for द्विच) Ms
समन्त्रित (for समीपवच) S1 N V B Ds 9 11 11 Ms
स्रुतास्यमात् (V1 D1 सतो ददर्श) रात्रा स (S1 Ds 9 11 11 रात्रा तु,

ततो राजा यथान्यायं पूजां चक्रे विशेषतः ।
 सत्पितृपुत्रस्य वै राज्ञः ऋष्टेनान्तरात्मना ॥ १६
 रोमपादेन चाख्यातमृषिपुत्राय धीमते ।
 सरयं संवन्धकं चैव तदा तं प्रत्यपूजयत् ॥ १७
 एवं सुसत्कृतस्तेन सहोपिवा नरपर्यभः ।

Di राजासी, M राजाव रोमपादनिवेशने (S₁ V₄ D₅ 12 "न")
 —For 15^{ab} D₂ 37 subst 1 2 of 329^a —" S₁ T₂
 कृते पुत्र, V₄ ऋषिपुत्रो S₁ D₂ 35 7 9 11 13 "सौ, N V B (B₃
 m) D₁ 10 13 M₁ दशायो, B₃ "ध, Dt D₄ 9 Ct "यो, M₁ "जौ
 (sic) Cg as in text (for दशायौ) —" V₄ "मान
 (for "मानम्) V₄ ["भ्रजौ, B₃ ["भ्रज (for "भ्रजन्तम्)
 Di "विमानह (by metathesis) (for "विमानलम्)

16 ^{ab}) S₁ D₂ 1 5 7 9 11 13 "रोमपाद् पूजा तस्य (D₂ 7
 transp पूजा and तस्य) चकार ह (S₁ "चिह्न [sic] D₁ 13
 —" S₁ D₂ 113 तत्र M₂ अन्त्य (for तस्य) S₁ B₄
 D₁ 9 11 13 राज्ञः, D₂ 5 7 भूयस्य (for वै राज्ञः) —For 16
 N V B (B₄ for 16^{ab} only) D₁ 10 13 M₂ subst while
 D₁ ins after 15

330* ततो राजा द्वाभ्य विषामिषिमुपागमत् ।
 पूजया प्रतिजग्राह श्रीयमाणोऽमुकुरपा ।

[D₁ 13 om 1 2 —(1 2) V₂ "स्वत B₄ (marg as
 in text) "कुरपा (for "कुरपा)]

17 V₂ om 17 For 17 20 N V₁ B₃ D₁ 10 M₂
 subst 331* S₁ V₂ 4 B₃ 1 D₂ 3 5 7 9 11 13 read 17
 (V₂ 4 B₃ 4 D₁ 13 17^{ab}) after 20^{ab} —" S₁ V₂ 4 B₃ 4
 D₂ 3 5 7 9 11 13 रोमपादोगमद्भवत् (V₂ 1 B₃ 4 D₁ 13 "पूजौ,
 D₂ "पि तत्सर्वं) —After 17^{ab} V₂ 4 B₃ 4 D₁ 13 ins
 331* V₂ 1 B₃ 4 D₁ 13 om 17^{ab} —" S₁ D₂ 3 5 7 9 11 13
 सावधि (D₂ 11 "ध/क, D₂ 9 संवन्धित (for तदा) S₁ D₂ 3
 5 7 9 11 13 "ध/क, D₂ 9 संवन्धित (for तदा) S₁ D₂ 3
 5 7 9 11 13 तत्सर्वं (D₂ 9 transp तत् and सर्वं) प्रत्येदयत्
 —After 17, S₁ D₂ 3 5 7 9 11 13 ins 331*

18 *) S₁ V₂ 4 B₃ 4 D₁ 5 7 11 13 सुव^a D₁ 10 सुव^a
 (D₂ सुव^a सत्कृ (D₁ पूजित) D₁ M₂ सुव^a सुव^a —" S₁
 V₂ 4 B₃ 4 D₁ 5 7 9 11 13 वसंस्तत्र (for सहोपिवा) V₂
 "पैम, B₃ 4 वत^a G₂ M₁ नराधिप (for नरपर्यभ) —" V₂ 4
 D₁ 11 13 M₂ "हो, D₂ "ह (sic) D₁ 3 ससमं (for ससाह)
 V₂ 4 B₃ 4 D₁ 3 5 7 13 दिवसे (for द्वियसान्) V₂ 4 B₃ 4
 D₁ 3 यावत्, Dt om (hapl) D₁ 11 राक्ष (for राजा) —" S₁
 V₂ 4 B₃ 4 D₁ 3 5 7 9 11 13 ततो (D₁ 13 नात्) वचनम् (for
 रावान् वचनम्)

19 *) S₁ V₂ 4 B₃ 4 D₁ 3 5 7 9 11 13 वीर (for
 राजन्) —" V₂ 3 च (for सह) V₂ D₂ T₂ 3 अर्थ (sic)
 —" V₂ 3 मदीय B₄ मदीया नारी —" D₁ 13 तु T₂ 3 च (for

सहादिवसाम्राज्ञा राजानमिदमब्रवीत् ॥ १८
 शान्ता तत्र सुता राजन्सह भर्ता मिश्रापते ।
 मदीयं नगरं यातु कार्यं हि महदुद्यतम् ॥ १९
 तथेति राजा संशुत्य गमनं तस्य धीमतः ।
 उत्राच वचनं मिश्रं गच्छ त्वं सह भार्या ॥ २०

हि) B₃ 4 तावद् (for महद्) V₂ 4 B₃ 4 D₂ उच्यता, D₁ 3
 अत्र से, D₁ 3 सङ्गत, Ct as in text (for उद्यतम्)

20 *) V₂ 4 अथ (for तथा) 1 3 सत्कृ (sic) —" S₁
 V₂ 4 B₃ 4 D₁ 3 नगर (for गमन) —After 20^{ab}, S₁ V₂ 4
 B₃ 4 D₁ 3 5 7 9 11 13 read 17 —" Dt D₂ T₂ 3 विप्र
 (for विप्र) —For 20^{ab} S₁ V₂ 4 B₃ 4 D₁ 3 5 7 9 11 13
 subst 1 8 of 331* —For 17 20 N V₁ B₃ 4 D₁ 10 M₂
 subst while S₁ V₂ 4 B₃ 4 D₁ 3 5 7 9 11 13 (V₂ 4 B₃ 4
 D₁ 13 after 17^{ab}) ins (subst 1 8 for 20^{ab} V₂ also)
 after 17 V₂ after 20^{ab}

331* कथ्यश्चात्राथ चैवैव न्यवेदयदन्तरम् ।
 अथ राजा द्वाभ्य सखा से दधित सुहृद् ।
 वपुष्यार्थं ममानेव इत्येव वरवर्णिनी ।
 राक्षसान्स्वसे मन्त्रान्ता विप्रतन्त्रजा ।
 सोऽपि ते अशुभे विप्र यथैवाह तथा नृप । [5]
 शरणं त्वामनुश्रव्य पुत्रार्थं द्विजसत्तम ।
 पुत्रकाममिदं ज्ञानं सत्कलं कर्तुमर्हसि ।
 तारयैनमितो यत्ना शान्तया सह भार्याम् ।

[S₁ D₂ 3 5 7 9 11 13 om 1 2 —(1 2) D₁ 3 कथि^a D₁ 3
 अथ^a (sic) (for कथ्य^a) D₁ [र]ति (for [र]न) —
 (1 2) D₁ 3 अथ (for अथ) M₂ से (for से) N V B
 D₁ 10 13 M₂ दधि (B₁ "हि D₁ 9 नो) दध (V₂ दध [sic],
 M₂ म) (for दधित सुहृद्) —Ct cites 1 3-5 as in N V
 B etc —(1 3) S₁ सता^a (for मना^a) N V B D₁ 10 13
 M₂ अनेन मेनन्त्याय (for the prior half) V₂ से (for
 [र]न) —(1 4) S₁ D₁ 3 कथ्य^a V₂ B₃ (m) D₂ "नाथ
 (for वाचकत्वाय) V₂ B₃ (m) वै (for से) B₃ (marg)
 as in text D₁ विप D₁ 3 यान् (for महत्) N B₃ D₁ 10
 वाचने पुत्रकथ्ये च (B₃ m "लाय) V₂ 2 3 B₃ 4 वाचने (B₃
 ता च मे) पुत्रकथ्ये (V₁ "प्रकृति hypermetnc) D₁ 3
 वाचने पुत्रकथ्ये (for the prior half) D₂ कांता V₂
 B₃ (m) 4 "यमा D₁ 3 यन्त्र* (for यन्त्र) S₁ D₂ 3 M₂
 [आ]त्मन (D₂ 3 "दा) D₂ 11 13 यम (for [आ]त्मना)
 —(1 5) V₂ वपुष्य D₁ 3 स्वयं ते (for सोऽपि ते) D₂ त्वपुरे
 (for अशुभे) N V B D₁ 10 13 M₂ ऋण (for विप्र) D₂
 लेय अशुभे विप्रस्य (unmetrical) (for the prior half)
 D₁ 11 अ (for [र]न) B₃ (for [र]न) D₂ 3 5 तव (D₂
 तथा) विप्र (D₂ "वा) (for तथा वपु) —(1 6) S₁ शरणार्थम्
 (for शरणं त्वाम्) B₃ शरणं शरण (m) and सामनुयाय
 S₁ D₂ 11 13 पुत्रार्थं (D₁ 3 "थे) (for "थे) V₂ 4 D₁ 13 "य B₁

